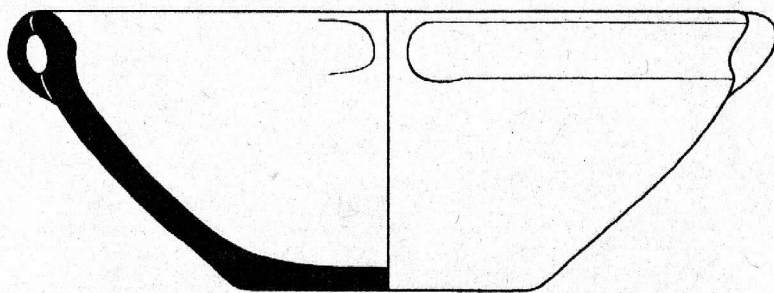

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1992

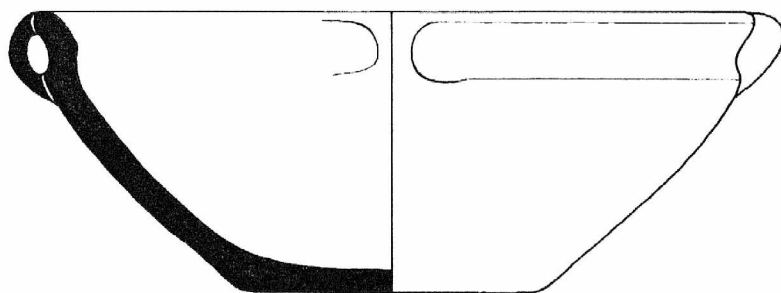
BRNO 1996

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1992

BRNO 1996

KNIHOVNA AV ČR

PD 4423

1992 (1996)

90758/17

OBSAH

1. Články a krátké studie

SVOBODA, J.: Gravettian and Epigravettian Chronologies in the Middle Danube Area	9
ŠEBELA, L. - DOČKALOVÁ, M.: Das Ur- und frühgeschichtliche Gräberfeld in Otnice (Bez. Vyškov) und einige Probleme des Spätneolithikums in Mähren.....	21

2. Zprávy o výzkumech a nálezech za rok 1992

2.1. Paleolit a mezolit

SVOBODA, J. - ŠKRDLA, P. : Excavations at Předmostí II in 1992 (district of Přerov).....	39
SVOBODA, J.: Archaický artefakt z Modletic (k.o. Marketa, okr. Jindřichův Hradec).....	40
SVOBODA, J.: Křemenná industrie z Kašence (k.o. Miroslav, okr. Znojmo).....	41
SVOBODA, J.: Nález paleolitu ze Zkamenělého zámku (Březina, k.o. Střemeníčko, okr. Olomouc)	41
ŠKRDLA, P.: Pekárna (k.ú. Mokrý, okr. Brno-venkov).....	42
ŠKRDLA, P. - PLCH, M.: Nález mladopaleolitického artefaktu u osady Na Mušlově (okr. Břeclav).....	43

2.2. Neolit a eneolit

KOŠTUŘÍK, P. - KAZDOVÁ, E.: Grabungssaison 1992 an der archäologischen Lokalität bei Těšetice-Kyjovice (Bez. Znojmo).....	45
JANÁK, V. - MÜLLER, K.: Sídliště kultury s lineární keramikou v Postřelmově - "U Františka" (okr. Šumperk).....	46
DOLEŽEL, J.: Ojedinělý nález neolitického sekeromlatu z Hlíny (okr. Brno-venkov).....	47
ŠMÍD, M.: Grabungsergebnisse auf der Siedlung der Trichterbecherkultur bei Laškov (Bez. Prostějov).....	47

2.3. Doba bronzová

PEŠKA, J. - KLANICOVÁ, E.: Věteřovské sídliště v Mikulově (okr. Břeclav)	49
SALAŠ, M.: Zjišťovací sondáž u Němčic (okr. Brno-venkov)	50
BRACHTL, Z.: Terénní výzkum u Dubicka (okr. Šumperk).....	50

2.4. Doba halštatská a laténská

VITULA, P.: Zjišťovací výzkum hradiska v Mokrém žlebu na katastru Moravského Krumlova (okr. Znojmo).....	53
VITULA, P.: Zjišťovací výzkum na hradisku u Budkovic (okr. Brno-venkov).....	55
DOLEŽEL, J.: Laténská keramika z Předklášteří (okr. Brno-venkov).....	56
ČIŽMÁŘ, M. - HORÁLKOVÁ, P.: Grabungsergebnisse des J.1992 im keltischen Oppidum Staré Hradisko (Gemeinde Malé Hradisko, Bez. Prostějov)	56

2.5. Doba římská a stěhování národů

ŠEDO, O.: Narušené objekty na sídlišti ve Vážanech nad Litavou (okr. Vyškov)	59
PEŠKA, J. - KLANICOVÁ, E.: Ein römerzeitliches Objekt bei Velké Némčice (Bez. Břeclav).....	59

2.6. Raný středověk

DOSTÁL, B. - VIGNATIOVÁ, J.: Břeclav - Pohansko 1992 (okr. Břeclav)	61
POLÁČEK, L.: Mikulčice - Valy 1992 (okr. Hodonín).....	62

2.7. Vrcholný středověk až novověk

HIMMELOVÁ, Z. - PROCHÁZKA, R. - ZATLOUKAL, R.: Rettungsgrabungen in Brno 1992 (Bez. Brno-město).....	67
DOLEŽEL, J.: Záchrané výzkumy ve středověkém jádře Doubravníku (okr. Žďár nad Sázavou)	68
PROCHÁZKA, R.: Sledování plynofikace Telče (okr. Jihlava) v r.1992	72
HIMMELOVÁ, Z.: Rettungsgrabung in Třebíč (Bez. Třebíč)	73
ZATLOUKAL, R.: Rettungsgrabung in Dominikanerkloster in Jihlava (Bez. Jihlava)	73
UNGER, J. - PROCHÁZKA, R.: Fortsetzung der archäologischen Grabungen in der Kathedrale St. Peter und Paul in Brno (Bez. Brno-město).....	74
KLANICOVÁ, E. - PEŠKA, J.: Archeologický výzkum na náměstí T.G.Masaryka v Břeclavi (okr. Břeclav).....	74
PROCHÁZKA, R.: Povrchový sběr na předradí hradu Šimberka, k.ú. Olbramkostel (okr. Znojmo)	75
DOLEŽEL, J.: Vrcholně středověké fortifikace nad údolím křtinského potoka k.ú. Babice nad Svitavou (okr. Brno-venkov).....	76
DOLEŽEL, J.: Záchraná akce na "Hradisku" v Černvíru (okr. Žďár nad Sázavou).....	77
DOLEŽEL, J.: Středověké osídlení výšiny "Kozí brada", k.ú.Předklášteří (okr. Brno-venkov).....	79
RYCHLÝ, M. - BRACHTL, Z.: Zjišťovací výzkum zříceniny hradu Pleče (o. Jindřichov, okr. Šumperk).....	80
BRACHTL, Z.: Záchraný výzkum na hradě Kaltenštejn (okr. Šumperk).....	80
BRACHTL, Z.: Další etapa zjišťovacího výzkumu v Javorníku-Vsi (okr. Šumperk)	81
DOLEŽEL, J.: Lokalizace a povrchový průzkum zaniklé středověké vsi Vznětín, k.ú. Hluboké u Kunštátu (okr. Blansko)	81
MALÍK, P. - PEŠKA, M.: Beitrag zur Lokalisation einer mittelalterlichen Ortswüstung bei der Gemeinde Jevišovka (Bez. Břeclav)	84
ZATLOUKAL, R.: Záchraný výzkum v Ostrovačicích (okr. Brno-venkov)	84

2.8. Různé

ŠTROF, A. - VITULA, P. - SALAŠ, M. - ČIŽMÁROVÁ, J. - KUNDERA, L.: Zjišťovací výzkum na hradisku Leskoun u Olbramovic (okr. Znojmo).....	85
STUHLÍK, S. - STUHLÍKOVÁ, J.: Fortsetzung der Grabungen in Moravská Nová Ves (Bez. Břeclav).....	87

DOLEŽEL, J. - RŮŽIČKA, V.: Záchranný výzkum na pravěké a středověké sídlištní ploše v centru Kuřimi (okr. Brno-venkov).....	88
GEISLER, M.: Rettungsgrabung an der Transitgasleitungstrasse zwischen Mutěnice und Velké Němčice (Bez. Hodonín und Břeclav).....	90
BÁLEK, M. - UNGER, J. - ŠEDO, O.: Výzkum na polykulturní lokalitě v poloze Pod vinohrady v Příbících (okr. Břeclav).....	91
BÁLEK, M.-KOŠTUŘÍK, P.: Rettungsgrabung zwischen den Gemeinden Prosiměrice und Kyjovice (Bez. Znojmo).....	92
PEŠKA, J. - KLANICOVÁ, E.: Další archeologické nálezy z areálu ŠZP v Lednici (okr. Břeclav)	92
PEŠKA, J. - KLANICOVÁ, E.: Nové zjištění na Malých Domaninách u Šitbořic (okr. Břeclav).....	93
KOVÁRNÍK, J.: Nové archeologické lokality na Znojemsku a Břeclavsku v r. 1992	94
GEISLER, M.: Povrchový průzkum plánovaného úseku trasy dálnice D 35 Příkladovice - Lipník nad Bečvou (okr. Olomouc, Přerov).....	99
JANÁL, J.: Nové archeologické nálezy z okolí Břeclavi (okr. Břeclav)	100

2.9. Speciální metody

BÁLEK, M.: Výsledky leteckého snímkování na Moravě v roce 1992.....	103
KOVÁRNÍK, J. - MINAŘÍK, M.: Systematická letecká archeologická prospekce na Jižní Moravě	105
VÍCHA, F.: Identifikace tvrže Lednice na Moravě (okr. Břeclav) na základě plánového a ikonografického průzkumu	110
CULEK, I.: Využití jednosnímkové fotogrammetrie na základě neměřických snímků pro dokumentaci archeologických nálezů	112

Výzkumy a záchranné akce na Moravě v roce 1992

a) Rejstřík lokalit.....	117
b) Rejstřík kultur	120

1. ČLÁNKY A KRÁTKÉ STUDIE

GRAVETTIAN AND EPIGRAVETTIAN CHRONOLOGIES IN THE MIDDLE DANUBE AREA

JIRÍ SVOBODA, Archeologický ústav AV ČR Brno

Introduction

The territory studied here makes a part of the Eurasian loessic zone. Geomorphologically, it forms a system of passages connecting the Danube valley in the south (Austria) over Moravia (Czech Republic) to the North European Plain (Poland). In frame of the ongoing research project *The Gravettian in South Moravia*, special attention is being paid to chronological aspects of the evolution in this region.

The Upper Paleolithic began with transitional industries such as the Bohunician and the Szeletian (with C 14 dates between 43.000 and 35.000 B.P., SVOBODA and SIMÁN 1989 with tabs. and ref.) and the typical Aurignacian (after 38.000 B.P. at Willendorf II, Haesaerts, pers. comm.). The Gravettian emerges around 30.000 B.P.

Chronological subdivisions of the Gravettian (Pavlovian) were hitherto suggested by KLÍMA (1961), VALOCH (1961), KOZŁOWSKI (1986) and OTTE (1981, 1991). BÁRTA (1987) separated an earlier and a later Gravettian stages in Slovakia, while KOZŁOWSKI and SOBCZYK (1987) named the earlier stage Pavlovian and the later Kostenkian. SOFFER (1993) and GRIGORIEV (1993), on the other hand, talk about a Willendorf-Pavlov-Kostenki-Avdeevo unity. SVOBODA et al. (1994a, 149) repeat the succession of the Pavlovian and the Kostenkian stages of the Gravettian, followed, after 20.000 B.P., by the Epigravettian.

Stratigraphic Background

Stratigraphically, the period concerned here is principally correlated with a soil formation representing the upper (second) member of the Interpleniglacial soil complex (including Middle Aurignacian and Early Gravettian, with C 14 datings between 32.500 - 29.000 B.P.; HAESAERTS 1990a, SVOBODA 1991), and the deposition of the overlying loess (Upper Aurignacian and Gravettian), until the Last Glacial Maximum (20.000 - 18.000 B.P., SOFFER and GAMBLE, eds., 1990).

At Stránská skála, micromorphological investigation shows that the basal soil ranges typologically between the pararendzines and chernozems. The soil developed within a short time-span, under repeated eolian sedimentation, redeposition and solifluction. In the subsoil, we observed horizontal movements of loams (solifluction) and vertical movements of stones (formation of sorted circles), both prior to the soil formation (CZUDEK et al. 1991).

At Dolní Věstonice II, a stratigraphically identical soil has been classified as a weakly developed pararendzine, mixed with relics of earlier chernozem soils. Again it evolved during a short time-span, under cold and relatively dry climate. Following moister oscillations were responsible for its pseudogleyfication. At the nearby site of Milovice, on a different substrate, this soil corresponds to a weakly developed pseudogley (SMOLÍKOVÁ 1991).

At Willendorf II, a comparable horizon (layer 5) is represented by lenses of humous sediments (HAESAERTS 1990a).

The overlying loess cover was studied in detail by KLÍMA (1958, 1969, KLÍMA et al. 1962) at Dolní Věstonice and by P. HAESAERTS (1990a, b) at Willendorf and Grubgraben. The both authors observed several pseudogley horizons, eolian sand and solifluction layers within the loess. Further excavations at Dolní Věstonice II repeatedly reveal further pseudogley horizons (SMOLÍKOVÁ 1991), obviously representing periods of increased humidity rather than increased temperature.

The Gravettian cultural layer (or complex of layers) at the large Moravian sites (Dolní Věstonice, Pavlov, Předmostí) developed during a long period of limited loess deposition, between 29.000 - 20.000 B.P. The matter originates from anthropogenic activities, and, as show by

SMOLÍKOVÁ, the matrix also includes soil particles. Horizontal movements (solifluction) and other deformations of the layer are visible, but archaeological features such as hearths, pits or human skeletons are little or not affected by these deformations. No vertical differentiation within this layer, that would have a chronological meaning, is observed.

At Willendorf II, on the other hand, excavators were able to separate five stratigraphic levels (5-9) within the same time-period. Thus, all efforts in Gravettian chronology should combine the vertical stratigraphy at Willendorf with the spatial analysis at the Moravian sites (OTTE 1991, SVOBODA 1994).

Chronological relationships between the various settlement units at the large Moravian sites (KLÍMA 1963a, b, 1995; SVOBODA, ed. 1991) were hitherto studied on the basis of stratigraphic observations such as overlapping of slope-slipped loessic blocks (DV I), overlapping of settlement units (unit 1 and 2 at DV II), thickness of the underlying loess separating the cultural layer from the 30.000 years-old soil below (DV I and II), and radiocarbon dating.

The samples for C 14 were measured in the laboratories at Groningen, Prague, Illinois and Lyon. A table of the C 14 datings so far available shows that the data from Groningen (Tab. 1) present usually higher values, a more meaningful developmental pattern, and smaller deviations than data from the other laboratories (Tab. 2). Therefore, we based our effort in chronological comparisons of the Moravian sites on the Groningen data (Tab. 7).

We tried to correlate the C 14 data with the typological evidence emerging from spatial analysis of some sites (Tabs. 5-6), with the changes in lithic raw material selection, and with the environmental data (SVOBODA, ed. 1994a). As a result, it is suggested to separate the Gravettian in two major stages which we may call the Pavlovian and the Willendorfian-Kostenkian. Eventually, the Pavlovian may be subdivided in two substages.

Description of the Sites

1. Willendorf II

At Willendorf II, a continuous loess deposit dated to 30.000 - 20.000 B.P., enabled excavators to separate five stratigraphic layers (5-9), stylistically assigned to the Gravettian. Lithic materials from Willendorf, stored at the Museum of Natural History in Vienna, and published by F. FELGENHAUER (1959), were quantified in terms of typological relationships by A. BROGLIO and G. LAPLACE (1966), subsequently by M. OTTE (1981, 1991), and certain technological observations were added by DROBNIWICZ et al. (1992, 419). Even though the statistical results of these authors are not identical, a basic evolutionary pattern emerges from their data (Tab. 5).

The numbers of endscrapers, burins and backed implements reach their maxima in the lower and upper parts of the sequence (layer 5 and 9). There is an increase of retouched blades in the middle part of the sequence, reaching maximum in layer 8, a very marked increase of pointed blades, with maximum in layer 7, and a smaller increase of sidescrapers in both these layers. Some of the retouch style is elaborate, including artifacts with steep retouch (see FELGENHAUER 1959, figs. 33, 35).

The typologically significant shouldered points of the Kostenki-type do not appear before the layer 9 and an even larger collection of them was collected in the nearby Willendorf I site.

On the basis of the data by ZIRKL (1959, tab. 1) it should be added that a parallel change occurs in the siliceous raw materials, with flint dominating at the base and top of the sequence (layer 5 and 9), and radiolarite in the middle (layers 6-8). With respect to both typology and raw materials, we suggest separation of the Willendorf sequence into three chronological units.

2. Dolní Věstonice I

Dolní Věstonice I is an extended and complex settlement accumulation (ABSOLON 1945, KLÍMA 1963a, 1981). Spatially, it was separated into lower, middle, upper and uppermost parts by KLÍMA, who suggested on the basis of stratigraphy that the lower location is the earliest.

In order to obtain more C-14 dates for various parts of the site, a series of trenches along the site were excavated in 1990 (SVOBODA, ed., 1991, 14). The Groningen dates confirm the earlier age

of the lower location (29.000 - 27.000 B.P.) compared to the other areas (about 25.000 B.P.). A later date (22.250 B.P.), from the Lyon Laboratory, seems less coherent within the chronological context.

A higher proportion of the Moravian cherts (16%) appeared in the lower location, while in the middle and upper locations the foreign materials (flint and radiolarite) almost totally dominate. Typologically the lower location also differs by the presence of a few Aurignacoid tool types (2.5%).

Two assemblages from the middle location were quantified by A. BOHMERS and published in the context of other data by B. KLÍMA (1981). Furthermore, B. KLÍMA (1963a) described in detail typology of two settlement units in the upper and uppermost locations, and of the related mammoth bone deposit. Generally, burins retain a standard representation between 30-40%. The share of the endscrapers is lower (12-18%), and Aurignacoid types are absent. Backed microliths are relatively frequent (8-26%), with numerous microsaws (microdenticulates, 5-7 %) representing the site-specific form.

3. Dolní Věstonice II

Due to the intensive recent research, Dolní Věstonice II has the largest (and most variable) series of C-14 dates from the various locations and settlement units. In order to retain some consistency, we decided to evaluate the Groningen data only: again, all of them are higher than 25.000 B.P.

The earliest part of the site is the lower location (the bricketery), dated to 29.000 - 28.000 B.P. (KLÍMA et al. 1962). The industry of unit A (KLÍMA 1987), higher on the northern slope, has a high share of Moravian (Cretaceous) cherts, radiolarites, and certain archaic features, e.g. Aurignacian endscrapers or sidescrapers. The nearby unit B has a standard Gravettian industry with burins, pointed blades and microblades, but equally a high share of Moravian (Krumlovian) cherts. The industry of unit C is microlithic; all these three units are dated around 27.660 B.P. Unit LP/1-4 (SVOBODA 1990), still higher on the northern slope, differs by the absence of backed microliths, and by a higher proportion of retouched blades and pointed blades whose style resembles the middle part of the Willendorf sequence; age of this unit is more recent (26.390 B.P.).

The majority of settlement units in the highest part of the site (KLÍMA 1995) and on the western slope (SVOBODA, ed. 1991) date around 27.000 B.P, their industries are made of imported flint and radiolarite, and they are typologically characterized by the dominance of burins and backed implements (Tab. 6). Nevertheless, the triple burial seems slightly more recent (26.640 B.P.), as well as unit 1. including the male burial (around 25.500 B.P.). The specific position of unit 1 is confirmed also by spatial relationships, by refittings (ŠKRDLA 1994), and by typological difference (the number and variability of backed implements, mostly microlithic, increased markedly).

4. Pavlov I

B. KLÍMA (1963b) has suggested that the extensive area of Pavlov I site, with a number of features and settlement units, may be generally separated in two parts a and b. With results of the archaeological and environmental analyses of the 1952-1953 area now in hand (part of the b-area, SVOBODA, ed., 1994), the main task of ongoing studies is to analyse an area from the opposite a-area. We selected the 1957 excavation (including the male burial), clearly differing by a higher share of radiolarite and by the presence of marginally retouched tools.

Actually, Pavlov I has six C 14 dates: five from the b-area (excavations 1953, 1956) and one from the a-area (excavations 1957), but all fall within a relatively short time-span between 25.000 - 26.700 B.P.

By the composition of flint and radiolarite, and the dominance (double or even a higher proportion) of burins over endscrapers, the hitherto analyzed samples correspond to other Gravettian assemblages of the Austrian-Moravian-Silesian territory. The percentage of microlithic backed implements and other microliths in the Pavlov I samples, on the other hand, reaches the highest values hitherto recorded. Some microliths, fairly standard in size and shape, are rare or absent elsewhere: the crescents, trapezoids, and triangles. The two analysed samples from Pavlov differ from each other by

a higher proportion of radiolarite and higher frequency of lateral retouches in the 1957 sample compared to the 1952-53 sample.

Points with ventroterminal retouches, recalling the Jerzmanowice type, are present throughout the assemblage, while the shouldered points of the Kostenki type, in their typical form, are absent. All typological elements that could be called Aurignacoid are rare, and leaf-points are represented by a single, atypical fragment.

5. Předmostí I

At Předmostí, site I, the Gravettian forms the most important, dense and extended occupation stage (ABSOLON and KLÍMA 1977, KLÍMA 1990, SVOBODA et al. 1994b). The two C-14 dates from B. KLÍMAS excavation place it between 26.000 and 27.000 B.P. As is the case at Dolní Věstonice and Pavlov, the Předmostí site may be in fact a horizontal cluster of separate settlement units, extended over fairly large areas.

One of the characteristic typological patterns at Předmostí is the presence of continual lateral, steep and even scalariform retouch along the edges of artifacts. This is observed on blades, pointed blades and sidescrapers (ABSOLON and KLÍMA 1977: tab. 8-10, 14, 18, 36, 41). Microliths are very rare, which may be the result of the absence of sediment floating during the earlier excavations. The retouch, together with a few Aurignacoid types, led various researchers to suspect an Aurignacian intrusion. On the basis of recent analyses, the "Předmostí style" may rather be compared to the middle part of the Willendorf sequence.

Furthermore, the Předmostí materials include at least one shouldered point (VALOCH 1986, fig. 1:25) and a series of less morphologically standard points. This culturally significant tool type correlates a part of this assemblage to the upper part of the Willendorf sequence (layer 9), Petřkovice, Spadzista, and sites in the Váh valley, all dated between 24.000 - 20.000 B.P. It is probable that some of the leaf-points of Předmostí, originally classified as a Szeletian element, date in fact to this Upper Gravettian period, which represents a new stage of their production.

6. Other sites

Further important data emerge from excavations at Petřkovice, Předmostí II, Dolní Věstonice III (Tab.1), Alberndorf (TRNKA 1992), Grubgraben (BRANDTNER 1990, MONTET - WHITE, ed. 1990), Milovice (OLIVA 1989), Moravany (HROMADA, KOZLOWSKI et al. 1995), and Stránská skála IV (SVOBODA 1991).

Techno/typological Interactions through Time

In frame of the typological comparisons of the Gravettian and Epigravettian, certain techniques and types show cross-cultural parallels to other cultures and cultural complexes:

1. The Aurignacoid elements. Few thick endscrapers are present in the Early Pavlovian stage (Dolní Věstonice I, II), but Aurignacoid endscrapers and burins, usually of smaller dimensions, reappear later in the Epigravettian (Grubgraben, Stránská skála IV).

2. Derived Jerzmanowician elements. Blade points with ventroterminal retouches were frequent during the Late Middle Paleolithic and Early Upper Paleolithic (Bohunician and leaf-point cultures of the North European Plain). A derived, less richly retouched form, is subsequently recorded from the Pavlovian (Willendorf, Pavlov, Předmostí) and from Kostenki 8-I.

3. Bifacial leaf-points have developed since the Middle Paleolithic to the Early Upper Paleolithic of the area (Szeletian). They were almost absent during the Pavlovian, to reappear in the Upper Gravettian (Petřkovice, Trenčianské Bohuslavice) and in the Late Aurignacian: i.e., in a time slightly preceding the Solutrean of West Europe.

4. The Kostenkian elements. Shouldered points of the Kostenki-type represent the leading fossil uniting the Upper Gravettian of Central and Eastern Europe (Kostenki I-1: 24.000 - 19.000 B.P.).

5. Microblade technique. Some wedge-shaped microblade cores, resembling the ones extending in North Asia around 20.000 B.P., were recently recorded in surface assemblages of the Epigravettian (Pístovice II) and of the Late Aurignacian (Nová Dědina).

Occurrences of these techniques and types may reflect continuity of a tradition (Jerzmanowician types in the Pavlovian, Aurignacian types in the Epigravettian), a direct interaction (migration or acculturation - Kostenkian types in the Upper Gravettian) or common Paneuropean or Eurasian tendencies in technological and stylistical concepts (bifacial leaf-points in the Upper Gravettian, microblade technique in the Epigravettian).

Outlines of Chronology

1. The Early Pavlovian stage (30.000 - 27.000 B.P.)

Earliest Gravettian in the Middle Danube territory is documented at Willendorf II (layer 5), Dolní Věstonice I (lower part of the site) and II (majority of the settlement units). The industries are dominated by burins, backed implements and endscrapers. Burins are about twice as numerous as endscrapers, number of geometric microliths is usually lower. Rarely, some of the endscrapers may possess high, Aurignacian-like shapes.

The imported silicites (flint and radiolarite) generally predominate, but local materials (Moravian cherts) still occur in certain assemblages (lower parts of Dolní Věstonice I and II).

Environmental context of this stage, dating to the end of the basal soil formation (e.g. humous lenses in layer 5 at Willendorf II, HAESAERTS 1990a) and to the beginning of the loess deposition, is little known. Pollen analyses from the basal soils at Stránská skála and Dolní Věstonice II suggest a temperate climate with steppe-like vegetation (SVOBODOVÁ 1987, 1991a).

2. The Evolved Pavlovian stage (27.000 - 25.000 B.P.)

This chronological stage was observed in layers 6-8 at Willendorf II, at Dolní Věstonice I (middle and upper parts of the site), Dolní Věstonice II (certain settlement units and both burials), Pavlov I (all hitherto analyzed materials) and Předmostí (larger part of the industry). The rich bone industry documents unity of this stage (KLÍMA 1994). Judging by lithic typology, one may observe separation into two facies each with a particular style. The first one, represented by Willendorf II, Předmostí, Dolní Věstonice II - unit LP/ 1-4, and partly the a-area at Pavlov I, is characterized by elaborate marginal, steep or scalariform retouches on blades and flakes, by retouched pointed blades, and by some typical sidescrapers.

The second facies found at Dolní Věstonice I, II (with the exception of unit LP/ 1-4), and most characteristically at Pavlov I (b-area), can be differentiated by a rarity or absence of marginal retouch, and by an abundance of microliths such as crescents, trapezoids and triangles, while Dolní Věstonice is rich in denticulated microsaws.

The points with ventroterminal retouches, derived from the Jerzmanowice-type, are present in the both facies. On the other hand, the bifacial leaf-points seem absent during this stage.

The two imported siliceous materials now predominate almost totally, and at certain sites (Willendorf II, a-area at Pavlov I) we observe a remarkable increase of radiolarite.

Stylistic differences between the Předmostí style on the one hand, and Dolní Věstonice - Pavlov style on the other, are observed in art as well (SVOBODA 1995). The Dolní Věstonice - Pavlov style is characterized by slightly curved linear decoration, figural representations of animals and humans in ceramics, and sophisticated but simple abstractions carved in ivory. The Předmostí style is more geometric (including a female drawing in the same style).

The landscape was partly covered by wooded areas with conifers and accompanying deciduous trees including certain more pretentious species (RYBNIČKOVÁ and RYBNIČEK 1991, SVOBODOVÁ 1991a, b, OPRAVIL 1994, MASON et al. 1994). After R. MUSIL (1994), the animal composition (mammoths, reindeer, foxes, wolves and hares) fits well into such landscape reconstructions.

3. The Willendorffian-Kostenkian stage (24.000 - 20.000 B.P.)

This Upper Gravettian stage is represented by the sites of Willendorf I, II (layer 9), Předmostí (a hypothetical recent stage) and Petřkovice. Outside the Austrian-Moravian-Silesian territory, the sites of West Slovakia (Moravany-Lopata, Nitra-Čermán, Trenčianské Bohuslavice) should be added, as well as Spadzista in Poland, and Molodova, layer 7, in Ukraine. The most important typological

feature uniting all these assemblages is the appearance of shouldered points of the Kostenki-type, showing linkage to Eastern Europe typical for the period. Therefore, J. K. KOZŁOWSKI and K. SOBCZYK (1987) call this stage Kostenkian.

Some sites also have bifacial leaf-points (Trenčianské Bohuslavice, Předmostí, Petřkovice). During a time period slightly preceding development of the Solutrean in West Europe, these implements should no more be considered a Szeletian reminiscence, but rather an expression of a new wave of leaf-point production. Marginal, sometimes steep retouches on the artifacts and the decrease in number of microliths recall the former Předmostí style rather than Dolní Věstonice.

In the decoration, G. P. GRIGORIEV (1993, 55) underlined the presence of small crosses lineary distributed along the ribs of implements, uniting Willendorf II (layer 9), Kostenki 1 (layer I) and Avdeevo. Some of the sites yielded female figurines (Willendorf, Moravany, Petřkovice). The first two mentioned figurines also have striking analogies in East Europe (Kostenki 1-I, Avdeevo).

In the faunal evidence of this period MUSIL (1994) observed an increase in the number of deer, elks, reindeer and bovinds. It appears that such a fauna requires a slightly different landscape. Even if the paleobotanical evidence for this period is still scarce, the situation at Předmostí (samples 6-7, SVOBODOVÁ in SVOBODA et al. 1994b) suggests a decrease in arboreal pollen (31% - 16%) and an increase in heliophilous plants.

4. Late Aurignacian (Epiaurignacian)

Stratigraphic evidence from Moravian sites (Stránská skála IIa, SVOBODA 1991), certain C 14 datings from Lower Austria (Tab. 3) and typological chronologies based on surface assemblages (OLIVA 1987) suggest that the Aurignacian survived until 20.000 B.P. The raw material base combines local and foreign sources.

According to current scenarios, the Late Aurignacian and Gravettian populations lived side-by-side, but their behavior was of different manner.

5. Epigravettian (after 20.000 B.P.)

Excavations at Grubgraben (Brandtner 1990, Montet-White, ed. 1990), Moravany-Žakovská (HROMADA, KOZŁOWSKI et al.), and at Stránská skála IV (SVOBODA 1991), together with the examination of relatively dense network of related surface sites (SVOBODA et al. 1994a, 155-161) suggest a more important Epigravettian occupation than has previously been supposed (SOFFER and GAMBLE, eds. 1990). Typological composition differs at the various sites. Generally, tools are made on shorter blades (endscrapers, burins), in association with persisting backed bladelets and Aurignacoid elements.

The siliceous material base is more versatile compared to the Gravettian and it combines local and foreign sources, including some imports from rather distant areas.

The paleobotanical evidence is scarce (Stránská skála IV), but there is a strange evidence of more pretentious tree species at Moravany (yew). We observe the disappearance of large mammoth-bone deposits, while the hunting becomes oriented on reindeer (Grubgraben) and horse (Grubgraben, Stránská skála IV).

Acknowledgements

Complex presentation of the Pavlov I site, 1952-1953 area, and the ongoing archaeological analysis of the 1957 area, are sponsored by grants from the Grant Agency of the Academy of Sciences of the Czech Republic (project No 090104) and the Grant Agency of the Czech Republic (project No 404/93/2359). Simultaneous fieldwork at Dolní Věstonice and Předmostí is supported by a grant from the L.S.B. Leakey Foundation. I am especially indebted to W.G. MOOK and J. VAN DER PLICHT for new series of C 14 datings.

References

ABSOLON, K.

- 1945: Die Erforschung der diluvialen Mammutjägerstation von Unter-Wisternitz an den Pollauer Bergen in Mähren. Arbeitsbericht über das dritte Jahr 1926. Brno.

- ABSOLON, K. and KLÍMA, B.
- 1977: Předmostí, ein Mammutjägerplatz in Mähren. Academia, Praha.
- BÁRTA, J.
- 1987: Prínos nových poznatkov slovenskej archeologie ku stratigrafii pleistocénu a starého holocénu. Anthropozoikum N.S. 18, 203-228.
- BRANDTNER, F.
- 1990: Die Paläolithstation "Grubgraben" bei Kammern. Fundberichte aus Österreich 28, 1989, 17-26.
- BROGLIO, A. and LAPLACE, G.
- 1966: Etudes de la typologie analytique des complexes leptolithiques de l'Europe Centrale II. Les complexes gravettiens de la Basse Autriche: Willendorf II. Rivista di scienze preistoriche 21, 303-364.
- CZUDEK, T. et al.
- 1991: Profil IIIa na Stránské skále v Brně. Anthropozoikum N.S. 20, 203-223.
- DROBNIEWICZ, B. et al.
- 1992: The Gravettian sequence. In: Temnata Cave, Vol. I, Part I. Krakow, Jagiellonian University, 295-501.
- FELGENHAUER, F.
- 1959: Willendorf in der Wachau. Monographie der Paläolit.- Fundstellen I-VII. Mitt. Prähist. Komm. Österr. Akad. 8/9, Wien.
- GRIGORIEV, G.P.
- 1993: The Kostenki-Avdecevo archaeological culture and the Willendorf-Pavlov-Kostenki-Avdecevo cultural unity. In: SOFFER, O. and PRASLOV, N.D. (eds.): From Kostenki to Clovis. Plenum, New York-London, 51-65.
- HAESAERTS, P.
- 1990a: Nouvelles recherches au gisement de Willendorf (Basse Autriche). Bull. Inst. Royal des Sciences naturelles de Belgique 60, 203-218.
- HAESAERTS, P.
- 1990b: Stratigraphy of the Grubgraben loess sequence. In: MONTET-WHITE, A. (ed.): The Epigravettian site of Grubgraben. ERAUL 40, Liege, 15-35.
- HROMADA, J. - KOZŁOWSKI, J.K. et al.
- 1995: Complex of Upper Palaeolithic sites near Moravany, Western Slovakia, Vol. I, Moravany-Žakovská. Kraków.
- KLÍMA, B.
- 1958: Příspěvek k stratigrafii nejmladšího sprašového pokryvu. Anthropozoikum 7, 111-143.
- 1961: Současný stav problematiky aurignacienu a gravettienu. Arch. Rozhledy 13, 84-121.
- 1963a: Dolní Věstonice - Výzkum tábořiště lovců mamutů v letech 1947-1952. Academia, Praha.
- 1963b: Výzkum paleolitického sídliště Pavlov I. Přehled výzkumů 1962, 4-6.
- 1969: Die grosse Anhäufung von Mammutknochen in Dolní Věstonice. Acta Sc.Nat.Brno III,6. Academia, Praha.
- 1981: Střední část paleolitické stanice u Dolních Věstonic. Pam. Arch. 72, 5-92.
- 1987: Zachranovací výzkum nad cihelnou u Dolních Věstonic (okr. Břeclav). Přehled výzkumů 1985, 16-18.
- 1990: Lovci mamutů z Předmostí. Academia, Praha.
- 1994: Die Knochenindustrie, Zier- und Kunstgegenstände. In: Pavlov I, Excavations 1952-1953. ERAUL, Liege, 87-150.
- 1995: Dolní Věstonice II. Ein Mammutjägerplatz und seine Bestattungen. ERAUL 73, Liege.
- KLÍMA B. et al.
- 1962: Stratigraphie des Pleistozäns und Alter des paläolithischen Rastplatzes in der Ziegelei von Dolní Věstonice (Unter-Wisternitz). Anthropozoikum 11, 93-145.
- KOZŁOWSKI, J.K.
- 1986: The Gravettian in Central and Eastern Europe. In: Advances in world archaeology 5, 131-200.
- KOZŁOWSKI, J.K. and SOBCZYK, K.
- 1987: The Upper Palaeolithic site Kraków-Spadzista street C2. Excavations 1980. Prace Archeol. 42. Warszawa-Kraków.
- MASON, S. et al.
- 1994: Preliminary investigation of the plant macro-remains from Dolní Věstonice II, and its implications for the role of plant foods in Palaeolithic and Mesolithic Europe. Antiquity 68, 48-57.
- MONTET-WHITE, A. (ed.)
- 1990: The Epigravettian Site of Grubgraben. ERAUL 40, Liege.
- MUSIL, R.
- 1994: The fauna. In: Pavlov I, Excavations 1952-1953. ERAUL 66, Liege, 169-196.
- NEUGEBAUER-MARESC, CH.
- 1993: Altsteinzeit im Osten Österreichs. Wiss. Schriftenreihe Niederösterreichs 95/97. St.Pölten-Wien.

OLIVA, M.

- 1987: Aurignacien na Moravě. Stud. Muz. Kroměřížska.
- 1989: Excavations in the Palaeolithic site of Milovice I (Southern Moravia) in the year 1988. *Anthropologie/Brno* 26, 105-112.

OPRAVIL, E.

- 1994: The vegetation. In: Pavlov I, Excavations 1952-1953. ERAUL 66, Liege, 163-167.

OTTE, M.

- 1981: Le gravettien en Europe Centrale. *Dissertationes archeologicae Gandenses XX*. Brugge 1981.
- 1991: Revision de la séquence de Willendorf. In: MONTET-WHITE, A. (ed.): *Les Bassins du Rhin et du Danube au Paléolithique supérieur*. ERAUL 43, Liege, 46-59.

RYBNÍČKOVÁ, E. and RYBNÍČEK, K.

- 1991: The Environment of the Pavlovian - Palaeoecological results from Bulhary, South Moravia. In: *Palaeovegetational development in Europe*. Pan-European Palaeobotanical Conference Vienna, 73-79.

SMOLÍKOVÁ, L.

- 1991: Soil microscopic investigation of the section at Dolní Věstonice II. In: *Dolní Věstonice II*. ERAUL 54, Liege, 65-74.

SOFFER, O.

- 1993: Upper Paleolithic adaptations in Central and Eastern Europe and man-mammoth interactions. In: SOFFER, O. and PRASLOV, N.D. (eds.): *From Kostenki to Clovis*. Plenum, New York-London, 31-49.

SOFFER, O. and GAMBLE, C. (eds.)

- 1990: *The world at 18,000 B.P., Vol. I, High latitudes*. Unwin Hyman, London.

SVOBODA, J.

- 1990: Sídlení celek LP/1-4 v Dolních Věstonicích. In: *Pravěk a slovanské osídlení Moravy*. Brno, 15-25.
- 1991: Stránská skála. Výsledky výzkumu v letech 1985-1987. *Pam. Arch.* 82, 5-47.
- 1994: The Pavlov site, Czech Republic: Lithic evidence from the Upper Paleolithic. *Journal of Field Archaeology* 21, 69-81.
- 1995: L'art gravettien en Moravie. Contexte, dates et styles. *L'Anthropologie* 99, 258-272.
- (ed.) 1991: *Dolní Věstonice II - western slope*. ERAUL 54, Liege.
- (ed.) 1994: *Pavlov I, Excavations 1952-1953*. ERAUL 66, Liege.

SVOBODA, J. et al.

- 1994a: *Palcolit Moravy a Slezska. Dol.Věst.stud. 1*, Brno.

SVOBODA, J. et al.

- 1994b: *Předmostí after 110 years*. *Journal of Field Archaeology* 21, 457-472.

SVOBODA, J. and SIMÁN, K.

- 1989: The Middle-Upper Paleolithic transition in Southeastern Central Europe. *Journal of World Prehistory* 3, 283-322.

SVOBODOVÁ, H.

- 1987: Pylová analýza půdního horizontu ze Stránské skály II. *Arch. Rozhledy* 39, 383-385.
- 1991a: The pollen analysis of Dolní Věstonice II - western slope. In: *Dolní Věstonice II*. ERAUL 54, Liege, 75-88.
- 1991b: Pollen analysis of the Upper Paleolithic triple burial at Dolní Věstonice. *Arch. Rozhledy* 43, 505-510.

ŠKRDLA, P.

- 1994: Refittings. In: *Pavlov I, Excavations 1952-1953*. ERAUL 66, Liege, 27-28.

TRNKA, G.

- 1992: Eine Station des Epi-Aurignaciens in Alberndorf. *Archäologie Österreichs* 3/1, 30.

VALOCH, K.

- 1961: K chronologii palcolitických kultur v Československu. *Anthropozoikum* 9, 15-20.
- 1986: Les questions du pavlovien. *Antiquités Nationales* 18/19, 55-62.

ZIRKL, E.

- 1959: Das Gesteinsmaterial der Artefakte von Willendorf i.d. Wachau, N.Ö. In: FELGENHAUER, F.: *Willendorf in der Wachau*. *Mitt.Prähist. Komm.Österr. Akad.* 8/9, Wien, 98-112.

Souhrn

Období sledované v tomto příspěvku odpovídá stratigraficky tvorbě svrchní interpleniglaciální půdy (s daty C 14 mezi 32.500 - 29.000 B.P.) a ukládání nadložní spraše, až po období posledního glaciálního maxima (20.000 - 18.000 B.P.). Na základě korelace dat C 14 s prostorovou analýzou velkých gravettských sídlišť a se stratografií ve Willendorfu navrhujeme rozčlenit gravettien do dvou hlavních fází: pavlovské (30.000 - 25.000 B.P., lze dále rozčlenit na starší a mladší) a willendorfsko-

kostěnkovské (24.000 - 20.000 B.P.). Pozdní aurignacien (epiaurignacien) byl zřejmě s gravettienem částečně souběžný. Po roce 20.000 B.P. pak začíná vývoj epigravettienu.

Table 1. Gravettian datings (mostly of charcoal) from Lower Austria and Moravia. The table is based only on Groningen datings (after NEUGEBAUER-MARESCII 1993, HAESAERTS 1990, SVOBODA et al. 1994a, KLÍMA 1995).

GrN 11193	Willendorf II, layer 5	30 500 +900 -800 B.P.
GrN 17803	Willendorf II, layer 6	27 600 ± 480 B.P.
GrN 17804	Willendorf II, layer 7	28 560 ± 520 B.P.
GrN 11191	Willendorf II, layer 8	25 800 ± 800 B.P.
GrN 17801	Willendorf II, layer 8	25 230 ± 320 B.P.
GrN 17802	Willendorf II, layer 8	25 660 ± 350 B.P.
GrN 3011	Krems, Wachtberg	27 400 ± 300 B.P.
GrN 2513	Aggsbach	26 800 ± 200 B.P.
GrN 1354	Aggsbach	25 760 ± 170 B.P.
GrN 11189	Dolní Věstonice I, lower part	31 700 ± 1000 B.P.
GrN 18187	Dolní Věstonice I, lower part	29 300 + 750 -690 B.P.
GrN 18188	Dolní Věstonice I, lower part	27 250 + 590 -550 B.P.
GrN 1286	Dolní Věstonice I, middle part	25 820 ± 170 B.P.
GrN 18189	Dolní Věstonice I, upper part	25 950 + 630 -580 B.P.
GrN 2092	Dolní Věstonice II, brickyard	28 300 ± 300 B.P.
GrN 2598	Dolní Věstonice II, brickyard	29 000 ± 200 B.P.
GrN 13962	Dolní Věstonice II, units A-C	27 660 ± 80 B.P.
GrN 14831	Dolní Věstonice II, triple burial	26 640 ± 110 B.P.
GrN 15276	Dolní Věstonice II, burial DV XVI	25 570 ± 280 B.P.
GrN 15277	Dolní Věstonice II, unit 1	25 740 ± 210 B.P.
GrN 15279	Dolní Věstonice II, unit 2	26 920 ± 250 B.P.
GrN 15278	Dolní Věstonice II, unit 3	27 070 ± 300 B.P.
GrN 21122	Dolní Věstonice II, unit 4	26 970 ± 200 B.P.
GrN 15324	Dolní Věstonice II, southern hearth	27 070 ± 170 B.P.
GrN 15325	Dolní Věstonice II, eastern hearth	26 970 ± 160 B.P.
GrN 15327	Dolní Věstonice II, western hearth	27 080 ± 170 B.P.
GrN 21123	Dolní Věstonice II, unit LP/1-4	26 390 ± 190 B.P.
GrN 14830	Dolní Věstonice II, mammoth deposit	26 100 ± 200 B.P.
GrN 20392	Dolní Věstonice III	24 560 +660 -610 B.P.
GrA 192	Pavlov I, 1953 area (b)	25 530 ± 110 B.P.
GrN 19539	Pavlov I, 1953 area (b)	26 650 ± 230 B.P.
GrN 1272	Pavlov I, 1956 area (b)	26 620 ± 230 B.P.
GrN 1325	Pavlov I, 1956 area (b)	25 020 ± 150 B.P.
GrN 4812	Pavlov I, 1956 area (b)	26 730 ± 250 B.P.
GrN 20391	Pavlov I, 1957 area (a)	26 170 ± 450 B.P.
GrN 6801	Předmostí I, cemetery	26 870 ± 250 B.P.
GrN 6852	Předmostí I, cemetery	26 320 ± 240 B.P.
GrN 19540	Petřkovice, 1953	20 790 ± 270 B.P.
GrA 891	Petřkovice, 1994	23 370 ± 160 B.P.
GrN 14824	Milovice, feature G	25 220 ± 280 B.P.
GrN 14825	Milovice, mammoth deposit D	22 100 ± 1100 B.P.

Table 2. Gravettian datings (mostly of charcoal) from Lower Austria and Moravia from laboratories other than Groningen.

H 246-231	Willendorf II, layer 5	32 000 ± 3000 B.P.
H 2218-1537	Langenlois	25 480 ± 880 B.P.
KN 10c	Langenlois	26 960 ± 1200 B.P.
Ly 1303	Dolní Věstonice I, middle part	22 250 ± 570 B.P.
ISGS 1744	Dolní Věstonice II, unit 1	26 390 ± 270 B.P.
ISGS 1899	Dolní Věstonice II, unit 3	22 630 ± 420 B.P.
ISGS 1690	Milovice	22 900 ± 490 B.P.
ISGS 1691	Milovice	21 200 ± 1100 B.P.
CU 748	Dolní Věstonice II, unit 2	22 570 ± 766 B.P.
CU 747	Dolní Věstonice II, unit 3	24 513 ± 876 B.P.
CU 715	Dolní Věstonice II, mammoth deposit	22 368 ± 749 B.P.
OxA 5971	Předmostí II	25 040 ± 320 B.P.

Table 3. Late Aurignacian datings (bone, antler) from Lower Austria (after NEUGEBAUER-MARESCH 1993). After G. Trnka (pers. Comm), Albernorf now has a large series of datings than indicated here.

GrN 6660	Langmannersdorf	20 260 ± 200 B.P.
GrN 6659	Langmannersdorf	20 580 ± 170 B.P.
VRI 676	Horn, Raabsstr.	23 210 ± 510 B.P.
VRI 1272	Albernorf	20 500 ± 1400 B.P.

Table 4. Epigravettian datings (bone) from Lower Austria, West Slovakia and Moravia (after MONTET-WHITE, (ed.) 1990, HRMADA and KOZLOWSKI 1995 and SVOBODA 1991).

AA-1746	Grubgraben AL4	18 960 ± 290 B.P.
Lv-1680	Grubgraben AL4	18 400 ± 330 B.P.
Lv-1660	Grubgraben AL3-4	18 170 ± 300 B.P.
Gd 4915	Moravany Žakovská	18 100 ± 350 B.P.
GrN 13945	Stránská skála IV	18 220 ± 120 B.P.
GrN 14351	Stránská skála IV	17 740 ± 90 B.P.

Table 5. Development of significant typological indices in the stratigraphy of Willendorf (in %), after OTTE 1981.

Layer	5	6	7	8	9
Endscrapers	17.8	11.8	6.3	9.4	9.9
Burins	21.5	19.7	6.3	8.2	20.5
Backed implements	8.9	6.6	4.4	6.9	23.7
Other microliths	14.9	-	-	1.7	0.2
Retouched blades	10.4	25.0	21.5	24.5	15.5
Pointed blades	5.9	3.9	33.5	24.5	7.9
Side-scrapers	-	-	1.9	2.1	0.6

Table 6. Change of typological indices, Pavlov I and Dolní Věstonice II.

Unit	Pavlov I/52		Pavlov I/53		DV II/1		DV II/2+3		DV II/LP
	n	%	n	%	n	%	n	%	n
Endscrapers	48	8.1	137	9.2	3	4.5	8	8.2	5
Burins	143	24.1	501	33.5	14	21.2	33	33.7	14
Backed implements	235	39.9	327	21.9	39	59.1	28	28.6	-
Other microliths	66	11.1	208	13.9	5	7.6	7	7.1	-
Retouched blades	13	2.2	69	4.6	-	-	3	3.1	8
Pointed blades	4	0.7	26	1.7	-	-	1	1.0	4
Side-scrapers	4	0.7	10	0.7	-	-	-	-	2
Total tools	593		1494		66		98		40

Table 7. Comparative chronological table of the Gravettian.

B.P.	Willendorf site II	D.Věstonice site I	D.Věstonice sites II, III	Pavlov I: a,b	Předmostí I	Milovice	Petřkovice	Spadzista site C2	Molodova site V
20,000					X		20,790		
21,000					X				
22,000	layer 9					22,100			layer 7: 23,000
23,000							23,370	layer III: 24,040 24,380	23,700
24,000		middle and	site III: 24,560						
25,000	layer 8: 25,800	upper parts: 25,820	1. unit: 25,570- 25,740	25,020-b 25,530-b		25,220			
26,000		25,950	unit LP: 26,390 triple burial: 26,640	26,170-a 26,620-b 26,650-b 26,730-b	26,320 26,870				
27,000	layer 7	lower part: 27,250	majority of units: 26,900- 27,100 units A-C: 27,660					layer IV	
28,000	layer 6		lower part: 28,300						layer 9: 28,100
29,000	layer 5: 30,500	lower part: 29,300	29,000						layer 9: 29,650

DAS UR- UND FRÜHGESCHICHTLICHE GRÄBERFELD IN OTNICE (BEZ. VYŠKOV) UND EINIGE PROBLEME DES SPÄTÄNEOLITHIKUMS IN MÄHREN¹

LUBOMÍR ŠEBELA, Archeologický ústav AV ČR Brno
MARTA DOČKALOVÁ, Moravské zemské muzeum Brno

I. Einleitung

An der Neige des Äneolithikums wurde Mähren eines der wichtigsten Zentren der urgeschichtlichen Entwicklung, welches die aus der nahen sowie fernen Umwelt kommenden Impulse nicht nur absorbierte, sondern auch transformierte und weiterleitete. Im mährischen Raum formten sich nämlich die Grundlagen der Únětice-Kultur, die das Hauptphänomen in der Entwicklungsgeschichte der älteren Bronzezeit in Mitteleuropa werden sollte. Da uns ihre Anfänge einstweilen nicht hinlänglich bekannt sind, könnte jedes neu entdeckte Gräberfeld mit seinen Denkmälern Licht in diese Problematik bringen.

Die Begräbnisstätte in Otnice, die sich im südöstlichen Teil des Ortes auf dem östlichen Abhang einer mäßigen, ins Inundationsgelände abfallenden Anhöhe befindet, wurde während einer Rettungsgrabung des Archäologischen Akademiestituts Brno unter der Leitung Dr. phil. J. TEJRALs im März 1975 untersucht. Man dokumentierte hier 7 Gräber: sechs (Nr. 1, 2, 4-7) gehörten der protoúněticer Kultur an, ein Grab (Nr. 3) stammte aus der Völkerwanderungszeit (TEJRAL 1977).

II. Beschreibung der Gräber samt Inventar

Grab 1

Etwa 60 cm unter der Oberfläche zeichnete sich eine rechteckige Grabgrube (180 x 100 cm) ab, die 80 cm tief war. Auf ihrem ebenen Boden ruhte in mittelmäßiger Hockerlage das Skelett eines 20-30jährigen Mannes, orientiert mit dem Kopf gegen S. Die Schienbeinknochen waren an die Femuren angezogen. Hinter dem Schädel lag ein Gefäß (1), weitere zwei (2, 3) barg man bei den Fußsohlen. Das Grab war mit schwarzer Erde verschüttet. Abb. 1:2.

1. Kleiner Krug. Inv.Nr. 11657-1/75 (gegenwärtig nicht identifiziert). Taf. 18:2.
2. Henkellose Amphore bikonischer Form mit abgesetztem eingebogenem Hals. Braunschwarze fleckige, rauhe (stellenweise abgesprungene) Oberfläche. Ton mit grober Sandmagerung. H. 201 mm, R. -118 mm, B. -85 mm. Inv.Nr. 11657-2/75. Abb. 2:4.
3. Schüssel mit ausgebogenen Wänden und fünf aus dem schräg abgeschnittenen Rand herausgezogenen Knubben. Braungraue glatte (stellenweise rauhe) Oberfläche. Ton mit grober Sandmagerung. H. -65 mm, R. -184 mm, B. -85 mm. Inv.Nr. 11657-3/75. Abb. 2:3.

Grab 2

Der Umriß der Grabgrube war schwer abzugrenzen, da sich die Überreste der Bestattung nur 60 cm unter der Oberfläche befanden, an der Grenze zwischen der Ackerkrume und der Lößbasis. Die Grube war wohl rechteckig, mindestens 40 x 120 cm groß. Das Skelett eines 7jährigen, in starker Hockerlage bestatteten Kindes ruhte auf der rechten Seite, orientiert mit dem Kopf gen. S, mit Blickrichtung gen. O. Hinter dem Schädel barg man ein kleines Gefäß (1) und ein anderes bei den

---

¹ Die Autoren sprechen Herrn Dr. J. TEJRAL herzlichen Dank aus für die Genehmigung seine Funde zu veröffentlichen. Zugleich schreiben sie ihm dies Studie zu aus Anlaß seines im J. 1993 erreichten 60. Geburtstags.

Füßen (2). Bei der anthropologischen Bearbeitung des osteologischen Materials fand man noch einen beinernen Gegenstand (3) vor. Abb. 1:4.

1. Kleine bauchige, henkellose Amphore mit leicht abgesetztem Hals und drei plastischen Knubben auf dem Bauch. Braunschwarze, glatte Oberfläche. Sandhaltiges Material. H. -115 mm, R. -81 mm, B. -60 mm. Inv.Nr. 11 657-4/75. Abb. 2:8.
2. Kleine Schüssel konischer Form mit schräg nach innen abgeschnittenem Rand. Braungraue, rauhe Oberfläche. Ton mit grober Sandmagerung. H. -52 mm, R. -198 mm, B. -75 mm. Inv.Nr. 11657-5/75. Abb. 2:1.
3. Beinerner Nadel mit krückenförmigem Kopf und abgebrochener Spitze. Erhaltene L. -62 mm. Inv.Nr. 11657-24/75. Abb. 2:6.

Grab 3

Die rechteckige Grabgrube (erhaltene L. -120 cm, Breite -50 cm) war im östlichen Teil durch die Verlegung einer Kanalisation teilweise zerstört. Auf ihrem Boden (180 cm tief) lag gestreckt das Skelett eines Kindes, wahrscheinlich männlichen Geschlechts, das im Alter von 12-13 Jahren bestattet wurde, mit dem Kopf gen. W orientiert. Die unteren Gliedmaßen waren zerstört. Um den Toten herum gab es Spuren eines aus Holzbrettern bestehenden Sarges. In der Beckengegend fand man zwei Schnallen (3, 4), beim linken Unterarm das Bruchstück eines Messers (1) und am Kreuzbein den Dorn einer dritten Schnalle (2). Abb. 1:5.

1. Stark verrostete Messerklinge mit leicht geschwungener Schneide. L. -69 mm. Inv.Nr. 11657-6/75. Abb. 4:2.
2. Bandförmiger Dorn einer eisernen Schnalle. L. -23 mm. Inv.Nr. 11657-7/75. Abb. 4:3.
3. Ovalförmige Schnalle aus Bronze mit ziemlich massivem, dachartig geformtem Rahmen. Gr. 18 x 27 mm. Inv.Nr. 11657-28/75. Abb. 4:4.
4. Ovalförmige Schnalle aus Eisen mit schnabelförmigem Dorn. Gr. 24 x 29 mm. Inv.Nr. 11657-29/75. Abb. 4:5.

Grab 4

Die rechteckige Grabgrube mit abgerundeten Ecken (200 x 88 cm) wurde beim Aushub für eine Kabelleitung teilweise zerstört. Auf dem 120 cm tief liegenden ebenen Boden ruhte auf der rechten Seite das Skelett eines 40-45jährigen Mannes (?), mit dem Kopf gegen SSW orientiert und mit Blickrichtung gen. O. Die Beine waren im Beckenbereich stark angezogen, die Unterschenkel an die Femuren angezogen. Der rechte Arm war im Ellbogen in stumpfem, der linke in spitzem Winkel gebogen, so daß die beiden Unterarme schräg auf dem Bauch nebeneinander lagen. Am Boden der Grube wurden Überreste eines organischen Stoffes - möglicherweise eines Holzbretts (Br. -60 cm) unter dem Skelett festgestellt. Vor dem Gesicht des Toten fand man ein unvollständiges Gefäß (1) und bei den Fußsohlen der angezogenen Beine eine kleine Schüssel (2). Das Grab war mit schwarzer, mit Löß vermengter Erde verschüttet. Abb. 1:3.

1. Unterteil eines Gefäßes mit abgesetztem Hals und stumpfer Kante unter dem Bauch. Braunschwarze fleckige (stellenweise abgesprungene) Oberfläche. Ton mit grober Sandmagerung. Erhaltene H. -91 mm, B. -50 mm. Inv.Nr. 11657-8/75. Abb. 4:1.
2. Halbkugelige kleine Schüssel mit umlaufender Furche unter dem Rand. Grauschwarze geglättete Oberfläche. Ton mit Sandmagerung. H. - 82-100 mm, R. -210 mm, B. -cca 90 mm. Inv.Nr. 11657-9/75. Abb. 3:8.

Grab 5

Auf der Lößbasis zeichnete sich eine rechteckige Grabgrube mit abgerundeten Ecken (200 x 76 cm) ab, die 60 cm tief war. Auf ihrem ebenen Boden ruhte auf der rechten Seite in mittelmäßiger Hockerlage das schlecht erhaltene Skelett einer 30-40jährigen Frau, mit dem Kopf gegen SSW orientiert und mit Blickrichtung gen. O. Der rechte Arm war im Ellbogen stark in spitzem Winkel gebogen, so daß sich die Finger der rechten Hand unter dem Kinn befanden. Unter dem Ellbogen

dieses Armes lagen die Finger der linken Hand, der linke Arm war in stumpfem Winkel gebogen. Bei der östlichen Wand der Grube waren drei Gefäße (1-3) in einer Reihe geordnet. Abb. 1:1.

1. Bikonischer Krug mit ausladendem Mundsäum, unter dem ein Bandhenkel angebracht war. Graubraune rauhe Oberfläche. Feiner Ton. H. -157 mm, R. -88 mm, B. -90 mm. Inv.Nr. 11657-11/75. Abb. 2:5.
2. Topf mit plastischer "schnurrbartartiger" Verzierung, auslaufend von der unteren Bandhenkelwurzel. Inv.Nr. 11657-11/75 (gegenwärtig nicht identifiziert). Taf. 18:1.
3. Kleine konische Schüssel mit drei aus dem Rand herausgezogenen Knubben (erhalten nur zwei). Braunschwarze glatte Oberfläche. Ton mit feiner glimmerhaltiger Sandmagerung. H. -54 mm, R. -158 mm, B. -65 mm. Inv.Nr. 11657-12/75. Abb. 2:2.

Grab 6

Die Grabgrube zeichnete sich auf der sterilen Basis als ein Rechteck mit abgerundeten Ecken (225 x 90 cm) ab. In einer Tiefe von 110 cm waren ihre senkrechten Wände zu einem Vorsprung gestaltet, so daß eine stufenartige Erhöhung den Boden auf allen vier Seiten umschloß und seine Fläche auf nur 180 x 55 cm verringerte. In diesem Grab waren zwei Erwachsene übereinander bestattet.

Bestattung A: cca 15 cm über dem Boden der Grube ruhte in mittelmäßiger Hockerlage auf der rechten Seite das gut erhaltene Skelett einer 40-45jährigen Frau, mit dem Kopf gen. S orientiert und mit Blickrichtung gen. O. Der Unterarm ihres im rechten Winkel gebogenen linken Armes lag quer über dem Leib. Die Knochen des rechten Unterarms waren an die Außenseite des Humerus angezogen. Hinter dem Schädel fand man zwei (1, 2) und bei den Füßen sechs (3-8) Gefäße vor.

Bestattung B: auf dem ebenen Boden (130 cm tief) wurden die schlecht erhaltenen Überreste vom Skelett eines 20-30jährigen Mannes freigelegt. Er lag auf der rechten Seite, so wie das höher liegende Frauenskelett und war auch übereinstimmend orientiert. Ähnlich war ebenfalls die Lage seiner Arme, bloß mit dem Unterschied, daß der Unterarm des gebogenen linken Armes zur Brust hin gerichtet war. Die Beine waren unterschiedlich angezogen - das linke ganz leicht, das rechte merklich stärker. Ungefähr bei der Taille des Toten lag ein Artefakt aus Silizit (9) und zwei Silexe (10, 11). Abb. 1:7a-c; Taf. 18:4, 5.

1. Bauchiger Topf mit Bandhenkel. Braungraue fleckige, glatte Oberfläche. Ton mit feinerer Sandmagerung. H. -131-136 mm, R. -110 mm, B. -66. Inv.Nr. 11657-13/75. Abb. 4:6.
2. Henkellose Amphore bikonischer Form mit abgesetztem eingebogenem Hals. Grauschwarze glatte (stellenweise rauhe) Oberfläche. Ton mit groberer Sandmagerung. H. -175 mm, R. -72 mm, B. -108-111 mm. Inv.Nr. 11657-14/75. Abb. 3:4.
3. Schüssel konischer Form mit umlaufender Furche unter dem Rand, die 4 kleine Henkel überwölben. Ton mit Sandmagerung. H. -85 mm, R. -220 mm, B. -90 mm. Inv.Nr. 11657-15/75. Abb. 3:7.
4. Kleiner Krug mit Bandhenkel. Braunschwarze glatte Oberfläche. Ton mit feinerer Sandmagerung. Inv.Nr. 11657-16/75. H. -85 mm, R. -51 mm, B. -30 mm. Abb. 3:3.
5. Schüssel konischer Form mit umlaufender Furche unter dem Rand, die 4 Blindhenkel überwölben. Braunschwarze geglättete Oberfläche. Ton mit feinerer Sandmagerung. H. -97 mm, R. -210 mm, B. -90 mm. Inv.Nr. 11657-17/75. Abb. 3:2
6. Krug mit Bandhenkel und stumpfer Kante unter dem Bauch. Braunschwarze fleckige, glatte Oberfläche. Feines sandhältiges Material. H. -211 mm, R. -110 mm, B. -80 mm. Inv.Nr. 11657-18/75. Abb. 4:8.
7. Topf mit Bandhenkel und stumpfer Kante unter dem Bauch. Braungraue glatte Oberfläche mit dunklen Flecken. Ton mit groberer Sandmagerung. H. -130 mm, R. -141 mm, B. -70 mm. Inv.Nr. 11657-19/75. Abb. 4:7.
8. Zweihenkelige, bikonisch geformte kleine Amphore. Grauschwarze rauhe (stellenweise abgeriebene) Oberfläche. Sandhältiges Material. H. -124 mm, R. -76 mm, B. -50 mm. Inv.Nr. 11657-20/75. Abb. 3:1.
9. Silizitdolch. Inv.Nr. 11657/75 (gegenwärtig nicht identifiziert).

10. Ventralflächiger Schaber. Silizit aus glazigenen Sedimenten. L. -36 mm. Inv.Nr. 11657-22/75. Abb. 3:5.

11. Terminaler Klingenteil. Silizit aus glazigenen Sedimenten. L. -40 mm. Inv.Nr. 11657-23/75. Abb. 3:6.

Grab 7

Bei den Erdarbeiten zur Legung einer Stromleitung wurde die SÖ Ecke einer rechteckigen Grabgrube (140 x 70 cm) mit abgerundeten Ecken zerstört. Im nördlichen Teil dieses cca 50 cm tiefen Grabes stellte man auf seinem ebenen Boden die Überreste eines Skeletts fest - nämlich jene der unteren Gliedmaßen und des Beckenbeins. Ihrer Lage nach kann man annehmen, daß der Tote in leichter Hockerlage auf der rechten Seite ruhend bestattet wurde, mit dem Kopf gen. S orientiert. Bei dem Becken lag eine Scherbe (1). Bruchstücke zweier Gefäße (2,3) barg man überdies in der nordöstlichen Ecke der Grube, die mit schwarzbrauner humoser Erde verschüttet war. Abb. 1:6.

1. Gegenwärtig nicht identifizierbare Scherbe. Inv.Nr. 11657-25/75.

2. Gegenwärtig nicht identifiziertes Fragment einer Schüssel. Inv.Nr. 11657-26/75.

3. Unterteil eines dünnwandigen Gefäßes (Krügleins?). Glatte grauschwarze Oberfläche. Feiner Ton. Erhaltene H. -32 mm, B. -35 mm. Inv. Nr. 11657-27/75. Abb. 2:7.

III. Charakteristik des anthropologischen Materials

Grab 1

Vom Skelett eines erwachsenen Individuums blieben nur der unvollständige Schädel und ein Teil des postkranialen Skeletts erhalten. Das Stirnbein ist gewölbt mit Glabella II. Grades. Ein Teil des Nackenbeins zeigt ausgeprägtes Muskelrelief mit erhaltenem mittelgroßem Warzenfortsatz. Die Schädelknochen sind stark, durch endokraniale Korrosion angegriffen. Der Oberkiefer hat einen schmalen und flachen Gaumen, am Unterkiefer läßt sich das mäßig vorstehende Kinn erkennen. Die mittelgroßen, kariesfreien Zähne weisen Abrasion 2. bis 3. Grades auf. Vom postkranialen Skelett sind der linke Humerus und die Clavicula erhalten, die übrigen Skeletteile sind angegriffen und vorwiegend fragmentiert. Der Humerus hat einen kleinen Gelenkkopf, aber einen stark entwickelten Muskelansatz, der die Rauigkeit Tuberositas deltoidea bildet. An den Wirbelknochen konstatiert man geringfügige arthritische Veränderungen. Die von den unteren Extremitäten übriggebliebenen Fragmente der Femuren, der Tibia und der Fibula sind für die anthropometrische Messung nicht verwendbar. Die große Stärke der Schädelknochen und das ausgeprägte Muskelrelief, auffallend besonders an den langen Knochen, deuten auf die Gebeine eines Mannes hin. Die Obliteration der Schädelnähte, die Zahnabrasion und die stärkere Abnutzung der Molaren lassen das Alter des Toten auf 20-30 Jahre bestimmen.

Grab 2

enthielt die Überreste des Schädels und der unteren Extremitäten eines Kindes. Vom Schädel fand man das Schläfenbein, die Okzipitalschuppe, ein Fragment der Schädelbasis und einen Teil des Oberkiefers mit den Milchzähnen vor. In der linken Hälfte des Unterkiefers sind die Milchmolaren (m1, m2) und der erste bleibende Mahlzahn (M 1) angelegt: dieser ist das entscheidende Merkmal, wonach man das Alter dieses Kindes auf 7 Jahre bestimmen kann. Dem entspricht auch die Länge der meßbaren langen Knochen. Dieses Skelett ist - zum Unterschied von den anderen - dunkel verfärbt, was die Feuchtigkeit des Milieus verursacht haben mag.

Grab 3

mit der Bestattung eines juvenilen Individuums gehört in einen anderen Zeitraum, als die übrigen Gräber der Otnicer Nekropole, wie die abweichende Struktur der Beinoberfläche der hier freigelegten Skelettreste erkennen läßt. Der Schädel ist unvollständig, ohne Schädelbasis, deformiert durch den Druck der Verschüttung. Das mittelhohe Gesicht hat eine flache bis fliehende Stirne, eine breite und schmale Nase, mittelgroße ovalförmige Augenhöhlen. Auffallend sind die großen und starken Zähne dieses Individuums. Die ersten bleibenden Molaren sind schon vollständig in die

Okklusalfäche durchgebrochen und waren beim Kauen benutzt worden. Die zweiten Molaren haben nur durchgebrochene Zahnkronen vor dem Beginn der Okklusion. Die angelegten Molaren M2 reichen nicht bis zur Kaufläche, wurden also beim Kauen nicht benutzt. Die Zahnabrasion ist im ganzen beinahe unmerkbar, die Zähne sind außergewöhnlich gesund. Vom postkranialen Skelett korrosiven bis atrophischen Charakters blieben nur Bruchstücke erhalten. Dieses Individuum, wahrscheinlich ein Junge, ist im Alter von 12-13 Jahren gestorben.

Im Grab 4

war das relativ robuste Skelett eines erwachsenen Individuums mit unvollständigem, angegriffenem Schädel bestattet. Die starken Schädelknochen sind endokraniel durch Sinter bedeckt. Das ausgeprägte Muskelrelief an den langen Knochen, das gut entwickelte Tuberculum marginale am Jochbein und die Tuberositas masseterica am Unterkiefer entsprechen den Merkmalen eines Mannes.

Es treten hier allerdings auch einige Merkmale des weiblichen Geschlechts auf: die mittlere bis geringe Größe des Warzenfortsatzes, die kleineren Gelenkköpfe der langen Knochen, die Perforation der Fossa olecrani am Humerus, die öfter an den Frauenskeletten erscheint. Das postkraniale Skelett ist sehr robust, insbesondere an den Oberschenkelknochen stellt man die ausgeprägten Rauigkeiten Tuberositates glutaee fest. Die fragmentarischen langen Knochen sind für die anthropometrische Messung unverwendbar. Der Zustand der Obliteration der Schädelnähte, die fortgeschrittene - möglicherweise auch durch eine Zahnkrankheit gesteigerte-Zahnabrasion sind Merkmale, auf deren Grundlage man das Alter dieses Individuums auf 40-45 Jahre schätzen kann.

Im Grab 5

lag das grazil gebaute, unvollständige Skelett eines erwachsenen Individuums. Vom Schädel sind nur die Kiefer erhalten: der Oberkiefer hat tiefen Gaumen, die Zähne - namentlich die Molaren - sind stark abradiert. An den Alveolen der ersten Molaren sind Spuren einer eitrigen Zahnwurzelentzündung sichtbar, die zur Bildung von Fisteln an den Seiten des Oberkiefers führte. Der niedrige Unterkiefer zeigt ein schwaches Kinn, der Mandibularast ist kurz und breit. Die Zahnabrasion ist mittelmäßig, sehr stark nur an den Molaren. Diese Ungleichmäßigkeit ist durch Zahnkrankheit verursacht. Das Muskelrelief des grazilen postkranialen Skeletts ist schwach entwickelt. Die Gelenkköpfe der Unterarmknochen sind klein, die Hälse der Oberschenkelknochen kurz, der Pilaster ist mittelgroß. Die Schienbeine sind s-förmig gekrümmt und zeigen eine schwache Kante an der Vorderseite. Am Becken ist die geöffnete Form der Incisura ischiadica maior charakteristisch, die uns erlaubt hier ohne allem Zweifel die Bestattung einer im Alter von 30-40 Jahren verstorbenen Frau zu erblicken.

Grab 6

stellte ein sog. Doppelgrab dar.

Als **Bestattung A** bezeichnen wir das relativ gut erhaltene Skelett eines erwachsenen Individuums, dessen unvollständiger Schädel durch den Druck der Verschüttung so stark deformiert war, daß man seine ursprüngliche Form nicht bestimmen kann. Nahe der Stirnnaht befindet sich eine ovalförmige, 1 cm große Knochendepression. Der Gaumen des schmalen Oberkiefers ist tief, die Zähne sind stark abradiert. Der kurze Unterkiefer mittlerer Breite hat ein leicht vorstehendes Kinn. Der grazile Schädel mit den Warzenfortsätzen geringer Größe und weiteren typischen Merkmalen deutet auf das weibliche Geschlecht hin. Das postkraniale Skelett ist mittlerer Größe, die (nach Bach) berechnete Höhe der Gestalt betrug 163 cm. An der rechten Clavicula ist eine geheilte Fraktur erkennbar und an den Lendenwirbeln stellt man geringfügige arthritische Veränderungen fest. Am Humerus mit dem kleinen Gelenkkopf ist die kleine Rauigkeit Tuberositas deltoidea zu sehen. Am Becken zeugt die geöffnete Form der Incisura ischiadica maior eindeutig vom weiblichen Geschlecht dieses Individuums. Diese Feststellung erhärten weitere Merkmale - die geringe Stärke der Schädelknochen mit dem schwach entwickelten Muskelrelief, die Form der Stirne mit den scharfen Rändern der Augenhöhlen, die Größe der Zähne und die kleinen Gelenkköpfe. Von den unteren Extremitäten sind die Femuren, Tibien und die Fibula erhalten. Im Hinblick auf den

Obliterationszustand der Schädelnähte und die Zahnabrasion 3. Grades bei einer stärkeren Abnutzung der Molaren kann man das Alter der Toten auf 40-45 Jahre schätzen.

Die **Bestattung B** stellte nur ein Teil vom Skelett eines reifen Individuums dar, von dessen Schädel bloß die trepanierte linke Hälfte übrigblieb. Die Trepanationsöffnung, die sich an den Temporallinien des Stirnbeins befindet, erreicht den vorderen Rand des Scheitelbeins und endet am oberen Rand der Schläfenbeinschuppe: sie ist 4,5 cm lang, 3 cm breit und zeigt am ganzen Umfang Spuren der ursprünglichen Einschnitte. Überraschend ist die außergewöhnliche Stärke der Schädelknochen. Der sehr robuste Warzenfortsatz, das gut entwickelte Tuberculum marginale, sowie das besonders am Hinterhaupt stark ausgeprägte Muskelrelief deuten zusammen mit dem starken Schädel auf die Bestattung eines Mannes hin. Der rundkantige Rand der Trepanationsöffnung beweist, daß der Kranke den chirurgischen Eingriff und den Heilungsprozeß überlebt hat. Die Schädelnähte sind offen, die Okzipitalknochen reich gegliedert. Der Schädel ist endokraniel durch Korrosion entlang der mittleren Sagittalebene angegriffen. Vom Unterkiefer blieb nur der dritte Molar erhalten.

Die durch Korrosion stark angegriffenen Fragmente des postkranialen Skeletts sind für eine fachgemäße Bewertung von keinem Belang. Alles in allem hat man es mit der Bestattung eines 20-30jährigen Mannes zu tun.

Auswertung der Skelettreste

Aus den sechs protoúněticer Gräbern (Nr. 1, 2, 4-7) wurden Skelettreste von 7 Individuen geborgen, da im Grab 6 zwei Tote bestattet waren. Nach der fachgemäßen Bearbeitung verfügen wir jedoch über osteologisches Material nur aus den Gräbern 1, 2, 4-6, nachdem die Überreste der Bestattung aus Grab 7 bei der Konservierung zerfallen sind. Unseren kleinen Fundkomplex bilden also sechs mehrheitlich schlecht erhaltene postkraniale Skelette erwachsener Individuen - nämlich dreier Männer (zweier 20-30jähriger und eines 40-45jährigen) und zweier Frauen (im Alter von 40-45 Jahren) - zu denen noch die Gebeine eines 7jährigen Kindes hinzukommen.

Die kleinen Anomalien, die man an den Knochen feststellte, sind im großen und ganzen üblich. Erwähnenswert ist die geheilte Fraktur am rechten Schlüsselbein des Frauenskeletts im Grab 6 (Bestattung A), wo man auch die Höhe der Gestalt dieser Toten mit 163 cm berechnen konnte. Von den untersuchten Schädeln war keiner im wünschenswerten Erhaltungszustand; nur im Grab 6 (Bestattung B) wurde die linke Schädelhälfte mit einer an den Temporallinien des Stirnbeins befindlichen Schädelbohrung geborgen, die bei einer Größe von 45 x 30 mm den vorderen Rand des Scheitelbeins erreicht und am oberen Rand der Schläfenbeinschuppe endet. Auf ihrem ganzen Umfang treten Spuren der ursprünglichen Einschnitte (Taf. 18:3) auf. Es steht dabei nachweislich außer Frage, daß der Kranke die Trepanation gut überstanden hat. Die Durchführung einer dermaßen schwierigen Operation setzt zweifellos gewisse medizinische Kenntnisse voraus, an denen es offensichtlich schon im Spätäneolithikum nicht gänzlich fehlte. Im mährischen Siedlungsraum ist die Trepanation sowohl bei den Trägern der Schnurkeramikultur (Kostelec bei Holešov: JELÍNEK 1964, Taf. VIII:30-32), als auch bei den Glockenbecherleuten belegt (Slavkov bei Brno: MATIEGKA 1918, Abb. 21; Lhánice: JELÍNEK 1964, Taf. XXVII:113, 114).

Was die Klassifikation der anthropologischen Funde aus Otnice betrifft, gelangt man zum Schluß, daß die Skelette der Frauen (Grab 5; 6-Bestattung A) grazil und mittelhoch, jene der Männer sehr robust (Grab 4) oder mittelmäßig robust (Grab 1. 6-Bestattung B) waren. Das Kinderskelett aus dem völkerwanderungszeitlichen Grab 3 wird anderweitig behandelt (das anthropologische Material ist im Institut Anthropos des Mährischen Landesmuseums Brno unter der Zuwachsnr. 12/88 aufbewahrt).

IV. Gräber der protoúněticer Kultur

1. Analyse des Bestattungsritus

Auf dem Gräberfeld in Otnice waren die Toten in rechteckigen Gruben mit abgerundeten Ecken bestattet. Die Skelette lagen auf der rechten Seite, mit dem Kopf gen. S (in einem Falle, nämlich im Grab 5, gen. SSW) orientiert, mit Blickrichtung gen. O (Abb. I). Diese Lage entspricht der

allgemeingültigen Bestattungsart, die in der protoúněticer Kultur in Mähren zu cca 80% vorherrscht (KŘIVÁNEK - ONDRÁČEK - STLOUKAL 1972, 517). Die Einziehung der Beine zum Becken war mittelmäßig (Gr. 1, 5, 6 - Abb. 1:1, 2, 7a-b), oder auch stark (Gr. 2, 4 - Abb. 1:3, 4). Die Schienbeine in den Gräbern 1 und 4 waren an die Femuren angezogen (Abb. 1:2, 3). Im Doppelgrab 6 war die Einziehung der unteren Extremitäten der zwei Toten verschieden (Abb. 1:7a-b). In vier Fällen blieben die oberen Extremitäten erhalten: ihrer Lage nach ist die Bestattung 4 mit dem Typ C (BUCHVALDEK 1986, Abb. 16:C), die Lage der Arme und Unterarme des Skeletts A im Doppelgrab 6 wiederum mit dem Typ B (derselbe 1986, Abb. 16:B) vergleichbar. Die Lage der Arme im Grab 5 (Abb. 1:1) und bei dem Skelet B im oberwähnten Grab 6 ist atypisch. Die Toten ruhten auf dem Boden der Gruben. Unter dem Skelett und den Beigaben im Grab 4 stellte man aber Überreste eines organischen Stoffes fest (Abb. 1:3), was zur Annahme führen dürfte, daß der Tote auf einem Holzbrett gebettet war. Es wäre allerdings auch denkbar, daß man es hier mit den Überresten eines Sargbodens zu tun hatte.

Die Konstruktion der Grabgruben ist einfach - ihre senkrechten Wände gehen gleich in den ebenen Boden über. Alleinstehend in unserer protoúněticer Kultur ist jedoch die besondere Gestaltung der Wände im Grab 6, deren Unterteil in Form eines stufenartigen Vorsprungs den Boden an allen vier Seiten umschließt (Abb. 1:7c). Urgeschichtliche Analogien dazu gibt es im böhmisch-mährischen Siedlungsraum nur in der Glockenbecherkultur (HAVEL 1978, 94, 102).

In Otnice verzeichneten wir in einer Grabgrube jedesmal nur einen einzigen Toten. Eine Ausnahme stellte bloß das Grab 6 dar (Abb. 1:7a-c), wo zwei Erwachsene übereinander begraben waren. Solche Doppelgräber sind in der protoúněticer Kultur relativ selten. Ihre Parallelen wurden nur auf den frühúněticer Nekropolen in Marefy (Bez. Vyškov) (TIHELKA 1953, 297), Těšetice (Bez. Znojmo) (PALLIARDI 1896, 17) und Syrovice (Bez. Brno-venkov) (ČERNÝ 1912, 96) verzeichnet: dort handelte es sich jedesmal um die Bestattung eines Erwachsenen mit einem Kind.

2. Analyse des Grabinventars und Datierung

Den wesentlichen Teil der Grabausstattung bildet in Otnice die Keramik. Ihr Komplex zählt 23 Gefäße, von denen 5 gegenwärtig nicht zu identifizieren waren. Weitere zwei sind nur Torsos (Abb. 2:7; 4:1), deren genauere typologische Bestimmung nicht möglich ist.

Unsere Betrachtungen können also von 17 keramischen Formen ausgehen. Die zahlenmäßig stärkste Gruppe darunter sind Schüsseln (6 Stück), deren Formgebung beträchtliche Variabilität zeigt. Die Schüsselfunde aus Otnice lassen sich in zwei Gruppen einteilen. Für die eine, 3 Exemplare zählende, ist eine Furche unter dem Rand typisch (Abb. 3:8), überwölbt von 4 Henkeln (in 2 Fällen) (Abb. 3:2, 7). Die andere Gruppe bilden weitere drei schüsselförmige Stücke, für die der einfache konische Bau des Körpers kennzeichnend ist: dabei sind aus dem Gefäßrand in zwei Fällen Knubben herausgezogen (Abb. 2:2, 3). Die Profilierung der Otnicer Schüsseln stimmt im ganzen mit jener überein, die uns aus anderen protoúněticer Lokalitäten bekannt ist (vgl. ONDRÁČEK 1967, Abb. 9:7, 11; 12:3; 14:8; 16:2; 18:5; 19:3, 6; ČIŽMÁŘ - DVOŘÁK 1985, Abb. 4:4, 11; 6:2; 7:3).

Drei Gefäße repräsentieren die henkellosen Amphoren mit eingebogenem, vom bikonischen (Abb. 2:4; 3:4) oder kugeligen Körper (Abb. 2:8) abgesetztem Hals. Besondere Beachtung verdient die kleine Amphore aus Grab 2, mit drei spitzigen Knubben auf dem Bauch: ungewöhnlich ist hier nämlich das Anbringen der plastischen Verzierung, die sich meistens unter dem Bauch (ONDRÁČEK 1967, Abb. 6:11; 12:10, 11; 21:7, 9), aber im gegebenen Falle auf der maximalen Bauchausweitung befindet.

Eine Amphore mit zwei gegenüberliegenden Henkeln auf den Gefäßschultern (Abb. 3:1) gehört zu den zwar charakteristischen, aber ziemlich seltenen Formen der mährischen protoúněticer Keramik. Zum erstenmal begegneten wir bei dieser Gefäßgattung dem Erscheinen von Bandhenkeln auf den Schultern, denn in allen uns bislang bekannten Fällen handelt es sich entweder um randständige Henkel (ONDRÁČEK 1967, Abb. 19:4, 5; 20:1), oder um jene auf dem Hals sitzenden (derselbe 1967, Abb. 19:2). Die größte Ähnlichkeit mit unserem Otnicer Fund - was die Profilierung des Körpers anbelangt - zeigen die Stücke aus den frühúněticer Nekropolen in Opatovice bei Rajhrad und Těšetice (derselbe 1967, Abb. 19:11; 22:1).

Den protoúněticer Topfformen entsprechen die drei topfförmigen Gefäße aus Grab 6 (Abb. 4:6, 7). Ihr Körper ist bauchig bis kugelförmig, der Hals scharf abgesetzt, eines von ihnen hat eine stumpfe Kante unter der maximalen Bauchausweitung. Eine ähnliche Profilierung des Körpers sowie Halses findet man bei dem Topf aus Grab 5 (Taf. 18:1) vor, der bei der unteren Bandhenkelwurzel mit einem "schnurrbartähnlichen" plastischen Dekor verziert ist: dies ist ein typisches Motiv, das in den spätaeneolithischen Kulturen Mährens in der plastischen Verzierung der krugförmigen Gefäße lokalen Ursprungs vereinzelt auftritt. Wir nehmen an, daß es hier als dekoratives Element fremder Herkunft angewendet wurde, und würden seine Wurzeln in den keramischen Erzeugnissen der Träger der frühbronzezeitlichen Kulturen im Raum des Karpatenbeckens suchen (ŠEBELA 1993, 34).

Zu den besonders charakteristischen Formen der ältesten protoúněticer Keramik zählen unumstritten die Krüge, die in den Kulturen des Spätaeneolithikums in Mähren eine führende Stellung einnehmen. In Otnice wurden 4 Exemplare geborgen, von denen zwei in Körperbau miteinander übereinstimmen. In beiden Fällen handelt es sich um einen eiförmigen Körper mit kurzem zylindrischem, scharf abgesetztem Hals und einem randständigen Bandhenkel (Abb. 3:3; Taf. 18:2). Sie stellen eine uns bislang aus der protoúněticer Kultur unbekannt Krugform dar. Interessant ist ferner der Krug aus Grab 5 (Abb. 2:5): sein beutelförmig profilierter Körper geht allmählich in den eingebogenen Hals mit ausladendem Mundaum über, unter dem der Bandhenkel sitzt. Exakte Analogien zu diesem Stück kennen wir vorläufig nicht. Gewisse Ähnlichkeit mit ihm kann nur einem kleinen krugförmigen Gefäß aus der frühúněticer Grabstätte in Bedřichovice (DVOŘÁK - ČIŽMÁŘ 1985, Abb. 8:7) zugesprochen werden, dessen Hals allerdings scharf vom Bauch abgesetzt und dessen Maximaldurchmesser kleiner ist, als bei dem Otnicer Fund: dort ist nämlich der Durchmesser der Bauchausweitung größer, als die ganze Gefäßhöhe. Zuletzt soll noch der hohe Krug aus Grab 6 erwähnt werden: sein Körper ist bikonisch, unter dem ausladenden Rand des eingebogenen Halses ist ein Bandhenkel angebracht (Abb. 4:8). Verzierte oder unverzierte Krüge der gleichen Profilierung wurden auf mehreren protoúněticer Nekropolen verzeichnet (ČIŽMÁŘ - DVOŘÁK 1985, Abb. 3:1, 5; 4:9, 12; ONDRÁČEK 1967, Abb. 28:5; 29:10). Diese Exemplare, desgleichen wie jenes aus Otnice, erinnern sehr stark an den sog. Nagyrév-Krug balkanischen Typs mit einem Bandhenkel unter dem Rand, der für die jüngste Denkmälergruppe lokalen Ursprungs in der mährischen Schnurkeramik-kultur kennzeichnend ist (ŠEBELA 1990, 120; 1991, 24; BUCHVALDEK 1986, Abb. 60:F 2, 3). Seine Vorlagen möchten wir in den frühbronzezeitlichen Kulturen des Karpatenbeckens und des nördlichen Balkans erblicken. Sowohl in der mährischen Schnurkeramik, als auch in der protoúněticer Kultur sind für diese Krüge ein bikonischer Körper, höherer Hals und ein unter dem Mundaum sitzender Bandhenkel charakteristisch. Bei den Formen der Schnurkeramik wird ein scharfer Umbruch auf der Bauchausweitung, aber eine stumpfe Kante unter dieser bei den protoúněticer Stücken festgestellt. Der Hals ist in beiden Fällen scharf abgesetzt. Bei den frühúněticer Krügen entspricht seine Höhe etwa 2/5 der Gefäßhöhe, seine Wände sind eingebogen und der Durchmesser des Mundaums ist stets kleiner als jener am Übergang des Halses in die Schulterpartie. Zum Unterschied davon sind die schnurkeramischen Stücke am Gefäßrand breiter als der Unterteil des Halses, der dabei auch weniger hoch ist.

Aus diesem Vergleich ist zu entnehmen, daß sich die Krüge dieses Typs in den beiden spätaeneolithischen Kulturen aller Wahrscheinlichkeit nach aus den gleichen Wurzeln entwickelten. Die erwähnten Unterschiede in ihrer Gestaltung dürften auf das unterschiedliche bildnerische Fühlen der Träger der gegebenen zwei Kulturkomplexe zurückzuführen sein. Meiner Meinung nach sollte man also auf eine scharfe Trennung derartiger Krüge verzichten und sie alle als eine der Subvarianten des Nagyrév-Kruges balkanischen Typs mit einem Bandhenkel unter dem Rand (sgn. Variante C: ŠEBELA 1990, 120-121) betrachten. In der Beschreibung würde man alsdann präzisieren, ob es sich um die protoúněticer oder schnurkeramische Form der Variante C handelt. (Der Autor bereitet eine spezielle Studie zu dieser Problematik vor).

Recht bescheiden ist die Kollektion der Kleinfunde aus Otnice. Alleinstehend scheint vorläufig die Beinnadel mit krückenförmigem Kopf zu sein (Abb. 2:6), hergestellt aus nicht näher bestimmtem Bein. Die Spaltindustrie ist durch zwei Artefakte vertreten - durch einen ventralflächigen Schaber (Abb. 3:6) und einen terminalen Klingenteil (Abb. 3:5): beide sind aus Silizit aus glazigenen

Sedimenten (nach der Klassifikation RNDr. A. PŘICHYSTALS vom Katheder für Geologie u. Paläontologie der Masaryk-Universität Brno), dessen Lagerstätten im Raum nördlich der Mährischen Pforte vorkommen.

Die Silizitdolche werden in den Männergräbern der protoúněticer Kultur selten verzeichnet. Einen (cca 16 cm langen) flächenretuschierten Silizitdolch fand man bei dem linken Unterarm des Männerskeletts im Doppelgrab 6. Dieses Stück in Weidenblattform ist jedoch im Augenblick nicht zur Disposition (Taf. 18:5). Es ist der sechste protoúněticer Fund dieser Art überhaupt (vgl. ONDRÁČEK 1967, 416; TIHELKA 1953, 303; KŘIVÁNEK - ONDRÁČEK - STLOUKAL 1972, Abb. 2). Nach einer Fotodokumentation des Grabes 6 hat das Otnicer Exemplar die größte Ähnlichkeit mit dem Fund aus Grab 2 in Rybníky, in der Gegend von Znojmo (ONDRÁČEK 1967, Abb. 26:1). In Böhmen barg man nur zwei Exemplare, beide aus den frühúněticer Gräbern (vgl. JÍRA 1923/24, 14; HÁJEK 1960, 59; PLEINER et al. 1978, Abb. 87:17). Weitere sind aus den Grabfunden der Únětice-Kultur, im Nordwesten von Polen (SARNOWSKA 1969, Abb. 12:n,o), ebenso wie aus Deutschland bekannt (AGTHE 1989). Im böhmisch-mährischen Siedlungsraum halten wir die Silizitdolche für einen Import aus dem Norden: er dürfte durch den Fernhandel (ZÁPOTOCKÝ 1961, 175), vermittelt durch die Träger der Schnurkeramikultur, zu uns gelangt sein (nach Meinung L. HÁJEKS 1960, 60, und J. ONDRÁČEKS 1967, 416; KŘIVÁNEK - ONDRÁČEK - STLOUKAL 1972, 518).

Ihrem Inhalt nach kann man die Otnicer Gräber 1,2 und 4-7 im großen und ganzen in die 1. Phase der Únětice-Kultur einordnen. Wollen wir uns nun mit der Stellung dieser Funde im Entwicklungsprozeß der protoúněticer Kultur befassen.

Als chronologisch empfindlich kann man den Silizitdolch in den frühúněticer Grabkomplexen bezeichnen. Er verschwindet in Mähren bereits im Verlaufe der ersten Únětice-Phase und erscheint in den folgenden Entwicklungsstadien nicht mehr (ONDRÁČEK 1967, 416). Zu den meisten keramischen Formen aus Otnice gibt es im mährischen protoúněticer Fundstoff nicht wenige Analogien. Im Grab 2 in Vyškov (KŘIVÁNEK - ONDRÁČEK - STLOUKAL 1972, Abb. 2, Taf. 1:5), ebenso wie im Grab 2 in Rybníky (ONDRÁČEK 1967, Abb. 28:1,9) kam eine henkellose Amphore zusammen mit einem Silizitdolch zum Vorschein. Eine solche fand man in Otnice als Beigabe der Bestattung A im Grab 6 vor (Abb. 3:4), während dort ein Silizitdolch zur Bestattung B gehörte. Daraus folgt, daß zwischen den zwei Bestattungen in diesem Doppelgrab kein großer chronologischer Unterschied besteht. Relativ des gleichen Alters dürften auch die Gräber 1 und 2 in Otnice sein, wo der erwähnte Amphorentyp gleichfalls vertreten ist. Aus dem Gräberfeld in Šlapanice, wo ein weiterer Silizitdolch vorgefunden wurde, besitzen wir einen Topf mit jener "schnurrbartförmigen" plastischen Verzierung unter der unteren Bandhenkelwurzel (vgl. ONDRÁČEK 1967, Abb. 21:3a-b, 4), vergleichbar mit dem analogen Stück aus dem Otnicer Grab 5 (Taf. 18:1). Zuletzt soll noch der schlanke bikonische Krug mit massivem Henkel aus dem schon oft genannten Grab 6 (Bestattung A) erwähnt werden, der mit den protoúněticer Krügen aus Bedřichovice (ČIŽMÁŘ - DVOŘÁK 1985, Abb. 4:9, 12) und Ledce (ONDRÁČEK 1967, Abb. 6:4) übereinstimmt.

Unsere Liste von Analogien zum Grabinventar aus Otnice berücksichtigt die Grabbeigaben aus den protoúněticer Begräbnisstätten in Bedřichovice, Ledce, Šlapanice (Bez.Brno-venkov) und Rybníky. Diese Lokalitäten werden im Entwicklungssystem der protoúněticer Kultur für relativ älter angesehen. Die Nekropole in Bedřichovice setzt man sogar an den Beginn der Entwicklung dieser Kultur (ONDRÁČEK 1967, 431; ČIŽMÁŘ - DVOŘÁK 1985, 424) an. Im Hinblick auf die obigen Feststellungen kommen wir also zum Schluß, daß das Gräberfeld in Otnice (Gräber 1, 2, 4-7) in den älteren Zeitabschnitt der protoúněticer Kultur fällt. Damals sterben vielleicht die Träger der mährischen Schnurkeramikultur aus, in deren Gräbern man die Nagyrév-Krüge balkanischen Typs - Variante C vorfindet; und den Derivaten dieser Form begegnet man eben in den Gräbern der protoúněticer Kultur.

V. Das völkerwanderungszeitliche Grab (Nr. 3)

Zwischen den protoúněticer Gräbern stieß man auf eine Grabgrube, deren östlicher Teil durch die Aushebung einer Kanalisationsrille zerstört war (Abb. 1:5). Sie war - zum Unterschied von den anderen - relativ schmal (nur 50 cm breit), ihre erhaltene Länge betrug cca 120 cm und ihr Boden wurde erst in einer Tiefe von 180 cm gefunden. Um das Skelett eines Kindes herum, das gestreckt,

mit den Armen entlang des Körpers und mit dem Kopf gen W liegend bestattet worden war, stellte man Holzreste als Spuren eines aus Holzbrettern bestehenden Sarges fest (TEJRAL 1982, 70, 212).

Zur Ausstattung des Toten gehörten zwei Schnallen, von der dritten blieb bloß der Dorn übrig (Abb. 4:3). Beide fand man in der Beckengegend vor, woraus man schließen darf, daß eine von ihnen den Gürtel schnallte. Der allgemeingültigen Typologie nach gehören sie beide zur Kategorie der sog. Schnallen üblicher Formen ohne Beschläg. Die eine aus Bronze hergestellte, ovaler Form mit stärkerem abgekantetem Rahmen (Abb. 4:4), bekannt auch aus anderen mährischen Begräbnisstätten, erscheint seit Mitte des 5. Jhdts. n. Chr. und bleibt auch noch in den folgenden Jahrhunderten in Gebrauch. Die andere Schnalle (Abb. 4:5) mit ihrem nierenförmig geschweiften und auf der Innenseite verbreiterten Schnallenbügel, reihen wir unter die sog. billigen Eisenschnallen ein (TEJRAL 1982, 119). Zuletzt soll noch das Eisenmesser erwähnt werden (Abb. 4:2), von dem nur die Klinge mit leicht eingebogener Schneide erhalten blieb. Es handelt sich da offensichtlich um ein Messer mit geradem Rücken, vom Typ B BÖHNERS (1958, 214, Taf. 60:3, 4), das in den Grabkomplexen aus dem 5. Jhd. häufig zu finden ist (TEJRAL l.c., 155).

Die obigen Erkenntnisse erlauben uns das Grab 3 aus Otnice im großen und ganzen in die 2. Hälfte des 5. Jhdts. anzusetzen. Nach J. TEJRAL käme aber auch eine frühere Datierung dieses Grabes in Betracht: wenn man es hier nämlich - im Zusammenhange mit einem analogen Fund aus dem J. 1966 (derselbe 1967; 1982, 211-212, Abb. 89:1, 2) - als Bestandteil eines frühgeschichtlichen Gräberfeldes ansehen möchte, würde es annähernd gegen Mitte des 5. Jhdts. fallen und somit dem vorlangobardischen Horizont angehören.

VI. Gesamtauswertung

Auf dem urgeschichtlichen Gräberfeld in Otnice (Bez. Vyškov) wurden 6 Gräber der protoúněticer Kultur freigelegt und untersucht. Sie gehören in ihr älteres Entwicklungsstadium und bringen neue Erkenntnisse auf dem Gebiet des Bestattungsritus. Erwähnenswert ist allein schon das Vorkommen von Überresten eines organischen Stoffes am Boden der Grabgrube 4, welche auf die Bestattung des Toten auf einem Holzbrett (herrührend vielleicht von einem Sarg) hindeuten dürften. Besondere Beachtung verdient das Grab 6, dessen Boden an allen vier Seiten von stufenförmigen Wandvorsprüngen umschlossen ist. Eine Seltenheit stellt zugleich die zum erstenmal in der mährischen protoúněticer Kultur verzeichnete, geheilte Trepanation am Schädel des Toten (Bestattung B) in demselben Grab dar, das übrigens ein Doppelgrab ist. In der keramischen Grabausstattung erscheinen neue frühúněticer Formen, welche die Variabilität der Keramik dieser Kultur in Mähren ergänzen. Schließlich darf das völkerwanderungszeitliche Grab 3 nicht unerwähnt bleiben, als neuer Beitrag zu unserer Kenntnis der materiellen Kultur des vorlangobardischen Horizonts in der Gegend von Vyškov.

Literatur

AGTHE, M.

- 1989: Bemerkungen zu Feuersteindolchen im nordwestlichen Verbreitungsgebiet der Aunjetitzer Kultur. AFD 33, 15-113.

BÖHNER, K.

- 1958: Die fränkischen Altertümer des Trierer Landes. Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit, Ser. B, Bd. 1, Berlin.

BUCHVALDEK, M.

- 1986: Kultura se šňůrovou keramikou ve střední Evropě I. Skupiny mezi Harcem a Bílými Karpaty. Praehistorica XII, Praha.

ČERNÝ, F.

- 1912: Hroby z doby přechodní od Syrovic. Pravěk VIII, 96-100.

ČIŽMÁR, M. - DVOŘÁK, P.

- 1985: Protoúnětické pohřebiště v Bedřichovicích. Arch. Rozhledy 37, 413-425.

HÁJEK, L.

- 1960: K chronologickému zařazení a náplni tzv. protoúnětické kultury. In: Referáty Liblice für das J. 1959. Liblice, 48-62.

HAVEL, J.

- 1978: Pohřební ritus kultury zvoncovitých pohárů v Čechách a na Moravě. In: Praehistorica VII, Praha, 91-118.

- JÍRA, A.
- 1923-24: Nová pohřebiště předúnětického typu v Bubenči. *Obzor Prehist.* II, 1923, 9-30, 81-103.
- JELÍNEK, J.
- 1964: Anthropologie der jüngeren Steinzeit in Mähren. *Anthropos* Nr. 16 (N.S.8). Brno.
- KŘIVÁNEK, G. - ONDRÁČEK, J. - STLOUKAL, M.
- 1972: Protoúnětické hroby z Vyškova na Moravě. *Arch. Rozhledy* 24, 514-519.
- MATIEGKA, J.
- 1918: Předhistorická trepanace a kauterisace lebek v zemích českých. *Pam. Arch.* 30, 74-85.
- ONDRÁČEK, J.
- 1967: Moravská protoúnětická kultura. *Slovenská Arch.* XV-2, 389-446.
- PALLIARDI, J.
- 1896: Nové zprávy o hrobech se skrčenými kostrami. *Časopis Vlasteneckého Spolku Mus.Olomouc* XIII, 16-24.
- PLEINER, R. und Koll.
- 1978: *Pravěké dějiny Čech*. Praha.
- SARNOWSKA, W.
- 1969: *Kultura unietycka w Polsce*. Wrocław-Warszawa-Kraków.
- ŠEBELA, L.
- 1990: Postavení kultury se šňůrovou keramikou v moravském eneolitu a její vztah k vývoji v Karpatské kotlině. *Přehled Výzkumů 1987*, 116-121.
- ŠEBELA, L.
- 1991: Die Chronologie der Schnurkeramik in Mähren. In: Internationales Symposium "Die Kontinentaleuropäischen Gruppen der Kultur mit Schnurkeramik". Praha-Štířín 1.-6.10.1990. Die Chronologie der regionalen Gruppen. Zusammenfassungen, 23-28. Institut für Ur- und Frühgeschichte der Universität Freiburg i. Br.
- ŠEBELA, L.
- 1993: Hrobový nález sekeromlatu protoúnětické kultury z Velkých Bílovic (Morava). *Přehled Výzkumů 1990*, 31-37.
- TEJRAL, J.
- 1967: Hrob ze stěhování národů v Otnicích, okr. Vyškov. *Přehled Výzkumů 1966*, 41.
- 1977: Kostrové hroby z protoúnětického období v Otnicích (okr. Vyškov). *Přehled Výzkumů 1975*, 16.
- 1982: *Morava na sklonku antiky*. Praha.
- TIHELKA, K.
- 1953: Moravská únětická pohřebiště. *Pam. Arch.* 44, 229-328.
- ZÁPOTOCKÝ, M.
- 1961: Severské zbraně a nástroje starší doby bronzové v Čechách. *Pam. Arch.* 52, 166-176.

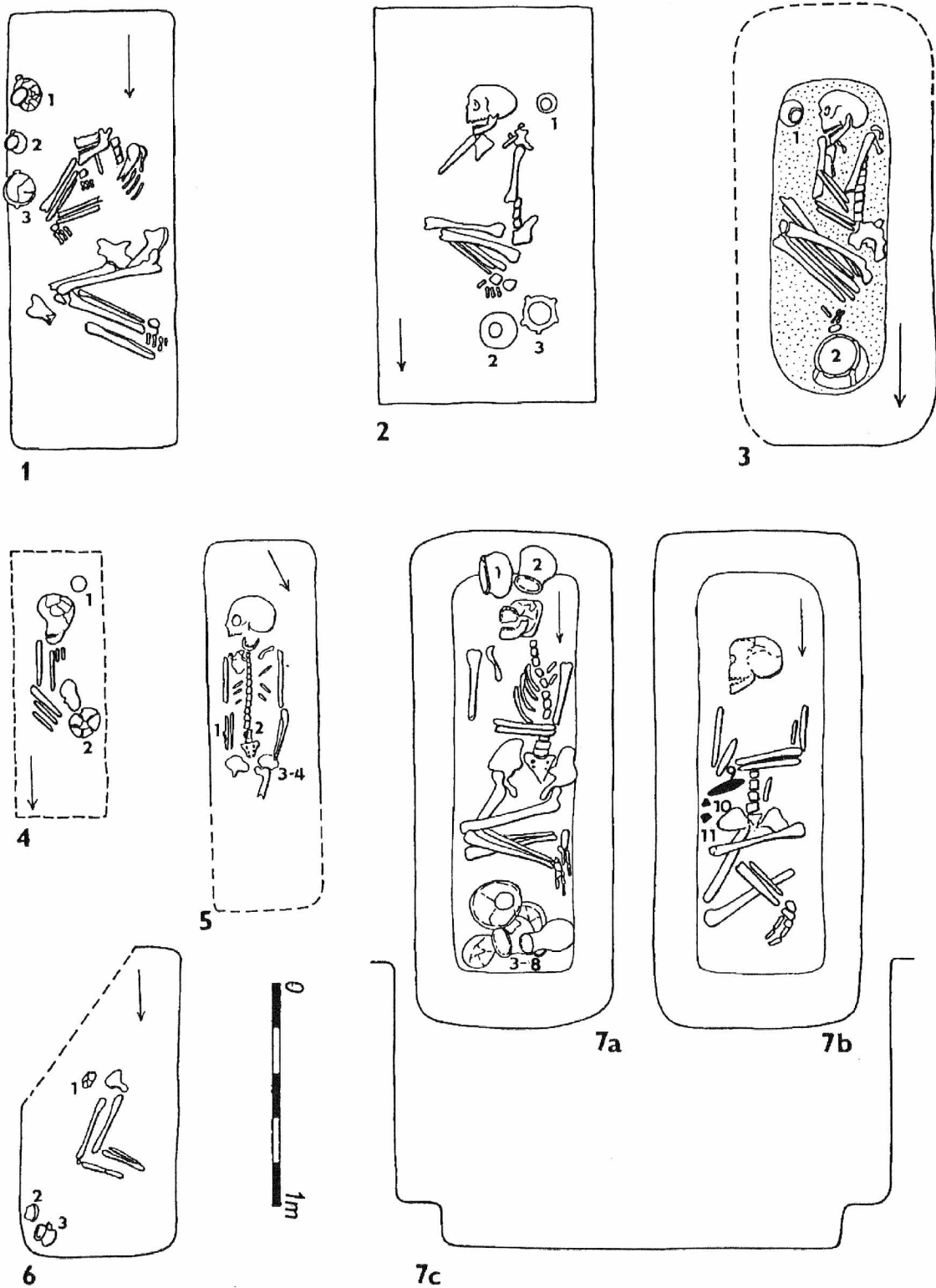

Abb. 1. Otnice (Bez. Vyškov). Die Grundrisse der Gräber: 1 - Grab 5; 2 - Grab 1; 3 - Grab 4; 4 - Grab 2; 5 - Grab 3; 6 - Grab 7; 7a-c - Grab 6.

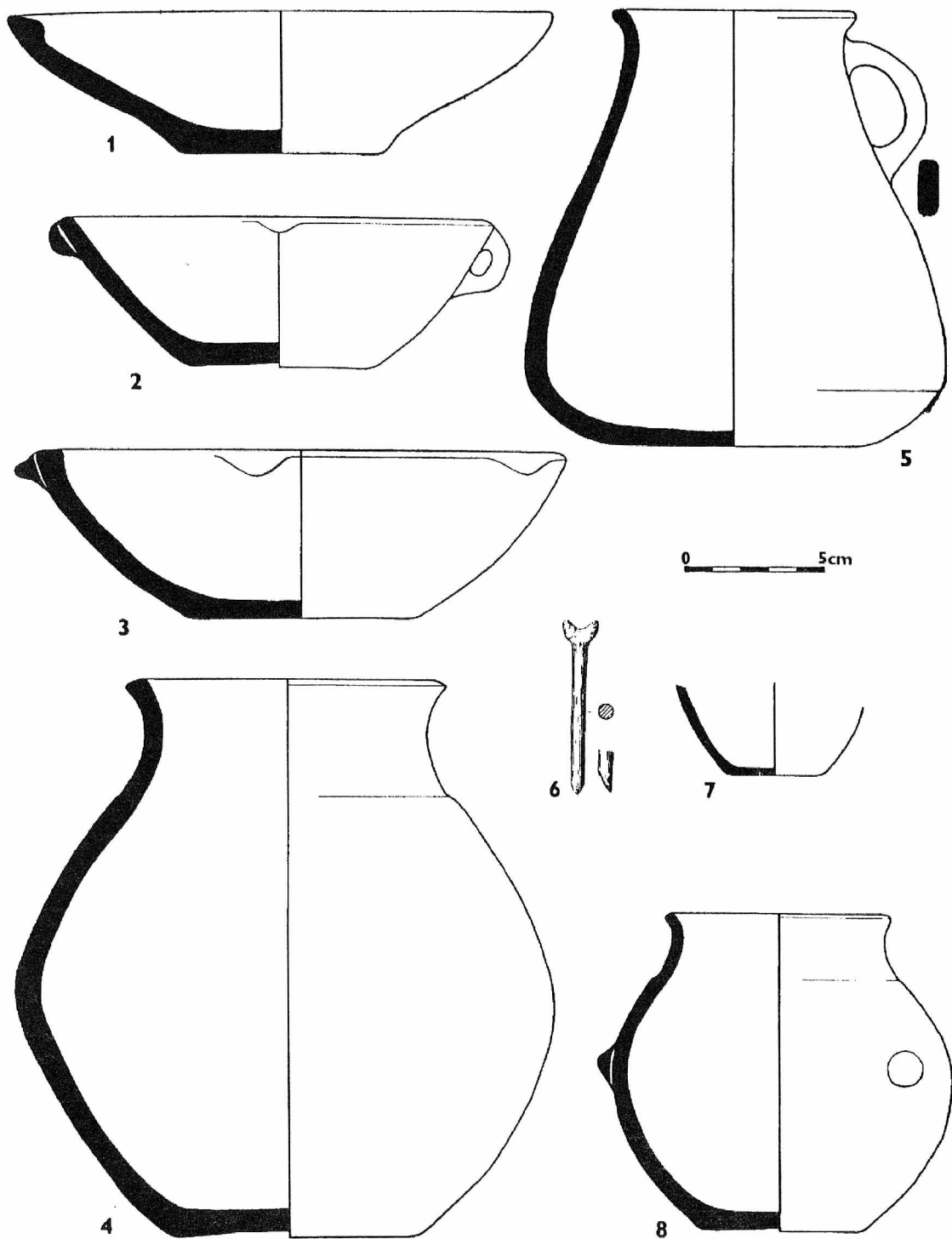

Abb. 2. Otnice (Bez. Vyškov). 1, 6, 8 - Grab 2; 5 - Grab 5; 3, 4 - Grab 1; 7 - Grab 7.

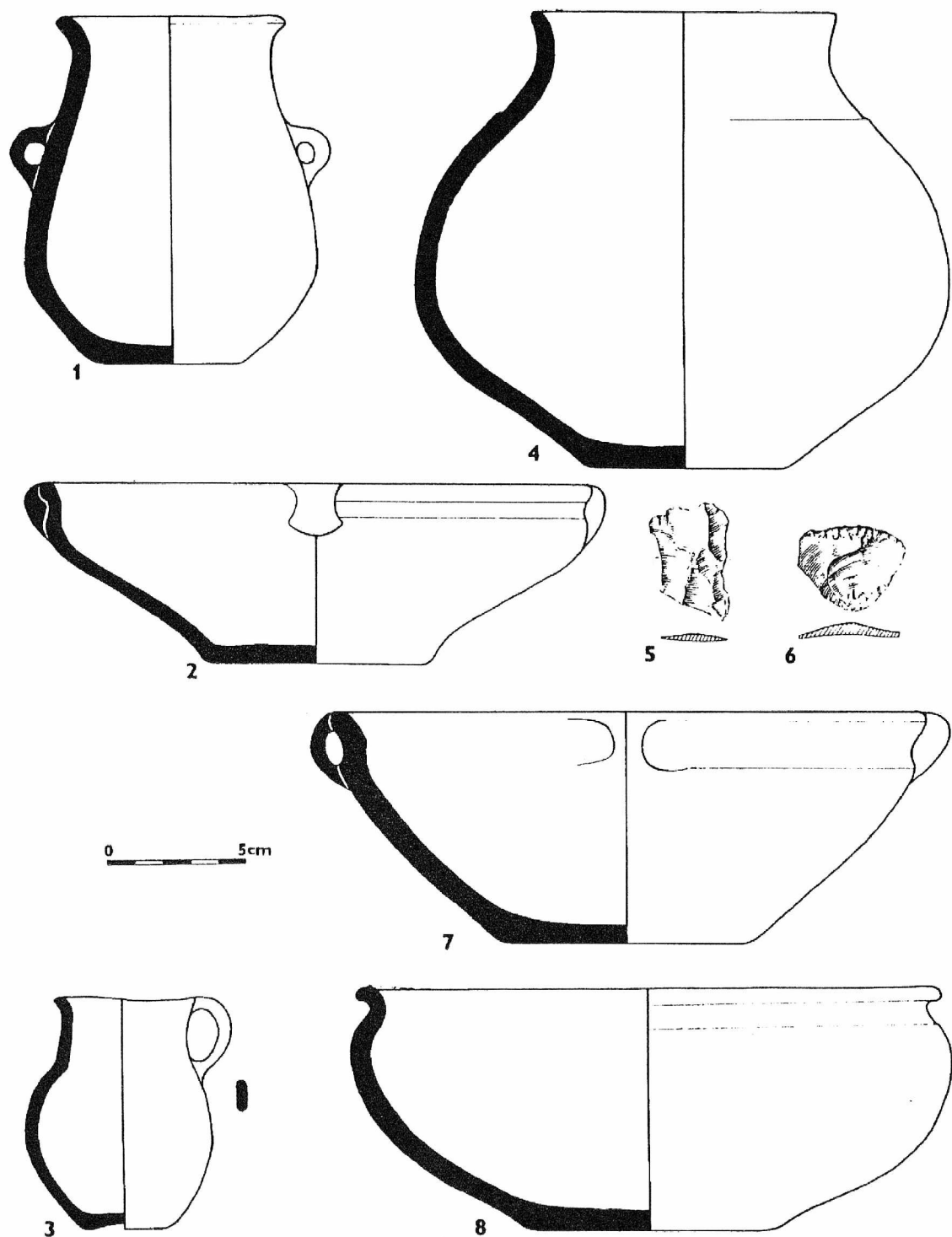

Abb. 3. Otnice (Bez. Vyškov): 1-4, 7 - Grab 6, die Bestattung A; 5-6 - Grab 6, die Bestattung B; 8 - Grab 4.

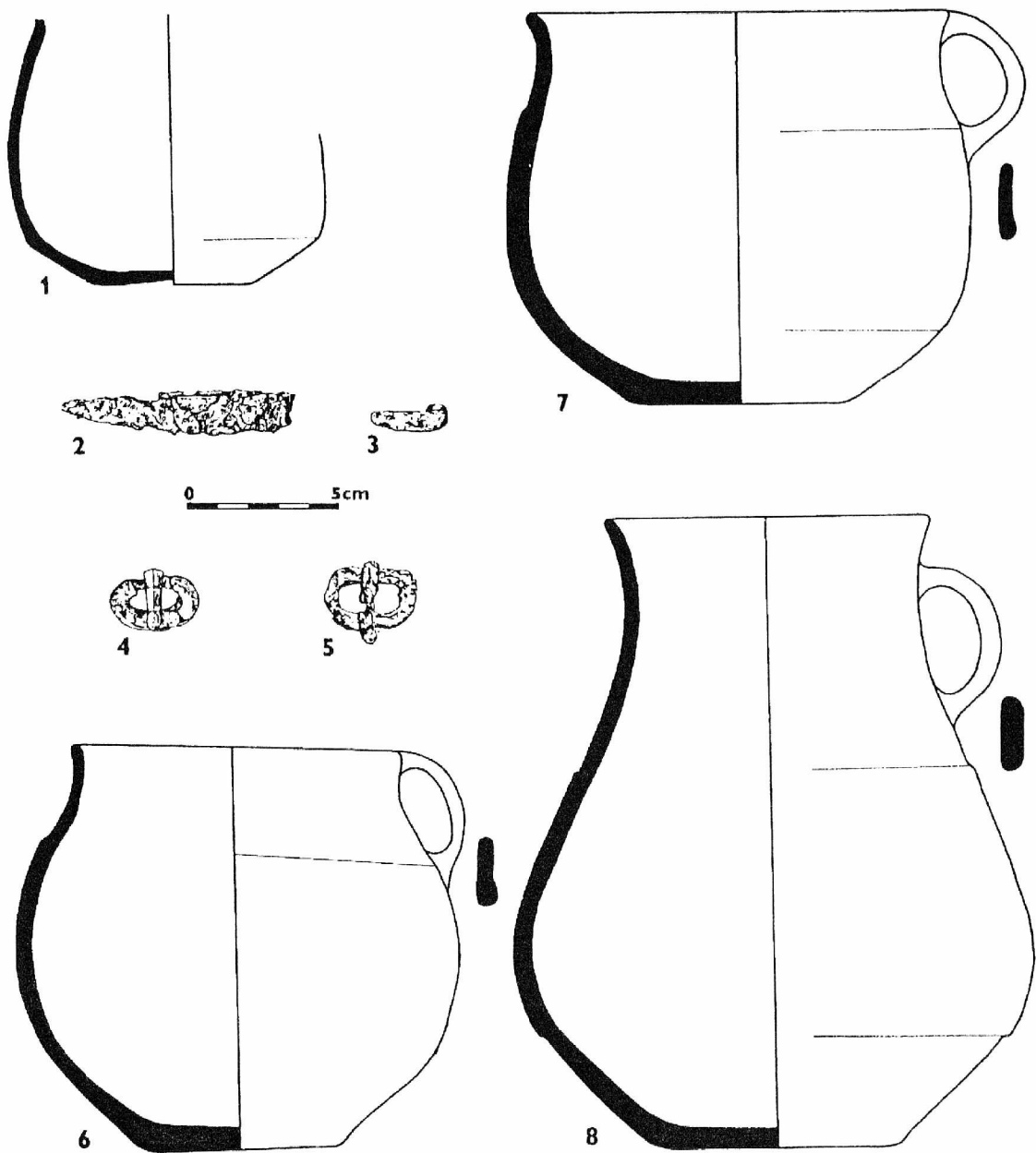

Abb. 4. Otnice (Bez. Vyškov): 1 - Grab 4; 2-5 - Grab 3; 6-8 - Grab 6, Bestattung A.

2. ZPRÁVY O VÝZKUMECH A NÁLEZECH ZA ROK 1992

2.1. PALEOLIT A MEZOLIT

EXCAVATIONS AT PŘEDMOSTÍ II IN 1992 (district of Přeřov)

JIRÍ SVOBODA, Archeologický ústav AV ČR Brno

PETR ŠKRDLA, Archeologický ústav AV ČR Brno

As part of recent project aimed at complex analysis of Gravettian (Pavlovian) sites, their stratigraphies and contexts, new fieldwork was undertaken on several spots at Předmostí. First, cleaning a 13,5 m long section at the NE edge of the Hradisko elevation (site II), in places of the Middle Paleolithic settlement first noted by K. ŽEBERA (PV 1989, PV 1991, SVOBODA 1991). In 1992, a larger trench 10 m long, 5 m wide, and 4-5 m deep was made at the same place. Finally, a comparative trench was made below the cemetery (site I). The excavation was sponsored by a grant from the L.S.B.Leakey Foundation.

Stratigraphy

In all sections, three cycles may be separated on basis of new biostratigraphic evaluation. The pollen analysis is carried out by H. SVOBODOVÁ, the charcoal analysis by E. OPRAVIL, and the malacozoological analysis by V. LOŽEK (SVOBODA - LOŽEK - SVOBODOVÁ - ŠKRDLA 1994). Samples for thermoluminescence dating were taken by M. FRECHEN.

The lower cycle (Rissian). This deposit is formed by loess with lenses of sand. No Paleolithic occupation was recorded.

The middle cycle (Eemian). This deposit is altered by removals of sediments downslope. At the base, there is a stripped solifluction layer, from which frost wedges penetrate into the subsoil. Following is reddish brown soil relict. In the NE part of Hradisko, two larger and several smaller lenses of dark humous soil sediment appeared in the upper part or above this deposit, separated from it by redeposited loess and loam. Layers of limestone blocks, originating from the Hradisko rock, are located at approximatively the same levels as the dark lenses. The Middle Paleolithic artifacts appeared scattered in the reddish brown soil relict (the lower level) and concentrated in one of the dark lenses (the upper level). Few isolated artifacts lied in the other lenses. Interglacial age was continued by TL - dating (more than 90 ka).

The upper cycle (Würmian). An important stratigraphic hiatus separates the two cycles. The upper sequence is build by loess interstratified by redeposited sediments, and by the Gravettian cultural layer. The uppermost parts of the sections include one or more gley horizons (cemetery area) and thick pure loess. The Gravettian layer was dated by C 14 to 25.040 ± 320 B. P. (O x A - 5971).

Spatial Distribution of the Finds

All archaeological objects in the main trench of 1992 were recorded using WILD-T 1000 machine by I. CULEK, and computerized. At Hradisko, the Gravettian artifacts and bones were localized in redeposited loessic sediment, up to 1 m thick. The distribution was relatively scarce, and follows directions of the slope movements.

The Middle Paleolithic complex corresponds to the underlying soil sediments. During 1989-1991 we have separated all objects in three horizontal levels according to the altitudes. Opening a larger area in 1992 helped to understand the stratigraphy more precisely. Vertical distribution of objects was depicted in four parallel sections, in intervals of 1 m (see illustrations in SVOBODA et al. in press). It appears that the horizons slope slowly towards the Hradisko rock. Downslope, the dark loam reaches maximal thickness of 0,3 m, and the reddish brown loam of 0,6 m. With respect to unusual thickness of the lower layer, we have originally separated it in two horizons (9, 9a). Later

refittings clearly showed that pieces from various positions in this layer fit together, while none fits with objects from the dark lenses above. Thus, the vertical localisation of artifacts in two layers corresponds to character of the sediment.

Planigraphically, most objects in the upper layer are limited by boundaries of one of the humous lenses (about 4,5 x 4,5m), while objects in the lower layer have larger dispersion (7 x 7 m). Artifact density in the lense is higher and shows a more homogenous pattern.

Spatial distributions were followed separately for the various raw materials and main tool types, but showed no specific patterning. Bones, mostly small undeterminable fragments, and charcoal were concentrated in the dark lense.

Artifacts

Two smaller samples of Gravettian artifacts were obtained in the cemetery and Hradisko excavations.

The Middle Paleolithic reveals a fairly typical assemblage, comparable to other small-dimensional industries from Interglacial sites in central Europe.

Pebbles for lithic production were collected most probably in gravels of the Bečva river below the site (quartz, quartzite, silex, radiolarite, etc.). Dimensionally, more than a half of the artifacts range between 1-3 cm in length and width. The second group form artifacts between 3-6 cm. Artifacts larger than 6 cm, mostly pebbles and choppers, and fragments or chips smaller than 1 cm emerge exceptionally.

Several reduction techniques are observed at Předmostí. First, simple reduction of a pebble, beginning with cortical flakes, over partly cortical and non-cortical flakes, and ending with flat core residuals (one- or multidirectional). The second approach recalls the Levallois technique: reduction of small prepared cores of flat shape. Prepared striking platforms, however, are very rare. While the first technique dominates in quartz, the later is more frequently applied in quartzite.

The techniques of retouching are variable as well. Edges with notches and denticulates are more frequent than continuously retouched edges (side-scrapers). More rarely, the whole surface is being covered by the flat retouche, unifacially or bifacially. The most typical artifact of this kind is a fragment of fine flint leaf-point, earliest in Moravia. Among the other tool-types, there are splintered pieces, some endscrapers and few burins. A typical association, appearing repeatedly in the lower layer, are the sidescrapers combined with splintered edges.

References

SVOBODA, J.

-1991: Das Mittelpaläolithikum von Předmostí in Mähren. Ausgrabungen 1989-1991. *Archaeologia Austriaca* 75, 1-10.

SVOBODA, J. - LOŽEK, V. - SVOBODOVÁ, H. - ŠKRDLA, P.

-1994: Předmostí after 110 years. *Journal of Field Archaeology* 21, 457-472.

ARCHAICKÝ ARTEFAKT Z MODLETIC (k.o. Marketa, okr. Jindřichův Hradec)

JIŘÍ SVOBODA, Archeologický ústav AV ČR Brno
(Tab. 2:1)

Lokalita leží na vyvýšenině 0,5 km zsz. od Modletic při pravém břehu Moravské Dyje, nad jejím bezejmenným přítokem. Spolu s P. BŘICHÁČKEM jsme zde našli artefakt vyrobený z křemenného bloku s eolizovanými hranami. Čelní strana je plošně opracována, zadní stranu tvoří původní povrch bloku s pouze osamocenými negativy úderů při okrajích. Typologicky se tedy jedná o jednostranný pěstní klín (uniface), který lze rámcově řadit do starého až středního paleolitu.

An archaic artifact from Modletice (Marketa, district of Jindřichův Hradec). Surface find of a quartz uniface of Lower or Middle Paleolithic age.

KŘEMENNÁ INDUSTRIE Z KAŠENCE (k.o. Miroslav, okr. Znojmo)

JIŘÍ SVOBODA, Archeologický ústav AV ČR Brno
(Tab. 2:2-3, 6)

Asi 1 km jv. od obce Kašenec je na mírné vyvýšenině v obdělávané ploše patrna oválná, asi 300 m dlouhá kumulace valounů. Z nich byla v průběhu opakovaných sběrů vytříděna kolekce 17 ks štípaného křemene s eolizovaným povrchem. Jednoznačné artefakty představují zejména úštěp se zřetelným bulbem a korovým bokem (tab. 2:3) a jádro (tab. 2:6). K tomu přistupuje 8 dalších kusů morfologicky odpovídajících úštěpům (tab. 2:2), 1 drasadlo, 4 valounová jádra, 1 chopper a 1 větší úlomek valounu. Jde o jednoduchou industrii plně závislou na surovinovém zdroji v místních štěrcích, kterou lze rámcově řadit do starého až středního paleolitu.

Quartz industry from Kašenec (Miroslav, district of Znojmo). Surface find of simple industry made of quartz pebbles (Lower-Middle Paleolithic).

NÁLEZ PALEOLITU ZE ZKAMENĚLÉHO ZÁMKU (Březina, k.o. Střemeničko, okr. Olomouc)

JIŘÍ SVOBODA, Archeologický ústav AV ČR Brno
(Tab. 2:4-5)

Z jeskyně pod Zkamenělým zámkem uvádí J. SKUTIL (1941, 164) pleistocenní paleontologický materiál a z vyvážky před jeskyní dva pazourkové artefakty a otloukač.

Počátkem 90. let prováděl několik m nad vchodem do jeskyně pod skalní branou biostratigrafický výzkum I. HORÁČEK (Přírodovědecká fakulta KU). Sonda při skalní stěně, kde recentní humózní poloha chybí, zastihla nejprve vrstvu se sutí prostoupenou pěnitcem (starý holocén), v jejím podloží vrstvu se sutí a sprašovou výplní (pleistocén) a na bazi pleistocenní spraš. V prostřední z jmenovaných vrstev ležela čepel z bílé až namodrale patinovaného pazourku s šedobílou kůrou na boku (tab. 2:4).

Při této příležitosti doplňujeme mikrolitický trojúhelník (tab. 2:5) mezolitického stáří z nedaleké jeskyně Průchodnice (k.o. Ludmírov-Milkov, okr. Prostějov, srv. SVOBODA - LOŽEK 1993), publikované v PV 1989. Technickým nedopatřením (PV 1989, obr. 3:1) totiž není kresba mikrolitu reprodukována.

Literatura

SKUTIL, J.

-1941: Neue paläolithische Funde aus Mähren. Quartär 3, 161-168.

SVOBODA, J. - LOŽEK, V.

-1993: Nález mezolitu a sled malakofauny v Průchodnicích. Bulletin České geologické společnosti 1, 39-40.

Paleolithic find from the Zkamenělý zámek rock (Střemeničko, district of Olomouc). Find of a flint blade during biostratigraphic excavations, in a layer dating to the end of the Pleistocene.

PEKÁRNA (k.o. Mokrá, okr. Brno-venkov)

PETR ŠKRDLA, Archeologický ústav AV ČR

Systematický výzkum j. Pekárny započal již v minulém století a hlavní měrou se na něm podíleli M.KŘÍŽ (v letech 1885-86), K. ABSOLON - R. CZIŽEK (1925-30), a B. KLÍMA (1954, 1961-65). Uvnitř jeskyně práce probíhaly za nedostatečného osvětlení, následkem čehož byla řada artefaktů přehlédnuta a skončila na výsypkách. Přestože od posledních výzkumů uplynulo již 30 let, je dosud možno sbírat kamenné i kostěné artefakty v prostoru vyvážek před jeskyní. Zkouška plavením poskytla cca 20 artefaktů štípané industrie a cca 15 úlomků kostí v 50 litrech materiálu. Vyjimečně se najde i artefakt, který přesto, že pochází z druhotné polohy, stojí za zmínku.

Při exkurzi k jeskyni jsem mezi vápencovou sutí našel mousterké drasadlo vyrobené ze křídového spongolitového rohovce (obr. 5).

Předmagdalénské osídlení bylo zachyceno již M.KŘÍŽEM (ABSOLON - CZIŽEK 1926), další artefakty nalézali i K. ABSOLON - R. CZIŽEK (1926-30) a na plošině před jeskyní pouze ojedinělé kusy B.KLÍMA (1974). Středopaleolitická kolekce však není četná, proto další, i nestratifikované nálezy přispívají k poznání neandrtálského osídlení jeskyně.

Literatura

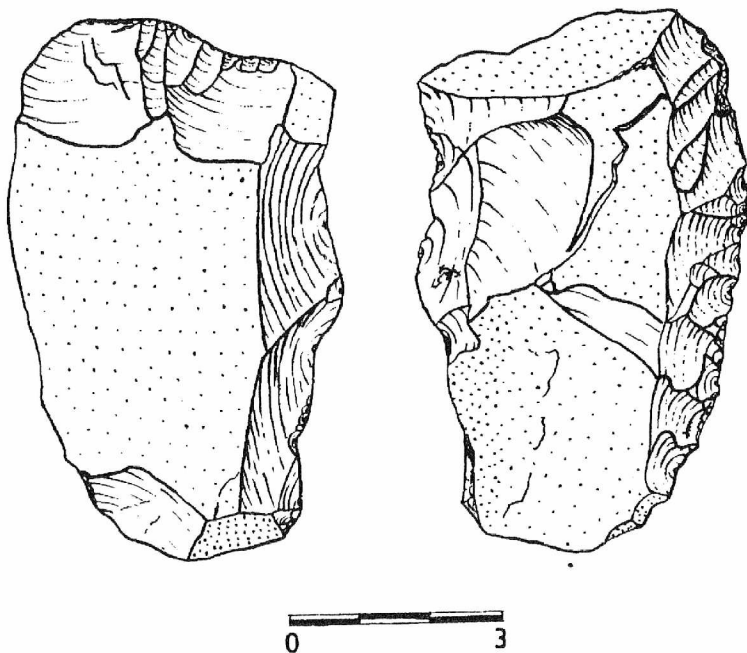
ABSOLON, K. - CZIŽEK, R.

1926-32: Paleolitický výzkum jeskyně Pekárny na Moravě, Čas. Mor. Zemského Muz. 24, 1-59; 25, 112-201; 26-27, 479-598.

KLÍMA, B.

1974: Archeologický výzkum plošiny před jeskyní Pekárnou, Studie AÚ ČSAV v Brně II/1. Praha.

Pekárna (Mokrá, district of Brno-venkov). Among the sediments removed from the Pekárna cave during early excavations, an important artifact was found: the Mousterian side-scraper made of spongolite.

Obr. 5. Pekárna, středopaleolitický artefakt.

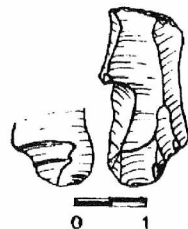
NÁLEZ MLADOPALEOLITICKÉHO ARTEFAKTU U OSADY NA MUŠLOVĚ (k.o. Mikulov, okr. Břeclav)

PETR ŠKRDLA, Archeologický ústav AV ČR Brno
MILAN PLCH, GMS Brno

Návrší Mušlov, jak již samotný název vypovídá, je známo jako lokalita schránek třetihorních plžů a mlžů a tedy jeden z možných zdrojů pro jihomoravské paleolitické stanice. Při průzkumu jejich druhové rozmanitosti byly nalezeny ulity druhů *Cardium*, *Turritella*, *Natica*, *Conus*, *Ancyla glandiformis*, *Linga columbela*, a zlomky velkých mušlí. Jak je patrné, druhové spektrum na paleolitických stanicích je poněkud odlišné (KLÍMA 1963), což však lze vysvětlit umělou selekcí a současným využitím více výchozů (KLÍMA 1963).

Přímo v areálu naleziště na vrcholu kopce byl nalezen ojedinělý artefakt štípané industrie. Jedná se o bíle patinovanou drobnou čepel (obr. 6) ze severského pazourku s náznakem příčné retuše. Na její bazi je patrné odštípnutí bulbové části.

Je zřejmé, že paleolitický lovec znal výchozy dekorativních předmětů v bezprostředním okolí sídlišť. Návrší Mušlov a jeho bezprostřední okolí mohlo být zdrojem suroviny pro výrobu přívěsků na nedalekých gravettských sídlištích na úpatí pavlovských kopců.

Obr. 6. Na Mušlově, mlado-paleolitický artefakt.

Literatura

KLÍMA, B.

1963: Dolní Věstonice, výsledky výzkumu tábořiště lovců mamutů v letech 1947-1952. Praha.

Find of an Upper Paleolithic Artifact at the Mušlov Hill (Mikulov, distric of Břeclav). The vicinity of the Mušlov hill is a source of Tertiary shells. Species variability differs from that observed at the Paleolithic sites - this may be due to artificial selection.

In the area of the hill, a small truncated blade was found. This white patinated blade was made from northern flint.

The vicinity of the Mušlov hill may have been a source of shells for decorative purposes at the nearby Gravettian sites.

2.2. NEOLIT A ENEOLIT

GRABUNGSSAISON 1992 AN DER ARCHÄOLOGISCHEN LOKALITÄT BEI TĚŠETICE-KYJOVICE (Bez. Znojmo)

PAVEL KOŠTUŘÍK, Filozofická fakulta MU Brno

ELIŠKA KAZDOVÁ, Filozofická fakulta MU Brno

(Taf. 19-21)

Unsere an die Terrainarbeiten von 1991 anknüpfende Grabung wurde im J. 1992 im Sektor A4 fortgesetzt (Taf. 19), wo man vorerst die Präparation der im Vorjahr freigelegten Objekte 380, 388-390, 396 und 397 abschloß. In Zusammenarbeit mit Mittelschülern und Hörern der Archäologie und Pädagogik an der Masaryk-Universität, die ihre Ferienpraxis bei unseren Ausgrabungen absolvierten, untersuchte man ferner Objekte 373-384, 392, 398-405, 407-415 und 417-419, sowie 3 Skelettgräber (H 18 - H 20) der Kultur mit Linearkeramik (Taf. 21), die jedoch bei ihrer Lage im Hangenden durch Pflügen schwer beschädigt wurden.

Die Siedlungsobjekte datieren wir ihrem Inhalt nach ins älteste Neolithikum (Kultur mit Linearkeramik) und in den Zeitabschnitt der Kultur mit mährischer bemalter Keramik, in der die neolithische Entwicklung in Mähren gipfelte. In einigen Abschnitten des Sektors A4 bildeten die neolithischen Siedlungsobjekte eine komplizierte Verbauung und überschnitten einander in der hangenden Schicht (Taf. 19:2). Nachdem man die ersten Schichten abgetragen hatte, wurde die Situation klar (Taf. 20:1). So wie es in der Saison 1991 der Fall war, setzten wir auch diesmal die Existenz von Pfostengruben - als Überrest irgendwelcher Pfostenbauten, errichtet auf dem Geländeneiveau - auf der unverbauten Fläche zwischen den Siedlungsobjekten voraus; im nächsten Jahr sollte es zu ihrer Feststellung und Untersuchung kommen. Bei der Präparation der Siedlungsobjekte fand man ein beinahe komplettes Hundeskelett vor (Obj. 390) und im Obj. 383 sogar eine größere Tierknochenablagerung (Taf. 20:2).

Die erwähnten drei Skelettgräber waren wohl Teil einer kleineren Begräbnisstätte, die offensichtlich durch Untergrundlockerung größtenteils zerstört wurde. Nur die tiefer in der Lößsohle liegenden Gräber blieben erhalten (Taf. 21). Tiefe der Gruben, Grabbeigaben und Orientierung des Skeletts waren verschieden. Erwähnenswert ist die besondere Art, wie die keramischen Beigaben dazugelegt wurden: sie befanden sich nicht auf dem gleichen Niveau wie das Skelett, sondern in der Schicht darüber - entweder über den Füßen (Taf. 21:3), oder - in einem Fall - über dem Schädel (Taf. 21:1). Ein Skelettgrab enthielt überhaupt keine Beigaben und unterschied sich durch seine Orientierung gänzlich von den übrigen (Taf. 21:2).

In der nächsten Arbeitssaison beabsichtigen wir die Ausgrabungen im Sektor A4 fortzuführen und - nach finanziellen Möglichkeiten - auch den Verlauf des westlichen Abschnitts der Außenpalisade zu verfolgen.

SÍDLIŠTĚ KULTURY S LINEÁRNÍ KERAMIKOU V POSTŘELMOVĚ - - "U FRANTIŠKA" (okr. Šumperk)

VRATISLAV JANÁK, Slezská univerzita v Opavě
KAREL MÜLLER, Postřelmov

Na podzim r. 1991 bylo na poli v blízkosti někdejší kapličky sv. Františka, asi 1,5 km západně od Postřelmova, získáno několik zlomků keramiky a odštěpků silicitů. Sběru se kromě K. MÜLLERA zúčastnili ještě další zájemci o historii obce, pp. BUDÍK, KVAPIL a MINÁŘ. Na jaře r. 1992 k nim přibyl prof. Z. DAVID a studenti gymnázia v Šumperku. Tehdy byla nejen získána většina nálezů, s nimiž se počítá pro výstavku o historii obce, ale po hlubší orbě byly také zjištěny tmavé skvrny, indikující nepochybně sídlištní objekty.

Osada se nachází ve výšce cca 280 m n.m. na velmi mírném jv. svahu nad levým břehem potoka Rakovce. Sebraná kolekce čítá - kromě několika kusů běžné neolitické štípané industrie - řádově desítky fragmentů keramiky, typických střepů však mezi nimi mnoho není. Většinou jde o hrubší zlomky, neschází však ani vyloženě tenkostěnné fragmenty z jemně plavené hlíny. Z hlediska technologického stojí za poznamenání, že v keramické mase bývá častěji příměs tuhy, dokonce některé kusy jsou vyloženě tuhové - to ovšem není v tomto regionu nic neobvyklého. Pokud jde o tvary, nečetné okrajové úlomky kromě jednoho, pocházejícího z vyššího hrdla putny, ukazují výlučně na existenci bombovitých či kulovitých nádob, bezhrdlých, výjimečně s naznačením hrdla. Hrubší keramika je zdobena prstovými a nehtovými důlky a vrypy, výzdoba jemnější keramiky, která sestává ze vzorů z přímých rytých linií, křížicích se nebo lomených, doplněných notovými značkami, i z obvodových vícenásobných linií pod okrajem, přerušovaných notovými značkami umístovanými nad sebou, konečně také přítomnost dvou fragmentů s výzdobou linií, přesekávaných trojúhelníkovými vpichy (v jednom případě se snad jedná dokonce o volutový vzor), datují sídliště až do závěru vývoje moravské lineární keramiky. S ohledem na dosud malý počet zdobených zlomků je otázkou, nakolik lze v našem případě hovořit o keramice šáreckého typu a nakolik pouze o ovlivnění jeho keramickým projevem. Rámcové datování je však nabílední a podle jednotného habitu nálezů se zatím zdá, že jde o sídliště jednofázové. Doklady kultury s lineární keramikou od "Františka", pocházející ze sběrů mohelnického vlastivědného pracovníka VL. KAPLA, byly konstatovány již před řadou let (NEKVASIL 1963, 12, 34, tab. 2), publikovány však nejsou. Postřelmov a sídliště "U Františka" leží sice již pod horami na samém severozápadním okraji, přece však ještě uvnitř Hornomoravského úvalu a spolu s dalším sídlištěm, ležícím východně od sousedního Postřelmůvku a pravděpodobnou osadou v Zábřehu, trati "Kruppach", jejíž existenci naznačuje několik nálezů hlazených kamenných nástrojů (NZ č.j. 1457/1947 a 166/69 v archivu AÚ) vytvářejí mikroregion, který je nejsevernějším výběžkem osídlení k. s lineární keramikou na Moravě vůbec.

Literatura

NEKVASIL, J.
- 1963: Pravěk Mohelnicka.

Siedlung der Kultur mit Linearbandkeramik in Postřelmov - "Bei Franz" (Bez. Šumperk). In den J. 1991 und 1992 wurde eine kleine Kollektion der Keramik und Spaltindustrie auf dem Feld etwa 1,5 km westlich von Postřelmov, oberhalb des linken Ufers des Baches Rakovec, in der Nähe der ehemaligen Kapelle des hl. Franz, gesammelt. Nach der Verzierungsart der Keramik können wir die Siedlung - die wahrscheinlich einphasig war - bis zur Ende der Entwicklung der mährischen Linearbandkeramik einreihen. Trotz der Anwesenheit von zwei Scherben mit typischer Šarecer Verzierung ist es bisher unsicher, ob es sich um die Siedlung des Šárka - Typus handeln könnte.

OJEDINĚLY NÁLEZ NEOLITICKÉHO SEKEROMLATU Z HLÍNY (okr. Brno-venkov)

Jiří DOLEŽEL, Okresní museum Brno-venkov v Předklášteří

Panem JANEM VAŠULÍNEM z Hlíny byl do sbírek OM Brno-venkov darován fragment neolitického sekeromlatu, nalezený v 80. letech dárcem na zahradě jeho domu č.p. 72 ve Hlíně, asi 30 m severozápadně od vlastní obytné budovy a 75 m na sever od kostela sv. Kunhuty, na ploché ostrožně, vybíhající z výšiny severně vlastní vsi jihozápadním směrem, asi 430 m n.m. (St. mapa 1:5 000 odvozená, list Moravský Krumlov 4-4 z r. 1986: okolí bodu 42 mm od S a 40 mm od Z okrajové sekční čáry).

Typologicky jde o týlovou, v provrtu odlomenou část lengyelského sekeromlatu, s konvexně kolmým, téměř kruhovým týlem s bilaterálně výrazným symetrickým rozhraním v nárysu i bokorysu, paralelně konvexních boků, hřbetu i podstavy, bikonvexního oválného profilu, broušeného zřejmě z chloritické břidlice (průměr týlu 30 mm, výška v provrtu 35 mm, dochovaná šířka v provrtu 43 mm, průměr provrtu 25,5 mm, dochovaná délka 58 mm). Nález, patřící snad kultuře s moravskou malovanou keramikou, koresponduje s další neolitickou broušenou kamennou industrií z katastru obce v Hlínské vrchovině (srov. KOŠTUŘÍK 1989, 41, č. 25), na místě nálezu, sídelně velmi výhodném, však další sběry na jaře r. 1993 doložily spolehlivě zatím jen mlado- a pozdně hradištní osídlení, nelze proto ani vyloučit druhotný donos a užití artefaktu v tomto období.

Literatura

KOŠTUŘÍK, P.

- 1989: Neolit. In: Archeologické lokality a nálezy okresu Brno-venkov. Brno, 33-60.

Einzelfund einer neolithischen Hammeraxt aus Hlína (Bez. Brno-venkov). Das Bezirksmuseum Brno-venkov erwarb als Geschenk des Finders den Nackenteil einer höchstwahrscheinlich aus Chloritschiefer gefertigten Hammeraxt. Sie dürfte der Kultur mit mährischer bemalter Keramik angehören und wurde in Hlína, im Garten des Hauses Konstriptionsnr. 72, etwa 75 m nördlich von der Dorfkirche (430 m Seehöhe), gefunden.

GRABUNGSERGEBNISSE AUF DER SIEDLUNG DER TRICHTERBECHERKULTUR BEI LAŠKOV (Bez. Prostějov)

MIROSLAV ŠMÍD, Archeologický ústav AV ČR Brno
(Tab. 3)

Im J. 1992 setzten wir in der Flur "Na kuse" bei Laškov auf Grabung mit der der Siedlung der jüngeren Entwicklungsstufe der Trichterbecherkultur fort. Im Mai erweiterten wir die im Vorjahr untersuchte Grabungsfläche (s. ŠMÍD, PV 1991, 47-48) gegen SW und NW und legten dabei weitere 18 Objekte frei: 13 davon fielen in den Beginn des mittleren Äneolithikums (Trichterbecherkultur, Kultur mit kannelierter Keramik), 2 waren latènezeitlich und 3 undatierbar, weil fundlos. Die meisten äneolithischen Objekte waren wieder Vorratsgruben mit kreisförmigem, oder breitem ovalem Grundriß, mit gewölbten oder schrägen Wänden und ebenem Boden. Als seltene Ausnahme ist eine Lehmgrube erwähnenswert (Obj. 11/92), die sich im nördlichen Teil der freigelegten Fläche befand und in deren Verschüttung zwei weitere Objekte (11a, 11b/92) eingelassen waren; alle drei gehörten in die jüngere Stufe der Trichterbecherkultur. Die latènezeitlichen Objekte sind in die Stufe LC₂ zu setzen, im Hinblick auf die Keramik und eine Bronzefibel mit verbundenem Schlußstück aus ihrem Inhalt.

Im Oktober zogen wir dann von unserer Arbeitsfläche gegen NW einen 2,40 m breiten und 60 m langen Suchgraben mit dem Ziel, den Rand des Siedlungsareals zu erreichen. Er stieß auf weitere 8 Objekte, von denen das letzte äneolithische bei Meter 42 des Suchgrabens lag. Am Ende des Grabens wurde ein Brandgrab aus der Zeit der Lausitzer Urnenfelder registriert.

Die Gesamtbilanz der hiesigen Ausgrabungen umfaßt 725 m² erkundeter Grabungsfläche mit 47 Siedlungsobjekten und 1 Brandgrab. Ein Objekt - Nr. 19/91 - lag außerhalb der Grabungsfläche. Die zahlenmäßig stärkste Fundgruppe bilden 40 Objekte der Trichterbecherkultur, 3 sind latènezeitlich und in 4 Fällen war die kulturelle Zugehörigkeit unbestimmbar.

Weitere urgeschichtliche Objekte hatte man zerstört, als man eine Rinne um einen Mistablagerungsplatz zog, der sich in SW Richtung 250 m weit von unserem Fundplatz befand, auf einer Anhöhe bei der Straße von Ludéřov nach Laškov. Im ausgehobenen Erdreich kamen Funde der Kultur mit Linearkeramik und mit mährischer bemalter Keramik, sowie jene der Trichterbecherkultur an den Tag, Objekte der beiden letztgenannten Kulturen konnte man noch teilweise untersuchen.

2.3. DOBA BRONZOVÁ

VĚTEŘOVSKÉ SÍDLIŠTĚ V MIKULOVĚ (okr. Břeclav)

JAROSLAV PEŠKA, Regionální muzeum Mikulov

EVŽENIE KLANICOVÁ, Regionální muzeum Mikulov

Při hloubení stavební jámy pro dostavbu městské polikliniky v Mikulově, poblíž náměstí na ulici A. Muchy, došlo k narušení několika pravěkých objektů. V těžební stěně výkopu, v šedo zelených jílech pod vrstvou navážky, se rýsovalo nejméně pět kónicky profilovaných jam, vyplněných černohnědým hlinitým zásypem. Z jejich obsahu byla získána nevelká kolekce typické keramiky, zvířecích kostí a mazanice věteřovské skupiny ze starší doby bronzové. Jelikož výzkum probíhal v měsíci lednu za značně nepříznivých klimatických podmínek, byly jednotlivé objekty pouze vzorkovány a průběžně dokumentovány.

Naleziště na ulici A. Muchy je součástí rozlehlého jižního svahu, táhnoucího se v délce několika set metrů až k místnímu nádraží. Již v minulosti bylo v nejbližším okolí objeveno množství archeologických nálezů (většina uložena v Regionálním muzeu Mikulov, část v Naturhistorisches museum ve Vídni). Jedná se např. o zbytky patrně značně rozsáhlého mladoúnětického pohřebiště, odkrývaného náhodně již na konci minulého a na počátku tohoto století v zahradách domů na někdejší Horní nádražní ulici (dnešní ulice Piaristů). K objevu zatím posledního hrobu zde došlo v roce 1970 v objektu vinařských závodů (UNGER 1971, 24). Údajně ze sídlištní jámy v zahradě domu č.p. 23 na ul. A. Muchy, necelých 200 m od našeho výkopu, pochází drobný, téměř celý únětický hrnek a zlomky další keramiky. V souvislosti s výstavbou školy na tomtéž svahu v poloze „Pod strání“ byla nedávno zachycena část mladobronzového sídliště (PEŠKA - KLANICOVÁ 1991).

Nově zjištěné věteřovské sídliště tedy rozmnožuje a doplňuje naše poznatky o intenzitě osídlení katastru Mikulova zvláště v počátcích doby bronzové.

Literatura

PEŠKA, J. - KLANICOVÁ, E.

-1993: Nově objevené sídliště mladší doby bronzové v Mikulově. Přehled výzkumů 1991, 57.

UNGER, J.

-1971: Objev vyloupeného hrobu únětické kultury v Mikulově (okr. Břeclav). Přehled výzkumů 1970, 24.

Eine Siedlung der Věteřov-Gruppe in Mikulov (Bez. Břeclav). Bei der Grabung des Fundaments eines Anbaues der städtischen Poliklinik in der Alfons-Mucha-Straße wurden cca 5 Gruben der Věteřov Gruppe mit ihrem typischen Inventar eingeschnitten. Die Fundstelle liegt auf einer breiten Anhöhe mit zahlreichen Funden aus der älteren Bronzezeit (Gräberfeld der jungúnětickerkultur, Siedlung der älteren Únětice-Kultur). Der geborgene Fundstoff wurde vorwiegend im Regionalmuseum Wien aufbewahrt.

ZJIŠŤOVACÍ SONDÁŽ U NĚMČIC (okr. Brno-venkov)

MILAN SALAŠ, Moravské zemské muzeum Brno

Mladobronzové osídlení, zachycené staršími výkopy F. MATĚJKY v jihovýchodní části katastru NĚmčic u Ivančic na levobřežní terase Rokytné, bylo v letech 1989-1991 poněkud konkrétněji lokalizováno k jihozápadnímu úpatí návrší "Koman" (SALAŠ 1993a; 1993b). V květnu 1992 zde byly na hranici pole a úpatí jmenovaného návrší položeny čtyři sondy o šířce 1 m a délce 3-5 m s cílem zjistit stratigrafickou situaci a případnými nálezy verifikovat předpokládanou lokalizaci velatického osídlení do tohoto prostoru.

Zatímco první dvě sondy byly negativní (ornice zde nasedala přímo na písčité podloží), třetí sonda zachytila pod ornici již vrstvu sytě černé hutné hlíny s množstvím drobnějších neopracovaných kamenů a v ornici bylo nalezeno několik nevýrazných zlomků pravěké keramiky. Situace ve čtvrté sondě byla stratigraficky analogická sondě č. 3. Ojedinelé zlomky keramiky, z nichž některé lze připsat velatické fázi středodunajských popelnicových polí, se zde nacházely jak v ornici, tak v následné vrstvě černé humóznější hlíny. V jižní části sondy se již v ornici začaly objevovat ojedinelé zlomky mazanice, jejíž koncentrace narůstala jižním směrem s rostoucí hloubkou. Zcela v jihozápadním rohu sondy pak v hloubce 0,3-0,4 m bylo zachyceno hliněné hranolovité závaží. Sonda zde byla proto částečně rozšířena a prodloužena, načež bylo na ploše 0,9 x 0,4 m odkryto přibližně v lineárním uspořádání sedm dalších závaží nejméně dvou různých velikostí. Patrně se tu podařilo zachytit pozůstatky tkalcovského stavu, přičemž není vyloučeno, že koncentrace mazanicových zlomků indikuje navíc přítomnost nějaké povrchové stavby. Situace ovšem stále ještě pokračovala jižním směrem i mimo rozšířenou část sondy a její závažnost začala vyžadovat odkryv širšího plošného kontextu. Za daného stavu však bohužel větší plochu nebylo možno otevřít, a proto zdokumentovaná situace byla in situ zahrnuta s tím, že bude znovu odkryta v nezbytně nutném rozsahu v nejbližší možné době.

Literatura

SALAŠ, M.

-1993a: Povrchové sběry u Ivančic - NĚmčic (okr. Brno-venkov). Přehled výzkumů 1989, 23.

-1993b: Další povrchové sběry u NĚmčic (okr. Brno-venkov). Přehled výzkumů 1991, 57.

Urnfelderzeitliche Überreste eines Webstuhls bei NĚmčice (Bez. Brno-venkov). Im Mai 1992 wurden am südwestlichen Fuße der Anhöhe "Koman" vier Suchschnitte angelegt, welche die Lokalisierung jungbronzezeitlicher Besiedlung überprüfen und die Stratigraphie der Lokalität ermitteln sollten. Während zwei Suchschnitte fundlos waren, brachte der dritte und vierte einerseits einige urnfelderzeitliche Scherben, andererseits eine unter dem Ackerboden liegende schwarze Lehmschicht zum Vorschein. Am nördlichen Ende des vierten Suchschnittes verzeichnete man eine Anhäufung von Lehmewurfstücken und acht Tongewichte, die beinahe eine Reihe bildeten und wahrscheinlich den Überrest eines Webstuhls darstellen. Solche Fundsituation bot bereits Anlaß zu einer Flächengrabung, die jedoch damals nicht unternommen werden konnte. Mit der Freilegung einer größeren Fläche wird deshalb auf dieser Stelle für das nächste Jahr gerechnet.

TERÉNNÍ PRŮZKUM U DUBICKA (okr. Šumperk)

ZDENĚK BRACHTL, Okresní vlastivědné muzeum Šumperk - pracoviště Jeseník

V jarních a podzimních měsících bylo provedeno několik terénních průzkumných akcí na sídlišti z mladší doby bronzové v trati Za kostelem. Povrchovými sběry byla získána kolekce 160

keramických zlomků, které lze datovat do období kultury lužické a slezské. K sídlišti náleží nedaleké pohřebiště v místě zvaném "Na újezdě".

Geländeaufnahme bei Dubicko (Bez. Šumperk). In den Frühlings- und Herbstmonaten wurden mehrmals Geländeaufnahmen an der jungbronzezeitlichen Siedlung in der Flur "Za kostelem" unternommen. Als Oberflächenfunde wurden dort keramische Fragmente geborgen, die in die Zeit der Lausitzer und schlesischen Kultur anzusetzen sind. Zu dieser Siedlung gehört das nicht allzu weit entfernte Gräberfeld in der "Na újezdě" genannten Lage.

2.4. DOBA HALŠTATSKÁ A LATÉNSKÁ

ZJIŠŤOVACÍ VÝZKUM HRADISKA V MOKRÉM ŽLEBU NA KATASTRU MORAVSKÉHO KRUMLOVA (okr. Znojmo)

PETR VITULA, Archeologický ústav AV ČR Brno

V jižní části Krumlovského lesa, asi 1,5 km severovýchodně od Vedrovic, v údolí nazývaném Mokřý žleb, se nachází hradisko, které je dosud v literatuře uváděno jako Vedrovice - Mokřý žleb (KNIES 1889, 73; ČERVINKA 1902, 255, PODBORSKÝ 1972a, 48; týž 1972b, 108), přestože leží hluboko na katastru Moravského Krumlova. Terén, budovaný horninami Brněnského masívu, je zde velmi členitý díky někdejší poměrně husté, dnes však již neexistující vodní síti. V současné době je již jedinou stabilní vodotečí pouze hlavní potok, vinoucí se údolím ve směru S-J. Jeho četné přítoky v minulosti vytvořily zejména na pravém břehu řadu malých, ostře zařezaných údolí, svírajících při soutocích drobné, ale výrazné ostrožny. Jedna z nich má protáhlý, poměrně plochý, ledvinovitý půdorys s úzkou šíjí na SV konci, a ta přechází do strmého svahu směrem ke kótě 376 m n.m. Vlastní hradisko leží v nadmořské výšce 310-330 m n.m. a jeho akropoli tvoří v půdorysu přibližně oválné plató o rozměrech zhruba 90 x 20-50 m, obehnané po celém obvodu dosud výrazným příkopem, zbudovaným na terase ve svazích ostrožny. Veškeré zmínky o hradisku, včetně náskoků (KNIES 1889, 73, PODBORSKÝ 1972a, 48), se zatím omezily pouze na popis akropole, avšak při podrobnějším průzkumu lokality byla zjištěna existence druhého, vnějšího opevnění, které je nejvýrazněji patrné v místě přepažení šíje. Vzdálenost vnitřního a vnějšího opevnění je v tomto místě zhruba 50 m. Nicméně průběh vnějšího opevnění opět oválného půdorysu lze sledovat místy v celé jeho délce, a to i v nižších partiích svahů ostrožny. Rozloha hradiska je tedy podstatně větší než se původně uvažovalo (delší osa dosahuje délky kolem 300 m) a jeho vzhled se poněkud vymyká kontextu dosud známých malých hradisek, na nichž je doloženo pouze pozdněhalštatské osídlení (např. Morkůvky nebo Diváky na Kloboucku).

Zjišťovací výzkum hradiska, provedený v srpnu 1992, byl motivován jednak snahou získat poznatky o původním vzhledu opevnění a jednak snahou upřesnit datování osídlení pomocí reprezentativního souboru materiálu. Sonda I o rozměrech 32 x 1 m byla vedena v nejužší severovýchodní části k SZ se svažující akropole, souběžně s přepažením šíje, a to tak, aby mohly být prořaty dvě protilehlé části opevnění. Střední úsek sondy v délce 8,7 m, sledující část vnitřního prostoru akropole, byl vynechán a nebyl odkryt. Situace na obou stranách sondy byla značně odlišná. Na jihozápadní straně byla pod vrstvou lesní prstí pouze velmi tenká šedohnědá kulturní vrstvička, která ani na hraně plató nevykazovala znaky výraznějšího zesílení, které by dokládalo existenci valového násypu. Poté hrana plató přecházela v příkrý svah, přerušovaný terasovou úpravou, do níž byl zahlouben příkop s kulatým mísovitým dnem, původně široký asi 6 m a hluboký 1,5 m. Bylo zde tedy plně využito přirozeného terénního reliéfu s příkrými svahy a příkop nesporně pouze zvýrazňoval převýšení mezi terasou a hranou akropole, které ještě dnes dosahuje výšky 3,9 m. Valový násyp zde tudíž ani nemusel být. Přítomnost ještě lehké dřevěné opevňovací konstrukce dokládá nepřímo poměrně velké množství uhlíků v zásypu příkopu, stopy po kůlech na hraně plató však zjištěny nebyly. Jeden kůl, související zřejmě již s vnitřní zástavbou akropole, byl zachycen uvnitř, až 5 m od její hrany.

Zcela jinou situaci odhalila severovýchodní část sondy, protínající opevnění pouze v prostoru valu. Příkop na této straně již sondován nebyl. Vzhledem k tomu, že převýšení mezi terasou a příkopem a akropolí bylo v tomto místě podstatně nižší a povlovnější, byl zde zbudován valový násyp, jehož kamennou destrukci zachytila sonda pod vrstvou lesní prstí, a to v úseku, kde byl terén uměle

snížen téměř o 1 m. Tato úprava měla zřejmě zvýraznit převýšení valu, který byl původně nejspíše nad ní. Svědčí o tom skutečnost, že pod kamennou destrukcí byla do terasové úpravy zahloubena v půdorysu kruhová a v profilu kotlovitá, asi 150 cm hluboká zásobní jáma s množstvím keramiky a zvířecích kostí, včetně kamenných a kostěných nástrojů. Hlinitopísčité podloží vykazovalo znaky zvětralých hornin Brněnského masívu.

Při zevrubné obchůzce lokality byla zjištěna povrchovým sběrem nápadná kumulace keramických zlomků v J části hradiska, již mimo vlastní opevněný prostor akropole. Byla zde proto vyhloubeny dvě drobné sondy (II a III) zhruba o rozměrech 3 x 1 m, v nichž lesní prst překrývala až 50 cm mocnou, sytě černou hlinitou kulturní vrstvu s množstvím keramiky a zvířecích kostí. Ta je dokladem značné intenzity osídlení i mezi vnitřním a vnějším opevněním hradiska.

Během zjišťovacího výzkumu bylo získáno značné množství archeologických, osteologických i paleobotanických nálezů, plně korespondujících s materiálem, který vyobrazil již V. PODBORSKÝ (1970, obr. 33:1-6). Tyto nálezy umožňují datování monokulturního osídlení do pozdněhalštatského období, stupně HD Reineckova třídění, nejspíše do sídlištní fáze Jaroměřice-Křenovice (PODBORSKÝ 1972a, 24).

Literatura

ČERVINKA, I. L.

- 1902: Morava za pravěku. Brno.

KNIES, J.

- 1889: O některých předhistorických hradištích na Moravě. Časopis Vlasteneckého Spolku Mus. Olomouc 16, 71-77.

PODBORSKÝ, V.

- 1970: Jihomoravská halštatská sídliště - I. Sborník Prací Fil. Fak. Brno E 15, 7-102.

- 1972a: Jihomoravská halštatská sídliště - II. Sborník Prací Fil. Fak. Brno E 17, 5-54.

- 1972b: Pravěk Znojemska. Brno.

Suchgrabung auf dem Burgwall in der Waldflur "Mokrý Žleb" im Katastrgebiet Moravský Krumlov (Bez. Znojmo). In dem Krumlovský les genannten Wald liegt ein Burgwall, dessen Beschreibung und Abbildung wir J. KNIES (1889, 73) verdanken. Dieser erwähnt allerdings nur eine einfache Befestigung in Form eines ovalförmigen, noch heutzutage gut erkennbaren Grabens. Eine gründliche Geländeaufnahme stellte jedoch noch eine zweite, weniger auffallende Außenbefestigung fest, so daß die Ausdehnung des Burgwalls in Wirklichkeit beträchtlich größer ist, als ursprünglich angenommen. Unsere Suchgrabung sollte einesteils seine Datierung präzisieren, andernteils Aufschluß über sein ehemaliges Aussehen geben. Suchgraben I, der zwei gegenüberliegende Seiten der Befestigung durchschnitt, enthüllte auf jeder Seite eine andere Situation: im nordöstlichen Teil, wo der Höhenunterschied zwischen dem Graben und dem Rand der sanft abfallenden Akropolis wesentlich geringer war, kam unter der Steindestruktion des einstigen Walls eine terrassenartige Gestaltung des Geländes zum Vorschein, in die eine Vorratsgrube kreisförmigen Grundrisses eingelassen war. Zum Unterschied davon hatte man sich im südwestlichen Teil das natürliche Geländere Relief zunutze gemacht: hier überragte nämlich die steil abstürzende Akropolis beinahe um 4 m einen 6 m breiten und 1,5 m tiefen Rundgraben, so daß man auf die Errichtung eines Walles verzichten konnte. Im Hinblick auf die vielen Kohlenreste in der Verschüttung des Grabens könnte man da event. die Existenz einer hölzernen Befestigungs-konstruktion in Betracht ziehen.

In den zwei kleinen, schon außerhalb der Akropolis gezogenen Suchgräben II und III stellten wir eine bis 50 cm starke Kulturschicht fest, die auf eine relativ intensive Besiedlung auch in dem zwischen der Innen- und Außenbefestigung liegenden Raum hindeutet. Im Verlaufe unserer Grabung wurde eine Menge archäologischer, osteologischer sowie paläobotanischer Funde geborgen. Sie machen es möglich die hiesige monokulturelle Besiedlung in die späte Hallstattzeit - in die Stufe Reinecke HD anzusetzen, entsprechend ehestens der Siedlungsphase Jaroměřice-Křenovice (PODBORSKÝ 1972a, 24).

ZJIŠŤOVACÍ VÝZKUM NA HRADISKU U BUDKOVIC (okr. Brno-venkov)

PETR VITULA, Archeologický ústav AV ČR Brno

V létě 1992 byl proveden zjišťovací výzkum již v roce 1990 autorem nově objeveného hradiska na katastru obce Budkovice, při SV okraji Krumlovského lesa. Terén, budovaný permokarbonskými slepenci a výběžky Brněnského masívu, zde vytváří výraznou protáhlou ostrožnu, položenou asi 60-70 m nad pravým břehem říčky Rokytné a orientovanou ve směru SZ-JV. Její nadmořská výška se pohybuje v rozmezí 260-270 m n.m. a JV okraj ostrožny se přimyká těsně k železniční trati Brno-Znojmo. Na JZ straně ostrožnu obtéká bezejmenný potok, pramenící na vrstevnici 260 m n.m., na SV straně spadají svahy do příkré strže, kde dříve zřejmě také protékal drobný potůček. Nižší, SZ část ostrožny zhruba v polovině protíná výrazný příkop a val. Za příkopem směrem k SV plató pokračuje do úzké šíje, v níž je zaříznuta úvozová cesta, která terén porušila tak, že v současné době již nelze prokázat, ale ani vyloučit přítomnost dalšího opevnění. Za cestou se terén zvedá do prudkého svahu s převýšením více než 10 m a ten přechází stupňovitě v další výrazné plató s poměrně ostrými hranami po obvodu. To se táhne prakticky až k železničnímu náspu, za nímž terén dále stoupá do vyšších poloh. Přestože lze tušit osídlení celého tohoto komplexu, prokazatelně bylo zatím zjištěno pouze v SZ části ostrožny, a to přímo nad řekou Rokytnou. Drobný archeologický výzkum byl motivován snahou zjistit stáří osídlení a druh opevnění hradiska zčásti narušeného lesní cestou, která je zaříznuta do svahů v místech někdejšího opevnění a obtáčí ostrožnu prakticky ze všech stran.

Sonda o rozměrech 11,6 x 0,8 m, orientovaná ve směru SSV-JJZ, byla situována v SSV části ostrožny tak, aby prořala nejen vlastní plató hradiska, ale i terasu s cestou po jeho obvodu včetně hrany a vlastního svahu strže. Pod tenkou, 5 až 10 cm mocnou vrstvou lesní prstí byly zjištěny dvě barevně i strukturně odlišné pravěké kulturní vrstvy, dislokované horizontálně a překrývající se pouze těsně nad cestou v úseku dlouhém asi 140 cm. Jejich mocnost se pohybovala v rozmezí od 5 do 50 cm. V prostoru cesty byly obě kulturní vrstvy překryty další vrstvou, která signalizovala recentní zásah, vzniklý úpravou zřejmě za pomoci těžké techniky. Nicméně zbytek poměrně tenké kulturní vrstvy na podloží v prostoru cesty svědčí o tom, že terasa byla zbudována již v pravěku a tvořila nedílnou součást opevňovacího systému. Proti původnímu předpokladu nebyl na terasové úpravě zjištěn příkop. Ve spodní SSV části sondy, těsně pod hranou ostrožny, byla do podloží zahloubena kúlová jamka. Rezávě hnědé hlinito-kamenité až štěrkovité podloží tvořily silně zvětralé horniny Brněnského masívu.

Obě kulturní vrstvy poskytly poměrně značné množství materiálu, které umožňuje datovat osídlení hradiska. Jeho těžiště spadá nesporně do období halštatské horákovské kultury, a to do jejich závěrečných fází. Několik střepů, umožňujících pouze rámcové datování, dokládá prokazatelně osídlení v eneolitu, době bronzové a mladohradištním období, dosud sporný je výskyt také neolitické keramiky (MMK?).

Suchgrabung auf einem Burgwall bei Budkovice (Bez. Brno-venkov). 1992 führte man eine kleinere Suchgrabung auf dem neu entdeckten Burgwall durch, gegründet einst auf der am rechten Ufer des Flusses Rokytná emporragenden Landzunge, wo sich Spuren einer relativ mächtigen Befestigung bis heute gut erkennen lassen. Unser Suchgraben im Ausmaß von 11,6 x 0,80 m durchschnitt sowohl das Innenareal des Burgwalls, als auch den Rand der Landzunge. Man stellte fest, daß die Lage nicht auf ihrem ganzen Umfang mit einem Graben befestigt, sondern bloß durch den Höhenunterschied geschützt war, der zwischen ihr und dem - heutzutage an diesen Stellen nur mehr kaum erkennbaren - Wallkörper bestand und durch die terrassenartige Gestaltung des Geländes entstanden ist.

Im Suchgraben konnten zwei Kulturschichten unterschieden werden, in denen man hauptsächlich Funde aus der Spätphase der Horákov-Kultur verzeichnete. Außerdem gab es verlässliche Belege, daß die Lokalität auch im Äneolithikum sowie in der Bronze- und jüngeren Burgwallzeit besiedelt war, ja man kann dort auch neolithische Besiedlung nicht ausschließen.

LATÉNSKÁ KERAMIKA Z PŘEDKLÁŠTEŘÍ (okr. Brno-venkov)

JIŘÍ DOLEŽEL, Okresní museum Brno-venkov v Předklášteří

Z vrstev nadložních barokních navážek, vytěžených při archeologickém výzkumu zaniklé gotické kaple sv. Kateřiny v areálu kláštera Porta coeli v intravilánu obce (výzkum v l. 1990 až 1993 prováděl dr. L. BELCREDI z MZM Brno) byly autorem zprávy získány dva typické okrajové zlomky laténských situlových hrnců zřejmě ze středního úseku laténského osídlení na Moravě (LT B₂, C). Místo nálezů je situováno na severozápadním okraji Tišnovské kotliny, na okrajové, původně k severu orientované terase nad údolní nivou řeky Loučky, asi 262 m n.m. (úroveň původního terénu před zvýšením navážkami byla asi o 2 m nižší, podloží tvoří svahové a sprašové hlíny). Na St. mapě 1:5 000 odvozené, listu Tišnov 4-0 z r. 1988 je určeno bodem od J a Z okrajové sekční čáry vzdáleným 83 a 237 mm (jde o kout mezi středním a severním křídlem prbošství, 110 m severozápadně od západního portálu starého klášterního kostela P. Marie). Pokud keramika pochází skutečně z místa nálezů (pravděpodobnost druhotného přemístění na větší vzdálenost je poměrně malá), šlo by o prvou bezpečnou stopu osídlení vlastní Tišnovské kotliny v laténském období, když nejbližší dosud zjištěná sídliště v katastrech Sentic a Drásova jsou vzdálena 7 km jihovýchodně (ČIŽMÁŘ 1989, 149, č. 20; 152, č. 110).

Literatura

ČIŽMÁŘ, M.

- 1989: Doba laténská a římská, doba stěhování národů. In: Archeologické lokality a nálezky okresu Brno-venkov. Brno, 141-168.

Latènezeitliche Keramik aus Předklášteří (Bez. Brno-venkov). In den hangenden Schichten, die bei der Grabung an der verfallenen gotischen St.-Katharina-Kapelle (110 m nordwestlich vom Westportal der alten Klosterkirche der Hl. Jungfrau, 262 m Seehöhe) im Klosterareal Porta coeli abgetragen wurden, fand man u.a. zwei Randscherben vor, die von den situlenförmigen Töpfen der mittleren Latènezeit (LT B₂, C) herrühren dürften.

Soweit diese Keramik nicht sekundär hierher gelangt war, würde sie im eigentlichen Tišnov-Becken die erste verlässlichere Spur der Besiedlung während des erwähnten Zeitraums darstellen. Die nächstliegenden Siedlungen aus der gleichen Zeit konnten bislang 7 km weiter in südöstlicher Richtung festgestellt werden.

GRABUNGSERGEBNISSE DES J. 1992 IM KELTISCHEN OPPIDUM STARÉ HRADISKO (Gemeinde Malé Hradisko, Bez. Prostějov)

MILOŠ ČIŽMÁŘ, Archeologický ústav AV ČR Brno

PAVLA HORÁLKOVÁ, Archeologický ústav AV ČR Brno

Das Akademieinstitut für Archäologie in Brno nahm die Grabungsarbeiten auf Staré Hradisko auf zwei Stellen auf.

1) Die Untersuchung der Sonde Nr. V wurde abgeschlossen. Die Präparierung des umliegenden Terrains bei der Mauer brachte zwei zur Frontseite der Mauer gehörende Pfostengruben zum Vorschein, sowie auch den vor ihr liegenden Graben.

2) In der Umgebung des Tors zum Innenareal des Oppidums, wo gegenwärtig ein Weg führt, präparierten wir in einer Länge von 20 m das Nordprofil des Hohlwegs und den Grundriß des Weges. Hier stellte man die Überreste einer in 2 Bauphasen errichteten Schanzmauer und ihres Zangentors fest, dessen Nordflügel ca. 10 m lang war. Vom Flügel des älteren Tors blieben drei große, in den

Felsen eingemeißelte Pfostengruben übrig, zum jüngeren Flügel gehörte die Fundamentrinne, in welche die Pfosten eingesetzt waren. Die innere Pfostengrube der mittleren Reihe dürfte sich auf der Stelle der heutigen Kommunikation befunden haben, mit den übrigen wäre unter einem Steinhäufen, oder auf dem Gelände südlich vom Tor zu rechnen. Die Grabung erbrachte also den Beweis, daß in Staré Hradisko die Erbauung der Mauer der Innenbefestigung in 2 Phasen verlaufen war und daß auch das zangenförmig konstruierte Tor 2 Bauphasen aufweist.

2.5. DOBA ŘÍMSKÁ A STĚHOVÁNÍ NÁRODŮ

NARUŠENÉ OBJEKTY NA SÍDLIŠTI VE VÁŽANECH NAD LITAVOU (okr. Vyškov)

ONDREJ ŠEDO, Archeologický ústav AV ČR Brno

Sídlištní objekty zachycené v průběhu letecké prospekce v severní části katastru Vážan nad Litavou (viz příspěvek M. BÁLKA: ...) leží na nízké terénní vlně vymezené východním směrem starým mlýnským náhonem. Při povrchovém průzkumu byly v terénu identifikovány a zaměřeny jednotlivé objekty zřetelné na fotografiích pořízených z letadla. Získaný materiál umožňuje jejich datování do starší doby římské. V průběhu sběrů byly získány také střepy terra sigillaty.

Mimořádné postavení měl objekt č. 21, mělká oválná jáma. Na základě rekonstrukce nálezové situace (značně porušené orbou) obsahovala původně několik celých keramických tvarů, především hrnců, a dále fragmenty menších nádob různých tvarů. Není vyloučeno, že soubor představuje významnou část keramického inventáře, který byl po skončení své funkce záměrně uložen do země.

Mimo koncentrace objektů z doby římské byl na lokalitě identifikován sídlištní objekt kultury s moravskou malovanou keramikou a porušený hrob, pravděpodobně z doby velkomoravské.

Teilweise zerstörte Objekte der Siedlung in Vážany nad Litavou (Bez. Vyškov). Als man die Resultate der Luftaufnahmen dieses Raumes im Terrain überprüfte, gelang es tatsächlich durch Ackerbau teilweise zerstörte Objekte aus der römischen Kaiserzeit zu identifizieren. Eines davon (Obj. Nr. 21) - eine mäßig eingetiefte Grube, enthielt eine beträchtliche Menge Keramik: ursprünglich vollständige Formen und Bruchstücke bildeten anscheinend einen Komplex von Gefäßen, die man nach Beendigung ihrer Funktion absichtlich im Boden aufbewahrte. Während der Rettungsgrabung stieß man auch auf ein Siedlungsobjekt der Kultur mit mährischer bemalter Keramik und auf ein Grab aus der großmährischen Zeit. Unter den Lesefunden aus dieser Lokalität kommen ebenfalls Terra-sigillata-Scherben vor.

EIN RÖMERZEITLICHES OBJEKT BEI VELKÉ NĚMČICE (Bez. Břeclav)

EVŽENIE KLANICOVÁ, Regionální muzeum Mikulov

JAROSLAV PEŠKA, Regionální muzeum Mikulov

An der Gasleitungstrasse im Kataster der Gemeinde Velké Němčice haben Angehörige der Distriktabteilung der Polizei der ČR etwa 800 m südlich bis südöstlich vom Ort einen anscheinend rezent begrabenen Teil des Skeletts eines Menschen geborgen. Nahe davon zeichnete sich im Profil der Gasleitunsrille unter der 150 cm starken Schicht brauner Ackerkrume ein archäologisches Objekt ab. Es handelt sich wahrscheinlich um ein rechteckiges Halbgrubenhaus: auf seinem Boden lag eine stellenweise bis 20 cm starke Scholle Lehmewurf und knapp darüber eine mit Holzkohlenresten durchsetzte Zwischenschicht, die den Lehmewurf von der dunklen lehmigen Verschüttung trennte. Aus dem Objekt wurden bloß Materialproben entnommen, unter denen außer Tierknochen und Gefäßscherben auch das Bruchstück eines Beinkammes vorliegt und die alles in allem auf die römische Kaiserzeit hindeuten.

2.6. RANÝ STŘEDOVĚK

BŘECLAV - POHANSKO 1992 (okr. Břeclav)

BOŘIVOJ DOSTÁL, Filozofická fakulta MU Brno
JANA VIGNATIOVÁ, Filozofická fakulta MU Brno
(Tab. 4-5)

V roce 1992 byla v areálu jižního předhradí Pohanska prozkoumána nevelká plocha, navazující na výzkum z roku 1991; zkoumaný úsek měl rozsah 600 m², svrchní vrstva do hloubky 20 cm byla skryta mechanicky a celý terén byl velice silně porušen deponií kamene na stavbu vodohospodářských zařízení. Na ploše bylo odkryto a prozkoumáno 17 sídlištních objektů (č. 456-472), jeden kostrový hrob (č. 209) a 19 kůlových jamek (tab. 4). U většiny objektů nebylo možno zjistit jejich charakter, šlo o menší, převážně mělce zahloubené jámy - snad zbytky povrchových objektů nebo skladovacích zařízení. Pouze tři objekty bylo možno přesněji specifikovat: obj. 456 - kruhová studna s jílovým dnem bez dokladů vnitřní konstrukce (průměr na podloží 228 cm, průměr vlastní studny 170 cm, hloubka od podloží 195-200 cm), objekt č. 461 (378 x 160 cm, hloubka JZ části 128 cm, hloubka SV části 8 cm, ve výplni kameny, uhlíky, vrstva propáleného štěrku) - pravděpodobně výrobní zařízení, snad dehtařská jáma. Třetí objekt - č. 472 je mělká čtvercová zemnice, z níž se lépe zachovaly jen zbytky kamenné pece a propálené dno topeniště. Kostrový hrob č. 209 ležel v superpozici nad dnem mělkého objektu č. 469, kostra byla orientována SZ-JV a z výbavy se dochoval železný nůž a zlomek železné oválné přezky. Z výzkumu objektů a hrobu bylo získáno 1.169 nálezu (i.č. 204.439-205.607), v nichž převahu měly keramické střepy (3 větší části nádob), zvířecí kosti, zlomky mazanice, v menší míře uhlíky, struska, zlomky pražnic a nevelký počet předmětů z okruhu osobních potřeb, součástí oděvu a nástrojů: 7 železných nožů, 1 zlomek železného srpu, 1 zlomek přezky, 1 železný hrot, zlomek železné splétané tyčinky, 1 zlomek železného šídla, 3 kamenné brousky, 4 proplétáčky, 1 kostěné šídlo, 3 hliněné přesleny, 1 drobné hliněné závaží (Tab. 5). Většina nálezů nemá jemnější chronologickou průkaznost a rámcově spadá do 9. století, jen několik střepů a část nádoby se profilací a okrajem řadí ke starším typům keramiky, k přelomu 8. a 9. století.

Dokončení výzkumu této části jižního předhradí je plánováno na rok 1993.

Grabung Břeclav - Pohansko 1992. Die Ausgrabungen auf der südlichen Vorburg von Pohansko knüpften an die bereits 1991 untersuchte Fläche in dem Raum an, wo die ursprüngliche Situation durch die vorangegangene Bausteinablage bis zum gewachsenen Boden beinahe zur Gänze zerstört war. Auf einer Fläche von 600 m² wurden hier 17 Siedlungsobjekte (Nr. 456-472), ein Skelettgrab (Nr. 209) und 19 Pfostengruben freigelegt. Nur in 3 Fällen war es möglich den Charakter eines Objekts annähernd zu bestimmen: gemeint ist Obj. 456 (kreisförmiger Brunnen ohne inneren Ausbau), Obj. 461 (wahrscheinlich Produktionsanlage - vielleicht Teergrube) und Obj. 472 (mäßig eingelassene Grubenhütte quadratischen Grundrisses mit den Überresten eines Steinofens). Alle übrigen Objekte waren kleinere seichte Gruben, möglicherweise Überreste irgendwelcher Bauten auf dem Geländeniveau oder Produktionsanlagen. Das Grab Nr. 209 lag in Superposition über dem Boden des seichten Objekts 469 und von seiner Ausstattung blieben nur ein Messer und das Fragment einer ovalförmigen Eisenschnalle erhalten.

Die Grabung brachte im ganzen 1169 Funde, vorwiegend Gefäßscherben, Tierknochen, Lehmewurfstücke, seltener Schlacken, Bruchstücke von Röstpfannen, Kohlenreste und eine geringe Anzahl persönlicher Bedarfsartikel und Arbeitsinstrumente (eiserne Messer, Fragment einer Sichel,

eiserne Spitze, Fragment einer Schnalle, Ahlen, tordierte Stäbchen, ferner Wetzsteine, Beinpfriemen und eine Beinähle, Spinnwirtel und ein kleines Tongewicht (Taf. 5). Die Funde fallen ins 9. Jhdt. mit Ausnahme einiger Scherben und des Teilstücks eines Gefäßes, die alle der Keramik älteren Typs aus der Wende des 8./9. Jhdts. entsprechen.

MIKULČICE - VALY 1992 (okr. Hodonín)

LUMÍR POLÁČEK, Archeologický ústav AV ČR Brno
(tab. 6-11)

Systematický terénní výzkum aglomerace raně středověkého mocenského centra v Mikulčicích byl v roce 1990 dočasně přerušen. V letech 1991 a 1992 proběhly v terénu pouze práce záchranného nebo předstihového charakteru a takto byla uzavřena etapa výzkumu 1954-1992. Hlavní pozornost mikulčického pracoviště se upřela ke zpracování dosud získaného rozsáhlého pramenného fondu (srov. POLÁČEK - MAREK 1995).

V dubnu 1992 proběhl předstihový terénní výzkum **plochy P 1992** v JV části předhradí (trať Štěpnice), v těsné blízkosti stávajícího objektu vodárny. Výzkum byl vyvolán potřebou zapuštění sedimentační nádrže vodárny pod úroveň terénu. Současně měl výzkum ověřit stratigrafickou situaci v blízkosti plochy P 1962-68, která byla vybrána k přednostnímu stratigraficky orientovanému zpracování keramiky. Na výzkumu se dále podíleli O. MAREK, R. SKOPAL a J. ŠKOJEC.

Zkoumaná plocha P 1992 s rozměry 5 x 5 m se zhruba kryje s čtvercem F6 měřické sítě pro předhradí mikulčické aglomerace. Tento prostor byl částečně porušen při stavbě stávající vodárny v letech 1959-1960. Stratigrafická situace čtverce je poměrně jednoduchá. Svrchní polovinu profilu tvoří homogenizované humózní uloženiny bez možnosti spolehlivého rozlišení hranic původních sídelních aktivit. V těchto případech byla zemina snižována po umělých horizontech, které byly označovány stejně jako níže položené přirozené vrstvy pořadovými čísly terénních kontextů. Na rozdíl od dosavadní praxe v Mikulčicích byla k číslování kontextů využita forma tradičních mikulčických nálezových čísel (P 1/92 až P 65/92 pro plochu P 1992), která tak dostala nový obsah. Jedno číslo nyní označuje jak terénní kontext, tak soubor všech nálezů z tohoto kontextu. Jako "objekty" v rámci jejich průběžného číslování v Mikulčicích jsou označeny pouze písčité úpravy (obj. 1321) a dvě jámy zahloubené do těchto úprav (obj. 1322, 1323).

Celou plochu čtverce zaujímá písková navážka ("úprava") objektu č. 1321 se dvěma výraznějšími horizonty. Svrchní horizont tvoří kontexty P 14, 15 a 16/92, spodní horizont kontext P 28/92. Povrch spodní části navážky - P 30/92 má podobu tvrdé krusty se zabořenými zvířecími kostmi. V S části čtverce se na tomto povrchu nachází skupina kamenů, snad původně topeniště (P 27/92). Oba horizonty pískových navážek nemají ve čtverci F6 žádné přirozené ohraničení a pokračují do všech 4 stran mimo zkoumaný čtverec. Uvnitř zkoumané plochy jsou tyto navážky porušené výkopy dvou větších jam (objekt č. 1322 a 1323). Z kúlových jam, dokumentovaných převážně až v úrovni podloží, procházejí oběma horizonty písčitých navážek s jistotou jenom dvě (P 38, 42/92), u ostatních se dá příslušnost k určitému horizontu určit jenom s omezením.

Promísená jílovitopísčité vrstva P 36/92 pod navážkami je nevýrazná a plynule přechází v rostlý jíl. Představuje pouze mírně zkulturněnou svrchní část podloží s nálezy zvířecích kostí, které jsou často zabořeny až do vlastního, jinak sterilního podložního jílu.

Písčité navážky P 14 a 16/92 jsou překryty vrstvou promísené písčito-hlinité uloženiny (P 7, 12/92), která vznikla patrně rozrušováním povrchu vlastních úprav a dnes představuje přechodnou vrstvu k nadloží - k černošedé hlinité uloženině se shluky kostí a kamenů (P 4, 5, 8, 10 a 21/92). Tyto shluky ("odpady") se soustřeďují zejména tam, kde je povrch písčitých úprav poněkud snížen, a rovněž se propadají do jam č. 1322 a 1323. Překrývá je černá humózní hlína povrchové vrstvy beze stop dalšího stratigrafického členění (P 2, 3/92). Sytost černé barvy zeminy v povrchové části souvrství se od povrchu terénu směrem dolů snižuje. Je pravděpodobné, že i rozdílná sytost zbarvení

výplní jam, zahlužených do písčitých navážek, odráží jejich odlišnou stratigrafickou a chronologickou pozici. Podle tohoto pozorování by měla být výplň objektu 1322 (P 6/92) relativně mladší než uloženi v objektu 1323 (P 9, 17, 23, 29 a 31/92).

Možnosti rozlišení původních přirozených kontextů v úrovni nad písčitymi úpravami jsou velmi omezené. Určité členění dovolují pouze hrubé komponenty uloženin, tedy shluky zvířecích kostí, kamenů, případně "cihel" v jinak homogenních uloženinách. Hranice takto vymezených kontextů mohou být určeny jenom přibližně, neboť rozsah těchto vrstev lze dokumentovat až po plošném vypreparování jejich hrubých komponent. V SZ části čtverce F6 byla v uloženinách kontextů P 4, 5, 6, 13 a 19/92 pozorována zvýšená koncentrace úlomků "cihel".

Mezi nálezy z plochy P 1992 převládají zvířecí kosti (2383 ks.) a keramika (1724 ks.). Z hlediska celkové skladby keramických nálezů lze zkoumanou plochu charakterizovat převahou "typu 3" (51%) nad "typem 2" (38%) a nevýrazným zastoupením "typu 1" (9%) podle starého systému třídění mikulčické keramiky (srov. KLANICA 1970, POLÁČEK 1995). "Typy" 4 a 5 jsou zastoupeny nepatrně (0.5%). "Zvláštní keramika" (0.5%) představuje vesměs zboží vyrobené z jemné hmoty, které lze ve dvou případech označit jako "žlutou keramiku" (tab. 10:174). Příměs hrubší slídy vykazuje jenom několik střepů (tab. 10:114, 115). Svou skladbou s nápadně nízkým výskytem "typu 1" (tab. 10:95, 246; 11:214) se celý soubor výrazně liší od keramiky z ostatních zkoumaných ploch této části předhradí. Podobné složení keramických nálezů nacházíme spíše ve zkoumaných plochách severního podhradí a říčního ramene před SV bránou akropole (srov. POLÁČEK 1995). Celý soubor je poměrně jednotný a lze jej přiřadit osídlení pokročilé fáze velkomoravského období (2. pol. 9. stol., případně blíže neurčitelný úsek 10. stol.). Nápadná je absence souborů "předvelkomoravské" keramiky, které jsou pro tuto část hradiska charakteristické. Ojedinelé fragmenty této keramiky - "typ 1" (tab. 10:95, 136, 246) a starší část keramiky "typu 2" (tab. 10:127, 130; 11:68, 69, 72) lze považovat za intruzi staršího materiálu do mladších situací. Určitý náznak staršího datování v rámci velkomoravského období je patrný u souborů ze spodních vrstev výplně objektu 1323 (P 18/92, P 20/92). Vzhledem k popsané stratigrafické situaci plochy P 1992 lze celý soubor využít k dalšímu studiu keramiky pouze s omezením. Relativní uzavřenost a vyhraněnost jednotlivých souborů - tedy jejich vypovídací hodnotu pro detailní zpracování - lze posoudit jenom budoucím detailním typologickým srovnáním s podobnými soubory mladší velkomoravské keramiky z hradiska.

Plocha P 1992 je nápadná větším počtem nálezů fragmentů stavební keramiky ("cihel"), které se soustřeďují v SZ části plochy. Patří ve většině případů druhotně užitě římské stavební keramice, jak dokládá i 1 zlomek s kolkem XIV. římské legie (tab. 10:102). Kostěné industrii patří nálezy 4 zahrocených kostí ("šidel"; srov. KAVÁNOVÁ 1995, 278). Mezi 11 železnými předměty lze rozlišit fragment nože (tab. 10:82) a klín (tab. 10:262); ostatní předměty zůstávají blíže neurčeny. Ze 3 nalezených kamenných přeslenů je jeden zdoben klikátkou (tab. 11:263). Nález tyglíku vakovitého tvaru (tab. 10:139) doplňuje dosavadní mapu jejich rozšíření v Mikulčicích a obohacuje o další exemplář areál předhradí s dosud nečetnými nálezy tohoto druhu (srov. KLANICA 1974, 55, obr. 29; 1986, obr. 63). Duté sklo je doloženo jedním fragmentem s nataveným tenkým vláknem (obr. 11:74; HIMMELOVÁ 1995, Kat.č. 114).

Písčité navážky, interpretované jako podlahové úpravy povrchových staveb, naznačují v případě objektu 1321 svým rozsahem, že patří ke skupině velkých objektů, které se táhnou středem předhradí v jeho podélné ose. K datování těchto úprav do předvelkomoravského období, jak je běžné, chybí v našem případě odpovídající náleзовý materiál (viz ojedinelé drobné fragmenty mladší velkomoravské keramiky ze spodního horizontu písčitých úprav - P 28/92; tab. 10:171-173). Důvodem celkově mladé skladby získaného náleзовého souboru je přítomnost větší jámy (obj. 1323) s bohatým náleзовým materiálem mladšího úseku velkomoravského období a absence "předvelkomoravského horizontu", který je pro předhradí mikulčického hradiska charakteristický (srov. KLANICA 1986, 180-184). Spodní vrstvy výplně jámy objektu 1323 (P 18, 20, 33/92) ukazují na možné starší datování v rámci velkomoravského období. V případě jámy objektu 1322, jejíž výplň patří stratigraficky k nejmladším zkoumaným situacím v ploše P 1992, je paradoxní, že obsahuje nejvýraznější příměs relativně starší keramiky (tab. 11:68, 69, 72). Vrstvy, které se propadají do obou jam - objektů č. 1322 a 1323 - patří stejně jako vrstvy v nadloží písčitých úprav nejmladšímu úseku života velkomoravského hradu. Jsou

dokladem intenzivního osídlení, po kterém se dochovaly vesměs jenom homogenizované, často sekundárně uložené nebo orbou porušené vrstvy bez spolehlivých dokladů původních sídlištních objektů.

Literatura

HIMMELOVÁ, Z.

-1995: Glasfunde aus Mikulčice. In: DAIM, F. - POLÁČEK, L. (Hrsg.): Studien zum Burgwall von Mikulčice I. Brno, 83-112.

KAVÁNOVÁ, B.

-1995: Knochen- und Geweihindustrie in Mikulčice. In: DAIM, F. - POLÁČEK, L. (Hrsg.): Studien zum Burgwall von Mikulčice I. Brno, 114-378.

KLANICA, Z.

-1970: Pokus o třídění keramiky z Mikulčic (Ein Gliederungsversuch der Keramik aus Mikulčice). In: Sborník AÚ Brno V, Josefu Poulíkovi k šedesátinám. Brno, 103-114.

-1974: Práce klenotníků na slovanských hradištích (Die Arbeit von Juwelieren auf den slawischen Burgwällen). Studie AÚ ČSAV Brno II/6. Praha.

-1986: Počátky slovanského osídlení v našich zemích (Die Anfänge der slawischen Besiedlung unserer Länder). Praha.

POLÁČEK, L.

-1995: Altes Gliederungssystem der Mikulčicer Keramik. In: POLÁČEK, L. (Hrsg.): Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert - Terminologie und Beschreibung. ITM II. Brno, 131-202.

POLÁČEK, L. - MAREK, O.

-1995: Die Grabungen in Mikulčice 1954-1992. Geschichte, Grabungsmethoden und Dokumentation. In: DAIM, F. - POLÁČEK, L. (Hrsg.): Studien zum Burgwall von Mikulčice I. Brno, 13-82.

Mikulčice-Valy 1992 (Bez. Hodonín). Die systematische Grabung der Agglomeration des frühmittelalterlichen Machtzentrums in Mikulčice wurde 1990 vorübergehend unterbrochen. In den J. 1991 und 1992 beschränkte man sich nur auf Notgrabungen, die den Abschluß der Grabungsetappe 1954-1992 darstellten. Das Hauptaugenmerk der Arbeitsstätte Mikulčice wurde nun auf die Bearbeitung des bislang gewonnenen umfangreichen Quellenfonds gerichtet (vgl. POLÁČEK - MAREK 1995).

Im April 1992 verlief eine Notgrabung an der Fläche P 1992 im südöstlichen Teil der Vorburg (Flur Štěpnice), in nächster Nähe des bestehenden Wasserwerks. Anlaß dazu gab der bevorstehende Bau des Sedimentationsbehälters des Wasserwerks, der unter das Geländeneiveau eingelassen werden sollte. Die Grabung sollte zugleich die stratigraphische Situation in der Nähe der bereits erforschten Grabungsfläche P 1962-68 überprüfen, die man als geeignet für die vorzugsweise stratigraphisch orientierte Bearbeitung von Keramik gewählt hat. An der Untersuchung waren ferner O. MAREK, R. SKOPAL und J. ŠKOJEC beteiligt.

Die Grabungsfläche P 1992 im Ausmaß von 5 x 5 m deckt sich beiläufig mit dem Quadrat F6 des an der Vorburg der Mikulčicer Agglomeration angewandten Vermessungsnetzes. Dieser Raum wurde beim Bau des Wasserwerks in den J. 1959-60 zum Teil angegriffen. Die stratigraphische Situation des Quadrats ist relativ einfach: die obere Hälfte des Profils bilden homogenisierte humose Ablagerungen, in denen die Grenzen der ursprünglichen Siedlungsaktivitäten nicht verlässlich zu unterscheiden sind. In solchen Fällen trug man das Erdreich schichtenweise in künstlichen Horizonten ab und bezeichnete diese - desgleichen wie die tiefer liegenden natürlichen Schichten - mit fortlaufenden Nummern der Terrainkontexte. Zum Unterschied von der bisher in Mikulčice bestehenden Praxis wendete man diesmal zur Nummerierung der Kontexte die Form der traditionellen Mikulčicer Fundnummern an (P 1/92 bis P 65/92 für die Grabungsfläche P 1992), welche dadurch einen neuen Inhalt bekamen: ein und dieselbe Nummer bezeichnet jetzt sowohl den Terrainkontext, als auch den ganzen Fundkomplex aus demselben. Der Ausdruck "Objekte" wird im Rahmen der fortlaufenden Numerierung nur für die Sandplanierungen (Obj. 1321) und für zwei in diese Planierungsschichten eingetieftete Gruben (Obj. 1322, 1323) gebraucht.

Die ganze Fläche des Quadrats nahm die Sandplanierung ("Herrichtung" - Obj. 1321) ein, mit zwei deutlich erkennbaren Horizonten. Den oberen bilden Kontexte P 14, 15 und 16/92, den unteren dann Kontext P 28/92. Die Oberfläche des unteren Teiles der Planierung - P 30/92 hatte die Form

einer harten Kruste mit hervortretenden Tierknochen. Darauf befand sich im nördlichen Teil des Quadrats eine Steingruppe - ursprünglich vielleicht eine Feuerstätte (P 27/92). Die beiden Horizonte der Sandplanierungen haben im Quadrat F6 keine natürliche Abgrenzung und reichen über seine 4 Seiten hinaus. Innerhalb des Quadrats waren diese Planierungen durch die Aushebung zweier größerer Gruben (Obj. 1322, 1323) angegriffen. Von den meisten, erst auf dem Niveau des Liegenden dokumentierten Pfostengruben, durchstießen bloß zwei (P 38, 42/92) mit Sicherheit die beiden Horizonte der Sandplanierungen; die übrigen können nur mit Vorbehalt einem bestimmten Horizont zugewiesen werden.

Die vermengte tonsandige Schicht P 36/92 unter den Planierungen ist unausgeprägt und geht allmählich in den gewachsenen Ton über. Sie stellt den Oberteil des Liegenden mit nur vereinzelt Besiedlungsspuren und Tierknochen dar, welche oft bis in den sterilen liegenden Ton versenkt sind.

Die Sandplanierungen P 14 und 16/92 sind von einer Schicht vermengter sandig lehmiger Ablagerung (P 7, 12/92) überlagert: sie war wohl durch das Angreifen der Oberfläche dieser Planierungen entstanden und bildet heute den Übergang zum Hangenden - zur schwarzgrauen lehmigen Ablagerung mit Anhäufungen von Knochen und Steinen (P 4, 5, 8, 10, 21/92). Diese Anhäufungen ("Abfälle") sind namentlich dort konzentriert, wo sich die Oberfläche der Sandplanierungen ein wenig senkt, und sie fallen auch in die Gruben Nr. 1322 und 1323 hinunter. Sie sind von der schwarzen humosen Oberflächenschicht überlagert, die weitere stratigraphische Gliederung nicht erkennen läßt (P 2, 3/92). Die schwarze Färbung des Erdreichs in der Oberflächenpartie dieser Schichtenabfolge wird immer weniger intensiv, von oben nach unten gesehen. Aus solchem Farbunterschied, den man bei den Ausfüllungen jener in die Sandplanierungen eingetieften Gruben wahrnimmt, kann man wahrscheinlich auf deren unterschiedliche stratigraphische und chronologische Situation schließen. Dieser Beobachtung nach wäre die Ausfüllung des Objekts 1322 (P 6/92) relativ jünger als die Ablagerungen im Obj. 1323 (P 9, 17, 23, 29, 31/92).

Die Möglichkeit, die ursprünglichen natürlichen Kontexte im Niveau oberhalb der Sandplanierungen auseinanderzuhalten, ist sehr beschränkt. Bestimmte Gliederung erlauben bloß die groben Komponenten von Ablagerungen - also Anhäufungen von Tierknochen, Steinen, event. von "Ziegeln" in den sonst homogenen Ablagerungen. Die Grenzen dieser Kontexte können nur annähernd bestimmt werden, da sich die Ausdehnung der Schichten erst nach der Flächenpräparation ihrer groben Komponenten dokumentieren läßt. Im nordwestlichen Teil des Quadrats F6 verzeichnete man in den Ablagerungen der Kontexte P 4, 5, 6, 13 und 19/92 eine erhöhte Konzentrierung von "Ziegelfragmenten".

Im Fundstoff aus der Fläche P 1992 überwiegen Tierknochen (2383 Stücke) und Keramik (1724 Stücke). Hat man die Zusammensetzung der keramischen Funde in ihrer Gesamtheit geprüft, kann man die Vorherrschaft des "Typs 3" (51%) über den "Typ 2" (38%) und den schwach vertretenen "Typ 1" (9 %) als charakteristisch für diese Fläche bezeichnen, nach dem "alten Gliederungssystem" der Mikulčicer Keramik (vgl. KLANICA 1970, POLÁČEK 1995). Der Anteil der "Typen 4 und 5" ist unbedeutend (0,5 %). Die sog. "besondere Keramik" (0,5 %) stellt durchweg Töpferware aus feiner Masse dar, wobei man in zwei Fällen von "gelber Keramik" sprechen kann (Abb. 10:174). Zusatz groberer Glimmerschuppen war nur in einigen Scherben feststellbar (Taf. 10:114, 115). Durch seine Zusammensetzung, wo "Typ I" auffallend selten vorkommt (Taf. 10:95, 246; 11:214), unterscheidet sich dieser ganze Fundkomplex erheblich von der Keramik aus den anderen Grabungsflächen in diesem Teil der Vorburg. Einer ähnlichen Zusammensetzung der keramischen Funde begegnen wir eher in den Grabungsflächen des nördlichen Suburbiums und des Flußarms vor dem nordöstlichen Tor der Hauptburg (vgl. POLÁČEK 1995). Der ganze Fundkomplex ist relativ einheitlich und kann der fortgeschrittenen Siedlungsphase der großmährischen Zeit (2. Hälfte des 9., event. einem nicht näher bestimmtem Zeitabschnitt des 10. Jhdts.) zugeschrieben werden. Auffallend ist die Absenz der "vorgroßmährischen" keramischen Komplexe, die für diesen Teil des Burgwalls kennzeichnend sind. Vereinzelt Scherben dieser Art - "Typ 1" (Taf. 10:95, 136, 246) und ältere Exemplare des "Typs 2" (Taf. 10:127, 130; 11:68, 69, 72) - dürfen als Intrusion älteren Materials in jüngere Schichten angesehen werden. Gewisse, für eine ältere Datierung im Rahmen der großmährischen Epoche sprechende Anzeichen, sind bei den Komplexen aus den unteren Schichten der Ausfüllung des

Objekts 1323 (P 18, 20/92) zu bemerken. Im Hinblick auf die gegebene stratigraphische Situation der Grabungsfläche P 1992 kann der ganze Fundkomplex nicht uneingeschränkt für das weitere Studium von Keramik genutzt werden. Die relative Geschlossenheit und Ausgeprägtheit einzelner Komplexe - also ihr Aussagewert für eine eingehende Bearbeitung - wird nur auf Grund des künftigen, ins einzelne gehenden typologischen Vergleichs mit ähnlichen Komplexen der jüngeren großmährischen Keramik aus unserem Burgwall zu beurteilen sein.

Die Grabungsfläche P 1992 ist durch eine größere Anzahl der in ihrem nordwestlichen Teil konzentrierten Fragmente keramischen Baumaterials ("Ziegel") auffallend. In den meisten Fällen handelt es sich um Zweitverwendung römischen Baumaterials, was auch ein Bruchstück mit dem Stempel der XIV. Legion bestätigt (Abb. 10:102). Die Knochenindustrie ist durch 4 zugespitzte Artefakte ("Ahle"; Vgl. KAVÁNOVÁ 1995, 278) vertreten. Unter den 11 Eisgegenständen erscheint das Fragment eines Messers (Taf. 10:82) und ein Keil (Taf. 10:262); die übrigen Funde lassen sich nicht näher bestimmen. Von den 3 steinernen Spinnwirteln ist einer mit einem Winkelband verziert (Taf. 11:263). Der Fund eines beutelförmigen Tiegels (Taf. 10:139) ergänzt die diesbezügliche Fundkarte aus Mikulčice und bereichert um ein neues Stück den bislang ziemlich bescheidenen, im Areal der Vorburg geborgenen Komplex von derartigen Produkten (vgl. KLANICA 1974, 55, Abb. 29; 1986, Abb. 63). Das Hohlglas repräsentiert eine Scherbe mit Fadendekor (Abb. 11:74. HIMMELOVÁ 1995, Kat.Nr. 114).

Die als Herrichtungen des Fußbodens der Oberflächenbebauung interpretierten Sandplanierungen deuten im Falle von Objekt 1321 durch ihre Ausdehnung an, dieses hätte zur Gruppe der großen Objekte gehört, die in der Mitte der Vorburg ihrer Längsachse folgen. Es fehlt uns jedoch an Funden, welche die - sonst übliche - Datierung dieser Herrichtungen in die vorgroßmährische Zeit zulassen würden (vgl. einzelne kleine Bruchstücke der jüngeren großmährischen Keramik aus dem unteren Horizont dieser Sandplanierungen (P 28/92; Taf. 10:171-173). Die alles in allem junge Prägung des geborgenen Fundkomplexes hängt einesteils mit der Existenz einer größeren, an Material aus dem jüngeren Abschnitt der großmährischen Zeit reichen Grube (Obj. 1323), andernteils mit der Absenz des "vorgroßmährischen Horizonts" zusammen, der für die Vorburg des Burgwalls in Mikulčice charakteristisch ist (vgl. KLANICA 1986, 180 ff.). Die unteren Schichten der Ausfüllung der Grube Obj. Nr. 1323 (P 18, 20, 33/92) deuten auf die Möglichkeit einer älteren Datierung im Rahmen des großmährischen Zeitabschnitts hin. Was die Grube Obj. Nr. 1322 anbelangt - deren Ausfüllung stratigraphisch zu den jüngsten an der Grabungsfläche P 1992 untersuchten Situationen gehört - ist es paradox festzustellen, daß sie die am stärksten ausgeprägte Beimischung von Keramik des älteren Gepräges enthielt (Taf. 11:68, 69, 72). Die in die beiden Gruben (Obj. 1322 und 1323) einsinkenden Schichten stammen - ebenso wie jene im Hangenden oberhalb der Sandplanierungen - aus der Spätzeit der großmährischen Burg. Sie sind ein Beweis intensiver Besiedlung, von der durchweg nur homogenisierte, in Sekundärlagerung vorgefundene, oder durch Ackerbau angegriffene Schichten ohne verlässliche Überreste der Siedlungsobjekte von einst erhalten blieben.

2.7. VRCHOLNÝ STŘEDOVĚK AŽ NOVOVĚK

RETTUNGSGRABUNGEN IN BRNO 1992 (Bez. Brno-město)

ZDENKA HIMMELOVÁ, Archeologický ústav AV ČR Brno

RUDOLF PROCHÁZKA, Archeologický ústav AV ČR Brno

RICHARD ZATLOUKAL, Archeologický ústav AV ČR Brno

Straße Hlinky 12

Während der Bauvollendung des Flaschenmagazins im Areal des Altbrünner Brauhauses ist es uns gelungen ein Profil mit neuzeitlichen und mittelalterlichen Kulturschichten auf Lößsohle zu dokumentieren und dabei Keramik des 14. Jhdts. zu bergen.

Husstraße 12

Bei der Beaufsichtigung des Erdaushubs beim Bau der energetischen Zentrale für die Objekte des Neuen Rathauses wurde in der Ostwand der Baugrube ein archäologisches Objekt (allem Anschein nach eine Abfallgrube) untersucht, dessen Ausfüllung Keramik des 14. Jhdts. enthielt.

Mendelplatz 1

Bei den Arbeiten am energetischen Leitungsnetz bei der Kirche Mariä Himmelfahrt wurden drei Profile dokumentiert. Im Profil P2 waren Spuren der Einebnung des Geländes zu sehen, die wahrscheinlich mit dem Bau der Kirche im Zusammenhange war. Das Profil P3 zeigte eine Schicht aus dem Spätmittelalter.

Museumsgasse 2

Bei der Erweiterung eines Souterrainraums im südwestlichen Flügel des einstigen Bischofspalais durchstieß man gotisches, 1,25 m starkes Steinmauerwerk.

Eine bei den Bauarbeiten angeschnittene, in die Lößsohle eingelassene ältere Grube konnte dokumentiert und anhand des keramischen Materials aus ihrer Ausfüllung in die erste Hälfte des 13. Jhdts. datiert werden.

Panenská-Gasse 1, Parz. Nr. 501/1

Die Grabung knüpfte hier an jene des Vorjahrs an (vgl. Z. HIMMELOVÁ). In der Baugrube bei der südlichen Giebelmauer des Neuen Rathauses stieß man auf den Balkenkranz des Fundaments eines vermutlichen Grubenhauses aus dem 13. Jhd., das um die Mitte des 14. Jhdts. niedergebrannt ist. Sanierungsarbeiten bei der Stadtmauer boten uns Gelegenheit ihre Konstruktion zu untersuchen, vor allem was ihr Fundament anbelangt.

ZÁCHRANNÉ VÝZKUMY VE STŘEDOVĚKÉM JÁDŘE DOUBRAVNÍKU (okr. Žďár nad Sázavou)

JIŘÍ DOLEŽEL, Okresní museum Brno-venkov v Předklášteří
(Tab. 22-24)

1. Přeložka silnice II/387 a stavba silničního mostu (č.p. 34, 36, 37 a 165)

Nové, asi 130 m dlouhé trase silniční přeložky a přemostění potoka Rakovce v intravilánu obce ustoupily v létě r. 1991 zbořené domy č.p. 36 a 165 v západní polovině severní fronty náměstí městečka, průměrně 20 m široký násep nového silničního tělesa prořal vedle vlastní plochy zbořených domů také příslušné parcely č. 57/1, 2 a 18/1-3, dále část parcely č. 1779/2 v průčelí, západní část farní zahrady s parcelami č. 15/1 a 2, patřícími k č.p. 34 a nádvorní trakt a zahradu č.p. 37, na parcelách č. 19 a 1784/2. Stavebními pracemi vymezená a zkoumaná plocha, asi 135 m dlouhá a až 45 m široká je na St. mapě 1:5 000 odvozené, listu Bystřice nad Pernštejnem 5-6 z r. 1988 určena body, od J a Z okrajové sekční čáry vzdálenými 165 a 202; 158 a 201,5; 153 a 207; 144 a 207,5; 144 a 219 mm. Sledovaný areál zaujímá plochý, mírně k SSZ orientovaný svah na dně hlubokého údolí řeky Svratky, protékající zde členitou Nedvědicou vrchovinou, vytvořený náplavovou činností pravého svrateckého přítoku, potoka Rakovce, těsně při jeho ústí do říční údolní nivy. Dnešní nadmořská výška svahu o intervalu 310 - 312,5 m dosahuje průměrné hodnoty 312 m, geologický a půdní podklad lokality tvoří fluvialní černošedé jíly, překryté říčními a potočními štěrky a štěrkopísky s různě mocným svrchním horizontem fluvialních písčitých hnědých hlín, v jižní třetině plochy pak s horizontem kvalitních hnědočerných nivních půd na jílovitých svahových hlínách.

Výzkumu předcházelo sledování demoličních a přípravných prací v prosinci r. 1991 a únoru r. 1992 a geofyzikální prospekce celé trasy v témže měsíci, provedená pracovníky a.s. Geofyzika Brno za vedení RNDr. V. HAŠKA, DrSc. metodou magnetometrie a DEMP. Vlastní předstihový záchranný výzkum, který poté proběhl v termínu od 2. března do 25. května 1992, byl motivován jak očekávaným středověkým osídlením čela parcely směrem do náměstí, tak těsnou blízkostí jen asi 50 m východně situovaného areálu pozdně gotického perňštejnského pohřebního kostela sv. Kříže z 1. poloviny 16. století, stojícího na místě kláštera, založeného krátce před r. 1231 a zaniklého ve 30. letech 15. věku. Středověké osídlení v těsném severovýchodním sousedství budované silniční přeložky navíc indikovala také záchranná akce dr. B. NOVOTNÉHO v roce 1958 (NOVOTNÝ 1958). Vedle stavby silnice samotné byla pozornost věnována také průvodním zemním pracím v okrajových partiích nejbližšího okolí (místní přeložky inženýrských sítí, vodovodu a kanalizace), celková rozloha záchranným výzkumem sledované trasy přeložky dosáhla asi 30 arů. Na cca 15 arech byla provedena předběžná strojní plošná skrývka asi 0,5-1 m mocných recentních vrstev s následným částečným ručním začištěním. Složitá nálezová situace na severních dvou třetinách areálu, kde vrstvy s nálezky pozdního 15. století byly překryty mladšími náplavovými horizonty a byly položeny pod současnou hladinou spodní vody, omezila však možnosti výzkumu v této části pouze na dozorování všech stavebních výkopů (přeložka přemostované vodoteče, regulace jejích břehů a pod.), vyhloubení několika ověřovacích sond a dokumentací čtyř rozsáhlých profilů. Standardní postup, tj. vypracování nálezové situace až na podloží, dovolila vysoká hladina spodní vody jen v čelní, do náměstí orientované třetině plochy, kde bylo takto skryto celkem na 280 m² (tab. 22:1). Zde výzkum zachytil vedle pozdně středověké až novověké kamenné základové zástavby o nejméně šesti stavebních fázích a středověkých i novověkých nadložních souvrství celkem 25 do podloží zahloubených objektů převážně z vrcholného středověku, soudobá souvrství a další dva zahloubené objekty zde porušily také průvodní stavební výkopy po bocích přeložky.

Odkrytá nálezová situace na celém sledovaném areálu vypovídá o značných změnách terénního reliéfu v novověku a o jeho původním utváření ve středověkém období. Ve 12.-15. století byl SSZ orientovaný svah pravobřežní svratecké terasy ve vzdálenosti asi 20 m od čela SZ fronty dnešního

náměstí ukončen okrajovou hranou, od které terén dále k SZ spadal příkřeji o 1 až 1,5 m níže, do údolní nivy Svatky, přibírající zde zprava tok potoka Rakovce. Nejstarší výzkumem zachycené stopy osídlení této terasy patří zřejmě průběhu 12. věku, kam lze pravděpodobně zařadit dva objekty obsahující tuhovou i netuhovou keramiku mladohradištního charakteru bez zřetelnějších komponent 1. poloviny 13. století, především radélkované výzdoby - jednak obj. č. 24, snad fragment polozahloubené obytné stavby (tab. 23:1), jednak krátký žlabový obj. č. 17. Velmi intenzivně byla terasa nad potokem využívána od počátku 13. století po celou jeho první polovinu, na zkoumané ploše však z této doby chybí objekty, jednoznačně interpretovatelné jako obytné, nálezová situace naopak spíše svědčí o jejím osazení řemeslnými a výrobními provozy. Zachyceny byly tři porušené hlíněné pece (obj. č. 8, 9 a 23 - viz tab. 22:2), komplex obdélných jam s pravděpodobně hrnčířskou tříděnou hlínou (obj. č. 1, 3 a 5), četné pozůstatky zpracování železa (kovářské strusky), zlomek klenební cihly ze zásypu obj. č. 21 (tab. 24:1) souvisí zřejmě se stavebními pracemi v okrsku tehdy v těsném východním sousedství zakládaného kláštera. Vedle zahloubených objektů zde existovaly i nadzemní dřevěné stavby kúlové základní konstrukce, odkrytá síť kúlových jam ale neumožnila přesnější představu o jejich typice a velikosti. Po celou 1. polovinu 13. století se na ploše vytvářela 30-50 cm mocná kulturní vrstva nasycená dobovým odpadem, především keramickým (tab. 23:2), v 2. polovině 13. věku, kdy četná keramika dosvědčuje pokračující osazení polohy, byla terasa místy upravována vyrovnávacími jílovitopísčítými mezivrstvami, ze 13. století pocházel také štět z drobného kamení a valounů, zpevňující částečně povrch a břeh terasy. Kulturní vrstva s keramikou 13. věku, v úrovni 309,8 m n.m. pohřbená pod štěrkopísky v příčném profilu řečištěm potoka Rakovce, doložila osídlení i této okrajové části. Mezi nálezy 13. století vyniká především velmi početný a kvalitní keramický soubor jak ze zásypů jednotlivých objektů, tak z nadložních vrstev, dokládající vývoj místní produkce od horizontu téměř výhradně tuhové hrnčiny 1. poloviny století, zdobené převážně radélkem a s přežívajícími archaismy, až po keramiku konce století již se slídovým či písčítým ostřivem bez tuhy, v širší typové variabilitě. Vedle standardních hrncovitých tvarů nejrůznějších velikostí a masivních zásobnic lze doložit menší i větší bohatě plasticky zdobené láhve, v ještě tuhovém materiálu provedené a radélkem zdobené kónické poklice, vyvíjející se v 2. půli století do mírně zvonovitých, slídou ostřených tvarů a možná také kónické mísy. Mezi dalšími nálezy tohoto období jsou zastoupeny železné předměty a strusky, již zmíněná keramika stavební, zvířecí kosti, vzorky mazanícových krust, kamenné artefakty, ve zvodnělých vrstvách se vyskytoval bohatý paleobotanický materiál a odřezky kůže.

Na rozdíl od 13. století se na soustavně zkoumané ploše nevyskytovaly jakékoliv stopy větší sídelní aktivity ve 14. věku, zkoumaný areál mohl být tehdy vydělen jako uzavřený okrsek patřící ke klášteru, např. jako klášterní zahrada. Situace v severovýchodní části naznačovala existenci výraznější terénní deprese, snad příkopu, protínajícího v té době ve směru SSZ - JJV terasu před klášterem. Tento stav v podstatě trval také celou 1. polovinu 15. století, určité nálezy pocházejí jen z jihovýchodní části (protáhlá mělká jáma s keramikou). Zřejmě až kolem poloviny 15. století nebo o něco dříve byla zkoumaná parcela oproti náměstí a parcele sousedního domu č.p. 35 vydělena mohutnou (okolo 75 cm š.) kamennou, na maltové pojivo stavěnou zdí, z vnitřní strany zajištěnou nejméně třemi opěrnými pilíři o rozměrech 175 až 200 x 80 až 100 cm (tab. 24:2), probíhající i nad zasypanou terénní depresí, snad příkopem na severovýchodě. Zdí vymezený areál zůstal i nadále až do konce 16. věku neosídlen, prostor uličky mezi severovýchodní frontou zdi a domem č.p. 35 a vně jihovýchodního nároží ohradní zdi sloužil od 2. poloviny 15. století jako odpadiště (z odpadních jam pochází rozsáhlé kolekce bohatě zdobené a typově variabilní keramiky, z nichž jedna je rámcově datována mincí města Zhořelce). Vrstvy 15. a 16. století, zachycené v severozápadní části trasy přeložky, jsou nejasného původu, na samý severozápadní okraj, na břeh potoka Rakovce, byly tehdy možná situovány opět některé řemeslné provozy, nebo zde byl alespoň skladován jejich odpad (množství železných strusek, zbytky výhni). Až někdy v 2. polovině 16. nebo na počátku 17. věku vznikla ve zkoumaném areálu řadová zemědělská usedlost, později s popisným číslem 36, když na základech tehdy už destruované ohradní zdi a na navážkách až o 40 cm zvýšené ploše bylo postaveno do náměstí štítově orientované jednotraktové stavení o podélném půdorysu 7 x min. 10 m, s dřevěnou konstrukcí stěn na kamenné, 70-90 cm silné podezdívce s hlinitým pojivem. Vyrovnávací vrstvy z

doby stavby usedlosti obsahovaly vedle běžné hrnčiny i kolekci zčásti bohatě zdobených goticko-renesančních a renesančních kachlů s figurálním, rostlinným i geometrickým dekorem. Snad do 17. století patřila dle nálezů ze základové rýhy nová ohradní kamenná zeď, napojující se v čele parcely na západě k obytnému stavení. V pozdějším období byla usedlost rozšířena o nádvoří trakt chlěvů, vybavený cihelnými a poté kamennými podlahami (datace tohoto objektu zůstává problematičnou), ještě někdy před r. 1826 byla k jihozápadnímu boku průčelí přistavěna zeď 3 m širokého průjezdu do dvora a v blíže neznámé době byla přední obytná světnice předělena příčkou. Zároveň asi od 17. až do počátku 19. století bylo před severní frontu domů na náměstí převedeno koryto potoka Rakovce, odkryté při výzkumu několika sondami a v době své funkce ze strany statku staticky zpevňované šikmou kamennou zídkou. Koryto bylo po opětovném přeložení potoka do dnešní trasy na počátku 19. století pak postupně zasypáváno materiálem braným i z blízkého, tehdy už zřejmě zrušeného kostelního hřbitova, přičemž se do vyrovnávacích zásypů dostalo množství spíše drobných zlomků lidských kostí a tavené bronzoviny. V 1. čtvrtině 19. věku postihl celou usedlost silný požár (výrazné požárové destrukce byly datovány dvěma jednokrejčary Františka II. z r. 1800, nalezenými v úrovni tehdejších podlah), i po něm však byla obnovena na původní dispozici, pouze nádvoří stavení bylo v průběhu 19. století prodlouženo dále k severu. K dalším a konečným stavebním úpravám došlo až v našem století (stodola ve dvoře, rozšíření průčelí fronty o přístavek nad studnou neznámého stáří na východě a přestavba na okapově orientovanou dispozici, betonovaný sklep v hloubce čelního traktu). Úroveň terénu v severních dvou třetinách plochy byla zřejmě především v průběhu 18. a 19. věku postupně zvyšována jak náplavovou činností potoka Rakovce, tak i záměrnými navážkami zejména ve dvoře č.p. 36 až na výsledný stav. Rovněž novověká fáze osídlení usedlosti 17.-19. století poskytla množství běžné kuchyňské a kamnářské keramiky a železných předmětů. Počínaje druhou stavební fází ze 16. nebo počátku 17. věku a konče posledními přestavbami ve 20. století, byly ve zdivech statku druhotně užívány gotické architektonické kamenné články a jejich fragmenty, pocházející z klášterního kostela a konventu, které na počátku 16. století musely ustoupit novostavbě velkého perněštejnského pohřebního kostela (kvádry permského červeného pískovce snad z počátečních stavebních etap, jinak většinou mramorová ostění oken, okenní pruty, profilované části říms a pod.).

2. Kanalizace na náměstí

Koncem srpna byla ohledána a 27. srpna 1992 zdokumentována asi 90 m dlouhá, 1 m široká a průměrně 2 m hluboká rýha pro kanalizaci, vedená středem vozovky před delší jihozápadní a kratší severozápadní frontou domů na náměstí, před domy č.p. 35, 71, 72, 74, 75 a bývalým č.p. 36. Trasa kanalizační rýhy, na St. mapě 1:5 000 odvozené, listu Bystřice nad Pernštejnem 5-6 z r. 1988 vymezená body od J a Z okrajové sekční čáry vzdálenými 143:221, 138:218 a 124:222 mm, zde proťala mírněji k severovýchodu svažité terén v nadmořské výšce 312-314 m. Ve výšce položené části rýhy, před domy č.p. 74 a 75, zasahovaly až do hloubky 110 cm od povrchu mladé zásypy a navážky, středověkému období snad patřilo souvrství hnědočerných hlín se zlomky uhlíků a mazanice nad podloží, v úrovni -115 až -150 cm. Před č.p. 75 byl také porušen asi časně novověký, ve směru SV - JZ probíhající dřevěný vodovod, konstruovaný z vrtaných kmenů o průměru cca 27 cm a s provrtem průměru 10 cm. Profil rýhy v jejím dolním ohybu před č.p. 71 prokázal pod 65 cm silnými mladšími vrstvami přes 1 m vysoký horizont tmavých fluvialních hlín, v úrovni -118 až -120 cm rozdělený štětovou mezivrstvou z drobných kamenů, zejména ve své spodní části (-120 až -170 cm) s bohatou příměsí zlomků dřev, od větví drobných keřů až po svisle zaráženou půlenou kulatinu o průměru 30 cm, s četnou keramikou 1. i 2. poloviny 13. století, zvířecími kostmi a zejména koženými odřezky, mezi kterými se vyskytly i jednotlivé fragmenty částí obuvi. Rovněž dolní úsek kanalizace před č.p. 35 doložil v hloubce 115 až 130 cm kulturní vrstvu 13. věku, rýha zde odkryla i šikmou zídku, snad zpevňující břeh potoka Rakovce, podle některých dokladů protékajícího severní partií náměstí někdy v 17. a 18. století.

3. Domy č.p. 25, 33, 35

Na jaře roku 1992 byla po upozornění p. J. HORÁKA z Brna a za jeho pomoci ze zdiva rekonstruovaného barokního domu č.p. 33, tzv. Staré školy v S koutě náměstí vyzdvížena část druhotně užitého mramorového kružbového lomeného záklenku okna, pocházející patrně z vrcholně

gotické fáze stavby klášterního kostela sv. Kříže v Doubravniku. Dále byly v průběhu roku ve spolupráci s Památkovým ústavem v Brně (Mgr. M. PROCHÁZKOVÁ) dokumentovány stavební detaily a články, odkryté při opravách domů č.p. 25 a 35, svědčící o počátcích stávající zděné zástavby městečka v 15. a 16. věku.

V celku tak při příležitosti silniční stavby po více než třiceti letech od akce B. NOVOTNÉHO obnovený archeologický výzkum v Doubravniku přinesl zejména ve své hlavní části významné poznatky k počátkům osídlení horního povodí řeky Svratky - poprvé prokázal mladohradištní osídlení svrateckého údolí na sever od Tišnovské kotliny a z tohoto období shromáždil relativně uzavřené nálezové celky. V kombinaci s dalšími průzkumy a dokumentačními pracemi dále prokázal rozvoj osady v době založení kláštera v 1. polovině 13. století, kvalitní a početný nálezový fond keramiky této etapy je prozatím v povodí celé horní Svratky ojedinělý a bude mít dopad i pro datování dalších objektů v regionu, především fortifikací. Přispěl i k objasnění geneze řadové zástavby městečka v raném novověku, přínosem bude i poznání místní keramické produkce 15.-19. století. Přímými nálezy (architektonické fragmenty) i nepřímými náznaky napomohl pak k dalšímu rozšíření vědomostí o vývoji a podobě vlastního, odborně zatím nezkoumaného klášterního areálu, nesporně nejvýznamnějšího sídelního celku osady.

Literatura

NOVOTNÝ, B.

- 1958: Záchranný výzkum v Doubravniku u Tišnova. Přehled výzkumů 1958, 99-100.

Rettungsgrabungen im mittelalterlichen Kern von Doubravnik (Bez. Žďár nad Sázavou).

1. In der Zeit von März bis Mai 1992 bot uns die Verlegung einer Straße auf die Parzellen der Häuser Konskriptionsnr. 36 und 165 auf der Nordseite des Ringplatzes Gelegenheit, im Anschluß an die geophysikalische Prospektion eine Rettungsgrabung zu unternehmen. Sie wurde in unmittelbarer Nähe der spätgotischen Kirche zum Heiligen Kreuz an der Stelle durchgeführt, wo einst das kurz vor 1231 gegründete und im 15. Jhd. verfallene Augustinianerinnenkloster gestanden hatte. Neben der dauernden Beaufsichtigung der Bauarbeiten und der Flächenabdeckung im Ausmaß von ca. 15 Ar konnten wir an der vorderen Seite der Parzelle eine Grabungsfläche von ungefähr 280 m² untersuchen. Hier ist es gelungen, zum erstenmal im oberen Flußgebiet der Svratka (Schwarzawa) nördlich von Tišnov jüngere burgwallzeitliche, ins 12. Jhd. fallende Besiedlung festzustellen (Überrest einer mutmaßlichen sgn. Halb-Grubenhütte und Fundamentrillen irgendeines nicht näher bestimmaren Objektes), 23 eingetiefe Objekte dürften in der 1. Hälfte des 13. Jhdts., zum Großteil als Produktionsanlagen gedient haben, als sich nach der Gründung des hiesigen Klosters die umliegende Niederlassung entfaltete. Die Existenz von Wohnobjekten im eigentlichen Sinne des Wortes war nicht nachweisbar. Man registrierte beispielsweise bloß Gruben mit sortiertem Töpferon, Überreste von Öfen und Feueressen, Spuren von Pfostenbauten auf dem Geländeneiveau; in den Verschüttungsschichten waren zusammen mit vielen keramischen Fragmenten und Schlacken auch Ziegel aus dem Gewölbe verstreut. Der östliche Rand der Grabungsfläche war von einer merkbaren Terraindepression umgrenzt: vielleicht handelte es sich hier um einen das Klosterareal umfassenden Graben, der seit der 2. Hälfte des 15. Jhdts. u.a. mit Töpferabfall zugeschüttet wurde (ein Komplex davon war durch eine Münze der Stadt Görlitz annähernd datiert). Belege für die Besiedlung im 14. und im beginnenden 15. Jhd. fehlten vollends. Erst in der Mitte des 15. Jhdts. wurde die Parzelle gegen die Kirche und den Ringplatz durch eine mächtige Steinmauer mit Stützpfeilern neu abgegrenzt: diese wurde in der Folge zweckmäßig genutzt, als man hier in der 2. Hälfte des 16. oder am Anfang des 17. Jhdts. an den Bau eines giebelorientierten Bauernhofs heranging. Auf sein langes Bestehen deuteten mindestens 6 Bauphasen hin, wie unsere Grabung zeigte und Sandstein in Zweitverwendung, ursprünglich aus den Gebäuden des verfallenen Klosters (profilerte Fragmente des Fenstersims und -gewändes, Bruchstücke des Stabwerks, Quadersteine). Zahlreiche archäologische Funde brachte gleichfalls die jüngste Besiedlungsphase aus dem 16.-19. Jhd. (u.a. verzierte Kacheln aus der Übergangszeit zwischen der Gotik und Renaissance und aus dem Barock, Münzen). Am Bachufer am Nordrand unserer Arbeitsfläche verzeichneten wir Spuren des lokalen Eisenhüttenwesens aus dem 15. Jhd.

sowie auch Funde, aus denen man auch in diesem Raum auf Besiedlung aus dem 13. Jhdt. schließen kann.

2. Im August beaufsichtigten und dokumentierten wir die Aushebung eines 90 m langen und 2 m tiefen Kanalisationsgrabens in der Fahrbahn vor der längeren südwestlichen und kürzeren nordwestlichen Häuserreihe auf dem Ringplatz. Im Schlammgrund dieses Grabens erschien zusammen mit der Keramik des 13. Jhdts. auch eine Menge organischer Überreste, wie Lederabschnitte, auch mutmaßliche Teile des Schuhwerks, bearbeitete Holzstücke und Rundhölzer.

3. Aus dem Mauerwerk des Hauses Konskriptionsnr. 33 auf dem Ringplatz bargen wir den Teil eines marmornen Maßwerkfensters in Zweitverwendung, der wohl in die hochgotische Phase der Klosterkirche von Doubravník anzusetzen ist. Die während unserer Arbeitssaison bei der Restauration von Häusern Konskriptionsnr. 25 und 35 zum Vorschein gekommenen Bauglieder zeugen von den Anfängen des gemauerten Ausbaues des Städtchens im 15. und 16. Jhdt.

SLEDOVÁNÍ PLYNOFIKACE TELČE V R. 1992 (okr. Jihlava)

RUDOLF PROCHÁZKA, Archeologický ústav AV ČR Brno

Na základě dohody s Městským úřadem v Telči proběhla v závěru r. 1992 první etapa sledování plynofikace v historickém jádru města. Trasa výkopů o hloubce většinou do 1,5 m a šířce kolem 0,5 m byla rozdělena do čtyř úseků A-D, přičemž t.r. byly dokumentovány vybrané profily (9) v ulici Na můstku (A) a v jihovýchodní části nám. Zachariáše z Hradce (B). Práce mají pokračovat na počátku r. 1993 v ulici Palackého a podél jižní strany výše uvedeného náměstí.

Nejzávažnější zjištění v úseku A představovalo zdivo z lomového kamene na maltu o šířce 2,8 m, s lícovaným úsekem na jihovýchodní straně. Bylo zachyceno ve stěně výkopu již 0,7 m pod dnešním povrchem. Snad jde o starší fázi městské fortifikace, situované směrem dovnitř od známé hradebné linie. V dalších řezech byly dokumentovány pouze pozdně středověké a novověké komunikační vrstvy, přičemž bylo konstatováno jejich slábnutí, jakož i vzestup podloží směrem k náměstí.

Závažné zjištění přinesla trasa B, kde se podařilo zachytit a v profilech P6 a P9 dokumentovat rozsáhlý zahloubený objekt z 2. pol. 13. stol. (č. 500). V profilu A6 (Z-V) byla jáma prořata v celém jednom rozměru o délce 5,3 m a hloubce až 0,85 m oproti podloží. Dále byla sledována v rozšířeném výkopu na S straně rýhy (P9), což umožnilo rekonstruovat průběh její severovýchodní stěny. Byla orientována SV-JZ a zkoumaný úsek dosahoval délky 0,5 m. Podlaha byla nerovná.

Objekt byl zapuštěn do podloží v době, kdy na jeho povrchu nebyla vytvořena kulturní vrstva, v hloubce 0,5 m od dnešního povrchu vozovky. Jeho zásyp (č. 118) s nálezy 2. pol. 13. stol. měl písčítokamenitý charakter, procházela jím stratigraficky současná vrstvička přepálené hlíny (č. 119). Největší koncentrace nálezů pocházela z místa těsně nad touto vrstvou. Jde o směs hrnčiny starší tradice a pokročilejších tvarů, odrážející podunajský proud 13. stol, který pak určil další vývoj. Objekt 500 představuje součást nejstaršího doloženého osídlení na území historického jádra města Telče.

Nejstarší nadložní vrstva č. 130 v profilu P9 obsahovala atypický střeškový materiál z 14.-15. stol. Nebyla utvořena na celém povrchu objektu, neboť chyběla v profilu P6. Zde dochované vrstvy 115 (totožná s 128 v P9) a 116 (totožná s 129) obsahovaly již pozdně středověký a novověký keramický materiál. Vrstva 115 představuje štetovaný povrch náměstí v pozdním středověku. Tento sled vrstev byl sledován v podstatě podél celé trasy B až k porušení před profilem P7. Celková mocnost souvrství mezi úrovní povrchu objektu 500 s bazí pískového lože dlažby 101 činila v profilu P6 cca 0,25-0,30 m, v profilu P9 až 0,45 m.

Profily P7 a P8 v Z části úseku, jejichž vrstvení nebylo možné v úplnosti synchronizovat vzhledem k přerušení mladšími výkopy inž. sítí, byly situovány na opačném, t.j. Z okraji trasy B a zachycují sled pozdně středověkých až novověkých vrstev utvářejících se postupně na povrchu

náměstí. Štětovaný povrch zde již nebyl doložen. Pouze z vrstvy č. 123 v profilu P7 byly získány keramické zlomky nejspíše z 16. stol.

Dosavadní zjištění potvrzují osídlení datovatelné do 13. stol., ve zvýšené V části městského jádra s románským kostelem sv. Ducha, které nerespektuje půdorys města vysazeného patrně až ve 14. stol. (srov. BLÁHA - KONEČNÝ 1985).

Literatura

BLÁHA, J. - KONEČNÝ, L.

- 1985: K nejstarší historii města Telče. In: Uměleckohistorický sborník. Brno, 129-160.

Beaufsichtigung der Arbeiten am Gasleitungsnetz in Telč. Ende 1992 verfolgten wir die Arbeit am ersten Abschnitt der Gasleitungstrasse im östlichen Teil des Stadtkerns von Telč. Im Abschnitt A (Straße Na můstku) dokumentierten wir in der Kommunikation in ausgewählten Profilen spätmittelalterliche und neuzeitliche Schichten, sowie auch ein Mauerwerk, das man wohl als Überrest eines 2,80 m breiten Pförtchens in der Stadtmauer ansehen könnte.

Im Abschnitt B (südöstlicher Teil des Zacharias-von-Hradec-Platzes) stellte ein 5,30 m langes und auf 85 cm ins Liegende eingetieftes Objekt unsere wichtigste Entdeckung dar. Aus der Verschüttung wurde Keramik des 13. Jhdts. geborgen - ein Zeichen, daß der Umkreis der romanischen Kirche Hlg. Geist in der Vorlokationszeit der Stadt besiedelt war. In weiteren Profilen dieses Abschnittes dokumentierte man wieder nur dünne spätmittelalterliche und neuzeitliche Schichten, die sich auf dem einstigen Niveau des Platzes gebildet hatten.

RETTUNGSGRABUNG IN TŘEBÍČ (Bez. Třebíč)

ZDENKA HIMMELOVÁ, Archeologický ústav AV ČR Brno

Bei der Beaufsichtigung des Erdaushubs für das Gasleitungsnetz im ehemaligen Judenviertel Třebíč-Podklášteří, mit der im J. 1992 die Mitglieder des Brünner Akademieinstituts für Archäologie betraut waren, wurden diese auf mehreren Stellen auf archäologische Fundsituationen aufmerksam und traten an ihre Dokumentation heran.

Der Gasleitungsgraben vor den Häusern Nr. 15 und 16 auf dem Žerotín-Platz stieß auf eine massive Fundamentmauer aus Syenitblöcken, die mit Mörtel gebunden waren: sie war ungefähr 12 m lang und mehr als 60 cm breit. Begleitfunde gab es keine, so daß man dieses Fundament nur hypothetisch mit dem Befestigungssystem der mittelalterlichen Stadt in Zusammenhang bringen darf. Die Ausgrabung vor dem Haus Nr. 12 in der L. Pokorný-Gasse legte ein mehrschichtiges Profil frei: seinem untersten Horizont nach war diese Lage bereits im 13. Jhd. besiedelt. Beim Erdaushub zwischen den Häusern Nr. 11 bis 33 auf dem Havlíček-Kai wurden nur neuzeitliche Eingriffe in den Anschwemmungsschichten verzeichnet und Töpferwaren aus dem 17. Jhd. gewonnen.

RETTUNGSGRABUNG IM DOMINIKANERKLOSTER IN JIHLAVA (Bez. Jihlava)

RICHARD ZATLOUKAL, Archeologický ústav AV ČR Brno

Nachdem man bei der Aushebung eines Kanalisationsgrabens im Kreuzgang des Dominikanerklosters auf menschliche Knochen gestoßen war, meldete man den Fund dem Museum Vysočiny und zuletzt auch dem AÚ AV ČR in Brno. Aus der fachgemäßen Rettungsgrabung ergab sich dann, daß Eingriffe des Polizeiarztes und der Angestellten der zuständigen technischen Firma die

teilweise Zerstörung der Fundsituation verursacht hatten. Es stand jedoch außer Frage, daß es sich um Knochen mehrerer Individuen handelte, die nicht in anatomischer Ordnung lagen. Als Begleitfund wurden einige Fragmente mittelalterlicher Keramik geborgen.

FORTSETZUNG DER ARCHÄOLOGISCHEN GRABUNGEN IN DER KATHEDRALE ST. PETER UND PAUL IN BRNO (Bez. Brno-město)

JOSEF UNGER, Archeologický ústav AV ČR Brno
RUDOLF PROCHÁZKA, Archeologický ústav AV ČR Brno

Die Grabungsarbeiten des J. 1992 knüpften an jene des Vorjahrs an und konzentrierten sich auf die Situation im heutigen Presbyterium. Da hier die Felssohle bis 4 m tief lag, mußten einige hundert Kubikmeter Erdschutt ausgehoben werden. Eine große Überraschung war für uns die Entdeckung einer frühgotischen Krypta: ihr Grundriß knüpfte an die ältere romanische Krypta an, deren Apsis zu größerem Teil zerstört war. Das Mauerwerk der neu entdeckten frühgotischen Krypta reichte stellenweise bis in die Höhe von 2,5 m, der Erhaltungszustand ihrer vier gebündelten Pfeiler war verschieden: die erhaltene Höhe des einen betrug 1,8 m, jene der zwei anderen 0,8 m und vom vierten Pfeiler blieb nur der geringfügige Überrest des Fundaments erhalten. Auf verschiedenen Niveaus fand man auch keramische Bodenfliesen. Das Presbyterium der frühgotischen Kirche, unter dem sich jene spätere Krypta befand, hatte einen polygonalen Grundriß mit Strebepfeilern. Um die Mitte des 15. Jhdts. wurde die Krypta mit Bauschutt zugeschüttet, in dessen Schichten 51 Kleinmünzen aus dem Ende des 14. und dem Anfang des 15. Jhdts. verstreut waren. Die Zuschüttung dürfte mit dem Bau des heutigen Presbyteriums zusammenhängen. In die Verschüttungsschichten dieser Krypta wurden im 16. Jhd. gelegentlich Verstorbene eingebettet. Besonders interessant war das Vorkommen von Gräbern, in denen sich mit dem Boden nach oben stehende Gefäße befanden. Schließlich wurde die zum J. 1748 datierte Gruft der Prälaten und Domherren in die Verschüttung der Krypta eingelassen.

ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM NA NÁMĚSTÍ T. G. MASARYKA V BŘECLAVI (okr. Břeclav)

EVŽENIE KLANICOVÁ, Regionální muzeum Mikulov
JAROSLAV PEŠKA, Regionální muzeum Mikulov

Záchranný výzkum na břeclavském náměstí, probíhající v souvislosti s výstavbou moderního kostela sv. Václava, přinesl nové poznatky k historii církevní správy v Břeclavi, která náležela ve 12. stol. mezi šest velkofarností s krstnými kostely.

Předběžně můžeme konstatovat, že byly zjištěny čtyři časové horizonty, z nichž nejstarší je reprezentován zahloubenými sídlištními objekty mladohradištního charakteru, což lze prokázat jak materiálem, tak stratigrafickou situací. Podařilo se rovněž objevit pozůstatky románského kostela, zřejmě však nikoliv krstného kostelíka, který je připomínán písemnými prameny k roku 1141.

V hloubce 150-170 cm pod dnešním povrchem se projeví zbytky zdiva, budovaného z lomového kamene zalévaného maltou. Nejlépe byla dochována severní stěna lodi, zhruba do úrovně 1 m od písčitého podloží, její šířka činila 90-110 cm. Méně zřetelně se jevila východní část kostela s protáhlým půlkruhovitě ukončeným presbytářem. V jižní části kostela bylo základové zdivo vybráno místy až pod úroveň podloží, přičemž k tomuto zásahu muselo dojít poměrně pozdě. Západní uzávěr kostela nebylo možno prozkoumat, protože zasahoval za profil stavební jámy, takže nebyla určena ani celková délka kostela. Vnitřek kostelní lodi měřil více než 12 x 8,70 - 9,10 m, protáhlé kněžiště mělo

vnitřní rozměry 5,6 x 4,2 m. Kostel byl založen tak, že dno základové rýhy, široké kolem 1 m a hluboké 0,5-0,6 m, bylo vyplněno drobnějšími kameny v písčito-maltovité hmotě a zhruba po 20 cm se již začaly projevovat větší kameny zalévané maltou.

Uvnitř i vně církevní stavby se našlo téměř 50 kostrových hrobů, ani v jednom případě však nebylo zjištěno porušení hrobu výše popsány kamennými základy. Mrtví byli ukládáni do hrobových jam, zachycených jen na podloží, v poloze na zádech s orientací Z-V, resp. V-Z, v menším procentu i S-J, resp. J-S. Hroby byly většinou bez nálezu, ojediněle se vyskytly skleněné korálky, medailonky a jiné drobné předměty liturgického charakteru.

S popisovaným kostelem, který je předběžně datován do 13. stol., zřejmě souvisí obj. č. 10 - žlábek, zachycený 12 m severně od stavby v délce více než 13 metrů. Byl široký 60-90 cm, jeho hloubka dosahovala až 30 cm, ale kúlové jamky v blízkosti žlábků objeveny nebyly. Ještě při výzkumu románského kostela se přišlo na zbytky odlišného zdiva v podobě 4 čtvercových pilířů o hraně 120 cm a pravouhlého nároží s mohutnými pískovcovými překlady. Pilíře byly stavěny z cihel a větších i menších kamenů, pojených maltou. Dva a dva pilíře v rozestupech 5,25 m se z vnější strany připojovaly na spáru k lomovému zdivu. Předběžně lze zjištěnou situaci interpretovat tak, že někdy v 15. stol. dochází k přestavbě původního kostela. S použitím nejméně čtyř vnějších opěrných pilířů byl chrámový prostor zaklenut a na severní straně kněžiště byla přistavěna obdélná sakristie.

Kdy tento kostel zanikl nelze přesně říci. M. ZEMEK uvádí v dějinách města Břeclavi z roku 1968 rok 1736 jako zánik Filipojakubského kostela, na jehož místě poněkud jihovýchodně byl vybudován nový kostel sv. Václava. Jeho základy, stavěné technikou tzv. suché studny, jsme rovněž částečně prozkoumali. Uvnitř lodi barokního kostela sv. Václava se nacházelo více než 80 kostrových hrobů v několika vrstvách nad sebou, z nichž část vytvářela poměrně pravidelné řady, probíhající západovýchodním směrem. Nebožtíci leželi v poloze nznak s různě uloženými horními končetinami a nejednotnou orientací hlavy, některé kostry byly porušeny cihlovými základy kostela. Z nálezu zde opět převládaly růžence, medailony či křížky, dále byly nalezeny skleněné knoflíky s kovovým ouškem, přezky a několik prstenů v jednom případě ze zlata.

Archäologische Grabung auf dem T.-G.-Masaryk-Platz in Břeclav (Bez. Břeclav). Bei der Suchgrabung, die dem Bau der neuen St.-Wenzelskirche auf dem Stadtplatz von Břeclav vorausging, wurden 14 eingetiefte, vorwiegend in die junge slawische Burgwallzeit fallende Objekte untersucht. Außerdem entdeckte man die Fundamente dreier Sakralbauten, von denen der älteste eine romanische, ins 13. Jhdt. datierte Kirche war. Sie hatte ein rechteckige Schiff mit einem gedehnten, hufeisenförmigen abgeschlossenen Presbyterium. Auf der Grabungsfläche dokumentierten wir 132 Skelettgräber, von denen mehrere auch Kleinfunde liturgischen Charakters enthielten - Kreuzchen, Rosenkränze und verschiedene Medaillons.

POVRCHOVÝ SBĚR NA PŘEDHRADÍ HRADU ŠIMBERKA, K.Ú. OLBRAMKOSTEL (okr. Znojmo)

RUDOLF PROCHÁZKA, Archeologický ústav AV ČR Brno

V důsledku kácení stromů a nové výsadby došlo k vážnému narušení terénu na předhradí hradu Šimberka (Šenkenberka). Při povrchovém průzkumu autor konstatoval přítomnost shluků mazanice, svědčící o dřevohlinitých objektech. Na povrchu zbrázděném mechanismy místy až do hloubky kolem 0,5 m se nacházely četné zlomky keramiky 13.-15. stol. Nalezen byl i jeden eneolitický střep, dovolující uvažovat o vyšinném sídlišti.

Lesefunde aus der Vorburg der Burg Šimberk, Katastergebiet Olbramkostel (Bez. Znojmo). Durch Sammelaktivitäten gelang es eine beträchtliche Menge Keramik des 13.-15. Jhdts.

aus der angegriffenen Vorburg der Burg Šimberk zu erwerben. Außerdem verzeichnete man auch Fragmente von Lehmewurf.

VRCHOLNĚ STŘEDOVĚKÁ FORTIFIKACE NAD ÚDOLÍM KŘTINSKÉHO POTOKA, K.Ú. BABICE NAD SVITAVOU (okr. Brno-venkov)

JIŘÍ DOLEŽEL, Okresní museum Brno-venkov v Předklášteří
(Tab. 25-26)

Vrcholně středověké opevnění na ostrožně mezi údolím Křtinského potoka a údolím "Ve vaječniku" severně Babic zřejmě objevil za průzkumných prací v Moravském krasu ve 30. letech německý brněnský speleolog ing. J. Simon, po jeho upozornění objekt roku 1937 ohledal a později ve stručné zprávě popsal H. FREISING (1941, 323; reprint 1980, 72). Fortifikace ovšem zůstala jinak až do nejnovější doby zcela neznámá, po opětovné její lokalizaci 19. února 1992 zde byl proto proveden na přelomu listopadu a prosince téhož roku komplexní povrchový průzkum včetně podrobného zaměření celého areálu opevnění.

Lokalita je situována na severním okraji Babické plošiny ve střední části Moravského krasu, na skalnaté zalesněné ostrožně z devonských vápenců na styku údolí Křtinského potoka a údolí "Ve vaječniku" na SSV okraji katastru Babic, 2 000 m S středu vsi. Jde o lesní oddělení 8, porosty A 1, 2 lesnického úseku Výпустek 1 lesní správy Bílovice nad Svitavou ŠLZ VŠZ Brno, parcelu Babice č. 987. Na St. mapě 1:5 000 odvozené, listu Blansko 6-4 z r. 1986 je areál fortifikace vymezen body, od S a V okrajové sekční čáry vzdálenými 285:86, 303:82 a 297:74 mm. Trojdílné opevnění o celkové délce 85 m zaujalo střední, již poněkud sníženou a zužující se část ostrožny v nadmořské výšce 358-363 m, převýšenou asi o 40-50 m nad Křtinským údolím a z obou bočních stran velmi dobře chráněnou až 20 m vysokými skalními stěnami a převisy, přecházející dále k severozápadu ve skalnatý, do údolí klesající hřeben. Od šíje je odděluje zdvojený, celkem 20 m široký, téměř 30 m dlouhý a průměrně 4 m hluboký příkop, zčásti s nedohloubeným dnem, původní komunikace byla vedena k opevnění nikoliv po šíji, ale od jihozápadu obloukovitě po úbočí ostrožny z údolí "Vaječniku" (tab. 25). Hlavní obranné stavby fortifikace byly asi bez výjimky konstruovány z lomového kamene kladeného pouze na hlinité pojivo, a jsou v terénu dochovány ve výrazných konvexních kamenitých destrukcích, ojediněle i se zachovanými líci. Dřevo se pravděpodobně uplatnilo v případných nástavbách, drobnějších objektech vnitřní zástavby a ve fortifikování bočních stran. Na asi 20 m široké čelo opevnění byl nad šíjový příkop nakoso vysunut objekt lehce obdélného půdorysu (cca 5 x 3 m), s napojující se čelní hradbou a koridorovým vstupem v jihozápadním nároží, ukončenou rovně na obou prudkých bočních stranách. Na ploše prvního dílu lze dále rozeznat konvexní oválnou kamennou destrukci o průměru asi 3,5 m, možná zbytek vnitřní zástavby. Zhruba 15 m dále k severozápadu ostrožnu přepažovala druhá dělicí hradba, rovněž chránící pouze vlastní šíjovou stranu a v obou bočních svazích rovně zakončená, asi 1,5 m silná. Do ní byla z její vnitřní strany vevázána věžová čtvercová budova o půdorysu cca 6 x 6 m, se zdmi asi 1,5 m mocnými a vnitřní prostorou okolo 2,8 x 2,8 m, destruovaná do 1,9 m vysokého kužele, kolem jejíhož jihozápadního nároží procházel vstup čelní hradbou do vnitřního oddělení (tab. 26). Trojúhelníkovitá plocha této druhé části fortifikace, 25 m dlouhá a maximálně asi 18 m široká, nenese jinak žádné dnes viditelné stopy zástavby, pouze na bočních okrajových hranách je možné zaznamenat zbytky snad lehkých, z lomového kamene skládaných zídek. Na severozápadě ji drobné prohloubené sedlo odděluje od třetího dílu opevnění, oproti střední části asi o 1,8 m snížené obdélné plošiny cca 20 x 7,5 m, terasovitě členěné a na severozápadě ukončené ostrým, do údolí spadajícím skalnatým hřebenem.

Ačkoliv na celé ploše opevnění bylo vyhloubeno několik desítek 10-15 cm pod povrch jdoucích vrypů a pečlivě byly povrchovým průzkumem sledovány suťové kužely a svahy obou bočních stran ostrožny, pouze ze třetího dílu fortifikace byl z vývratu získán ojedinělý drobný zlomek keramické

výdutě s vývalkovou šroubovicí, zařaditelný rámcově do 14. století. Právě tento nedostatek chronologicky průkaznějšího archeologického materiálu znemožňuje zatím uspokojivé funkční a časové zařazení opevnění, jistě souvisejícího se složitým vnitřním vývojem obřanského panství, kam svojí polohou bezpochyby patří a v jehož rámci je již pátou vrcholně středověkou fortifikovanou lokalitou (přehled podává např. PLAČEK 1988, 309, 312-314, 316). Svojí dělenou dispozicí nápadně připomíná nejstarší hrady obřanského dominia, Obřany a Olomučany (shodu s Olomučany postřehl již H. FREISING), liší se však provizorním charakterem opevňovacích prvků, s absencí na maltu zděných konstrukcí.

Literatura

FREISING, H.

-1941: Mährische Funde und Forschungen im Jahre 1937. Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien LXXI, 322-337. Reprint in: FREISING, H.: Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte Mährens. Sigmaringen 1980, 71-86.

PLAČEK, M.

-1988: K vývoji hradů v povodí Svitavy. Archaeologia historica 13, 307-320.

Hochmittelalterliche Fortifikation über dem Tal des Křtiny-Baches, Katastralgemeinde Babice nad Svitavou (Bez. Brno-venkov). Im zentralen Teil des Mährischen Karstes, 2 km nördlich der Gemeinde Babice, beschrieb H. FREISING bislang als einziger im J. 1941 eine sonst völlig unbekanntes Fortifikation, errichtet in 358-363 m Seehöhe auf einer emporragenden bewaldeten Landzunge über dem Punkt, an dem sich das unter dem Namen "Ve vaječniku" bekannte Tal und jenes des Křtiny-Baches berühren. Es handelt sich um einen dreiteiligen Wehrbau, in einer Gesamtlänge von 85 m, den ein 20 m breiter und bis zu 4 m tiefer Doppelgraben von der Landenge trennt. In der ganzen Verbauung war nur Trockenmauerwerk aus Bruchstein verwendet worden, das aus Holz konstruierte Aufbauten getragen haben mag. Auf dem etwa 20 m breiten vorderen Teil dieser Befestigung ragte ein leicht rechteckiges Objekt (cca 5 x 3 m) über den Halsgraben hinaus; daran schloß sich die Stirnmauer an, deren Korridoreingang aus dem Tal "Ve vaječniku" im SW zugänglich war. Weiter gegen NW war die Landzunge durch eine zweite Trennmauer geteilt, an deren Innenseite ein viereckiger Turmbau (cca 6 x 6 m) angebaut war. Überreste von Steinkonstruktionen erscheinen sowohl auf der Innenfläche dieser Befestigung, als auch an den Seitenrändern der Landzunge. Diese war im NW von einer tiefer liegenden, ziemlich schmalen Terrasse umschlossen, auf der ebenfalls Spuren von Verbauung zu sehen sind. Gerade hier wurde ein keramisches Fragment aus dem 14. Jhd. gefunden. Der Bau dieser Fortifikation war offensichtlich mit der territorialen Entwicklung der Herrschaft Obřany und Olomučany - die Befestigung bei Babice durch die Gliederung ihres Grundrisses stark erinnert.

ZÁCHRANNÁ AKCE NA "HRADISKU" V ČERNVÍRU (okr. Žďár nad Sázavou)

Jiří DOLEŽEL, Okresní museum Brno-venkov v Předklášteří
(Tab. 27)

Po laskavém upozornění Mgr. M. PROCHÁZKOVOU z Památkového ústavu v Brně a následném připomínkovém řízení byl počátkem dubna roku 1992 dozorován výkop pro elektrokabel, na severním okraji intravilánu obce Černvír protínající část náhorní plošiny a jižní svah výšiny zvané "Hradisko", s pozdně románským, vícekrát přestavovaným kostelem Nanebevzetí P. Marie v jeho severní polovině (k vlastní architektuře kostela, dosavadním výsledkům stavebně archeologického výzkumu a celkové sídelní situaci viz KONEČNÝ 1981, 246; KUDĚLKA 1983, 81; základní historická data k lokalitě snesl už OHAREK 1923, 196-197). Černvířské "Hradisko" je skalnaté, ve směru S-J protažené bradlo, vystupující ze dna svrateckého údolí v Nedvědicke vrchovině, preparované v krystalických vápencích

vázaných na hlubinnou žílu gabra. Výšina, těsně řekou Svratkou obtékána od S, V a JV, má velmi srázné, asi 10 m vysoké skalnaté stěny a plochý náhorní hřbet o rozloze asi 26 arů a osách cca 115 x 25 m, vrcholící v jižní zvýšené části bradla kótou 326 m n.m. S okolními svahy je "Hradisko" spojeno pouze na jihozápadě prohloubeným užším sedlem, kterým dnes prochází silnice Doubravník - Nedvědice a na jehož opačné straně jsou rozloženy původní dvě usedlosti vsi, vlastní náhorní plošinu bradla vedle kostela a okolního hřbitova zaujímá dům č.p. 16 se zahradou v jižní, nejvyšší části.

Rýha pro elektrokabel, celkem 82 m dlouhá a průměrně 30 cm široká a 30-40 cm hluboká, byla od jižního úbočí vedena severním směrem zahradou domu č.p. 16 až ke vchodu na hřbitov při jižním průčelí kostela (tab. 27), její trasa je na St. mapě 1:5 000 odvozené, listu Bystřice nad Pernštejnem 5-5 vymezena body od S a Z okrajové sekční čáry vzdálenými 175:198, 183,5:199, 187:198 a 191:200 mm. Prvních 12 m jižně od průčelí kostela rýha protála 15-20 cm mocnou sytě hnědou kompaktní hlinitou vrstvou, nasedající na navětralé skalnaté podloží, které na následujících 12.-18. metru vystupovalo až 10 cm pod povrch. Mezi 18. a 24. metrem hlinitá vrstva poněkud zesílila (cca 15 cm), na 24.-48. metru skalní podloží zasahovalo opět velmi mělce pod povrch (10 cm). Na ploše zahrady domu č.p. 16 od 48. metru až po jižní konec rýha probíhala hnědočernou hlinitou vrstvou s jen ojedinělou příměsí zvětralé matečné horniny, skalního podloží zde nedosáhla. Archeologický materiál byl vyzvednut z výhozu na 4., 18., 24. a 46. metru, výzkumná akce byla doplněna povrchovým sběrem, sledujícím drobná porušení na celé ploše zahrady domu č.p. 16 (na již citovaném listu St. mapy 1:5 000 vymezeno body od S a Z okrajové sekční čáry vzdálenými 182:200, 189:198, 190:203 a 180:203 mm), zčásti pak také sběrem v suťovém kuželu pod východní stěnou bradla.

Ačkoliv sledovaná rýha byla vedena přes zvýšenou část areálu, kde dosavadní bádání předpokládá opevněné sídlo pánů z Černvíru, nepodařilo se zde v nehlubokých profilech rozlišit stopy jakýchkoliv fortifikačních prvků, i když opevnění místa lze podle písemných pramenů 14. století předpokládat. Také Z. KUDĚLKOUPopsaná "hranolová, v gotice přestavěná věž" na severním konci bradla je ve skutečnosti zřejmě novověkým objektem, vně na spáru přizděným k ohradní zdi hřbitova, v armaturách nároží s druhotně užitými mramorovými architektonickými články snad pozdně románskými a gotickými. Celkem 25 z výhozu rýhy a z povrchových sběrů získaných keramických zlomků (hrnky, hrnce, mísy, zásobnice; 2 ks okrajů a 8 zdobených výdutí) však přesvědčivě dokládá sídelní aktivitu na ploše "Hradiska" převážně ve starších úsecích 2. poloviny 13. století a asi také v jeho závěru i počátku 14. století. Většinou jde o hrnčinu horizontu poslední tuhové keramiky již s absencí radélka ve výzdobě, v menšině se vyskytla i keramika netuhová s písčítým či slídnatým ostřívem. Zjištěné osídlení černvířského "Hradiska" ve 2. polovině 13. a na počátku 14. věku tak koresponduje jak s daty prvních písemných zpráv o zdejším šlechtickém rodě (predikáty z let 1285 a 1309 viz CDM IV, 296, č. 226; VI, 19, č. 22), tak se skutečností, že deskové zápisy z let 1365 a 1374 lokalitu označují již jen jako "Hradistye" či "monte municionis" (ZDB IV, č. 344; VI, č. 183), tedy již zaniklou starší fortifikaci. O její podobě a charakteru vnitřní zástavby může přinést další poznatky zřejmě jen rozsáhlejší odkryv snad v jižní části vrcholové plošiny.

Literatura

KONEČNÝ, L.

- 1981: Některé novější poznatky ke vztahu románských sakrálních a profánních objektů jižní Moravy. *Archaeologia historica* 6, 239-248.

KUDĚLKA, Z.

- 1983: Černvív (okr. Žďár nad Sázavou), kostel Nanebevzetí P. Marie. In: Výzkum románské architektury na Moravě III, Sborník Prací Fil. Fak. Brno F 26-27, 1982-1983, 81.

OHÁREK, V.

- 1923: Vlastivěda moravská. II. Místopis. Tišnovský okres. Brno.

Rettingsgrabung auf dem "Hradisko" in Černvív (Bez. Žďár nad Sázavou). Anfang April verfolgte und dokumentierte man das Ausheben einer durchschnittlich 30 cm breiten und 30-40 cm tiefen Elektrokabel-Furche: sie durchschnitt in einer Länge von 82 m in Richtung N-S das Hochplateau und den Südabhang einer Felsklippe namens "Hradisko" (326 m Seehöhe, Plateau 115 x

25 m), deren ca. 10 m hohe Wände über dem Tal der Svatka, die "Hradisko" umfließt, emporragen. Am Nordende dieses Felsenriffs über dem Dorf Černvív, das im Nedvědicer Hügelland liegt, hatte man einst die spätromanische, in der Folge dann erweiterte Kirche Mariä Himmelfahrt erbaut. Die aus der Kabelfurche ausgehobene Erde enthielt Gefäßscherben, die desgleichen wie die keramischen Lesefunde vom Plateau die Besiedlung dieser bemerkenswerten Lage in die 2. Hälfte des 13. Jhdts. datieren. Damals existierte hier, offensichtlich mit der Kirche zusammen, der befestigte Sitz des ortsansässigen Kleinadels, dessen Angehörige sich in den J. 1285 und 1309 nach Černvív bezeichneten. In den schriftlichen Quellen aus der Zeit nach 1350 wird diese Fortifikation bereits als verfallen erwähnt.

STŘEDOVĚKÉ OSÍDLENÍ VÝŠINY "KOZÍ BRADA", K.Ú. PŘEDKLÁŠTEŘÍ (okr. Brno-venkov)

JIRÍ DOLEŽEL, Okresní museum Brno-venkov v Předklášteří

Povrchový průzkum 5. listopadu 1992, opakovaný 23. června 1993, zachytil na "Kozí bradě", jedné z výšin uzavírajících Tišnovskou kotlinu od západu, středověké osídlení. Jedná se o kótu 386,6 m n.m., vrcholové skalisko zalesněného hřbetu Deblínské vrchoviny ve střední části katastru obce Předklášteří, jižně vsi, 1 100 m JJV farního, dříve klášterního kostela Nanebevzetí P. Marie (parcelní číslo Předklášteří 455/2, na St. mapě 1:5 000 odvozené, listu Tišnov 4-1 z r. 1988 jde o okolí bodu od S a Z okrajové sekční čáry vzdáleného 153,5 a 287 mm). Středověkou keramiku se podařilo sebrat na severovýchodním okraji a svahu nevelké (16 x 6 m) vrcholové plošiny, zejména však v drobné, jen 5 m dlouhé jeskyni, na puklině v křemenných slepencích vytvořené v severní skalní stěně těsně pod vrcholem. Zde se keramika vyskytovala jak před vchodem do jeskyně (asi 282,2 m n.m., orientován k SSZ), tak v kamenito-hlinité výplni vlastní jeskynní prostory, malé síňky cca 3,5 x 3,5 m, dnes jen 0,6 m vysoké.

Soubor celkem 57 keramických zlomků (z toho 3 ks okrajů a 5 ks zdobených výdutí, typologicky zastoupeny hrnce, hrnky s uchem, zvonovité poklice) naznačuje příležitostné osídlování jeskyně a výšiny už ve starších úsecích 13. století (tuhová keramika), převážná jeho většina však patří století 15., zejména jeho druhé polovině, popř. i počátku 16. věku. Tehdy nemuselo opakované osazování strategicky dobře situované polohy s výhledem do celé Tišnovské kotliny a dále k severu i jihu souviset jen s běžnou činností (např. pastvou, pálením ohňů), ale mohlo být vyvoláno i potřebami vojenskými a strážními.

Mittelalterliche Besiedlung der Anhöhe "Kozí Brada", Katastrgebiet Předklášteří (Bez. Brno-venkov). Bei der Geländeaufnahme in der Gegend von Předklášteří konnten wir mittelalterliche Besiedlung nicht nur auf dem Plateau der felsigen, bewaldeten Anhöhe namens "Kozí brada" feststellen, (386,6 m Seehöhe), sondern ihre Spuren auch in einer kleinen, nur 5 m langen Spaltenhöhle knapp unter dem Gipfel verzeichnen. Diese strategisch wichtige Lage mit ausgezeichneter Fernsicht, situiert über dem Tišnover Becken im zentralen Teil des Gemeindegkatasters, ist 1.100 m gegen SSO von der Marienkirche in Předklášteří entfernt und wurde nicht allzu spät im 13. Jhd. sowie auch später gelegentlich besiedelt, wie aus den relativ häufigen keramischen Funden (einschließlich Graphitkeramik) hervorgeht. Die Lokalität wurde hauptsächlich in der 2. Hälfte des 15. und am Beginn des 16. Jhdts. aufgesucht, da man ihre Vorteile für den Heeres- und Wachdienst voll auf zu würdigen wußte.

ZJIŠŤOVACÍ VÝZKUM ZŘÍCENINY HRADU PLEČE (o. Jindřichov, okr. Šumperk)

MILAN RYCHLÝ, Jindřichov na Moravě

ZDENĚK BRACHTL, Okresní vlastivědné muzeum Šumperk - pracoviště Jeseník

Zřícenina nevelkého hradu Pleče u Jindřichova na Hanušovicku je situována na konci ostrožny poblíž řeky Branné v nadmořské výšce kolem 500 m n.m. Popis terénní situace a povrchový sběr na lokalitě provedl M. PLAČEK roku 1986 (PV 1986). Autor předpokládá založení hradu v 1. třetině 14. století a dobu zániku na počátku století následujícího. Povrchovým průzkumem a sběrem se nepodařilo získat žádný průkaznější materiál. Na základě uvedeného stavu poznání lokality zahájil M. RYCHLÝ z Jindřichova drobný zjišťovací výzkum, který je metodicky zabezpečován pracovníky OVM Šumperk. První fáze výzkumu proběhla v letních měsících r. 1992, kdy byly položeny dvě zjišťovací sondy. První byla vedena podél stěny zachovaného zdiva (rozměry sondy 150 x 200 cm) do hloubky 110 cm. Po odstranění humusu byla objevena vrstva hlíny se šterkem a většimi kameny. Další vrstva byla složena z písku a kamenů, promíchaných zlomky malty a uhlíky. Sonda č. 2 byla položena napříč otvorem vedoucím zbytky hradní zdi do hloubky 140 cm. V sondě 1 bylo nalezeno 70 zlomků keramiky a dva hřeby, sonda č. 2 přinesla objev 120 fragmentů hrnčářských výrobků a dále nálezy železných šipek, podkov, hřebů a úlomky cihel. Nálezy keramiky časově korespondují s datací M. PLAČKA. Převládají okraje hrnců s jednoduchým i plně vyvinutým okružím. Dna nesou stopy podsýpky. Železné předměty byly konzervovány a paleobotanický materiál předán k rozboru RNDr. E. OPRAVILOVI, CSc. do Opavy.

Versuchsgrabung an der Burgruine Pleče bei Jindřichov (Bez. Šumperk). Die Ruine der ziemlich kleinen Burg Pleče in der Gegend von Hanušovice liegt am Ende einer Landzunge bei dem Fluß Branná, in annähernd 500 m Seehöhe. Eine Beschreibung der Geländebeschaffenheit und der an dieser Lokalität gewonnenen Lesefunde legte M. PLAČEK (in Přehled výzkumů 1986) vor. Seiner Meinung nach fiel die Gründung dieser Burg ins 1. Drittel des 14. und ihr Verfall an den Beginn des folgenden Jahrhunderts. M. RYCHLÝ aus Jindřichov trat 1992 an eine Versuchsgrabung an dieser Lokalität heran, wobei man dort zwei Suchschnitte zog. Die geborgenen keramischen Funde stimmen mit der Datierung M. PLAČEKS überein.

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM NA HRADĚ KALTENŠTEJN (o. Černá Voda, okr. Šumperk)

ZDENĚK BRACHTL, Okresní vlastivědné muzeum Šumperk - pracoviště Jeseník

Počátkem srpna došlo k vážnému narušení části hradu skupinou "archeologů-amatérů". Byl vytěžen zásyp střední části hradního bergfritu o průměru 200 cm a do hloubky 260 cm od současného povrchu. Členové vlastivědného spolku při jesenickém muzeu zde provedli krátce po zjištění tohoto zásahu záchrannou akci, při které se podařilo zajistit 2700 keramických zlomků a na dvě desítky železných předmětů. Keramické nálezy obsahovaly všechny druhy hrnčářských výrobků (mísy, hrnce, pokličky, džbány, poháry, trojnožky). Železné nálezy obsahují zlomky podkov, klíčů, hřebů, nožů, stavebního kování a několik kusů šipek s trnem a tulejkou. Získaný materiál dokládá život na hradě v mladším období jeho existence, tj. v 15. století. Získaný paleobotanický materiál byl předán k dalšímu zpracování RNDr. E. OPRAVILOVI, CSc. z opavské expozitury ARÚ v Brně. Ze spodní části věže bylo rovněž vzato několik vzorků z lité maltové kry.

Rettungsgrabung an der Burg Kaltenštejn (Bez. Šumperk). Die ernste Gefährdung der Burg durch Amateurgrabungen gab im August 1992 Anlaß zu einer Rettungsgrabung, welche die

Mitglieder des Vereins für Heimatkunde am Museum Jesenice durchführten. Dabei barg man 2700 keramische Fragmente und an die 20 Gegenstände aus Eisen - alles Funde aus dem 15. Jhdt.

DALŠÍ ETAPA ZJIŠŤOVACÍHO VÝZKUMU V JAVORNÍKU - VSI (okr. Šumperk)

ZDENĚK BRACHTL, Okresní vlastivědné muzeum Šumperk - pracoviště Jeseník

Zjišťovací výzkum drobného opevněného sídla byl zahájen roku 1989 v návaznosti na provedený geofyzikální průzkum lokality v r. 1984. Čtvrtá výzkumná etapa navázala na předcházející rok plošným odkryvem sondami C 2/92 (4 x 4 m) a B 2/92 (6 x 4 m). Kulturní vrstva s uhlíky se nacházela místy až v hloubce 210 cm. Nejsložitější stratigrafická situace byla zaznamenána v sondě B 2/92, kde pod vrstvou zahliněného písku s kaménky bylo zjištěno souvrství propáleného jílu s uhlíkovými mezivrstvičkami. Nejvíce nálezů se nacházelo ve vrstvě těsně nad bází rostlého terénu. V sondě byla zjištěna kamenná destrukce, která částečně zasahuje do zatím neodkryté plochy. Podle závěrů svolané odborné komise lze vyslovit předběžnou hypotézu o existenci dřevěné věžové stavby, jejíž stěny byly v dolní části zajištěny většími kameny. Zjištěný žlábek by svědčil o trámovém základu. Nálezy zlomků keramiky (celkem 1100 kusů) prezentují všechny běžné druhy hrnčářských výrobků. Několika fragmenty je opět zastoupena světlá červeně malovaná keramika. Dna nádob nesou jen stopy podsýpky a v několika případech se podařilo rozpoznat zlomky hrnčářských značek. Zcela chybí polévané hrnčářské zboží. Získaný keramický materiál plně podporuje již dříve zjištěné údaje o dataci lokality v rozmezí od konce 13. století do poč. 15. století. Paleobotanický materiál byl předán k rozboru RNDr. E. OPRAVILOVI, CSc. do Opavy.

Fortsetzung der Versuchsgrabung in Javorník - Ves (Bez. Šumperk). Im Anschluß an die im J. 1984 erfolgte geophysikalische Untersuchung der Lokalität trat man 1989 an eine Suchgrabung an dem kleinen befestigten Sitz im Ort heran. Die im J. 1992 durchgeführte vierte Grabungsetappe knüpfte in Form zweier Suchschnitte - C 2/92 (4 x 4 m) und B 2/92 (6 x 4 m) - an die vorjährige an. Vorläufig darf man die Hypothese aussprechen, hier hätte ein aus Holz errichteter Turmbau existiert, dessen Wände im unteren Teil durch eine Verkleidungsmauer aus größeren Steinen abgesichert waren. Unter den 1100 geborgenen keramischen Fragmenten sind Töpfererzeugnisse aller Art vertreten, die vom Ende des 13. bis zum Beginn des 15. Jhdt. datiert werden.

LOKALIZACE A POVRCHOVÝ PRŮZKUM ZANIKLÉ STŘEDOVĚKÉ VSI VZNĚTÍN, K.Ú. HLUBOKÉ U KUNŠTÁTU (okr. Blansko)

JIŘÍ DOLEŽEL, Okresní museum Brno-venkov v Předklášteří

Zaniklá středověká ves Vznětín či Znětín na kunštátském panství (podle nejstarších deskových zápisů je správná prvá podoba jména, druhá se v písemných pramenech objevuje až po zániku vsi) byla dosud přibližně lokalizována do okolí Bedřichova u Lysic, do zalesněného prostoru s lučními enklávami směrem na severovýchod ke Kunicím (tak TENORA 1895, 328, 329, 331; 1903, 52; poněkud šířeji pak např. HOSÁK 1933, 14; NEKUDA 1961, 118). V Bedřichově však živá lidová tradice zaniklý Vznětín umísťuje do okolí luční enklávy v lesní trati "Zněcká" či "Zněcko" přibližně 2,5 km SZ vsi, na rozhraní katastrů obcí Bedřichova, Černovic a Hlubokého. Tam také byly relikty ZSV Vznětín cíleným povrchovým průzkumem 17. července 1992 přesně lokalizovány a předběžně prozkoumány, ve dnech 10. a 13. listopadu 1992 byl uskutečněn podrobný povrchový průzkum celého

areálu zaniklé vsi a pořízen zčásti měřený náčrt půdorysné situace ZSV. ZSV Vznětín je situována při jihozápadním okraji jižního výběžku katastru obce Hluboké u Kunštátu, 2 200 m JZ jejího intravilánu, těsně při hranici s katastrem obce Černovice, v blízkosti luční enklávy v lesní trati "Zněcká" (LZ Kuřim, lesní správa Bedřichov, oddělení č. 221, porost A; ve starém dělení k r. 1972 polesí Bedřichov, oddělení č. 27, porostní skupina a 1, okrajově č. 26, porostní skupina b 2¹). Na St. mapě 1:5 000 odvozené, listu Bystřice nad Pernštejnem 2-3 z r. 1987 je areál ZSV vymezen body od J a V okrajové sekční čáry vzdálenými 33:202, 9:238, 0:233, 5:185 a 18:182 mm.

Areál ZSV Vznětín o ploše asi 250 x 160 m zaujal závěr širšího a mělkého, středně se svažujícího potočního údolí těsně pod jeho pramennou pánev, ve vrcholové části geomorfologického okrsku Sýkořské hornatiny, vytvořeného ve směru SV-JZ v bítešských ortorulách série vnějších fylitů svratecké klenby, v nadmořské výšce 647-670 m (většina povrchově rozlišitelných objektů na severozápadní straně údolí ve výškovém rozmezí 649-658 m n.m.). Vydáté vodní zdroje vyvěrají přímo po stranách úžlabí potočního údolí, v zanedbatelných výškových a vzdálenostních relacích vůči jednotlivým objektům vsi (do 20-50 m). Je pravděpodobné, že ves byla někdy v prvních dvou třetinách 13. století vysazena jako obvyklý dvouřadý typ, s osídlením po obou stranách vodoteče, povrchový průzkum prokázal totiž nejstarší tuhovou keramiku ve třech drobných porušeních na obou stranách údolí - u jihovýchodní strany jde o pás minimálně 60 m dlouhý v horní třetině areálu, u severozápadní strany o protilehlé místo pozdějšího objektu č. 3, tedy o plochu minimálně 60 x 100 m. Ve stabilní a konečné fázi existence vsi však bylo osídlení redukováno na méně svažitou a výhodněji přímo k jihovýchodu až jihu orientovanou severozápadní stranu, zatímco svah v počátečním stádiu rovněž osazené jihovýchodní strany údolí pokryly 20-30 m široké pásy traťové plužiny se schodkovitými a terasovitými mezními pásy. Taktó přeměněný sídelní typ dostal podobu jednořadé vsi, s usedlostmi do hloubky maximálně 50 m řazenými v délce asi 200 m v jediné řadě podél probíhající komunikace, s možným čtvrtkruhovým závěrem na severovýchodním konci řady. Povrchovým průzkumem bylo v řadě rozlišeno zatím 12 destruovaných obytných a hospodářských objektů jednotlivých usedlostí, většinou dobře uchovaných v konvexním reliéfu okolo 1 m, ojediněle 1,5-2 m vysokém, o půdoryse obdélníku či oválu o osách v rozmezí 9-18 x 6-14 m. Velmi často vysoký či výhradní podíl lomového kamene v destrukcích svědčí o jeho hojném užití v architektuře usedlostí, ověřovací vrypy ve vrcholech destrukcí téměř všech zjištěných objektů jinak poskytl vcelku jednotnou stratigrafii: pod 1-5 cm silnou humózní povrchovou vrstvou pokračovala do maximální hloubky vrypů 20 cm sivě hnědá, ojediněle černo-hnědá hlinitá vrstva s příměsí kamenů a hrudek do červena vypálené mazanice. V některých případech bylo možné sousedící objekty s přihlédnutím k dochovaným stopám ohradních zdí a teras přiřadit do skladby jednotlivých usedlostí (např. obj. č. 4 a 5, 7 a 8, zřejmě ve vztahu obytný trakt - komora či špýchar), celkový počet usedlostí ve vsi lze tak odhadnout číslu 6-9. Drobná povrchová porušení a vývraty poskytl vedle jednoho železného zlomku a většího kusu mazanice celkem 425 keramických fragmentů (z toho 56 okrajových a 99 ze zdobených výdutí, mnoho kusů pochází z několika rekonstruovatelných nádob). Jen malý díl ze souboru patří počátkům osídlení ve 13. století, absence okrajů a dekoru umožňuje tuto keramiku s vysokým podílem tuhy ve střepe jen rámcově přiřadit dvěma starším třetinám 13. věku. Naopak velmi početně je zastoupena hrnčičina zánikového horizontu vsi, v obvyklé typové variabilitě (hrnky s uchem, hrnce, "loštické" zásobnicové hrnce, zvonovité poklice, trojnožky s vnitřní polevou). Typika okrajů a jen sporadický výskyt radélka ve výzdobě datují tuto skupinu, související tak jako poměrně hojná vypálená mazanice v destrukcích stavení snad s náhlým a násilným zánikem vsi, do období před nebo kolem poloviny 15. století.

Ves, vysazená ve 13. století pány rodu erbu křídla a nesoucí jméno pro rod charakteristické, je v rámci lomnického panství uváděna poprvé až r. 1390, kdy ji celou držel Jan z Lomnice a zapsal na ní věno své ženě (ZDB VII, č. 852). Už po dvou letech ale Jan věnné podíly ze Vznětína převedl na jiné majetky a ves spolu s částí Bedřichova a Kunčinou Vši vložil Pročkovci z Kunštátu a z Lysic k lysickému dominiu (ZDB VII, č. 1002, 1059). K zániku vsi před polovinou 15. věku mohly přispět válečné akce proti Kunštátům za vleklých domácích rozbrojů, např. akce Beneše a Vaňka Černohorských z Boskovic proti hradu Kunštátu na konci 30. a počátku 40. let (Neumann 1930, 114, č. 70), nebo možný zábor lysického statku Heralta z Kunštátu Albrechtem Rakouským a jeho

postoupení Janovi z Lomnice ve 30. letech 15. století (ZDO X, č. 8 a 9; srov. HOSÁK 1970, 7-8). Ve výčtech osazených a zemskou berní platících vsí lysického alodu 2. poloviny 15. a počátku 16. století se již Vznětín neobjevuje (v l. 1476, 1514 a 1516 - ZDB XV, č. 16; SKUTIL 1970, 37; RADIMSKÝ 1957, 331) a je uveden jako již pustý poprvé až r. 1521 při prodeji panství Vilémovi z Pernštejna (ZDO XIX, č. 24; srov. ZDB XVI, č. 156 a AČ XVII, 272; další doklady o pustém Zněcku v l. 1523, 1525 a 1529 viz ZDO XIX, č. 67; XX, č. 13; XXII, č. 28). Buď v l. 1521 - 1523 nebo 1525 - 1529 využili Pernštejnové (Vilém či jeho syn Vojtěch) sloučené držby pustého Zněcka a sousedních Černovic (v držení Pernštejnů od r. 1496 - HOSÁK 1965, 26) a připojili před opětovným jeho prodejem celou západní část vznětínského území a pluziny právě k Černovicím - perňštejnský hraniční příkop, fixovaný hraničními kameny buď prostými nebo v podobě mramorových hranečníků s tesanou zubří hlavou a písmeny "D" (ominium) a "P" (ernstein) běží ve vzdálenosti jen 10 m na severozápad od stavení zaniklé vsi, v jejím dolním konci se pak přímo dotýká zadních okapových stran stavení. Jestliže vlastní areál zaniklého Vznětína tak přece jen zůstal u lysického dominia, jeho pluzina, zachovaná zaniklá možná v úplnosti v okolním lesním komplexu, byla rozdělena mezi patrimonium perňštejnské (Černovice) a lysicko-kunštátské (Hluboké u Kunštátu, Bedřichov).

Literatura

HOSÁK, L.

- 1933: Dějiny Boskovska 2. Od počátku hnutí husitského do bitvy na Bílé hoře. Vlastivěda Boskovska VIII. Boskovice.
- 1965: Historický místopis okresu Blansko v období feudalismu. Blansko.
- 1970: Lysice ve svých nejstarších dějinách až do třicetileté války. In: Lysice ve středověku a v raném novověku. Lysice, 3-12.

NEKUDA, V.

- 1961: Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu. Brno.

NEUMANN, A.

- 1930: Nové prameny k dějinám husitství na Moravě. Olomouc.

RADIMSKÝ, J.

- 1957: Berňová registra moravská z první poloviny 16. století, III. část. Časopis Matice moravské LXXVI, 288-383.

SKUTIL, JAN

- 1970: Edice česky psaných lysických listin. In: Lysice ve středověku a raném novověku. Lysice, 36-55.

TENORA, J.

- 1895: Zaniklé osady v okrese Kunštátském a Bystřickém nad Pernštýnem. Časopis Matice moravské XIX, 328-334.
- 1903: Vlastivěda moravská II. Místopis. Kunštátský okres. Brno.

Suchgrabung auf der Mittelalterlichen Ortswüstung Vznětín, Katastralgelände Hluboké bei Kunštát (Bez. Blansko). In der Waldflur "Zněcká" (oder "Zněcko"), 2 km südwestlich von Hluboké b. Kunštát, wurde auf der bei Erkundung des Geländes lokalisierten mittelalterlichen Ortswüstung Vznětín eine Suchgrabung unternommen. In den J. 1390 und 1392 wird dieses Dorf als Teil des Gutes Lomnice genannt und im J. 1521 bereits als verödet erwähnt, nachdem es in den Besitz der Herrschaft Kunštát übergegangen war. Der im höchsten Teil des Sýkoř-Hügellandes, in 647-670 m. Seehöhe liegende Ort dürfte, einigen ältesten Funden nach, irgendwann im Verlaufe der ersten sechs Jahrzehnte des 13. Jhdts. entstanden sein. Es war anfangs anscheinend ein Doppelzeilendorf, gegründet am Ende eines Bachtals, wo einzelne, zu beiden Seiten des Baches erbaute Anwesen eine Gesamtfläche von wenigstens 60 x 100 m einnahmen. Die Besiedlung war aber die meiste Zeit hindurch bis zur Endphase des Dorfes auf nur 6-9 Gehöfte reduziert: die waren auf der nordwestlichen Seite des Tals auf einer etwa 200 m langen Linie verstreut, während die ursprünglich gleichfalls verbaute südöstliche Seite des Wasserlaufs nun als Flur genutzt wurde. Die Relikte einzelner Bauobjekte (Wohnbauten, Speicher, stellenweise auch Umfriedungsmauern) treten im Terrain plastisch hervor und sind vorläufig in 12 Fällen leicht erkennbar. Mächtige Destruktionen zeugen von einer ausgiebigen Verwendung von Steinen als Baumaterial. Den zahlreichen keramischen Funden aus den Brandschichten nach zu schließen, ist das Dorf wohl in den Landesfehden um die Mitte des 15. Jhdts. verwüstet.

BEITRAG ZUR LOKALISATION EINER MITTELALTERLICHEN ORTSWÜSTUNG BEI DER GEMEINDE JEVIŠOVKA (Bez. Břeclav)

PETR MALÍK, Brno
MAREK PEŠKA, Brno
(Tab. 12)

Am 20. März 1992 stellten die Studenten A. DRECHSLER und M. KALÁBEK unter der Leitung von O. ŠEDO in einem Gasleitungsgraben Überreste von 4 Objekten fest, aus denen sie Materialproben entnahmen. Der Fundort liegt am Zusammenfluß der Thaya mit dem Flübchen Jevišovka, etwa 500 m weit vom südöstlichen Rand des Ortes Jevišovka.

Aus den Quellen geht hervor, daß es sich hier entweder um die Ortswüstung Frélichov (Fröllersdorf), d. i. das heutige Jevišovka ("Nový" Frélichov), oder um eine andere namens Bahnov handeln könnte. Für die letztere sprechen mehrere Argumente, doch die obengenannten neigen zu der Ansicht, daß ihre Entdeckung eher den Überrest der Ortswüstung Frélichov darstellt.

Die Beschaffenheit der dort geborgenen glimmerhaltigen Keramik mit Sandmagerung entspricht dem späten 14., event. dem beginnenden 15. Jhdt.

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM V OSTROVAČICÍCH (okr. Brno-venkov)

RICHARD ZATLOUKAL, Archeologický ústav AV ČR Brno

Při stavbě chodníku v obci Ostrovačice (ZM ČSSR 1:10 000 list Ostrovačice 24-32-22, 97 mm od Z a 165 mm od J s.č.) došlo k propadu terénu pod stavební technikou a objevu umělé podzemní prostory. Následujícím výzkumem se podařilo proniknout 2,67 m dlouhou, částečně zavalenou vstupní chodbičkou do zaklenuté sklepní komory o rozměrech 3,1 x 2,5 m, výšce 2,3 m, vybudované z písčité vyvřeliny - aplitu. Nálezy byly získány pouze z výkopu na povrchu a tak sklep lze rámcově datovat na přelom 16.-17. století.

Rettungsgrabung in Ostrovačice (Bez. Brno-venkov). Die in einem zufällig entdeckten alten Kellerraum in Ostrovačice unternommene archäologische Grabung brachte ein interessantes Beispiel der Volksarchitektur aus der Wende des 16./17. Jhdts. an den Tag.

2.8. RŮZNÉ

ZJIŠŤOVACÍ VÝZKUM NA HRADISKU LESKOUN U OLBRAMOVIC (okr. Znojmo)

ANTONÍN ŠTROF, Archeologický ústav AV ČR Brno
PETR VITULA, Archeologický ústav AV ČR Brno
MILAN SALAŠ, Moravské zemské muzeum Brno
JANA ČIŽMÁŘOVÁ, Moravské zemské muzeum Brno
LUBOMÍR KUNDERA, Památkový ústav Brno

Ve druhé polovině osmdesátých let dvacátého století byla dovršena totální bezduchá devastace pravěkého hradiska na Leskouně v kat. úz. Olbramovice (okr. Znojmo), jedné z nejstarších známých archeologických lokalit na Moravě a od r. 1963 zapsané nemovité kulturní památky. Ještě v r. 1987 byla na východním až severovýchodním svahu kóty 371,0 velmi dobře dochovaná valová destrukce vnějšího fortifikačního pásma v délce 450 m, a ta byla následujícího roku v rámci přípravy k rozšíření dobývacího prostoru téměř beze zbytku zlikvidována odhumusováním a skryvkou povrchu až na skalnaté podloží. Zachován prozatímne zůstal v neodlesněné části v délce asi 70 m pouze jižní konec valového tělesa, který je ovšem ohrožen stejně jako předchozí úseky fortifikace a vnitřní plocha hradiska vůbec, neboť se nachází ve schváleném dobývacím prostoru.

Po listopadu 1989 byla zahájena četná jednání s cílem vyřešit paradoxní situaci vzniklou formálně tím, že schválený dobývací prostor lomu se nachází na chráněné archeologické lokalitě, zapsané v Ústředním seznamu nemovitých kulturních památek ČR pod r.č. 6636. Areál hradiska, vymezený původně vnějším opevněním, byl těžbou v lomu sice již téměř zničen, avšak sondážní odkryv Moravského zemského muzea v Brně v letech 1985-1987 prokázal, že rozsah lokality - fakticky dosud nespecifikovaný - nelze ztotožňovat jenom s průběhem tělesa vnějšího valu, obepínajícího původně rozlohu asi 20 ha s kótami 387,5, 371,0 a 347,2. Uvedená sondáž naznačila, že součástí lokality a tedy i památkově chráněného území by se měly stát i vlastní svahy Leskouna.

V rámci schváleného dobývacího prostoru kamenolomu má být těžba rozšiřována nejprve severovýchodním směrem a zahrnout i poslední kótu 336,2. Protože v uvedeném prostoru dosud nebyl prováděn žádný, ani zjišťovací archeologický výzkum a nebyly odtud známy ani žádné nálezy, vyvstala nutnost ověřit také zde možné stopy pravěké aktivity.

Z jednání na geologickém odboru Ministerstva životního prostředí ČR v Praze dne 28.5.1992 vyplynulo, že výzkum provede Archeologický ústav ČSAV v Brně ve spolupráci s Archeologickým ústavem Moravského zemského muzea v Brně, a to na náklady Štěrkoven Olbramovice, s.p. Dále bylo na uvedeném jednání oběma institucím uloženo, aby v rámci tohoto výzkumného úkolu provedly úplnou prostorovou identifikaci archeologické nemovité památky Leskoun, resp. jejího torza, včetně geodetického zaměření (zakreslení do mapy 1:1000 a zpracování přílohy mapy s výčtem pozemků, na kterých se památka nachází) a předložit jako finální výstup návrh na rozsah území ochranného pásma.

S ohledem na v podstatě zjišťovací charakter výzkumu byl zvolen sondážní odkryv, při němž byly aplikovány sondy o standardní šířce 1 m. Délka sond se měnila podle možností daných konfigurací terénu a akátovým porostem. Snahou bylo otevírat sondy co nejdéle aby byly ve zbývajících svazích Leskouna získány co nejrepresentativnější a reliéf povrchu nejlépe dokumentující profily.

Vlastní sondáži předcházela geofyzikální prospekce, která ověřovala potenciální přítomnost objektů na čtyřech plochách: A - v sedle mezi odtěženou kótou 371,0 a kótou 336,2 a částečně na jihozápadním svahu kóty 336,2; B - na severovýchodním svahu již neexistující kóty 371,0 nad

zmíněným sedlem; C - na východním svahu kóty 371,0 asi 15 m pod hranicí lesa; D - na jihovýchodním svahu kóty 371,0 těsně nad oploceným vinohradem. Výsledky geofyzikálního měření, realizovaného Geofyzikou Brno, jsou zpracovány samostatně v příloze nálezové zprávy (HAŠEK - MITRENGA 1992).

Během výzkumu, který se uskutečnil v červenci a srpnu 1992, bylo otevřeno celkem čtrnáct sond. Z hlediska volby zkoumaného prostoru byla pozornost zaměřena na zalesněný severovýchodní svah v temeni již odtěžené kóty 371,0 (sondy č. 2, 3), na sedlo mezi kótami 371,0 a 336,2 (sonda č. 1) a zejména na vlastní kótu 336,2 (sondy č. 7, 8, 10-14). Vzhledem k úkolu vymezit rozsah lokality a tím i kulturní památky byla druhá skupina sond (č. 4-6) položena na druhém, jižním konci východního svahu kóty 371,0. Volbu jejich polohy ovlivnila jednak nápadná terénní konfigurace se zřetelnými terasovitými úpravami v zalesněném svahu nad vinohradem, jednak výsledek geofyzikální prospekce, která v těchto místech, souhlasně s jednou z terénních hran, zaregistrovala lineární anomálii (HAŠEK - MITRENGA 1992, 11). Konečně poslední sondou (č. 9) byl na JJV svahu ověřován průběh dochovaného torza vnějšího opevnění hradiska.

V sondách č. 1, 2, 3 a 7 byla pod tenkou vrstvou lesní prsti většinou světlá, sypká, hlinito-písčité až šterkovitá vrstva, která obsahovala ojedinělé pravěké nálezy (několik zlomků keramiky rámcově z doby bronzové, rohovcové patinované jádro z období paleolitu, neolitická kamenná sekerka). Tato vrstva dosedala na podloží, tvořené buď kompaktními bloky nebo šterkovitými zvětralými skalnatých hornin Brněnského masívu.

Zcela jiná situace byla v sondách č. 8, 10, 11, 12, 13, 14, umístěných přímo na temeni kóty 336,2. Zde byla pod tenkou vrstvičkou lesní prsti většinou sytě černá hlinitá humózní vrstva, obsahující zejména v prostoru monumentálně vystupujících kamenných bloků řadu nálezů, datovaných do paleolitu, doby bronzové (kultura únětická, velatická a podolská fáze kultury středodunajských popelnicových polí), halštatského období, kultury laténské, mladohradištního období, středověku a novověku.

Situace v sondách č. 5 a 6 prokázala, že terasová úprava v prostoru geofyziky zjištěné lineární anomálie není pravěkého, nýbrž recentního stáří. Avšak pod touto recentní vrstvou se nacházela rezavě hnědá kompaktní hlinitá vrstva (B-horizont), obsahující ojedinělé paleolitické úštěpy. Pod ní pak už byla jenom čistá spraš.

Situace v sondě č. 4, která prořala další terénní vlnu, vykazovala opět na povrchu znaky recentního zásahu zřejmě za pomoci těžké techniky, o čemž svědčí poměrně značné množství rozmanitých nálezů různého stáří, od doby bronzové až po novověk. Avšak níže byla výrazně kompaktní vrstva, která obsahovala méně nálezů vcelku jednotného stáří, a ta nasedala na světlé sprašové podloží, v místech terénní vlny překryté opět rezavě hnědou hlínou (B-horizont). V podloží nad terénní vlnou bylo několik mělce zahloubených nepravidelných objektů (obj. 1-5), z nichž dva lze považovat za kúlové jamky. Pravěký keramický materiál z původní kulturní vrstvy v sondě č. 4 lze z valné většiny přiřadit podolské fázi kultury středodunajských popelnicových polí.

Nejsložitější situaci zachytila sonda č. 9, protínající dochované torzo vnějšího opevnění hradiska, které zde ještě tvoří na první pohled výraznou terénní vlnu. Pod svrchní vrstvou lesní prsti byla do značné míry totožná další sytě černá humózní vrstva. V prostoru, kde dosahovala největší mocnosti (až 82 cm), byly zbytky konstrukce pravěké fortifikace - kamenná destrukce vlastního valového tělesa, tvořená různě velkými kameny (v průměru 5-20 cm) a drobnými uhlíky, které signalizovaly přítomnost dřevěných stavebních prvků. Tato vrstva spočívala na uměle vytvořené terasové úpravě, vylámané do skalnatého podloží, do něhož byly v těchto místech zahloubeny 4 mělké kúlové jamky. Poměrně značné množství archeologických nálezů pochází téměř výhradně z vrstvy s kamennou destrukcí a lze je opět z valné většiny datovat do podolské fáze kultury středodunajských popelnicových polí, jeden střepek náležel slezské fázi kultury lužických popelnicových polí.

Na závěr zjišťovacího výzkumu výšinného opevněného sídliště Leskoun byla svolána odborná komise, složená ze zástupců brněnských archeologických pracovišť. Konstatovala, že teprve na základě předložených výsledků terénního výzkumu lze skutečně zodpovědně vymezit rozsah a hranice nemovité kulturní památky. V tomto ohledu podpořila názor autorů výzkumu, kteří vyslovili požadavek zachovat a nerozšiřovat dále současnou hranici těžby, protože ohrožené části lokality musí

být považovány za komponentu sídelního areálu a tudíž i za nedílnou součást nemovité kulturní památky.

Literatura

HAŠEK, V. - MITRENGA, P.

- 1992: Zpráva o archeogeofyzikální prospekci na akci Leskoun. Geofyzika a.s. Brno.

Suchgrabung auf dem Burgwall Leskoun bei Olbramovice (Bez. Znojmo). Im Sommer 1992 trat man auf der bekannten befestigten Höhensiedlung Leskoun an eine Suchgrabung heran. Es geschah leider zu einem Zeitpunkt, als diese seit 1963 im Verzeichnis der liegenden Kulturdenkmäler registrierte Lokalität bereits durch intensiven Bruchsteinabbau zum Großteil zerstört war. Nun sollte auf den noch intakten Abschnitten die Ausdehnung der Besiedlung festgestellt werden, zwecks Abgrenzung des denkmalgeschützten Geländes gegen die Abbauzone des Betriebs "Štěrkovny Olbramovice". Unsere Aufmerksamkeit galt dem nordöstlichen und östlichen Teil der Lokalität, wo das ursprüngliche Geländeerelief noch teilweise erhalten war. Unsere Suchgräben hob man erst nach der geophysikalischen Prospektion der vier abgerundeten Flächen in den am meisten gefährdeten Lagen aus (HAŠEK - MITRENGA 1992). Im Verlauf der Grabung wurden im ganzen 14 solche Gräben gezogen. In den Gräben Nr. 1,2,3 und 7, auf dem nordöstlichen Abhang der ehemaligen Kote 371.0 und im Sattel zwischen dieser und der Kote 336.2 lag unter dem Waldhumus eine helle, lockere lehmige Sand-Schotterschicht, in der nur vereinzelte paläolithische, neolithische und bronzezeitliche Funde vorkamen. Eine interessante Situation entdeckten die Suchgräben Nr. 8 und 10-14 auf der Landzunge im nordöstlichen Teil der Lokalität, im Raum der Kote 336.2, wo eine Gruppe emporragender Felsblöcke auffällt: hier brachte man regelmäßig eine tiefschwarze humose Schicht an den Tag, verhältnismäßig reich an Funden aus dem Paläolith, der Bronze-, Hallstatt-, Latène- und jüngeren slawischen Burgwallzeit, vom Fundstoff aus dem Mittelalter und der Neuzeit abgesehen. Die Suchgräben Nr. 4-6, die eine auffallende Terrainwelle im östlichen Teil der Lokalität angeschnitten haben, bewiesen eindeutig, daß es hier um rezente Herrichtungen des Geländes geht. In der rostbraunen liegenden Schicht (B-Horizont) der Suchgräben Nr. 5 und 6 wurden aber einige paläolithische Abschläge vorgefunden, während in den gewachsenen Boden des Suchgrabens Nr. 4 einige seichte urgeschichtliche Objekte eingelassen waren. Besonders beachtenswert war der Suchgraben Nr. 9, der das Torso der urgeschichtlichen Außenbefestigung im südöstlichen Teil des Burgwalls durchkreuzte: man stieß da in einer ziemlich starken Kulturschicht auf die Steindestruktion des eigentlichen Wallkörpers, ruhend auf einer künstlich geschaffenen Terrasse, in die 4 seichte Pfostengruben eingelassen waren. Im Abschlußbericht über die Grabungsarbeiten erhoben deren Leiter, unterstützt von einer Fachkommission, die Forderung die Grenze der gegenwärtigen Abbauzone der Firma "Štěrkovny Olbramovice" nicht noch weiter vorzuschieben. Die Suchgräben ließen keinen Zweifel darüber, daß auch das an die Befestigung angrenzende Vorfeld der Lokalität als integrierende Komponente des Siedlungsareals dieses Burgwalls zu betrachten ist.

FORTSETZUNG DER GRABUNGEN IN MORAVSKÁ NOVÁ VES (Bez. Břeclav)

STANISLAV STUČHLÍK, Archeologický ústav AV ČR Brno

JANA STUČHLÍKOVÁ, Archeologický ústav AV ČR Brno

In den Monaten August und September des J. 1992 wurde die Rettungsgrabung auf der urgeschichtlichen Begräbnisstätte und Siedlung in der Flur "Hrubé díly" in Moravská Nová Ves abgeschlossen (STUČHLÍK - STUČHLÍKOVÁ, Rettungsgrabung in Mor. N. Ves, PV 1991, 53-54). Mit Hilfe einer neu freigelegten Grabungsfläche sollte vor allem die ganze Ausdehnung der Protoúněticer Nekropole festgestellt werden, wo man in der vorherigen Arbeitssaison auf 24 Gräber gestoßen war.

Im J. 1992 untersuchte man weitere 10 Gräber, von denen 3 der Protoúněticer Kultur gehörten. Die übrigen 7 Gräber, mit der verhältnismäßig hohen Anzahl der Kinderbestattungen, standen der Glockenbecherkultur zu. Besonders beachtenswert war ein Protoúněticer Doppelgrab, in dem ein Mann auf der rechten und eine Frau auf ihrer linken Seite ruhten. Als Beigaben registrierte man außer Spaltindustrie einen Dolch aus Feuerstein, zwei Gefäße der üblichen Art und außerdem eine Schüssel mit durchbrochenem Hohlfuß.

Zugleich wurden auch 18 Siedlungsobjekte entdeckt. An der Ausgrabung einer latène- und kaiserzeitlichen Siedlung beteiligten sich außer den obgenannten noch E. DROBERJAR und P. HORÁLKOVÁ. In zwei von den fünf Siedlungsgruben der Únětice-Kultur stellte man Hockerbestattungen fest: eine Grube brachte dabei bloß das übliche Siedlungsmaterial, in der anderen gab es überdies 2 Gefäße, Spaltindustrie und beim Hals des Skelettes verstreute Glasperlen - Funde, die wohl als Beigaben zu verstehen sind. Von der Siedlung der Věteřov-Gruppe konnten 7 ziemlich fundarme Objekte untersucht werden. In die ältere Bronzezeit gehören allem Anschein nach auch zwei Pfostengruben, von denen die eine ein Bestandteil des im Vorjahr entdeckten Pfostenbaues war. Ein eingetieftes, wenig geräumiges, rechteckiges Objekt mit Pfostenkonstruktion, wahrscheinlich wirtschaftlichen Charakters, kann in die Latènezeit datiert werden. Die letzten 3 Objekte fallen in die römische Kaiserzeit: es waren mäßig eingetieft, rechteckige Grubenhütten mit Pfostenkonstruktion und einer Eingangsnische. In einer dieser Hütten fand man relativ reiches keramisches Inventar und kleine Artefakte aus Eisen vor.

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM NA PRAVĚKÉ A STŘEDOVĚKÉ SÍDLIŠTNÍ PLOŠE V CENTRU KUŘIMI (okr. Brno-venkov)

JIŘÍ DOLEŽEL, Okresní museum Brno-venkov v Předklášteří
VÁCLAV RŮŽIČKA, Lipůvka u Brna
(Tab. 13-16)

V průběhu července roku 1992 byl ve středu města na náměstí Míru zbořen dům č.p. 18, bývalý tzv. Orátorův hostinec, architektonicky kvalitní a rozsáhlá budova se zřejmě barokním či pozdně renesančním štítovým, lunetovými klenbami vybaveným traktem na severozápadě, rozšířeným později o příčné jihovýchodní křídlo v čele parcely. Koncem července investor přikročil na vyklizené parcele k hloubení dle projektu asi 1 500 m² rozlehlé a 4 m hluboké stavební jámy pro zamýšlený nový dvojtraktový restaurační objekt, do zahájení záchranného výzkumu bylo vybagrováno prvních asi 400 m² plochy. V průběhu výzkumu ve dnech 1.-21. srpna byl až do dočasného zastavení stavebních prací jednak dozorován výkop dalších cca 450 m² ve středním a jihovýchodním úseku, kde byly prozkoumány dva zahloubené objekty, jednak se plošným odkryvem na 170 m² při čele parcely v její jihovýchodní části podařilo zachytit kromě pozdně středověkých a novověkých základových zdí a pravěkých až středověkých kulturních vrstev tři další zahloubené objekty. Záchranný výzkum by měl pokračovat po obnovení prací na stavbě v dalších letech, kdy bude možné také přikročit k prozkoumání a dokumentaci dalších nejméně čtyř objektů, patrných přímo ve stěnách stavební jámy.

Plocha výzkumu na místě domu č.p. 18 na nám. Míru v Kuřimi a na příslušné parcele č. 380 leží v historické části intravilánu města, v severní frontě domů původní návěsní silnicovky, 550 m na severovýchod od městského farního kostela sv. Marie Magdalény. Na St. mapě 1:5 000 odvozené, listu Tišnov 0-4 z r. 1980 ji vymezují body od S a Z okrajové sekční čáry vzdálené 137:22; 146:19,5; 147,5:25; 143:26; 142,5:25 a 138:26 mm. Velmi mírný, k jihu až jihozápadu orientovaný svah 282,5-284 m n.m., členící zde dno jednoho z okrsků Řečkovicko-kuřimského prolomu, Kuřimské kotliny, se v místě výzkumu svažuje ke 160-200 m jižně tekoucí Kuřimce. Půdní podloží na lokalitě tvoří sprašová návěj překrývající spodně tortonské sedimenty terciéru, na kterou nasedá nadložní horizont degradované černozemě, místy nabývající charakteru kulturní vrstvy, promísené kameny a artefakty.

Nejstarší zjištěné osídlení zkoumané plochy patřilo staršímu a střednímu stupni kultury lidu s lineární keramikou (I. a II. stupeň dle dělení I. PAVLŮ), s obvyklým keramickým inventářem zdobeným široce rytými spirálami a užšími liniemi ukončenými notou (kónické misky a mísy oblých stěn, hrubší kulovité nádoby, putna) a jen ojedinělou kamennou štípanou industrií. Vedle četných nálezů z nadložních vrstev a intrusí ve středověkých zahloubených objektech č. 1 a 2/92 náležela přímo této kultuře menší vanovitá jáma č. 3/92 (160 x 140 x 36 cm), podle terénních zjištění při výstavbě blízkých výškových domů v letech 1988 až 1990 byl zkoumaný areál pouze menší částí sídlištní plochy této kultury, pokračující minimálně 200 m dále k východu. Objekty č. 1 a 2/92 obsahovaly i intruse dalších pravěkých kultur - poměrně četnou mladoneolitickou vypíchanou keramiku (podle z dvojvpichů sestavených výzdobných motivů z II. či III. fáze), další ojedinělé zlomky keramiky by mohly svědčit o využití místa i v lengyelském a halštatském období. V obou objektech i v nadložních vrstvách se vyskytovala také mladolaténská hrnčina, z kulturní vrstvy pochází navíc fragment skleněného náramku z kobaltového skla, podle dělení Th. E. HAEVERNICKOVÉ typu 13; bezpochyby stejnému mlado- a pozdně laténskému sídlišti patřila polozemnice, při stavebních pracích prokopaná jen asi 130 m JVV na Tyršově ulici č.p. 205 v roce 1989 (ČIŽMĀŘ - HORÁLKOVÁ 1993).

Velmi intenzivně byl zkoumaný areál osídlen ve středověku, podle dosavadních zjištění počínaje asi už mladší dobou hradištní, jak tomu nasvědčovaly starší zlomky v objektech 13. věku, např. v obj. č. 2/92 (tab. 16:1), tak opět blízké soudobé objekty z výzkumu AÚ Brno na Tyršově ul. č. 205. První polovině 13. století patřily obj. č. 1 a 2/92, typické obilní jámy hruškovitého profilu, situované ve dvojici ve vzdálenosti 2 a 8 m od uliční čáry v jihovýchodní části parcely, původně asi 2 m hluboké a v rozšířené dolní části o průměru rovněž asi 2 m. Z druhé poloviny 13. věku pocházel jednak obj. č. 4/92, lehce podélná (110 x 95 cm) a 205 cm hluboká jámka kolmých nebedněných stěn, s izolační jílovou vrstvou na dně, položená asi 20 m od čela parcely, jednak v její hloubce obj. č. 5/92, další hruškovitá obilnice, zahloubená 2,2 m pod povrch, s maximálním průměrem 1,6 m. Všechny čtyři objekty i nadložní vrstvy poskytly početné soubory keramiky 2. až 4. čtvrtiny 13. století. U obilnic č. 1 a 2/92 šlo o hrnčinu s písčítým či slídnatým ostřivem i tuhou v keramické hmotě, zdobenou radélkem v několika i složitějších variantách, šroubovicí nebo rytou vlnicí, typově patřící hrncovitým nádobám, plochým poklicím s knoflíkem, zásobnicím a přeslenům (tab. 13-16), doprovázenou četnými zlomky železných nástrojů (nože, stavební kování), mazanicí, zvířecími kostmi, škvárou a struskou. V objektech č. 4 a 5/92 ve výzdobě radélko už zcela chybělo, vedle konzervativní tuhové složky již převažovala vyspělá skupina keramiky s písčítým či slídovým ostřivem, z obj. č. 5/92 byl vyzvednut také obsáhlý soubor archeobotanického materiálu, z kulturních vrstev pak např. železný gotický klíč s kosočtverečnou hlavicí. Na části dvora hostince výzkum dokumentoval kulturní vrstvu s keramikou 14. věku a zlomkem keramické dlaždice s bohatým vegetabilním dekorem, v jihovýchodní části plochy bylo pak prokopáno souvrství zařaditelné do kontextu s nejstaršími zjištěnými základovými zdívy a odpadovým, z kamenných ploten konstruovaným kanálkem, obsahující velmi početnou a typově rozmanitou keramiku především 2. poloviny 15. století a některé skleněné artefakty (hrnky s uchem, hrnce, mísy, poklice, pánve a hrnce s vnitřní polevou, džbány, kahany, neobyčejně hojné poháry s bohatou radélkovou výzdobou, loštické poháry, zásobnicové "loštické" hrnce, korbely; zlomky skleněného poháru a okenních terčů). V porušených vrstvách se samozřejmě vyskytovaly také nálezy novověké (kachle, keramika). Pro středověké období vcelku záchranný výzkum prokázal (vedle stop mladší doby hradištní) plynulé osídlení zkoumaného areálu od 1. poloviny 13. věku, kdy zde byla asi vysazena parcela pro jednu z usedlostí sídelního jádra rychle se rozvíjející zeměpanské osady, r. 1226 s právě zakládaným farním kostelem (CDB II, č. 287), úzce spjaté s prostředím brněnským a od konce 13. století postupně nabývajícím i některých městských rysů, sledovatelných i v konkrétní nálezové situaci a hmotné náplni (jámka v hloubce parcely, keramické dlaždice, skleněné nádoby). Nejstarší zachycená nadzemní kamenná zástavba patřila snad 15. věku, bohatý nálezový horizont této doby s nápadně vysokým podílem picí keramiky napovídá, že usedlost již tehdy mohla sloužit jako hostinec na vsi procházející frekventované trase.

Literatura

ČIŽMÁŘ, M. - HORÁLKOVÁ, P.

1993: Laténské a mladohradištní objekty v Kuřimi (okr. Brno-venkov). Přehled Výzkumů 1989, 55-56.

Rettungsgrabung an der vorgeschichtlichen und mittelalterlichen Lokalität im Zentrum von Kuřim (Bez. Brno-venkov). Mehrere Beobachtungen, die wir bei der Beaufsichtigung von kommunalen Ausgrabungsarbeiten auf der Parzelle des eingestürzten, wahrscheinlich in der Spätrenaissance oder in der Zeit des Barocks erbauten Wirtshauses Konkskriptionsnr. 18 auf dem Platz "náměstí Míru", im historischen Kern des Ortes machten, gaben uns Anlaß hier eine Flächenabdeckung im Ausmaß von ca. 170 m² vorzunehmen. So brachte man eine Siedlung mehrerer Kulturen zum Vorschein, besonders günstig gelegen auf einem zum SW bis S orientierten, mäßigen Abhang in 282,5-284 m Seehöhe; diese Niederlassung war auf einer durch degradierte Schwarzerden überdeckten Lößwehe, in der Nähe eines Wasserlaufs, entstanden.

Die Lokalität war bereits im alten Neolithikum besiedelt: in die ältere und mittlere Stufe der Kultur mit Linearkeramik gehörte eine kleine, einer Wanne ähnliche Grube. Funde des gleichen Alters gab es aber auch in den hangenden Schichten, ebenso wie in den mittelalterlichen Objekten. In diese gelangten sekundär auch Belege für die Besiedlung im jüngeren Neolithikum (Stichbandkeramik), sowie auch in den Zeiten der Lengyel-, Hallstatt- und jüngeren La Tene-Kultur (u.a. das Fragment eines Armrings aus Kobaltglas, des Typs Nr. 13 nach TH. E. HAEVERNICK), vom frühmittelalterlichen Fundstoff (11.-12. Jhd.) abgesehen. Auf den Zeitraum, wo sich hier die mittelalterliche Dorfsiedlung formte, d.h. auf die 1. Hälfte des 13. Jhdts., deuten zwei birnenförmige Vorratsgruben hin, mit einer Menge Gefäßscherben und Schlacke; in seine 2. Hälfte wird eine weitere, über 2 m tiefe Vorratsgrube mit reichem archäobotanischem Material angesetzt, ebenso wie eine quadratförmige Aushebung mit unverschalten Wänden. Im Hangenden erschienen weitere zahlreiche Funde nicht nur aus der gleichen Zeit, sondern auch aus dem 14. (z.B. Bodenfliesen mit vegetabilem Dekor), 15. und 16. Jhd. (sgn. Lošticer Becher, viele keramische Typen mit reicher Rädchenverzierung, Scherben von Glasgefäßen und Butzenscheiben). Ins 15. und 16. Jhd. datierten wir ferner die ältesten Fundamentmauern aus Stein, freigelegt auf der oben erwähnten Parzelle im historischen Kern von Kuřim, wo die ältere, relativ dicht besiedelte Niederlassung schon im Mittelalter den Charakter einer rein landwirtschaftlichen Siedlung in einigen Zügen überschritten hatte.

RETTUNGSGRABUNG AN DER TRANSITGASLEITUNGSTRASSE ZWISCHEN MUTĚNICE UND VELKÉ NĚMČICE (Bez. Hodonín u. Břeclav)

MARTIN GEISLER, Archeologický ústav AV ČR Brno

In der ersten Hälfte des J. 1992 wurde die im Vorjahr begonnene archäologische Grabung (in Přehled výzkumů 1991, 102) an der obgenannten Trasse (Bau 553) abgeschlossen. Aus den erst im Profil des Gasleitungsgrabens festgestellten Objekten konnten bloß Proben archäologischen Fundstoffs zwecks Datierung abgenommen werden. Eine teilweise Flächenabdeckung war uns nur im Falle der Überreste der laténzeitlichen Hütten - Obj. 36, 52, 53 - und einer Vorratsgrube der Únětice-Kultur - Obj. 40 - möglich, in der man außer Keramik auch ein menschliches Skelett fand.

Die Numerierung der Objekte, deren kartographische Koordinaten in allen Fällen nach der Grundkarte der ČSSR 1:10 000 bestimmt wurden, knüpft an die Numerierung aus dem J. 1991 an.

Kataster BRUMOVICE (Fundbericht Geschäftszahl 1190/92)

1. Obj. 31, 32 - undatierbare Siedlungsgruben

(Blatt 34-21-09 : 47 mm von der südl. Sektionslinie x 150 mm von der östl. Sektionslinie)

2. Obj. 33 - undatierbare Siedlungsgrube

- (Blatt 34-21-09 : 127 mm von der südl. Sektionslinie x 221 mm von der östl. Sektionslinie)
- Obj. 34, 35 - undatierbare Siedlungsgruben, Obj. 36 - latènezeitliche Hütte, Obj. 37 - Vorratsgrube aus der jüngeren Burgwallzeit
(Blatt 34-21-09 : 147 mm von der südl. Sektionslinie x 238 mm von der östl. Sektionslinie)
  - Obj. 38, 39, 40, 41, 42 - Siedlungsgruben der Únětice-Kultur (Blatt 34-21-09 : 79 mm von der westl. Sektionslinie x 70 mm von der nördl. Sektionslinie)

Kataster KLOBOUKY U BRNA (Fundbericht Geschäftszahl 1183/92)

- Obj. 43 - undatierbar (Graben?)
(Blatt 34-21-03) : 34 mm von der südl. Sektionslinie x 139 mm von der westl. Sektionslinie)

Kataster DIVÁKY (Fundbericht Geschäftszahl 1182/92)

- Obj. 46 - Siedlungsgrube der Horákov-Kultur, Obj. 47, 48, 49 - undatierbare Siedlungsgruben
(Die Objekte liegen auf einer durch 2 Punkte bestimmten Linie)
(Blatt 34-21-02 : 47 mm von der südl. Sektionslinie x 132 mm von der östl. Sektionslinie)
53 mm von der südl. Sektionslinie x 172 mm von der östl. Sektionslinie)

Kataster NIKOLČICE (Fundbericht Geschäftszahl 1180/92)

- Obj. 44 - Siedlungsgrube (?) aus der Spätbronzezeit
(Blatt 34-21-02 : 103 mm von der südl. Sektionslinie x 230 mm von der westl. Sektionslinie)
- Obj. 45 - urgeschichtliche Siedlungsgrube
(Blatt 34-21-02 : 112 mm von der südl. Sektionslinie x 210 mm von der westl. Sektionslinie)
- Obj. 50, 51 - burgwallzeitliche Vorratsgruben, Obj. 52, 53 - latènezeitliche Hütten
(Blatt 34-21-02 : 142 mm von der südl. Sektionslinie x 95 mm von der westl. Sektionslinie)

VÝZKUM NA POLYKULTURNÍ LOKALITĚ V POLOZE POD VINOHRADY V PŘIBICÍCH (okr. Břeclav)

MIROSLAV BÁLEK, Archeologický ústav AV ČR Brno

JOSEF UNGER, Archeologický ústav AV ČR Brno

ONDŘEJ ŠEDO, Archeologický ústav AV ČR Brno

V průběhu skrývek, které předcházely výzkumu římského polního tábora Přibice II (viz příspěvek v Přehledu výzkumů 1991, 61-64) bylo zjištěno také bohaté osídlení z různých období. Výzkumné práce věnované této problematice navazovaly na starší výzkum vedený v této poloze J. UNGREM a P. MICHNOU v letech 1975-1976.

V prostoru plošné skrývky (sonda I/92) bylo kromě příkopů náležejících k fortifikaci římského polního tábora nalezeno 47 dalších objektů. Kulturní vrstva a jáma vyplněná množstvím mazanice náležely do mladší doby bronzové (kultura velatická). Mělce zahloubený objekt zasahující do starších zásypů obsahoval nevýraznou keramiku z doby stěhování národů. Toto datování potvrzuje také střep z nádoby vytočené na hrnčířském kruhu, který je zdoben vlešťováním. Dále byla zjištěna zahloubená chata z časněslovanského období. Do mladší doby hradištní lze datovat rozsáhlý zahloubený objekt obdélného půdorysu, z jehož zásypu pocházejí hroudy kovářské strusky. S touto stavbou zřejmě souvisely početné kúlové jamky, ze kterých bylo možné sestavit neúplné půdorysy nadzemních staveb. Ojedinelé nálezy z dalších objektů dokládají trvání osídlení na lokalitě ještě v 15. století.

Při začišťování podloží byl na zkoumané ploše zjištěn depot sestávající ze 3 stříbrných prstenu a zlomků mince, která ostatní předměty datuje do 11. století.

Úzký řez (sonda II/92), vedený v prostoru, kde na základě výsledků letecké prospekce měl probíhat příkop římského polního tábora Přibice I, neumožnil řešení problematiky doby římské. V daném místě se kumulovaly zahloubené objekty, které náležely do časněslovanského období a do mladší doby hradištní. Ty výrazně porušily nálezovou situaci. V místech, kde řez zasahoval do prostoru prstencovitého útvaru, zřetelného na leteckých fotografiích, byl zachycen mohutný příkop se

stupňovitě upravenými stěnami (šířka 350, hloubka 210 cm od současného povrchu). Nepočtené nálezy keramiky, vyzvednuté ze dna výplně, datují objekt do 15. století. Na základě nálezu situace lze předpokládat, že opevnění chránilo brod přes řeku Jihlavu a trvalo jenom krátkou dobu.

Grabung in der Siedlung mehrerer Kulturen in Přibice (Bez. Břeclav). Bei der im Zusammenhang mit der Frage der römischen Feldlager Přibice I und Přibice II begonnenen Grabung (Přehled výzkumů 1991, 61-64) wurden auf der Grabungsfläche in der Flur "Pod vinohrady" Siedlungsobjekte aus der Bronzezeit (Velatice-Kultur), der slawischen Burgwallzeit und aus dem Mittelalter freigelegt. Man stieß außerdem auf ein Depot dreier, durch eine Münze ins 11. Jhdt. datierter Silberringe. Ein schmaler Suchgraben schnitt einen mächtigen, 350 cm breiten und 210 cm tiefen Graben an, der zu einer kleinen kreisförmigen Befestigung aus dem 15. Jhdt. gehörte.

RETTUNGSGRABUNG ZWISCHEN DEN GEMEINDEN PROSIMĚŘICE UND KYJOVICE (Bez. Znojmo)

MIROSLAV BÁLEK, Archeologický ústav AV ČR Brno
PAVEL KOŠTUŘÍK, Filozofická fakulta MU Brno
(Taf. 17)

Im April 1992 unternahmen Studenten am Katheder für Archäologie der philosophischen Fakultät der Masaryk-Universität Brno, unter der Leitung von M. BÁLEK und P. KOŠTUŘÍK, zwischen den obengenannten Gemeinden eine kleine Rettungsgrabung, veranlaßt durch den Bau des Gasleitungsanschlusses für das Ziegelwerk in Kyjovice (Taf. 17).

Im Gasleitungsgraben stellte man einige frühmittelalterliche und urgeschichtliche - vor allem neolithische-Objekte fest. Die letztgenannten, die meistens fundarm waren, brachten linear- und stichbandkeramisches Material.

Im Verlauf dieser Aktion konnten wir außerdem im Terrain die Übereinstimmung einer seltenen Fundsituation mit einer Luftaufnahme beweisen, auf der eine rechteckige Grube inmitten einer kreisförmigen Furche zu erkennen war. Es handelte sich bereits um den zweiten Fund dieser Art in der gleichen Flur "Za mlýnem" (vgl. PERNIČKA, R.M., Eine unikate Grabanlage der Glockenbecherkultur bei Prosiměřice, Südwest-Mähren. Sborník prací filosof. fakulty brněnské university E6, 1961, 9-54) - nämlich um ein von einem kreisförmigen Graben umgebenes Grab, dessen Zugehörigkeit zur Glockenbecherkultur höchstwahrscheinlich ist.

DALŠÍ ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY Z AREÁLU ŠPZ V LEDNICI (okr. Břeclav)

JAROSLAV PEŠKA, Regionální muzeum Mikulov
EVŽENIE KLANICOVÁ, Regionální muzeum Mikulov

Výkop pro plynovodní potrubí v areálu ŠPZ na katastrálním území obce Lednice narušil nejméně čtyři pravěké jámy a jeden sídlištní objekt z doby protohistorické. V prvním případě se jedná o typicky konicky profilované jámy s tmavohnědou hlinitou výplní, předběžně datované na podkladě získaného materiálu do doby bronzové. Pozornost zaujala zejména jáma z doby římské, z níž pochází charakteristická germánská keramika a také fragmenty na kruhu točeného římskoprovinciálního zboží, včetně drobné bronzové jehlice s profilovanou hlavicí. Množství amorfních zlomků sklovité porézní hmoty může představovat zbytek blíže nespecifikovaného tavícího procesu.

Z areálu ŠZP Lednice na pravobřežní sprašové terase řeky Dyje pochází množství nálezů z několika období pravěku.

Literatura

DOČKAL, T. - KRECHLER, I.

- 1987: Záchrané výzkumy v Lednici (okr. Břeclav). Přehled Výzkumů 1984, 78-79.

PEŠKA J.

- 1993: Grube der Kultur mit Mährischer Bemalter Keramik im Areal des Landwirtschaftlichen Schulbetriebes Lednice (bez. Břeclav). Přehled Výzkumů 1989, 25.

Weitere archäologische Funde aus dem Areal der Landwirtschaftlichen Schulbetriebes in Lednice (Bez. Břeclav). Bei der Aushebung der Gasleitungsrille wurden 4 Gruben aus der Bronzezeit und 1 römerzeitliche Objekt angeschnitten. Aus dem Objekt barg man germanische und römisch-provinziale Keramik, eine kleine profilierte Nadel aus Bronze und amorphe Bruchstücke einer glasartigen Masse (Spur irgendeines Schmelzprozesses?). Aus dieser Lokalität sind bereits zahlreiche urgeschichtliche Funde von früher her bekannt (DOČKAL - KRECHLER 1984, PEŠKA 1993).

NOVÉ ZJIŠTĚNÍ NA MALÝCH DOMANINÁCH U ŠITBOŘIC (okr. Břeclav)

JAROSLAV PEŠKA, Regionální muzeum Mikulov

EVŽENIE KLANICOVÁ, Regionální muzeum Mikulov

Menší zjišťovací výzkum na výšinném sídlišti Malé Domaniny u Šitbořic, které bylo zaměřeno leteckou prospekci v roce 1988 (BÁLEK 1991b, 81-82) a ověřeno sondážním průzkumem v roce následujícím (BÁLEK - PEŠKA 1991, 261-270), si kladl za cíl upřesnit dataci celého objektu.

Sonda o rozměrech 1 x 20 m byla situována kolmo na průběh jednoduchého příkopu, zachyceného geofyzikálním průzkumem v místech prudkého SV svahu, kde bylo možno předpokládat splachové vrstvy s materiálem. Intenzivní obdělávání místních záhumenků spolu se silnou erozí půdy zapříčinily odplavení svrchních nadložních vrstev až na úpatí svahu. Pod cca 50 cm vrstvou hnědozemě s výraznými stopami orby jsme na sprašovém podloží zachytili část tmavé výplně příkopu s náznaky přerušení. Proto byla sonda v těchto místech rozšířena na 3 x 3 m. Výzkum potvrdil oboustranné obloukovité ukončení příkopu širokého 160 x 200 cm s blíže neurčitelným přerušením bez dalších prvků složitější konstrukce. Příkop trapezovitého profilu a rovným dnem, identický s předešlým zjištěním (BÁLEK - PEŠKA 1991, obr. 6, 7, 10), byl v těchto místech hluboký jen 40-50 cm od podloží. Přes veškerou snahu se ze značně ztvrdlé tmavohnědé až černé výplně nepodařilo, kromě zlomků zrniterek, kousků mazanice a několika střepů nádob kultury se zvoncovitými poháry (pravděpodobně sekundárně do příkopu spláchnutých, získat přesvědčivý materiál, který by upřesnil datování opevněného sídliště.

Vezmeme-li v úvahu silnou erozi, převýšení terénu či případný výskyt valových násypů, jejichž existenci však nic nepřipomíná, poukazuje celková dispozice i relativně nízká hloubka příkopů na lehčí typ opevnění či ohrazení zdejší ostrožny (hlavně z přístupné východní strany), související nejspíše s jeho funkcí. Obdoby jsou známy především ze starší doby bronzové, např. v podobě fortifikace vrcholu nedalekého kopce v trati Prostřední Torhety na katastru téže obce, kde byl zčásti prozkoumán vnitřní příkop totožné profilace (NĚMEČEK - PEŠKA 1993, 122-123; PEŠKA 1990; PEŠKA - KLANICOVÁ 1992, 26). Příkopy shodného tvaru obepínaly dvojité kruhový areál věteřovské skupiny v Šumicích (BÁLEK 1991a, 250, obr. 2) a podobná opevnění známe i z území Dolního Rakouska (Allhartsberg, Kollnbrunn, Oberleiserberg, Stillfried, podle ústního sdělení G. TRNKY).

Literatura

BÁLEK, M.

- 1991a: Dvojitý kruhový příkop věteřovské skupiny u Šumic, okr. Znojmo. Arch. Rozhledy XLIII-2, 247-252.

BÁLEK, M.

- 1991b: Výsledky leteckého snímkování na Moravě v roce 1988. Přehled Výzkumů 1988, 81-82, Tab. 12:1.

BÁLEK, M. - PEŠKA, J.

- 1991: Nově zjištěné výšinné opevněné sídliště v trati Malé Domaniny u Šitbořic. Jižní Morava 27, 261-270.

NĚMEČEK, J. - PEŠKA, J.

- 1993: Další výšinné opevněné sídliště na katastru Šitbořic (okr. Břeclav). Přehled Výzkumů 1989, 122-123.

PEŠKA, J.

- 1993: Letecká prospekce Regionálního muzea v Mikulově na jižní Moravě v roce 1990. Přehled Výzkumů 1990, 128-130.

PEŠKA, J. - KLANICOVÁ, E.

- 1992: Záchranácké akce mikulovských archeologů na Břeclavsku v letech 1990-1991. Zpravodaj Regionálního muzea v Mikulově, RegioM 92. Mikulov, 26-28.

Neue Feststellungen auf Malé Domaniny bei Šitbořice (Bez. Břeclav). Um zur genaueren zeitlichen Einordnung der hiesigen Befestigung zu gelangen, führte man einen Suchgraben (1 x 20 m) lotrecht zum einfachen, durch geophysikalische Messung ermittelten Graben. Unter der ca 50 cm starken Schicht Ackerkrume zeigte sich die dunkelbraune bis schwarze Ausfüllung des 160-200 cm breiten Grabens mit einer beinahe unkenntlichen Unterbrechung und einem bogenförmigen Ausgang. Er war nur 40-50 cm tief. Durch sein trapezformiges Profil und den ebenen Grund stimmt er vollkommen mit den bisherigen Beobachtungen an dieser Lokalität überein (BÁLEK - PEŠKA 1991, Abb. 6, 7, 10). Seine Ausfüllung brachte außer Fragmenten von Reibplatten und Lehmwurf sowie Gefäßscherben der Glockenbecherkultur kein genauer datierbares Material. Der Graben entspricht in seinem Charakter nicht nur der Befestigung der benachbarten Lage "Prostřední Torhety" im Kataster derselben Gemeinde, sondern hat Parallelen auch in Šumice (BÁLEK 1991a, 250, Abb. 2), ebenso wie in Niederösterreich (nach einer frendl. Mitteilung G. TRNKAS).

NOVÉ ARCHEOLOGICKÉ LOKALITY NA ZNOJEMSKU A BŘECLAVSKU V R. 1992

JAROMÍR KOVÁRNÍK, Jihomoravské muzeum Znojmo

V r. 1992 jsme se zaměřili vyjma záchraných archeologických výzkumů také na terénní průzkumy zejména na dolním toku Dyje (k.ú. Hevlín, okr. Znojmo), dále pak ve V části okresu (okolí Miroslavi a Skalice) a v oblasti SZ od Znojma (Miličovice, Citonice). Kromě toho jsme věnovali pozornost také osídlení v okolí Pohorelic, okr. Břeclav (dolní Pojihlaví).

Zjistili jsme mimo jiné, že kolekce pravěké štípané industrie z lokalit na dolním toku Dyje (Hevlín III, VI; Hrabětice I-III, V aj.) byla zhotovena z odlišných druhů silicítů, než jaké známe z okolí Znojma nebo Moravského Krumlova. Jde např. o hnědě a tmavohnědě zbarvenou surovinu, dále pak o šedý rohovec s béžovým mramorováním a béžově zbarvené kusy suroviny. Není proto vyloučeno, že tato oblast mohla být zásobena také z jiných surovinových zdrojů (např. v sedimentech z okolí Hevlína (KOVÁRNÍK 1991, 103).

Rovněž nedaleko Miroslavi, okr. Znojmo, se nacházejí valounky rohovců, které byly opracovávány. Doložili jsme mezi nimi patinované úštěpy pravděpodobně mladopalcolitického stáří a neolitické nástroje.

Z levé terasy Jihlavy v k.ú. Příbic pochází drobnější bulbovaný úštěp. Nelze však s přesností říci, zda jde o nález z neolitu, nebo případně z mezolitu. Dále se tu vyskytly zlomky pravěké keramiky a keramiky z doby římské.

Osídlení z neolitu nebo eneolitu jsme podchytili v okolí Citonic (II), Damnic (I), Hrabětic (I-III, V), Milíčovic (I), Miroslavi (V), u Olbramkostela (I) a Skalice (IV). Nálezy pravěkého stáří pocházejí z Citonic I (mladší doba bronzová?), Damnic I, Hrabětic I, III-IV, Milíčovic I, Miroslavi V-VI, Skalice IV-VI, Strachotic VI (mladší doba bronzová, starší doba železná) a Znojma (Horní náměstí). Velmi zajímavý je nález učiněný asi 1000 m SZ od Skalice. Nemůžeme vyloučit, že jde o pravěkou mohyly.

Zlomky nádob z doby římské se vyskytly na lokalitách Hrabětic II, III, ve Strachoticích VI (Mícmancích) na Znojmsku a u Přibic, okr. Břeclav.

Osídlení z mladší doby hradištní (11. století) jsme zachytili na levém břehu Skaličky v Oleksovicích (II). Zlomky keramiky z mladší doby hradištní a z 1. pol. 13. stol. pocházejí z polí u V a J okraje Milíčovic.

Středověkého stáří (15.-16. stol.) jsou nálezy keramiky zachráněné při opravě silnice v Hostěradicích (III), Míšovicích a dále pak ze Znojma.

Závěrem lze říci, že terénní archeologický průzkum přinesl další upřesňující informace o pravěkém a raně historickém osídlení jak jižní a východní části okresu (s příhodnými podmínkami), tak oblasti s vyššími nadmořskými výškami SZ od Znojma na horním toku Gránického, Mašovického a Plenkovického potoka.

CITONICE I, okr. Znojmo

Pravěkou lokalitu jsme objevili asi 1000 m SSV od vesnice. Leží na mírném JV svahu nad Mramotickým potokem kolem železniční trati z Olbramkostela do Citonic. Soubor zlomků nádob umožňuje rámcové datování do mladší doby bronzové a případně do starší doby železné.

CITONICE II, okr. Znojmo

Stopy osídlení pravděpodobně z mladšího neolitu jsme doložili na J svahu při V okraji obce. Jde o nález nevýrazných keramických střepů a čepelovitého škrabadla ze šedého rohovce typu Krumlovský les. Uvedená lokalita naznačuje možnost intenzivnějšího neolitického a eneolitického osídlení v území ležícím SZ od Znojma v oblasti prameniště Plenkovického, Mramotického a Gránického potoka, podél jejichž dalšího toku JV směrem (Kravsko, Plenkovice, Hl. Mašůvky, Mramotice aj.) se nacházejí početné archeologické lokality zejména mladoneolitického stáří.

DAMNICE I, okr. Znojmo

Jako polykulturní lokalitu lze označit JV orientovaný svah nad soutokem Miroslavky a Bezejmenného potoka, který se nachází asi 1000 m SZ obce. Kolekci nálezů tvoří zlomky pravěké keramiky z neolitu, doby bronzové, poté štípaná industrie a kamenná podložka.

HOSTĚRADICE III, okr. Znojmo

V průběhu opravy silnice v Hostěradicích byly porušeny středověké kulturní vrstvy a objekty. Při průzkumu jsme zde našli zlomky nádob (hrnců), části železných předmětů, zlomky středověkého skla a zvířecí kosti. Získaný materiál lze předběžně zařadit do 15.-16. století.

HRABĚTICE I, okr. Znojmo

Pravěké osídlení jsme doložili na poli u JZ okraje vesnice v místě katastrálních hranic s obcí Šanov. Kromě keramiky jsme tu získali také štípanou industrii. Některé nástroje s retuší jsou zhotoveny z rohovce hnědé až hnědozelené barvy. Jde o zajímavý druh suroviny, který se odlišuje od tradičně používaných rohovců této oblasti.

HRABĚTICE II, okr. Znojmo

Menší soubor archeologických nálezů pochází z pole v trati Za kalvárií asi 200 m J od lokality Hrabětic I. Je zde zastoupena keramika, štípaná industrie a struska. Keramiku lze datovat do neolitu, dále s největší pravděpodobností do doby římské a poté do středověku. Z neolitického období pochází dvoupodstavové jádro opět z odlišné (tmavošedé) suroviny. Dále se tu vyskytují také kusy neopracované suroviny béžové barvy.

HRABĚTICE III, okr. Znojmo

Polykulturní lokalitu jsme zachytili asi 1300 m od JV okraje Hrabětic. Jde o mírné návrší (s pevnůstkou z r. 1938) na levém břehu Dyje. Povrchovým sběrem jsme tu shromáždili soubor keramických střepů pravěkého stáří (neolit, eneolit, doba bronzová, starší doba železná). Vyskytují se

tu zlomky okrajů hrncovitých nádob, misek, střepy se zdršňovaným povrchem aj. Některé fragmenty bychom mohli zařadit do doby římské. Dále jsme zde našli část pečlivě retušovaného nástroje se srpovým leskem a dvoupodstavové jádro druhotně používané jako otloukač, u něhož bylo jako suroviny použito šedě a hnědě zbarveného rohovce s béžovým mramorováním. Uvedený druh suroviny se vyskytuje v sedimentech v okolí Hevlína (Hevlín VI; KOVÁRNÍK 1991, 103) aj.

HRABĚTICE IV, okr. Znojmo

Zlomky keramiky z doby římské jsme našli asi 400 m Z od Trávního Dvora vpravo cesty z Hrabětic. Kromě toho se tu vyskytly střepy středověkých nádob. Jde o polohu na levém břehu Dyje.

HRABĚTICE V, okr. Znojmo

Další nálezy pocházejí z mírně vyvýšené levé terasy Dyje, která se nachází S směrem od Trávního Dvora, avšak v jeho bezprostřední blízkosti. Soubor archeologického materiálu tvoří především střepy pravěké (neolitické) keramiky. Zajímavá je část čepele z rohovce béžové až hnědé barvy se zbytkem černé kůry.

MILÍČOVICE I, okr. Znojmo

V průběhu terénního archeologického průzkumu jsme objevili nové sídliště z mladší doby kamenné, které se rozkládá na mírném V až JV orientovaném svahu u V okraje vesnice. Lokalita leží na pravém břehu Mramotického potoka. Vedle zlomků keramiky se tu vyskytla štípaná industrie, k jejímuž zhotovení bylo použito surovin z oblasti Jevišovické pahorkatiny (rekrytalizované křemité pískovce, silicitová krusta). Nálezy doplňují fragmenty tuhové keramiky z mladší doby hradištní až z pol. 13. století.

MIROSLAV IV, okr. Znojmo

Asi 400 m V od Miroslavi v trati Lopaty se rovněž nacházejí valounky rohovců. Některé z nich jsou rozštípany a odtěžené plochy jsou již patinovány. Je proto možné, že uvedený J svah byl osídlen v období mladšího paleolitu.

MIROSLAV V, okr. Znojmo

Asi 1500 m JVV od okraje městečka leží na levém břehu Miroslavky u Miroslavského rybníka pravěké sídliště. Podle nálezů se můžeme domnívat, že tato poloha byla osídlena v průběhu pravěku několikrát. Mezi nálezy z mladší, případně pozdní doby kamenné je zastoupena štípaná industrie (část retušovaného nástroje, jádro aj.) a valounky rohovců s černě zbarvenou kůrou. Střepy nádob lze dále přiřadit do doby bronzové a starší doby železné.

MIROSLAV VI, okr. Znojmo

Nevýrazné zlomky pravěké keramiky se občas vyskytují na pravém břehu Miroslavky vlevo státní silnice Znojmo-Brno.

MÍŠOVICE, okr. Znojmo

V souvislosti s generální opravou silnice a inženýrských sítí v Hostěradicích došlo k porušení středověkých vrstev také na dalším úseku místní komunikace v Míšovicích. Keramické nálezy můžeme rovněž zde datovat do 15/16 století.

OLBRAMKOSTEL I, okr. Znojmo

Neolitické nebo eneolitické sídliště se také rozkládalo na JZ svahu v okolí Nového rybníka asi 800 m SZ od Olbramkostela. Jde o další lokalitu na Plenkovicím potoku v oblasti Šumenského hvozdu (s nejvyšší kótou Kraví horou 478 m n.m.). Nálezy tvoří zlomky keramiky a štípané nástroje. Mezi nimi jsou retušované úštěpy, čepele a pečlivě opracovaný hrot šípů (KZP?). Po surovinové stránce byly použity rohovce typu Krumlovský les a rekrytalizované křemité pískovce, případně silicitová krusta z přilehlé oblasti Jevišovické pahorkatiny.

OLEKSOVICE II, okr. Znojmo

V okolí kostela na levém břehu Skaličky se nalézají zlomky mladohradištní keramiky asi z 11. století. Jde o hrncovité tvary s charakteristickou profilací a výzdobou. Kromě toho je tu středověká keramika, což svědčí o intenzivním osídlení této polohy.

SKALICE IV, okr. Znojmo

Při podzimní orbě byly rozorány archeologické objekty na poli vzdáleném asi 500 m SZ obce. Jde o polohu, která se zvedá poměrně vysoko nad levý břeh Skaličky. Z rozoraných objektů pochází početnější soubor zlomků pravěkých nádob. Hrnčovitě tvary mají nálevkovitý tvar hrdla. Jejich stěny jsou zdobeny plastickou výzdobou. Mezi nálezy se dále vyskytuje štípaná industrie a zlomky kostí, které jsou někdy přepálené. Lokalitu můžeme rámcově datovat do mladší nebo pozdní doby kamenné.

Asi 200 m JV v blízkosti hliníku bývalé cihelny prozkoumal J. ŘÍHOVSKÝ (1959) dva objekty horákovské kultury.

SKALICE V, okr. Znojmo

Potok Skalička se zahlubuje v místech katastrálních hranic s Trstěnicemi do poměrně hlubokého údolí. Na obou březích je akátový les. Asi 1000 m SZ od Skalice jsme objevili na levém břehu Skaličky s největší pravděpodobností mohylu. Její výška se pohybuje kolem 1 m a průměr asi kolem 12 m. V případě, že jde vskutku o mohylu, naskytá se tu otázka jejího vztahu k některým z pravěkých sídlišť v okolí. Nemůžeme vyloučit, že uvedená mohyla by mohla mimo jiné souviset s osídlením např. horákovské kultury (Morašice: ŘÍHOVSKÝ 1956, NEKVASIL 1967; Skalice: ŘÍHOVSKÝ 1959; Trstěnice: KAUFMAN 1964).

V lese na levém břehu uvedeného potoka jsou navíc patrné terénní zásahy. Datování mohyly však může upřesnit pouze archeologický výzkum.

SKALICE VI, okr. Znojmo

Nález tuhové keramiky jsme zachytili asi 1700 m SSV od Skalice. Vzhledem k tomu, že jde o atypický materiál, nemůžeme prozatím tuto lokalitu přesněji časově zařadit.

STRACHOTICE VI, okr. Znojmo

Dne 24.8.1992 oznámili policisté z Okresního ředitelství ve Znojmě nález kosterních pozůstatků, které se našly při výkopu u novostavby rodinného domku M. Maršouna v části Micmanice na SV až V okraji obce. Při záchranném výzkumu jsme zjistili následující profil. Na povrchu byla jílovitá vrstva (0-15 cm), která tvořila mlát zbourané stodoly. Pak následovala 45 cm mocná vrstva hnědočerné půdy. Od 60 cm do hloubky 155 až 175 cm se nacházela tmavá kulturní zemina s archeologickými nálezy, zejména se střepy nádob, kusy mazanice a zvířecími kostmi. Zlomky keramiky lze rámcově zařadit do doby bronzové, dále horákovské kultuře a do doby římské.

Lidské kostry se nacházely v J rohu výkopu, a to v jámě, která se mísovitě zahlubovala do šterkovitého podloží. Skelety byly uloženy nad sebou. Lebka jedné z nich se nacházela při Z až SZ straně objektu, druhá lebka byla na protější straně.

Vzhledem k tomu, že byly bez dalších nálezů a na profilu byl zřetelný zásah do kulturní vrstvy s nejmladšími nálezy ze starší doby železné, můžeme je pouze orientačně zařadit jako mladší, než byla vrstva s nálezy horákovské kultury.

ZNOJMO - ALTHANSKÝ PALÁČ, okr. Znojmo

Výkopem pro elektrický kabel a kabelovou televizi byla na Horním náměstí před základy Althanského paláce porušena archeologická vrstva se středověkými nálezy (14.-16. stol.). Kromě toho se zde vyskytla také keramika z doby bronzové.

ZNOJMO - DOLNÍ ČESKÁ UL., okr. Znojmo

K porušení archeologického souvrství došlo také na Dolní České ulici. Šlo opět o mocnější vrstvy s nálezy z mladší doby hradištní a ze středověku. Vyskytovala se zde jak silnostěnná tuhová keramika (asi pol. 13. stol.), tak keramika z následujícího období (14.-16. stol.).

ZNOJMO - MĚSTSKÝ LESÍK, okr. Znojmo

Po pravé straně silnice do nové nemocnice ve Znojmě a do Únanova se na okraji Městského lesíka nachází "opevnění" přibližně kruhového tvaru. Tvoří ho menší vnější val, příkop a návrší uvnitř areálu. Širší archeologická sonda, která procházela od středu tohoto opevnění směrem k vnějšímu okraji, nezachytila žádný archeologický objekt, vrstvu ani nález.

Naskytá se proto také otázka, zda by nemohlo jít o zbytky vojenského opevnění. Např. r. 1742 za válek Marie Terezie s Bedřichem II. bylo Znojmo Prusy obsazeno. Vojenské akce proběhly ve Znojmě a v okolí za Napoleonských válek (r. 1799 tábořil ve Znojmě s ruským vojskem generál Lvov,

r. 1805 tu bylo ubytováno 30 000 mužů císařského a ruského vojska). V r. 1809 došlo k bitvě mezi rakouskými vojsky a Napoleonovou armádou u obcí Dyje, Tasovic, Hodonic, Suchohrdel a Kuchařovic. V této souvislosti je třeba připomenout, že popisované opevnění leží v blízkosti Přímětic. V Příměticích měl totiž císař Napoleon I. hlavní stan a po porážce rakouského vojska bylo na přímětické faře vyjednáno příměří.

V popisovaném případě jde o strategickou polohu s výhledem na Znojmo a dále na Kuchařovice, Suchohrdly a plošinu terasy řeky Dyje u obcí Dyje, Tasovic a Hodonic. Z výše uvedených skutečností nemůžeme proto vyloučit případný vztah této lokality právě ke vzpomínuté bitvě v r. 1809 (10.-11.7.).

Souvislost se cvičišťem 24. pěšího pluku československého vojska, které se nacházelo od 20. let v dolní části uvedeného návrší, pamětníci prozatím nepotvrdili.

PŘIBICE, okr. Břeclav

Vícenásobně byly osídleny terasy řeky Jihlavy JV od Pohořelic. Asi 2500 m SSZ Přibic jsme našli bulbovaný ústěp drobnějších rozměrů. Mohlo by jít o neolitický nález, avšak jeho mírná patina na vnější straně nevylučuje případné vyšší stáří (mezolit?). Na lokalitě se dále vyskytují zlomky pravěké keramiky a keramiky z doby římské.

Literatura

KAUFMAN, J.

- 1964: Halátská mohyla v Trstěnicích u Moravského Krumlova. Arch. Rozhledy 16, 280, 289, obr. 86.

KOVÁRNÍK, J.

- 1991: Další archeologické lokality ze Znojemska a Třebíčska. Přehled Výzkumů 1991, 102-107.

NEKVASIL, J.

- 1967: Hrob horákovské kultury z Morašic (okr. Znojmo). Přehled Výzkumů 1967, 52-53, tab. 37-38.

ŘÍHOVSKÝ, J.

- 1956: Mohyla horákovské kultury v Morašicích na Moravě. Arch. Rozhledy 8, 13-18, obr. 21-26.

- 1959: Horákovské sídliště ve Skalici na Krumlovsku. Arch. Rozhledy 11, 649-653, obr. 244-246, 252:1, 253.

Neue, 1992 festgestellte archäologische Lokalitäten in den Gegenden von Znojmo und Břeclav. Die Abteilung für Archäologie des Südmährischen Museums Znojmo widmete sich im J. 1992 - außer Rettungsgrabungen - auch der Gelände-prospektion am unteren Thayalauf (Katastergebiet Hrabětice, Bez. Znojmo), ebenso wie im östlichen Teil des Kreises Znojmo (Umgebung von Miroslav) und im Raum nordwestlich von Znojmo (Citonice I-II, Milíčovice I, Olbramkostel I). Wir schenken außerdem der Besiedlung in der Umgebung von Pohofelice (Bez. Břeclav), d.h. im unteren Jihlavatal, Aufmerksamkeit.

Jungpaläolithische und neolithische Artefakte, einschließlich Hornsteingeröllen, entstammen der Umgebung von Miroslav (Miroslav IV - Bez. Znojmo). An der linken Terrasse des Flusses Jihlava im Katastergebiet Přibice (Bez. Břeclav) gewannen wir einen kleineren Abschlag aus dem Meso- oder Neolithikum. Neo- und äneolithische Besiedlung registrierten wir im Umkreis von Citonice II, Damnice I, Hrabětice I-III, V, Miroslav IV-V und Olbramkostel I. Funde urgeschichtlichen Alters kamen in Citonice I, Damnice I, Hrabětice I, III-IV, Milíčovice I, Miroslav V-VI, Strachotice VI und Znojmo vor.

Gefäßfragmente der römischen Kaiserzeit fand man an den Lokalitäten Hrabětice II-III, Strachotice VI (Micmanice) im Bez. Znojmo sowie Přibice (Bez. Břeclav).

Besiedlung der jüngeren slawischen Burgwallzeit (11.-12. Jhd.) erfaßten wir in Oleksovice II. Siedlungsfunde aus dem Zeitraum zwischen dem 11. und Mitte des 13. Jhdts. verzeichnete man in Milíčovice I und in der Dolní-Česká-Gasse in Znojmo. Mittelalterliche Funde gab es in Hostěradice, Míšovice und im historischen Stadtkern von Znojmo.

Positives Ergebnis der Geländeaufnahme (bzw. Suchgrabungen) im J. 1992 stellt die Zunahme der Anzahl der namentlich in die Jungsteinzeit, event. ins Öneolithikum fallenden Lokalitäten dar, die sowohl am unteren Thayalauf (Gegend von Hrušovany nad Jevišovkou), als auch im Raum nordwestlich von Znojmo - am oberen Lauf der Bäche namens Gránický und Plenkovický - liegen. Interessant ist die Feststellung, daß man am unteren Thayalauf (Umgebung von Hrušovany nad

Jevišovkou, Hevlín u.s.) zur Herstellung urgeschichtlicher Spaltindustrie auch verschiedene Rohstoffarten wahrscheinlich lokaler Herkunft verwendet hatte (KOVÁRNÍK 1991, 103).

POVRCHOVÝ PRŮZKUM PLÁNOVANÉHO ÚSEKU TRASY DÁLNICE D 35 PŘÁSLAVICE - LIPNÍK NAD BEČVOU (okr. Olomouc, Přerov)

MARTIN GEISLER, Archeologický ústav AV ČR Brno

V roce 1992 byla na AÚ ČSAV vypracována územní studie pro trasu dálnice D35 v úseku Přáslavice - Lipník nad Bečvou (stavba 3510, 3511) jako podklad pro dokumentaci požadovanou zákonem č. 244/1992 Sb. o posuzování vlivu na životní prostředí. V jejím rámci byl rovněž proveden povrchový průzkum trasy, limitovaný však do značné míry termínem odevzdání studie.

Sporadické zlomky rámcově pravěké keramiky byly nalezeny severně od přechodu dálniční trasy přes silnici Přáslavice - Daskabát, severozápadně od osady Kocourovce (katastr Přáslavice, na ZM ČSSR 1:10 000 25-11-17 v okolí bodu vzdáleného 55 mm od Z s.č. a 150 mm od J s.č.).

Podrobnější povrchový průzkum byl proveden na katastru Daskabát, především v okolí bezejmenného středověkého hrádku uváděného V. DOHNALEM v NZ č.j. 2150/76. S největší pravděpodobností se jedná o hrádek typu motte nacházející se severozápadně od obce v trati "U slaného" na levém břehu bezejmenného pravobřežního přítoku Vrtůvky (na výše uvedené mapě 25-11-17 137 mm od J s.č. a 227 mm od Z s.č.). V okruhu 50 až 100 m kolem této lokality jsme na obou březích potoka nalézali zlomky keramiky datovatelné do 13. až 15. st. Hypoteticky lze uvažovat, že právě v tomto prostoru byla původně situována zaniklá ves Otěhřiby (NEKUDA V., 1961: Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu, 84, Brno), uváděná k roku 1481 jako pustá, obnovena v polovině 16. st., kdy je (1568) uváděna při zboží tršickém. Při vkladu roku 1581 se jmenuje Ves Nová, jinak Daskabát. Na terasách po obou březích zmiňovaného bezejmenného potoka dokládají zlomky keramiky i osídlení datovatelné do mladší a pozdní doby bronzové, které jsme mohli sledovat přibližně do vzdálenosti 200 m západně i východně od hrádku.

V místě křížení trasy dálnice se silnicí Dolní Újezd - Bohuslávky, severovýchodně od obce, mezi polními tratěmi "Dílnice" a "Spálová" (katastr Dolní Újezd, na ZM ČSSR 1:10 000 25-11-24 mezi body vzdálenými 148 mm od J s.č. - 70 mm od Z s.č. - 133 mm od J s.č. - 116 mm od Z s.č.) jsme po obou stranách této silnice zjistili sporadický výskyt nevýrazných zlomků pravěké keramiky, které lze pouze rámcově datovat do neolitu a doby bronzové.

Podrobný povrchový průzkum byl proveden rovněž v severozápadní části katastru Lipníka nad Bečvou v tratích "Horní" a "Dolní Hodončí" (na ZM ČSSR 1:10 000 25-11-24 přibližně mezi body vzdálenými 145 mm od V s.č. - 80 mm od J s.č. a 77 mm od V s.č. - 25 mm od J s.č.), kterým jsme se pokusili lokalizovat zaniklou středověkou ves Odončí. Nalezeny pouze novověké zlomky keramiky koncentrující se především podél silnice Lipník - Bohuslávky, které se zaniklou vsí zřejmě nesouvisí. V trase dálnice ves nebyla lokalizována.

Geländeaufnahme in Raum des geplanten Autobahnabschnitts zwischen Přáslavice und Lipník nad Bečvou (Bez. Olomouc u. Přerov). Bei der Geländeaufnahme des obengenannten Abschnitts der geplanten Autobahn D 35 stießen wir auf dem Katster der Gemeinde Přáslavice (55 mm von der westl. Sektionslinie und 150 mm von der südl. Sektionslinie auf der Grundkarte der ČSSR 1:10 000, Blatt 25-11-17) auf vereinzelt, nicht näher bestimmbare Scherben vorgeschichtlicher Keramik. Auf dem Kataster Daskabát wurden in der Umgebung eines namenlosen, in der Flur "U slaného" (137 mm von der südl. Sektionslinie und 227 mm von der westl. Sektionslinie auf derselben Grundkarte, Blatt 25-11-17) liegenden mittelalterlichen Hausberges Scherben aus dem 13. - 15. Jhdt. geborgen. Gerade in dieser Gegend könnte man die Existenz einer Ortswüstung namens Otěhřiby in Erwägung ziehen (vgl. NEKUDA V., 1961: Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu, 84, Brno).

Außer mittelalterlicher Keramik wurden hier auch Gefäßscherben gefunden, die in die jüngere sowie auch späte Bronzezeit anzusetzen sind. Auf dem Kataster Dolní Újezd, zwischen den Fluren "Dílnice" und "Spálová" (148 mm von der südl. Sektionslinie und 116 mm von der westl. Sektionslinie auf derselben Grundkarte, Blatt 25-11-24) kamen beinahe untypische, im großen und ganzen meistens dem Neolithikum und der Bronzezeit entsprechende Scherben vor.

NOVÉ ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY Z OKOLÍ BŘECLAVI (okr. Břeclav)

JIŘÍ JANÁL, Hulín

Okolí Břeclavi je v literatuře známo četnými archeologickými nálezy. Články věnované jednotlivým lokalitám vedly ke vzniku soupisové práce B. DOSTÁLA (1968), která podává ucelený přehled dosavadních poznatků.

Při Regionálním muzeu v Mikulově pracovala pod vedením dr. J. UNGERA a dr. J. PEŠKY skupina neprofesionálních archeologů. Výsledky práce této skupiny významně přispívají k doplnění obrazu dávného osídlení krajiny. Předložená práce navazuje na tuto činnost a shrnuje výsledky povrchových výzkumů bezprostředního okolí města Břeclavi, které autor provedl v průběhu let 1991-1992.

Cílem těchto výzkumů bylo ověření terénní situace na známých archeologických lokalitách. Zároveň byla provedena prospekce na místech dosud nezkoumaných. Tato činnost mi byla umožněna tím, že v Břeclavi studuji na střední škole a výzkumná aktivita vyplňuje můj volný čas.

Jádrem článku je soupis zkoumaných archeologických nalezišť. Obsahuje stručnou charakteristiku místa nálezu a získaných nálezů. Názvy tratí byly překontrolovány v roce 1993 na katastrálních mapách v místním pracovišti katastrálního úřadu. Souřadnice byly zjišťovány měřením od okrajů mapových listů od západní a jižní sekční čáry.

1. BŘECLAV

Trať: Nivečky (dle ZM 1 : 10 000);

Parcela číslo: 631

Mapa 1 : 10 000 : ZM 34-23-09, 162:15;

Místopisně: 1 km severně od okraje Staré Břeclavi, jižní okraj terénní vlny na levém břehu Svodnice

Komponenta a datování: stopa aktivity, doba bronzová

sídlíště, doba hradištní

Nálezy: úlomky keramiky, mazanice;

Literatura: nepublikováno

2. BŘECLAV

Trať: U hájku (dle literatury)

Nivečky (dle ZM 1 : 10 000)

Parcela číslo: 631

Mapa 1 : 10 000 : ZM 34-23-14, 264:378

Místopisně: 1 km severně od okraje Staré Břeclavi, vlevo od silnice Břeclav-Ladná na mírné vyvýšenině

Komponenta a datování: stopa aktivity, pravěk

stopa aktivity, starší doba železná, doba laténská

stopa aktivity, doba římská

Nálezy: štípaná industrie, keramika;

Literatura: DOSTÁL 1968, 23; PERNÍČKA 1965, 343

3. BŘECLAV

Parcela číslo: 615

Mapa 1 : 10 000 : ZM 34-23-14, 257:370

Místopisně: štěrkovna 1,5 km severovýchodně od Staré Břeclavi, nález ve štěrkové cestě od opuštěné štěrkovny k severu

Komponenta a datování: předmět mimo kontext, pravěk

Nález: štípaná industrie (sekundární uložení?)

Literatura: nepublikováno

4. BŘECLAV

Parcela číslo: 1027/6

Mapa: 1 : 10 000 : ZM 34-23-14, 287:317

Místopisně: malá vyvýšenina při odbočce na Ladnou ze silnice Břeclav-Hrušky

Komponenta a datování: sídliště, doba laténská

stopa aktivity, doba římská

Nálezy: keramika, brousky

Literatura: nepublikováno

5. BŘECLAV

Trať: Kopec u hřbitova (dle literatury)

Parcela číslo: 2639

Mapa: 1 : 10 000 : ZM 34-23-14, 217:288 a 219:296

Místopisně: vyvýšenina se hřbitovem na severním okraji Staré Břeclavi, nálezy se nacházejí při jižní a východní zdi

Komponenta a datování: stopa aktivity, pravěk

stopa aktivity, doba hradištní

Nálezy: keramika, mazanice

Literatura: DOSTÁL 1968, 27, 42-43

6. BŘECLAV

Trať: Žleby

Parcela číslo: 1152, 1389

Mapa: 1 : 10 000 : ZM 34-23-14,

východní okraj 428:300

západní okraj 386:280

Místopisně: 3,5 km severovýchodně od středu Staré Břeclavi, mírný svah k železniční trati Břeclav-Přerov, na východním okraji sídliště opuštěná pískovna

Komponenta a datování: sídliště, doba laténská

Nálezy: keramika, struska, mazanice, přeslen

Literatura: DOSTÁL 1968, 22

7. BŘECLAV

Trať: Přední čtvrtky (dle ZM 1 : 10 000)

Mapa: 1 : 10 000 : ZM 34-23-14, 395:225

Místopisně: 2,3 km východně od středu Staré Břeclavi, jazykovitý výběžek východně od remízku

Komponenta a datování: stopa aktivity, doba bronzová

Nálezy: keramika, mazanice

Literatura: nepublikováno

8. BŘECLAV

Trať: Přední čtvrtky (dle ZM 1 : 10 000)

Mapa: 1 : 10 000 : ZM 34-23-14, 289:231

Místopisně: 2,3 km východně od středu Staré Břeclavi, severozápadně od jazykovitého výběžku

Komponenta a datování: stopa aktivity, pravěk

stopa aktivity, doba bronzová

stopa aktivity, doba laténská

Nálezy: štípaná industrie, keramika, struska

Literatura: nepublikováno

9. BŘECLAV

Trať: Přední čtvrtky (dle ZM 1 : 10 000)

Mapa: 1 : 10 000 : ZM 34-23-14, 390:214

Místopisně: 2,3 km východně od středu Staré Břeclavi, západní okraj remízku

Komponenta a datování: stopa aktivity, kultura zvoncovitých pohárů

stopa aktivity, doba laténská

Nálezy: keramika, struska

Literatura: nepublikováno

10. BŘECLAV

Trat': Hrušecké

Parcela číslo 2848/2

Mapa: 1 : 10 000 : ZM 34-23-14, 325:146

Místopisně: 2 km jihovýchodně od středu Staré Břeclavi, levý břeh pravostranného přítoku Svodnice
jihovýchodně od spádoviště železniční stanice Břeclav

Komponenta a datování: stopa aktivity doba hradištní

Nálezy: keramika

Literatura: nepublikováno

11. BŘECLAV

Trat': Zadní louky

Zadní hrúd (dle ZM 1 : 10 000)

Parcela číslo: 3338

Mapa: 1 : 10 000 : ZM 34-23-19, 338:275

Místopisně: 2,5 km jihovýchodně od středu Břeclavi, levý břeh levostranného přítoku Svodnice

Komponenta a datování: stopa aktivity, doba laténská

Nálezy: keramika

Literatura: nepublikováno

12. KOSTICE

Trat': Louky od Břeclavska

Parcela číslo: 2614

Mapa: 1 : 10 000 : ZM 34-23-19

západní okraj 356:276

východní okraj 377:268

Místopisně: 3 km jihovýchodně od středu Břeclavi, levý břeh levostranného přítoku Svodnice

Komponenta a datování: stopa aktivity, kultura zvoncovitých pohárů

sídlíště, pozdní doba hradištní

Nálezy: keramika, struska, přeslen, štípaná industrie

Literatura: nepublikováno

Přehled zkoumaných nalezišť, včetně nově objevených napovídá, že i výzkum relativně dobře prozkoumaných míst nelze považovat za ukončený. Naznačuje nám možnosti doplňování obrazu osídlené krajiny systematicky prováděným povrchovým výzkumem zvoleného regionu.

Literatura

DOSTÁL, B.

- 1968: K prehistorii a protohistorii Břeclavi. In: Břeclav-dějiny města. Břeclav, 9-44.

PERNIČKA, R.M.

- 1965: Povrchový průzkum v prostoru Břeclav-Ladná. Sborník Prací Fil. Fak. Brno E 10, 343.

Neue archäologische Funde aus der Umgebung von Břeclav (Bez. Břeclav). Der Aufsatz bringt eine übersicht der archäologischen Lokalitäten in der Umgebung von Břeclav, welche der Verfasser während der Geländeaufnahme in den J. 1991-1992 feststellte. Das Ziel dieser Aktion war einerseits eine überprüfung der Geländebeschaffenheit an den bereits bekannten archäologischen Fundorten, andererseits die Prospektion in bislang unerforshtem Raum.

2.9. SPECIÁLNÍ METODY

VÝSLEDKY LETECKÉHO SNÍMKOVÁNÍ NA MORAVĚ V ROCE 1992

MIROSLAV BÁLEK, Archeologický ústav AV ČR Brno

Počátkem června 1992 jsme uskutečnili čtyři lety v celkové délce 7 letových hodin letounem Z-43 brněnského Aeroklubu v prostoru Podyjí v okresech Břeclav a Znojmo. Cílem bylo navázat na objevy římských polních táborů v roce 1991 a pokusit se vysledovat v tomto prostoru další. Průzkumné lety přinesly zjištění, která dokládají existenci nových římských polních táborů v Přibicích, Ivani a na Mušově v trati Na pískách vše okr. Břeclav, dále pak v Hrušovanech nad Jevišovkou okr. Znojmo. Na řadě lokalit okresu Brno-město, Brno-venkov, Břeclav a Znojmo byly také pozorovány ve vegetaci příznaky sídlištních objektů, hrobů s kruhovým žlábkem a opevňovacích příkopů a žlábků. Poloha jednotlivých nalezišť je uváděna kartografickými souřadnicemi (v milimetrech odsunutých vždy od západní a jižní sekční čáry z map v měřítku 1:100 000 (ZM ČSSR), s uvedením kladu listu (např. 34-1 Znojmo, 100 od Z, 50 od J). Ke stručné formě popisu pozorovaných vegetačních příznaků je připojena také jejich možná interpretace.

PŘIBICE, okr. Břeclav

Poloha: 34-1 Znojmo, 410 od Z, 330 od J.

Kvadratický útvar tvořený třemi stranami spojenými oblými nárožími, na protilehlých stranách dvě přerušení - vstupy. Jde o projev příkopu druhého římského polního tábora v blízkosti prvního zachyceného v roce 1991.

Kruhový půdorys o průměru asi 20 m, tvořený 4 m širokou linií.

Projev opevňovacího příkopu - středověk. Větší počet bodových útvarů - sídlištní objekty pravděpodobně ze zaniklé vsi Bořanovice.

IVANĚ, okr. Břeclav

Poloha: 34-1 Znojmo, 428 od Z, 273 od J.

Dvě pravoúhlé linie spojené zaobleným nárožím. Na delší straně přerušení s krátkou předsunutou linií - brána. Příkop římského polního tábora.

MUŠOV, okr. Břeclav

Poloha: 34-1 Znojmo, 433 od Z, 227 od J, trať "Na pískách".

Linie čtvercového tvaru se zaoblenými nárožími, rozměry asi 100 x 100 m. Fotodokumentace nebyla pořízena, při dalším letu, kterému předcházela dešť, příznaky vymizely. Pravděpodobně jde o další, v pořadí již čtvrtý římský polní tábor v této poloze.

HRUŠOVANY NAD JEVIŠOVKOU, okr. Znojmo

Poloha: 34-1 Znojmo, 322 od Z, 136 od J.

Dvě navzájem pravoúhlé linie spojené oblým nárožím. Část příkopu římského polního tábora.

BRNO - CHRLICE, okr. Brno - město

Poloha 24-3 Brno, 486 od Z, 115 od J.

Rozsáhlé sídliště s asi 60 obdélnými a kruhovými půdorysy (chaty a jámy) - nedatováno.

UNKOVICE, okr. Brno - venkov

Poloha: 34-1 Znojmo, 438 od Z, 377 od J.

Sídliště s několika desítkami objektů, čtvercové a obdélné půdorysy chat, jámy, nedatováno.

PŘÍSNOTICE, okr. Brno - venkov

Poloha: 34-1 Znojmo, 468 od Z, 343 od J, trať "Želízka".

Lineární obdélný půdorys - příkop (rozměry 450 x 170 m) ohrazující vnitřní zástavbu, která je podél delší osy oddělena pruhem bez vegetačních příznaků (ulice?). Uprostřed kratších protilehlých stran jsou přerušeny - vstupy. Podle J. UNGERA jde o zaniklou středověkou vesnici Želice.

V JV části zjištěny rovněž obdélné půdorysy asi 10 chat. Povrchovým sběrem zjištěna v těchto místech keramika z doby římské. Při západní straně ohrazené se nachází hrob s kruhovým žlábkem, nacházející se asi 300 m od pohřebiště KZP v trati "Ostudy".

ŽABČICE, okr. Brno - venkov

Poloha: 34-1 Znojmo, 421 od Z, 362 od J, trať "Nivky".

Obdélný půdorys tvořený linií o rozměrech 90 x 50 m. Příkop-nedatováno. Asi 600 m JZ byla patrná část (tři strany) podobného útvaru - nedatováno.

POHOŘELICE, okr. Břeclav

Poloha: 34-1 Znojmo, 375 od Z, 314 od J.

Lineární lichoběžníkový objekt o rozměrech 110 x 65-85 m, příkop. Nedatováno.

VRANOVICE, okr. Břeclav

Poloha: 34-1 Znojmo, 459 od Z, 316 do J.

Tři paralelní linie bodů jsou projevem kúlových jamek (jejich průměr je 0,7 - 1,1 m), vnější řady v počtu 10 resp. 9 bodů tvoří obdélný půdorys 62 x 15 m velké nadzemní stavby. Nedatováno. Asi 70 m SV směrem obdélný půdorys 8 x 5 m - zahloubený objekt. Nedatováno.

DRNHOLEC, okr. Břeclav

1) Poloha: 34-1 Znojmo, 363 od Z, 202 od J.

Sídliště, menší jednotlivé jámy, liniové příznaky - projevy palisádových žlábků případného ohrazení, hrob s kruhovým žlábkem (průměr kruh. žlábků 19 m). Nedatováno.

2) Poloha: 34-1 Znojmo, 375 od Z, 155 od J.

Sídliště - několik skupin obdélných útvarů (chaty - nedatováno) přechází do plochy s velkým množstvím drobných objektů - nedatováno.

JEVIŠOVKA, okr. Břeclav

Poloha: 34-1 Znojmo, 319 od Z, 156 od J.

Sídliště, tři obdélné půdorysy (chaty), část lomené linie (délka 110 m, šířka 1,4 m) - příkop (?). Nedatováno.

HRUŠOVANY NAD JEVIŠOVKOU, okr. Znojmo

1) Poloha: 34-1 Znojmo, 311 od Z, 152 od J.

Tři soustředné půlkruhové linie o poloměrech: 90 m/š.5 m, 75 m/š.3 m, 60 m/š. 6 m. Trojitě opevnění příkopy - nedatováno.

2) Poloha: 34-1 Znojmo, 300 od Z, 155 od J.

Do pravidelného oblouku zahnutá linie o šířce 3,5 m, dlouhá ca 700 m, z vnější strany ve vzdálenosti asi 90m probíhá paralelně další linie široká 1,4 m. Při západním okraji mohutnějšího liniového útvaru jsou tři obdélné půdorysy - chaty (6 x 5 m). Jeden je v superpozici s linií. Nedatováno.

3) Poloha: 34-1 Znojmo, 269 od Z, 155 od J, u Nového Dvora.

Obdélné půdorysy tvořené liniemi - půdorysy domů, další bodové objekty na ploše ca 2 ha, zaniklá ves (?). Nedatováno.

ŠANOV, okr. Znojmo

Poloha: 34-1 Znojmo, 267 od Z, 162 od J, Emin Zámeček. Sídliště, 12 obdélných půdorysů (5 x 6 m) - chaty. Nedatováno.

HEVLÍN, okr. Znojmo

Poloha: 34-1 Znojmo, 265 od Z, 77 od J, trať "Na lukách".

Sídliště, celkem asi 70 obdélných útvarů (chaty) vytváří čtyři samostatné skupiny. Nedatováno. V roce 1991 jedno uskupení (asi 20 chat) zjistil J. KOVÁRNÍK (1993, 110).

Literatura

KOVÁRNÍK, J.

-1993: Výsledky letecké archeologické prospekce na jižní Moravě v r. 1991. Přehled výzkumů 1991, 108-110.

Anschließend an die Entdeckung der römischen Feldlager im J. 1991 entschied man sich für die Luftbildprospektion in Raum des Thayabeckens, welche vor allem die etwaigen weiteren Objekte dieser Art ermitteln könnte. Tatsächlich bestätigten die über den Kreisen Břeclav und Znojmo gemachten Fliegeraufnahmen die Existenz römischer Feldlager nicht nur Příbice, Ivaň und Mušov-Flur "Na pískách" (alle im Bez. Břeclav), sondern auch in Hrušovany nad Jevišovkou (Bez. Znojmo). Zugleich verzeichnete man Anzeichen von Siedlungsobjekten an der Lokalitäten Brno-Chrlice (Bez. Brno-město), Unkovice (Bez. Brno-venkov), Drnholec und Jevišovka (Bez. Břeclav), desgleichen wie in Hevlín, Hrušovany nad Jevišovkou und Šanov (alle drei im Bez. Znojmo). Linienförmige Gebilde - Gräben zeichneten sich an den Lokalitäten Žabčice (Bez. Brno-venkov) und Pohořelice (Bez. Břeclav) ab. Ein dreifacher halbkreisförmiger Graben kam in Hrušovany nad Jevišovkou (Bez. Znojmo) zum Vorschein. In Přísnotice (Bez. Brno-venkov) ebenso wie in Drnohec (Bez. Břeclav), stellte man ein von einer kreisförmigen Rille umschlossenes Grab fest. Ein Rechteck (450 x 170 m) bildende Linien friedeten als Graben die mittelalterliche Ortswüstung Želice bei Přísnotice (Bez. Brno-venkov) ein, während in Příbice (Bez. Břeclav) ein 4 m breiter Ringgraben mit einem Durchmesser von 20 m Bestandteil der mittelalterlichen Fortifikation war.

SYSTEMATICKÁ LETECKÁ ARCHEOLOGICKÁ PROSPEKCE NA JIŽNÍ MORAVĚ V R. 1992

JAROMÍR KOVÁRNÍK, Jihomoravské muzeum Znojmo

MIROSLAV MINAŘÍK, Aeroklub Brno

(Tab. 28-29)

Archeologické oddělení Jihomoravského muzea ve Znojmě pokračovalo v r. 1992 za spolupráce s Aeroklubem v Brně v systematickém leteckém vyhledávání a snímkování archeologických památek na území okresů Brno-venkov, Břeclav a Znojmo. Lety jsme uskutečnili v červnu, tzn. letecká prospekce se opět opírala zejména o rozdíly ve vzrůstu a barvě rostlin (v převážné většině u dozrávajícího obilí) jako důležitých znaků o přítomnosti archeologických objektů. Větší vypovídací schopnosti měly zvláště polohy se šterkopisčitými sedimenty. Jde většinou o říční terasy na dolním toku Dyje, Jevišovky, Jihlavy a Svratky, na něž se hojně váže jak pravěké, tak raně historické osídlení.

K překvapivému zjištění jsme dospěli v k.ú. Božic, okr. Znojmo, v místní části Kolonie u Dvora (Dvůr Hoja). Na zahradách domů č. 14 a č. 15 se rýsovalo nároží čtyřúhelníkovitého příkopu. V témže místě došlo 14.8.1935 k významnému nálezu tzv. božického depotu nádob z I. fáze kultury nálevkovitých pohárů. Na základě leteckého průzkumu můžeme předpokládat, že další archeologické objekty se mohou také nalézat na zahradě domu č. 13 (tab. 28:1). V bezprostředním okolí jsme kromě toho podchytili další čtyři archeologické lokality (Božice II-V). V případě kruhového příkopu na lokalitě Božice V v trati U Dvora zjištěného z vojenských leteckých snímků (r. 1984) jsme u něj navíc zachytili nyní průběh vnějšího palisádového žlabu a v JZ části snad další menší kruhový příkop (žlábek; tab. 28:2).

Značná četnost pravěkého a raně historického osídlení pokračuje podél Jevišovky do k.ú. Hrušovany n/J., okr. Znojmo a opakuje se také na dolním toku Dyje (Krhovice I-II, Slup II-III, Strachotice V, Valtrovce I-II, okr. Znojmo), Jihlavy (např. Odrovce I, okr. Brno-venkov; Pohořelice I-II, okr. Břeclav) a Šatavy (Hrušovany u Brna I, Žabčice I, okr. Brno-venkov aj.). K tomuto bohatě osídlenému území Dyjskosvrateckého úvalu rovněž patří lokality na Miroslavce (Troskotovice I, okr. Znojmo; Vlasatice I-II, okr. Břeclav aj.), případně na potoce Daníž (Chvalovice II, Šatov I, okr. Znojmo).

HRUŠOVANY u Brna I, okr. Brno-venkov

Rozsáhlejší lokalitu jsme zachytili na pravém břehu Šatavy (Šatovy) na J okraji Hrušovan u Brna před továrnou na výrobu siporexových bloků. V obilí byly zřetelné zejména početné objekty větších rozměrů, někdy mírně obdélníkovitého tvaru. Může tedy jít mimo jiné o sídlištní objekty.

ODROVICE I, okr. Brno-venkov

Archeologická lokalita byla zjištěna na základě rozdílů ve vzrůstu vegetace asi 500-700 m V až JV od vesnice po obou stranách Mlýnského náhonu. Jde o mírně se vyvyšující terén na pravém břehu řeky Jihlavy.

ŽABČICE I, okr. Brno-venkov

Asi 1000 m JZ obce po pravé straně silnice z Pohořelic na polích mezi pískovnicemi se pravděpodobně nalézají další archeologické lokality. Svědčí pro ně seskupení míst s vegetačními změnami, které jsou charakteristické pro archeologické objekty.

POHOŘELICE I, okr. Břeclav

Archeologická lokalita rozkládající se na větší ploše se nachází přibližně 1000-1400 m SV od Pohořelic. Objekty jsou zřetelné na polích vpravo již před křižovatkou Pohořelice - Žabčice a pokračují vpravo a vlevo silnice do Brna až po křižovátku Pohořelice - Smolín. Vpravo od silnice z Pohořelic do Brna je kromě toho zřetelná poměrně dlouhá linie. Nelze však vyloučit, že jde o příznak po recentním výkopu.

POHOŘELICE II, okr. Břeclav

Další seskupení archeologických objektů jsme zachytili na SV okraji Pohořelic v okolí čerpací stanice pohonných hmot. Také tato lokalita by přináležela k bohatému pravěkému a raně historickému osídlení zdejší úrodné nivy řeky Jihlavy.

POHOŘELICE III, okr. Břeclav

Archeologické objekty dokumentované změnami vegetace se nacházejí za železničním nádražím po obou stranách (zejména však vpravo) silnice z Pohořelic do Nové Vsi. Vzhledem k tomu, že jde o objekty různých tvarů a rozmístěných na větší ploše, je možné, že půjde o několik lokalit z různých časových období.

Objekty jedné lokality se soustřeďují na mírně vyvýšenině, tvořené asi šterkem uloženým řekou Jihlavou. Lokalita leží S od Velkého Dvora. Vegetační příznaky jsme zachytili také jižněji ve směru na samotu Mariánský Dvůr.

VLASATICE I, okr. Břeclav

Rozsáhlejší archeologická lokalita se nachází na levém břehu Miroslavky asi 200 m SZ obce nedaleko křižovátky do Branišovic a Pohořelic. Zjistili jsme zde jámy různých tvarů a velikostí. Sídelní objekty by tu zastupovaly půdorysy čtvercovitého až mírně obdélníkovitého tvaru.

VLASATICE II, okr. Břeclav

V průběhu leteckého snímkování jsme zachytili archeologické objekty rozptýlené v delším úseku toku Miroslavky. Větší seskupení se nachází v okolí hráze Křížového rybníka na levém břehu potoka. Podle rozdílných znaků ve vzrůstu rostlin (obilí) lze tu předpokládat přítomnost sídlištních objektů větších rozměrů.

BOROTICE III, okr. Znojmo

Další archeologické objekty jsme zachytili v obilí u zemědělských objektů J a Z od Borotic. Také v tomto případě by šlo o osídlení na pravé terase Jevišovky.

BOŽICE I, okr. Znojmo

Velmi zajímavý půdorys autor zjistil v katastru Božic, místní části Kolonie u Dvora (tab. 28:1). Na zahradě domu č. 14 pana Zatloukala se rýsovalo nároží opevnění (?) čtvercovitého nebo obdélníkovitého tvaru. Podél V strany jsou uvnitř pravděpodobně stopy po kúlových jamkách. Půdorys pokračuje Z směrem na zahradu sousedního domu č. 15 (dříve č.p. 281) paní Rusínové. Popisované zahrady leží na nižší (asi 2 m vysoké šterkovité terase na pravém břehu Jevišovky. Další archeologické objekty se také nacházejí na V od uvedeného nároží na zahradě domu č. 13 paní Havířové (druhý půdorys ?).

Nově objevený půdorys se nachází v místech, kde byl v r. 1935 vykopán kultovní sklad třinácti nádob obrácených dnem vzhůru, okrajový stěp zásobnice, dva střeby džbánu, dva střeby amfory, přeslen a kostěné šídlo (VRBKA 1936). Uvedený soubor tzv. božického depotu pochází z písečnicku, který byl právě na zahradě domu č. 15 (tehdy č.p. 281). Tento nález je datován do I. stupně (stupeň AB Beckerova třídění: ZÁPOTOCKÝ 1957, 229) KNP. Půdorys čtyřúhelníkovitého příkopu však nelze jednoznačně přiřadit k uvedenému skladu nádob. Z povrchových sběrů pochází také keramika z doby bronzové a silnostěnná tuhová keramika asi z pol. 13. století. Přesnější zařazení by umožnil pouze archeologický výzkum.

Je nepochybné, že uvedená lokalita zapadá do širších vztahů bohatého pravěkého osídlení obou břehů Jevišovky. Asi 300 m J se nachází na mírné vyvýšenině lokalita s kruhovým příkopem, další seskupení archeologických objektů se vyskytují u mlýna, dvora Hoja a při cestě ke dvoru Karlov.

BOŽICE II, okr. Znojmo

O bohatosti archeologických lokalit v božickém katastru svědčí také nálezy jam z údolní nivy Jevišovky na S okraji obce a v okolí mlýna. Také v tomto případě nemůžeme vyloučit vícenásobné osídlení lokality.

BOŽICE III, okr. Znojmo

Archeologická lokalita se rovněž nachází v zahradách posledních domů v Božicích - Kolonii u Dvora. Nepochybně k ní přináležejí také skupina objektů u J okraje komplexu hospodářských budov Hoja Dvůr (tab. 29:1). Jámy mají různé tvary, avšak jsou zde rovněž patrné pravidelné čtyřúhelníkovité půdorysy.

BOŽICE IV, okr. Znojmo

Vegetační změny ve vzrůstu jsme zachytili na vyšší terase na pravém břehu Jevišovky asi 500 m JJV místní části Kolonie u Dvora vpravo polní cesty ke dvoru Karlov. Je zřejmé, že také tato terasa byla v pravěku vícenásobně osídlena. Svědčí o tom další seskupení jam vlevo uvedené polní cesty, a to ve směru toku Jevišovky.

BOŽICE V, okr. Znojmo

Upřesňující údaje přineslo snímkování kruhového příkopu, který byl zjištěn asi 80-100 m J od domů č. 12 a 13 v Božicích - Kolonii u Dvora (V část obce). Byl tu patrný vnější palisádový žlab, a to zejména jeho V a JZ část. Při leteckém snímkování jsme kromě toho zjistili uvnitř příkopu 3 až 4 výraznější jámy a další v jeho okolí. V JZ části k němu přiléhá pravděpodobně menší kruhový žlábek. (Kruhový příkop zjistil autor poprvé na vojenských fotogrammetrických snímcích r. 1984 a ověřil jej r. 1991 M. BÁLEK.) Celkovou situaci na uvedené lokalitě (tab. 28:2) může zpřesnit podrobný archeologický výzkum.

HOSTĚRADICE I, okr. Znojmo

Archeologická lokalita byla nově doložena na JV okraji vesnice. Rozkládá se na levém břehu Skaličky. Objekty jsou zřejmě zejména na poli mezi silnicemi z Miroslavi a z křižovatky státní silnice Lechovice - Suchohrdly u Miroslavi (Znojmo - Brno) a Mackovice - Hostěradice. Je to poloha s mírným JZ sklonem.

HRUŠOVANY n/J. III, okr. Znojmo

Asi 500 m Z Hrušovan n/J. jsme podchytili již v r. 1991 delší linii. Na základě výsledků letecké prospekce se mohou však archeologické objekty nacházet po obou stranách silnice z Pravic, spíše ale jižněji k lesu s traťovým názvem Houští.

CHVALOVICE II, okr. Znojmo

Několik skupin objektů kruhovitého a mírně obdélníkovitého tvaru jsme našli po obou stranách silnice do Hatí na okraji obce. Můžeme se domnívat, že jde o sídelní a sídlištní jámy (případně také o hroby?).

JAROSLAVICE I, II, okr. Znojmo

Leteckou prospekci jsme ověřili archeologické lokality Jaroslavice I-II, které jsme našli v průběhu minulých let při klasickém terénním průzkumu. Jde o osídlení, které se vázalo na příhodné polohy v údolní nivě na pravém břehu Dyje (KOVÁRNÍK 1993, 120-121).

KRHOVICE I, okr. Znojmo

Leteckým snímkováním v Podyjí JV od Znojma se nám podařilo ověřit existenci archeologické lokality Krhovice I (KOVÁRNÍK 1993, 121). Rýsuje se při S okraji vesnice. Je zde patrné větší množství archeologických objektů, z nichž některé mají pravidelné čtvercovité tvary.

KRHOVICE II, okr. Znojmo

Skupinu (asi čtrnácti objektů obdélníkovitého tvaru o délce přibližně 200 cm - hroby?), další jámy různých velikostí a tvarů a dvou paralelních příkopů (?) jsme ověřili také na lokalitě objevené při povrchovém průzkumu v r. 1990 (KOVÁRNÍK 1993, 121). Nachází se v JV části katastrálního území (tab. 29:2).

POPICE I, okr. Znojmo

Jisté náznaky pro přítomnost archeologické lokality jsme zjistili ve vegetaci na poli u Z okraje obce. Jde o JV svah na levém břehu bezejmenného potoka. Skupina dalších objektů by se mohla rozkládat asi 300 m Z od vsi.

SLUP II, okr. Znojmo

Na polích za mlýnem nelze vyloučit existenci další archeologické lokality. Jde o polohu mezi Mlýnskou strouhou a Dyjí. Již dříve jsme tu při povrchovém průzkumu našli archeologické doklady z mladší doby kamenné a pravděpodobně z eneolitu a starší doby bronzové (KOVÁRNÍK 1993, 122).

SLUP III, okr. Znojmo

Výrazné archeologické objekty jsme zjistili vpravo (kolem hřbitova) a vlevo silnice do Strachotic při SZ okraji zástavby vesnice. Jde jednak o jámy menších rozměrů a pravidelných (okrouhlých) tvarů a dále pak o větší nepravidelné objekty, které se vyskytují spíše podél menšího potoka tekoucího z Mícmanic.

STRACHOTICE III, okr. Znojmo

Leteckým snímkováním byla rovněž ověřena lokalita v SV části k.ú. Strachotic (KOVÁRNÍK 1993, 122). Vrstvové změny v ječmeni byly patrné obzvláště vpravo silnice do Valtrovic (křižovatka Krhovice - Strachotice - Valtrovic). Jsou zde zřetelné objekty kruhovitých, čtvercovitých až obdélníkovitých tvarů. Linie mohou dokládat případnou přítomnost žlábků.

STRACHOTICE V, okr. Znojmo

Další archeologická lokalita byla doložena při JV až JZ okraji vesnice. V průběhu letu tu byly velmi zřetelné objekty nepravidelných tvarů, ale zejména dvě řady výrazných půdorysů obdélníkovitého tvaru (hrobů?). Skupinu několika objektů se nám podařilo zachytit JV obce při silnici do Slupi.

Je zřejmé, že okolí Strachotic bylo velmi hustě osídleno jak v pravěku, tak v raně historickém období (KOVÁRNÍK 1993, 122; 1993, 122 aj.).

TROSKOTOVICE I, okr. Znojmo

Nové archeologické lokality se nacházejí také podél Miroslavky. Skupina objektů se rozkládá při jejím ústí do Dolního rybníka asi 1000-1250 m SVV od Troskotovic.

ŠATOV, okr. Znojmo

Místa se sytým zeleným obilím se také nalézají na polích asi 700 m JVV od Šatova kolem potoka Daněž. Lokalita je v nevelké vzdálenosti od šatovských cihelen s početnými nálezy z paleolitu (BAYER 1925, 68-69), neolitu (PALLIARDI 1894, 33; VILDOMEČ 1931, 8), doby bronzové (RZEHAČ 1923, 271; ČERVINKA 1946, archiv AÚB č.j. 164/46, 211/46) a z období stěhování národů (ČERVINKA 1936, 135).

VALTROVICE I, okr. Znojmo

Změny vegetace, které velmi pravděpodobně ukazují na přítomnost archeologických objektů, byly rovněž zjištěny na levobřežní nivě při J až Z okraji obce. Objekty mají různý tvar a velikost. Také za posledními rodinnými domky na Z okraji vesnice je patrné větší seskupení jam.

VALTROVICE II, okr. Znojmo

Stopy po archeologických objektech jsme doložili na S okraji vsi. V obilí byla patrná řada drobnějších jam a další byly nepravidelně rozmístěné v širším okolí. Nemůžeme vyloučit, že některé půdorysy budou patřit sídelním objektům.

ZNOJMO-HRADIŠTĚ, okr. Znojmo

Větší počet archeologických objektů jsme zachytili leteckým průzkumem na Z okraji Hradiště u Znojma. Sídelištní jámy byly rozptýlené po obou stranách silnice do Mašovic. Skupinu objektů jsme našli Z až SZ od hřbitova.

Letecká archeologická prospekce je velmi účinnou metodou archeologického průzkumu. V současné době v důsledku nedostatku finančních prostředků nemůžeme však ihned přistoupit k ověření získaných výsledků přímo v terénu. Do budoucna bude tento velmi důležitý krok nezbytný mimo jiné z hlediska zpřesnění míry vypovídacích schopností jednotlivých znaků, jako jsou např. vegetační rozdíly, odlišné zbarvení půdy aj.

Literatura

BAYER, J.

-1925: Die ältere Steinzeit in den Sudetenländern. Sudeta 1, 21-120.

ČERVINKA, I. L.

-1936: Germáni na Moravě. (Archeologický přehled k otázce o původu deformovaných lebek ve střední Evropě). Anthropologie 14, 107-146.

-1946: Archiv AÚB, č.j. 164/46, 211/46.

KOVÁRNÍK, J.

-1990: Nové archeologické nálezy ze Znojemska (okr. Znojmo). Přehled výzkumů 1987, 101-103.

-1993: Další archeologické nálezy ze Znojemska a Třebíčska. Přehled výzkumů 1990, 115-126.

PALLIARDI, J.

-1894: Bericht über verschiedene prähistorische Funde in Böhmen im Jahre 1893. Mitt. Anthr. Ges. Wien 24, 32-33.

RZEHA, A.

-1923: Die Vorgeschichte des südwestlichen Mährens. Südmährisches Heimatbuch für Volk und Schule. Nikolsburg-Leipzig-Wien, 265-287.

VILDOMEČ, F.

-1931: Soupis prehistorických nálezů ze Znojemska. Od Horácka k Podyjí 8, 3-11.

VRBKA, A.

-1936: Museal Jahreshauptbericht 1935, Südmährerland. Znaimer Wochenblatt, 20. März 1936.

ZÁPOTOCKÝ, M.

-1957: K problému počátků kultury nálevkovitých pohárů. Arch. Rozhledy 9, 206-235.

Systematische archäologische Luftbildprospektion in Südmähren. Die Abteilung für Archäologie des Jihomoravské museum (Südmährisches Museum) Znojmo setzte im J. 1992 die Zusammenarbeit mit dem Aeroklub Brno fort mit dem Ziel, archäologische Lokalitäten auf dem Gebiet der Kreise Brno-venkov, Břeclav und Znojmo systematisch zu ermitteln und aufzunehmen.

Einen überraschenden Erfolg erzielten wir im Katastralgebiet Božice (Bez. Znojmo), im Ortsteil Kolonie u Dvora (Hof Hoja): in den Gärten der Häuser Nr. 14 und 15 zeichnete sich der Grundriß eines viereckigen Grabens (?) ab. An derselben Stelle fand man am 14.8.1935 ein keramisches Depot aus der I. Stufe der Trichterbecherkultur vor. In unmittelbarer Nähe gelang es uns vier weitere archäologische Lokalitäten (Božice II-V) zu registrieren.

Große Besiedlungsdichte aus den ur- und frühgeschichtlichen Zeiten kennzeichnet auch die Gebiete am unteren Lauf der Thaya (Krhovice I-II, Slup II-III, Strachotice V, Valtrovice I-II, Bez. Znojmo), der Iglava (Odrovice, Bez. Brno-

venkov; Pohofelice I-III, Bez. Břeclav) und der Šatava (d.i. Nebenfluß der Schwarzawa): (Hrušovany bei Brno, Žabčice - Bez. Brno-venkov). Zu dieser stark besiedelten Gegend des Thaya-Schwarzawa-Beckens gehören gleichfalls die am Flübchen Miroslavka (Troskotovice, Bez. Znojmo; Vlasatice, Bez. Břeclav), event. an dem Bach Daniž (Chvalovice II, Bez. Znojmo) liegenden Lokalitäten.

IDENTIFIKACE TVRZE V LEDNICI NA MORAVĚ (okr. Břeclav) NA ZÁKLADĚ PLÁNOVÉHO A IKONOGRAFICKÉHO PRŮZKUMU

FRANTIŠEK VÍCHA, Památkový ústav v Brně
(Tab. 30-31)

Při stavebně historickém průzkumu zámku v Lednici na Moravě, který zde v posledních letech probíhal, jsme byli nuceni zajímat se také o předchůdce této stavby, středověkou tvrz. Ta, jak bylo doposud tradováno, stávala na území, na němž v současnosti stojí v novogotickém slohu přestavěný zámek¹. Při zkoumání suterénu lednického zámku však takovéto relikty starší stavby nebylo dosud možno zjistit. Při průzkumu zámku jsme se museli seznámit zejména se zachovanou půdorysnou dokumentací zřejmě kolonizační části lednické obce, která se tu zachovala do konce 70. let minulého století. Asi v letech 1880-1890, za knížete Jana z Liechtensteina, se ráz městečka podstatně změnil, a to především v souvislosti s přeměnou části obce na zámeckou zahradu. Do té doby se na této parcele nacházela Dlouhá ulice, už zmiňovaný, zřejmě vesnický kolonizační útvar v obci, který souvisí se získáním části obce Liechtensteiny a jehož počátky je tedy možno položit asi už do 2. poloviny 13. století. Ale i v dalších částech obce došlo ke změnám, zejména byl zbourán starý dvůr a původní radnice s hostincem - někdejší tvrz. Namísto staré radnice trhové obce (Marktgemeinde), byla postavena radnice nová, v západní frontě Zámeckého náměstí.

Vůbec první písemná zmínka o tvrzi pochází z roku 1371. Tehdy Orlín Sirotek (hrabě z Wehingen) prodal Janovi z Liechtensteina dvůr se dvěma lány, tvrz, tři lány úroční, čtyři čtvrti v Dolním Holertálu a louku Litwrmeyn v Lednici a některé zboží v Nejdku a v Bulharech. Písemnou zprávu lze prvně v ikonografii podepřít na nejstarším známém, i když částečném pohledu na tvrz s věží; dal vůbec počáteční impuls k bližšímu zkoumání skutečné lokace tvrze. Pohled na tvrz byl zjištěn na Delsenbachově zachycení lednického zámku z roku 1720, kde je nad západní částí zámku patrná stavba se sedmi okenními osami s věží, s renesanční helmicí. Dalším známým pohledem na tutéž už přestavěnou tvrz bez věže představuje pohled na severní průčelí staré radnice z prvních desetiletí 19. století. I tento dům má sedm okenních os. Středověký charakter stavby je zachycen v zachovaných plánech půdorysů, které mají tvar lichoběžníka, v němž nejširší křídlo je křídlo severní, zatímco další dvě křídla se sbíhají k jihu a na jižní straně se nachází křídlo nejkratší. Věž, známá nám pouze ze zmiňovaného pohledu z roku 1720, se v těchto půdorysech už neobjevuje. Lze ji pravděpodobně situovat do západního křídla tvrze, kde ve středověku bránila na jižní straně vstup do nádvoří tvrze, do něhož bylo možno se dostat od západu. O této skutečnosti může vypovídat také plán, asi ze druhé poloviny 18. století, z doby před novodobou přestavbou. Na něm je v západním křídle, na spoji s křídlem severním, patrný úzký volný prostor, zřejmě místo původního vstupu severně od věže². Okolo areálu tvrze byl ve středověku pravděpodobně příkop, jehož existenci lze předpokládat také na základě výkopu pro kanalizaci z počátku roku 1994. V místech možného příkopu se nacházel násyp tmavé humózní zeminy. Lichoběžníkový půdorys areálu tvrze je sice pozůstatkem středověkého stavu, ale areál byl zjevně přestavěn a středověkou stavbou zůstala v 19. století už asi pouze reprezentační budova severní.

Ze situování tvrze a z půdorysu části zahrady lze také soudit na starší, ani na nejstarších plánových půdorysech obce nezachované, hrazené osídlení městského typu - tržní obec. Na základě analogií lze usuzovat, že i zdejší tvrz byla v 1. polovině 13. století postavena na křižení dvou cest, aby je bylo možno hlídat a bránit, cesty východo-západní a jiho-severní, na křižovatce, která ležela při

¹ NEKUDA, VL., UNGER, J.: Hrádky a tvrze na Moravě, Brno 1981. Nevíme, o co se autoři ve svém tvrzení o původním umístění středověké tvrze na místě zámku opírali. Nejspíše by zde bylo možno vidět snahu lokalizovat takovou obrannou stavbu do základů pozdějšího panského sídla, neboť obvykle, jak známo, sídla středověká a renesanční na sebe úzce navazovala a mladší byla zakládána na územích zbořených či přestavovaných starších staveb.

² Za podkladový materiál i konzultace děkuji ing. ZDEŇKU NOVÁKOVI.

brodu přes řeku Dyji. Původní středověkou tržní obec - první písemná zmínka o ní pochází z roku 1222 (bratři z Izgrubi) - je pak možno hledat v prostoru zahrady, v širokém okolí tzv. Hachlerova domu i bývalé kuchyňské zahrady (Küchengarten). Je to prostor na východ a jihovýchod od někdejší tvrze, která sama se nacházela v severozápadním rohu někdejší tržní středověké obce. Západní hranu původní obce by mohla tvořit linie zachovaná v nynější ulici Břeclavské, stáčeající se pak prudce k východu k Břeclavi.

Není úkolem této zprávy pouštět se do zatím nepodložených rekonstrukcí, týkajících se tvaru a situování středověké tržní obce. Spíše považujeme za nutné na tyto předpoklady upozornit tak, aby při budoucích pracech v obci i v části zámecké zahrady, které budou zasahovat pod terén, bylo možno tyto předpoklady zkoumat archeologickými prostředky, případně předběžně i geofyzikálním měřením.

Závěrem je možno zjednodušeně s humornou nadsázkou říci, že středověká sídla v Lednici zcela zanikla zejména díky tomu, že Liechtensteinové toužili po reprezentační zámecké stavbě, usazené v zeleni zámeckého parku, který byl z těchto důvodů postupně zvětšován. Pro novostavbu villy italského typu (renesanční zámek), byla ve druhé polovině 16. století, při nedostatku místa v obci, využita parcela severně od středověké tvrze, v upraveném terénu, v němž bylo možno směrem k řece plánovat vybudování reprezentační panské zahrady.

Identifizierung der Feste von Lednice (Bez. Břeclav) in Mähren auf Grund einer Untersuchung der Pläne und ikonographischen Quellen. Während der baugeschichtlich orientierten Untersuchung des Schlosses von Lednice, bei der seiner ältesten Bauetappe Aufmerksamkeit geschenkt wurde, mußte man sich auch mit der Entwicklung dieser Ortschaft im älteren Mittelalter befassen. Die Identifizierung und Lokalisierung dieser Ansiedlung und ihrer Wehranlagen in jener Zeit stellt für die Forscher gegenwärtig ein schwieriges Problem dar. Vor allem in der 2. Hälfte des 19. Jhdts. kamen nämlich, im Zusammenhang mit der Anlage eines Gartens am Repräsentationssitz der Liechtensteiner, große Umbauten im zentralen Teil des Ortes zustande, durch welche der mittelalterliche Urbanismus der Ortschaft und mehrere damals noch - wenigstens zum Teil - bestehenden Bauwerke restlos zerstört wurden. Aus dem Vergleich der erhaltenen graphischen Darstellungen sowie Photoaufnahmen mit den ältesten Plänen kann man schließen, daß in Lednice eine zum J. 1371 urkundlich belegte Feste im Turm existierte; sie wäre jedoch nicht an Stelle des viel später erbauten Renaissanceschlosses zu suchen, sondern sie stand im Raum des heutigen Schloßplatzes. Solcherart situierte Feste entspricht vollkommen den Regeln, nach denen man sich in der ersten Hälfte des 13. Jhdts. beim Bau von Wehranlagen richtete, welche die deutschen Kolonisten auf unserem Territorium gründeten. Die Lednicer Feste mit Turm, deren Hauptgebäude an der Nordseite ihres Areals lag, war an der nordwestlichen Ecke der Marksiedlung errichtet worden. Sie war sowohl auf einer Gravierung aus dem J. 1720, als auch auf einer Photographie und auf Zeichnungen aus dem 19. Jhd. dargestellt. Auf den Plänen aus dem ausgehenden 18. Jhd. zeichnet sich noch die ursprüngliche mittelalterliche Anlage der Ortschaft ab, die sich südöstlich von der Feste, im Raum des jetzigen Schloßgartens ausbreitete. Die in diesem Beitrag vorliegenden und sich an historische graphische Unterlagen anlehenden Angaben wird man allerdings in Zukunft durch archäologische Rettungsgrabungen schrittweise überprüfen müssen.

VYUŽITÍ JEDNOSNÍMKOVÉ FOTOGRAMMETRIE NA ZÁKLADĚ NEMĚŘICKÝCH SNÍMKŮ PRO DOKUMENTACI ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZŮ

IVAN CULEK, lesnická fakulta MZLU BRNO

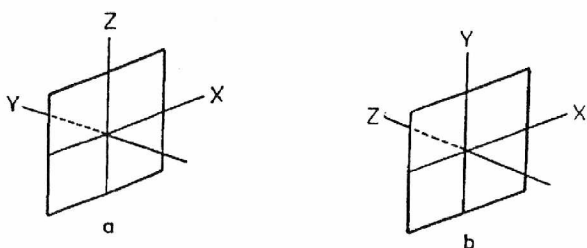
(Tab. 32)

Aplikace při dokumentaci profilu Předmostí u Přerova 1992.

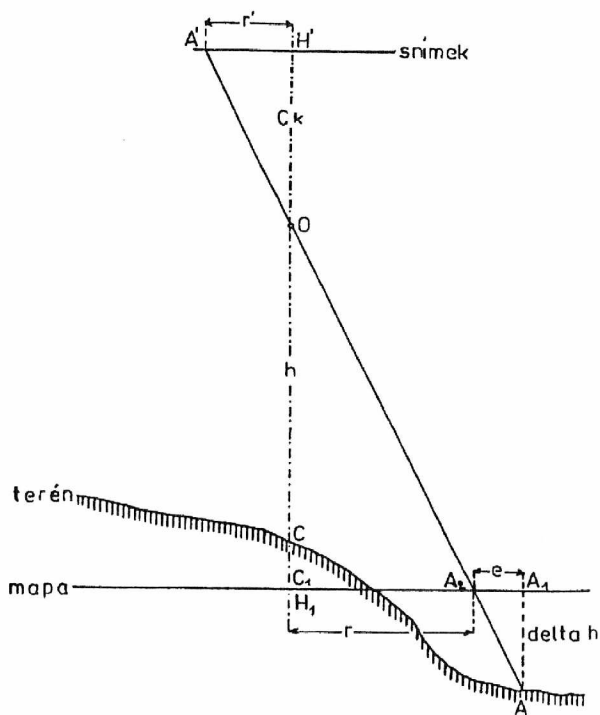
V archeologické praxi se většinou dokumentují nálezy za použití jednoduchých pomůcek a čtvercové sítě. Při členitějších útvarech proto dochází k určitým nepřesnostem. Tato metoda je zdoluhavá a vyžaduje od dokumentátora určitou praxi a kresličskou zručnost. Využití jednosnímkové fotogrammetrie nám tuto činnost v terénu velice zrychlí a následně vyhotovený plán zpřesní. Výhodou uvedené metody je, že můžeme s odstupem času vyhodnotit snímek i z jiného hlediska. V tomto článku bych se chtěl krátce zmínit o výhodách výše jmenované metody oproti běžně používaným způsobům.

Co se týče orientace os záběru použitého fotoaparátu, můžeme při dokumentaci v terénu snímkovat svislé předměty s vodorovnou osou a vodorovné předměty se svislou osou záběru. Tyto dvě metody jsou schematicky znázorněny na obr. 7a a 7b. Před samotným snímkováním musíme osadit snímkový objekt vličovacími body a to tak, aby se na jednom snímku zobrazily minimálně 4 body.

V případě, že není možné nasnímkovat objekt na jeden snímek, je zapotřebí, aby se nám z předchozích snímků vždy zobrazily minimálně dva vličovací body na následujícím snímku. Při samotném snímkování se snažíme dodržet podmínku, aby osa záběru byla pokud možno kolmá na snímkový objekt. Jestliže tuto podmínku nedodržíme, může se nám následně překreslení snímků poněkud zkomplikovat. Dále musíme brát v úvahu, zda je objekt převýšen ve směru osy záběru, neboť při středovém promítání dochází k tak zvanému radiálnímu posunu polohopisné situace zobrazené na snímku. Tento radiální posun si odvodíme na obr. 8. Jak víme, mapa je ortogonální průmět objektu do roviny; to znamená, že bod A se promítne do mapy jako bod A_1 , kdežto při středovém promítání se promítne do bodu A_2 . Vzdálenost bodů A_1 , A_2 je právě polohová odchylka zobrazeného bodu e . Z obrázku je patrné, že polohová odchylka je závislá na konstantě fotoaparátu Ck , na vzdálenosti h fotoaparátu od snímkaného objektu, na převýšení bodů snímkaného terénu δh a na radiální vzdálenosti bodů na snímku r' . Pokud se bude vyhodnocovaný objekt nacházet ve středu snímku, je polohové zkreslení nulové, viz bod C.

Obr. 7. Předmostí u Přerova. Souřadný systém snímku s vodorovnou osou záběru obr. a, se svislou osou záběru obr. b.

Obr. 8. Předmostí u Přerova. Odvození radiálního posunu.

Nyní si odvodíme maximální převýšení bodů v terénu pro takový případ, kdy na snímku radiální posun bodu by v terénu činil polohovou chybu $\max e = \pm 2\text{cm}$.

$r = 27\text{mm}$ pro snímek $6 \times 6\text{ cm}$

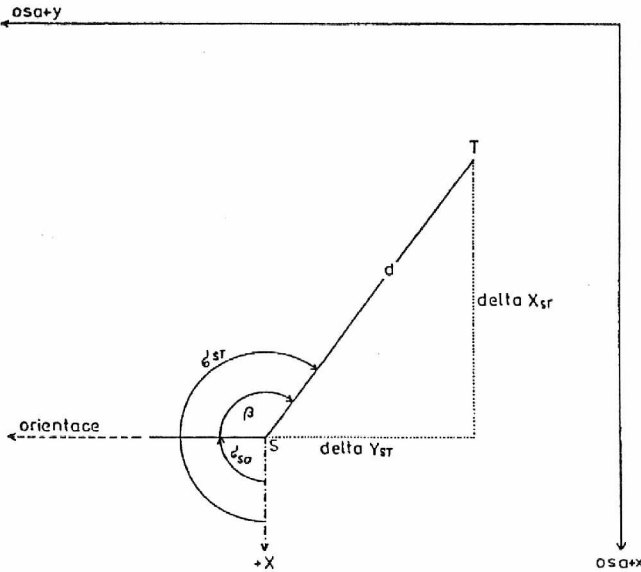
$C_k = 80\text{mm}$ (základní objektiv fotoaparátu Pentagon SIX)

Z podobnosti trojúhelníků A', H', O a A_2, A_1, A vyplývá:

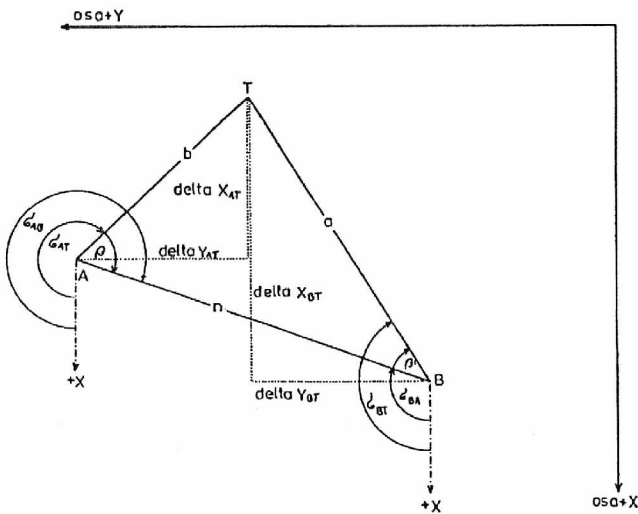
$$\Delta h = \frac{e \cdot C_k}{r'}$$

Po dosažení konkrétních hodnot se bude rovnat $\Delta h \pm 5.9\text{ cm}$.

Jak je z uvedeného vzorce patrné, je okrajová část snímku více zatížena radiálním posunem než část snímku nacházející se v blízkosti středu snímku H' . Proto je vhodné již při samotném snímkování uvažovat umístění snímkovacího objektu v hledáčku fotoaparátu. Pokud má snímkaný objekt větší převýšení než jsme si vypočítali, bude nutné snímky překreslovat po vrstvách, to znamená, že vličovací terče se umístí do několika výškových úrovní. Zkreslení snímku vlivem nedokonalé justáže objektivu ve výrobě, dále pak vlivem průhybu negativu ve fotoaparátu během snímkování a plošné nestability svitkového negativu zanedbáme, neboť tyto hodnoty se při velkých měřicích snímků, které se při tomto snímkování vyskytují, projeví většinou minimálně. Pro překreslení snímku do roviny a zvoleného měřítka potřebujeme znát souřadnice vličovacích bodů X, Y, Z . Tyto souřadnice získáme změřením polárních prvků, to jest vodorovné vzdálenosti d , horizontálního úhlu β a výškového úhlu α . K tomu potřebujeme úhломěrné zařízení - teodolit. Dále se musíme rozhodnout, v jakém souřadném systému se souřadnice vličovacích bodů budou vyjadřovat. Postačí-li nám místní systém, zvolíme mimo snímkaný objekt stanovisko přístroje S , a stabilizujeme je dřevěným kolíkem. Dále určíme orientaci na nějaký význačný bod a od něj měříme vodorovné směry β postupně na všechny vličovací body, dále pak měříme pásmem vodorovné délky d od stanoviska přístroje k vličovacím bodům a výškové úhly α (obr. 9). Z vodorovných délek d a výškových úhlů α vypočítáme převýšení Δh podle vzorce $\Delta h = \text{tg} \alpha \cdot d$.

Obr. 9. Předmostí u Přerova. Souřadnice vličovacích bodů zaměřené polární metodou.

Obr. 10. Předmostí u Přerova. Souřadnice vličovacích bodů získané protínáním vpřed z měřených horizontálních úhlů.

Polohu vřícovacích bodů můžeme vynést pomocí úhloměru, ale výhodnější je vypočítat body v souřadnicích, neboť vynesení bodů ze souřadnic je daleko přesnější než pomocí polárních prvků. Souřadnice bodu vypočítáme následovně. Jako počátek souřadného systému si zvolíme stanovisko přístroje **S** a přisoudíme mu určité souřadnice, např. $Y=100, X=100, Z=100$. Nevolíme Y, X, Z nulové, a to proto, abychom výsledné souřadnice počítaných bodů neměli v záporných hodnotách. Do orientační strany **SO** vložíme směrník σ 90° (100g). Připočítáme-li k výchozímu směrníku postupně vypočítané vodorovné úhly β , získáme směrníky σ na všechny počítané vřícovací body **T**. Násobíme-li vodorovnou délku sinem úhlu vypočítaného směrníku σ , získáme souřadnicový přírůstek **delta Y**, tutéž délku násobíme cosinem směrníku σ a dostaneme souřadnicový přírůstek **delta X**. Tímto postupem vypočítáme všechny hodnoty delta Y a X na všechny vřícovací body **T** a přičteme-li je k souřadnicím počátku souřadného systému **S**, získáme souřadnice Y a X vřícovacích bodů **T**. Ještě spočítáme souřadnice **Z** připočítáním hodnot vypočtených **delta h** k souřadnici **Z** počátku souřadného systému. V případě, že nemůžeme měřit vodorovné délky vlivem velkého převýšení, postačí měřit délky šikmé d_s , které přepočítáme na délky vodorovné **d** pomocí naměřených výškových úhlů α : $d = \cos \alpha \cdot d_s$. Pro výpočet souřadnic vřícovacích bodů můžeme zvolit též metodu protínání vpřed z měřených vodorovných úhlů β, β' (obr. 10). Pro tuto metodu zvolíme vhodně základnu **n**, jejíž konce stabilizujeme kolíky, poté zaměříme na vrcholu **A** všechny vod. úhly β , a všechny výškové úhly α . Poté se přesuneme na stanoviště **B** a zopakujeme měření vodorovných a výškových úhlů β', α' na tomto bodě. V terénu ještě změříme vodorovnou vzdálenost základny **n** a převýšení konců základny. Jednotlivé vodorovné vzdálenosti z konců základny **A** a **B** pro výpočet delta Y a X vypočítáme podle sinové věty pro obecný trojúhelník:

$$\text{vod. vzdálenost } b = \frac{n \cdot \sin \beta'}{\sin (\beta + \beta')}$$

$$\text{vod. vzdálenost } a = \frac{n \cdot \sin \beta}{\sin (\beta + \beta')}$$

Směrníky stran **b** vypočítáme tak, že odečítáme od směrníku strany σ_{AB} postupně vod. úhly β , kdežto směrníky stran **a** vypočítáme,

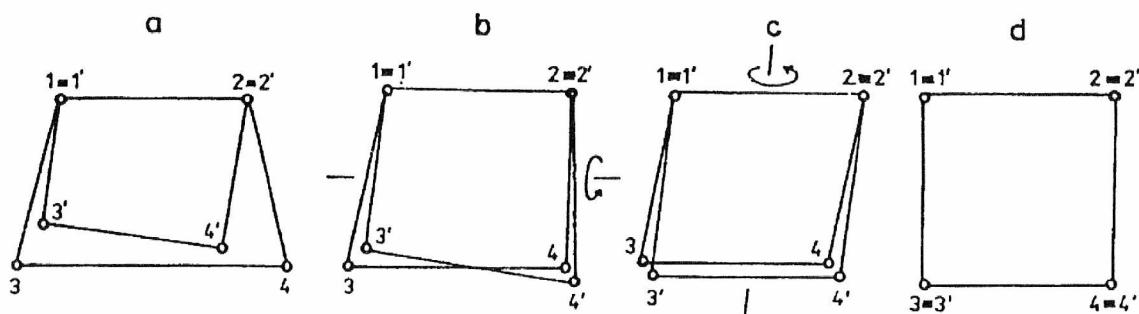
přičteme - li k směrníku strany σ_{BA} vod. úhly β' . Výpočet delta Y, X, Z je již shodný jako v předešlém příkladě. Výhoda této metody je v tom, že máme kontrolu vypočtených souřadnic bodů **T**, neboť souřadnice vypočítané z bodu **A** se musí shodovat se souřadnicemi vypočtenými z bodu **B**.

V tomto okamžiku končí terénní práce a veškeré další zpracování se děje v kanceláři a fotokomoře. Vypočítané souřadnice vyneseme pomocí vynášecích trojúhelníčků nebo na milimetrový papír v takovém měřítku, v jakém bude výsledný fotoplán. Po vnesení vřícovacích bodů zjistíme rozdíl souřadnic v ose záběru a rozhodneme podle námi požadované přesnosti, po kolika vrstvách budeme překreslovat již vyvolané negativy. Pro překreslení každé vrstvy snímků je třeba minimálně 4 vřícovacích bodů, další body jsou kontrolní. Postup pro překreslení snímků je znám z jednosnímkové fotogrammetrie:

Negativ se vloží emulzí směrem dolů do zvětšovacího přístroje, na projekční desku vložíme papír s vnesenými body a zapneme světelný zdroj. Zvětšováním nebo zmenšováním měřítko projekce ztotožníme dva vřícovací body negativu $1' - 2'$ s body **1 - 2** podkladu tak, aby dva zbývající body negativu ležely mezi totožnými body podkladu (obr. 11a). Otáčením projekční desky nebo negativu podle výchozí strany **1 - 2** prodloužíme protější stranu $3' - 4'$ tak, aby se rovnala délce **3 - 4** (obr. 11b). Nakloněním projekční desky nebo negativu ve směru kolmém na výchozí stranu **1 - 2** docílíme rovnoběžnosti stran $3' - 4'$ a **3 - 4** (obr. 11c). Posunutím snímku ve směru X a Y se dosáhne sjednocení bodů $1', 2', 3', 4'$ snímku s body **1, 2, 3, 4** podkladu (obr. 11d). Při samotném překreslování se teprve pozná, jak byla dodržena podmínka kolmosti osy záběru na snímkový

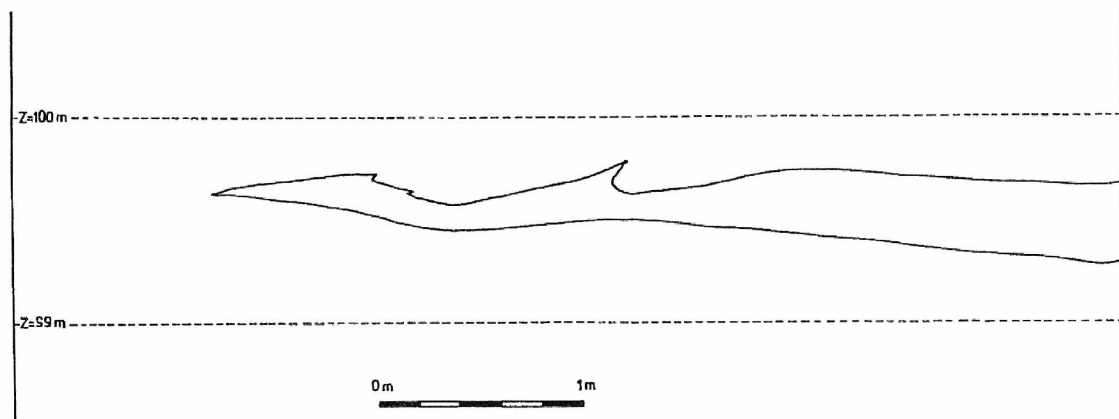

objekt. Bude-li odchylka osy záběru od kolmé osy velká, může se stát, že nebudeme moci provést tak velký náklon buď hlavy zvětšovacího přístroje a nebo projekční desky a tudíž snímek je na obyčejném zvětšovacím přístroji nepřekreslitelný.

Obr. 11. Předmostí u Přerova. Schéma náklonu zvětšovacího přístroje při překreslování snímků.

Je zřejmé, že ztotožnění bodů 1, 2, 3, 4 a 1', 2', 3', 4' se nám nepovede na první pokus a proto celý postup několikrát opakujeme. Po dokonalém sjednocení vřícovacích bodů začleníme objektiv zvětšovacího přístroje, aby se nám zvětšila hloubka ostrosti, to znamená, že celý exponovaný a vyvolaný snímek bude v zájmové oblasti ostrý. Po překreslení všech zbývajících částí negativů přiložíme překreslené fotografie pod průsvitku, na které máme vyneseny všechny vřícovací body a sjednotíme posouváním fotografií vřícovací body snímků s průsvitkou. Po slepení snímků získáme fotoplán, který je zbaven zkreslení zapříčiněného středovým promítáním. Na průsvitku již můžeme obkreslit všechny nálezy, které nás zajímají a máme záruku, že vzájemná poloha zobrazených nálezů odpovídá skutečnosti.

Obr. 12. Předmostí u Přerova. Profil z bodů zaměřených pomocí teodolitu.

Tato metoda je vhodná pro hodně členité nálezy, jako například hroby, profily atd. Jako ukázkou přikládám vyhodnocený profil, který byl odkryt při archeologickém výzkumu v Předmostí u Přerova v roce 1992. Na obr. 12 je část profilu v měřítku 1:20, který byl zaměřen pomocí elektrooptického dálkoměru WILD, na tabulce 32 je tentýž profil vyhodnocen fotogrammetrickou metodou. Pověšme si patrného rozdílu profilu na obrázku 6 a tabulce 32.

Literatura

BŘEZÁK, J.

- 1983: K použití pozemní fotogrammetrie v archeologii. Pam. Arch. LXXIV, 2.

ŠIMANA, M.

- 1971: Geodézie v archeologické praxi. Zprávy Československé Společnosti Arch., supplément 9, Praha.

GÁL, P.

- 1954: Fotogrammetria. Bratislava.

Im Jahre 1992 wurde in der bekannten archäologischen Lokalität Předmostí u Přerova ein Versuch unternommen, der zum Ziel hatte, die üblichen Messungsfeldarbeiten in komplizierten Verhältnissen durch eine einfache Methode der Einbildphotogrammetrie zu ersetzen. An der Fundstelle wurden um die aufzunehmenden Objekte einige Passpunkte errichtet und ihre Lage und Höhe geodätisch ermittelt; dann wurde die ganze Situation mit einem gewöhnlichen Photoapparat Pentagon SIX, $f = Ck = 80\text{mm}$ photographiert. Die Photoaufnahmen wurden dann mittels eines Vergrößerungsapparates entzerrt, d.h. die auf dem Film abgebildeten Passpunkte wurden so projiziert, daß sie mit den auf der Unterlage in gewissem Maßstab aufgetragenen Passpunkten zusammenfielen. Nach Entfernung der Unterlage und deren Ersetzen durch das Photopapier wurde dieses belichtet und entwickelt. Es entstand so eine maßstabstreue Aufnahme mit allen Einzelheiten der abgebildeten Fundstelle. Bei größerem Ausmaß muß die photographierte Lokalität auf mehreren Aufnahmen abgebildet werden, die dann mittels der Passpunkte zu einem Photoplan zusammenmontiert werden.

Diese Methode ist besonders geeignet, falls es sich um ein flächenhaftes Objekt handelt. Sind die Einzelheiten räumhaft angeordnet, muß die Entzerrung nach Schichten erfolgen, da sich der Maßstab der verschieden entfernten Elemente danach ändert. Als Grenzfehler wird hier der Lagefehler in der Natur $\pm 2\text{ cm}$ in Bedacht genommen. In den Abb. 6 und 7 wird ein direkt geodätisch gemessenes Profil mit einem von dem Photoplan abgeleiteten Profil verglichen.

Výzkumy a záchranné akce na Moravě v roce 1992

(Tab. 1)

a) Rejstřík lokalit

1. Babice n. Svitavou (okr. Brno-venkov): 76-77
vrcholný středověk
2. Borotice (okr. Znojmo): 106
nedatováno
3. Božice (okr. Znojmo): 106-107
doba bronzová, středověk, nedatováno
4. Brno (okr. Brno-město): 67, 74
vrcholný středověk, novověk, nedatováno
5. Brumovice (Břeclav): 90-91
kultura únětická, doba laténská, raný středověk, nedatováno
6. Břeclav (okr. Břeclav): 61-62, 74-75, 100-102
kultura zvoncovitých pohárů, doba bronzová, doba halštatská, doba laténská, doba římská, raný středověk, vrcholný středověk, novověk
7. Budkovice (okr. Brno-venkov): 55
eneolit, doba bronzová, kultura horákovská, raný středověk
8. Cítonice (okr. Znojmo): 95
neolit, eneolit, doba bronzová, doba halštatská
9. Černá Voda (okr. Šumperk): 80- 81
vrcholný středověk
10. Černvír (okr. Žďár n. Sázavou): 77-79
vrcholný středověk
11. Dalskabát (okr. Olomouc): 99
doba bronzová, vrcholný středověk
12. Damnice (okr. Znojmo): 95
neolit, doba bronzová
13. Diváky (okr. Břeclav): 91
kultura horákovská
14. Dolní Újezd (okr. Přerov): 99
neolit, doba bronzová
15. Doubravník (okr. Žďár n. Sázavou): 67-72
raný středověk, vrcholný středověk, novověk
16. Drnholec (okr. Břeclav): 104
nedatováno
17. Dubicko (okr. Šumperk): 50, 51
kultura lužická, kultura slezská
18. Hevlín (okr. Znojmo): 104
nedatováno
19. Hlína (okr. Brno-venkov): 47
neolit, raný středověk
20. Hluboké u Kunštátu (okr. Blansko): 81-83
vrcholný středověk
21. Hostěradice (okr. Znojmo): 95, 107
vrcholný středověk
22. Hrabětice (okr. Znojmo): 95-96
neolit, eneolit, doba bronzová, doba halštatská, doba římská, vrcholný středověk
23. Hrušovany n. Jevišovkou (okr. Znojmo): 103, 104, 107
doba římská, nedatováno
24. Hrušovany u Brna (okr. Brno-venkov): 106
nedatováno

25. Chvalovice (okr. Znojmo): 107
nedatováno
26. Ivaň (okr. Břeclav): 103
doba římská
27. Jaroslavice (okr. Znojmo): 107
nedatováno
28. Javorník-Ves (okr. Šumperk): 81
vrcholný středověk
29. Jevišovka (okr. Břeclav): 84, 104
vrcholný středověk, nedatováno
30. Jihlava (okr. Jihlava): 73-74
vrcholný středověk
31. Jindřichov (okr. Šumperk): 80
vrcholný středověk
32. Kašenec (okr. Znojmo): 41
paleolit
33. Klobouky (okr. Břeclav): 91
nedatováno
34. Kostice (okr. Břeclav): 102
kultura zvoncovitých pohárů, raný středověk
35. Krhovice (okr. Znojmo): 108
nedatováno
36. Kuřim (okr. Brno-venkov): 88-90
kultura s lineární keramikou, kultura s vypíchanou keramikou, doba halštatská, doba laténská, vrcholný středověk, novověk
37. Laškov (okr. Prostějov): 47-48
kultura s lineární keramikou, kultura s moravskou malovanou keramikou, kultura nálevkovitých pohárů, kultura s kanelovanou keramikou, kultura lužická, doba laténská, nedatováno
38. Lednice (okr. Břeclav): 92-93, 110-111
doba bronzová, doba římská, vrcholný středověk, novověk
39. Lipník n. Bečvou (okr. Přerov): 99
novověk
40. Ludmírov-Milkov (okr. Prostějov): 41
paleolit
41. Malé Hradisko (okr. Prostějov): 56-57
doba laténská
42. Mikulčice (okr. Hodonín): 62-66
raný středověk
43. Mikulov (okr. Břeclav): 43, 49
paleolit, kultura věteřovská
44. Milíčovice (okr. Znojmo): 96
neolit, raný středověk
45. Miroslav (okr. Znojmo): 96
paleolit, neolit, eneolit, doba bronzová, doba halštatská, nedatováno
46. Míšovice (okr. Znojmo): 96
vrcholný středověk
47. Modletice (okr. Jindřichův Hradec): 40-41
paleolit
48. Mokrá (okr. Brno-venkov): 42
paleolit
49. Moravská Nová Ves (okr. Břeclav): 87-88
kultura zvoncovitých pohárů, kultura protoúnětická, kultura únětická, kultura věteřovská, doba laténská, doba římská

50. Moravský Krumlov (okr. Znojmo): 53-54
doba halštatská
51. Mušov (okr. Břeclav): 103
doba římská
52. Němčice (okr. Brno-venkov): 50
kultura velatická
53. Nikolčice (okr. Břeclav): 91
doba bronzová, doba laténská, raný středověk
54. Odovice (okr. Brno-venkov): 106
nedatováno
55. Olbramkostel (okr. Znojmo): 75-76, 96
neolit, eneolit, vrcholný středověk
56. Olbramovice-Leskoun (okr. Znojmo): 85-87
paleolit, neolit, doba bronzová, doba halštatská, doba laténská, raný středověk, vrcholný středověk, novověk
57. Oleksovice (okr. Znojmo): 96
raný středověk, vrcholný středověk
58. Ostrovačice (okr. Brno-venkov): 84
novověk
59. Pohořelice (okr. Břeclav): 104, 106
nedatováno
60. Popice (okr. Znojmo): 108
nedatováno
61. Postřelmov (okr. Šumperk): 46
kultura s lineární keramikou
62. Prosiměřice (okr. Znojmo): 92
neolit, kultura zvincovitých pohárů, raný středověk
63. Práslavice-Kocourovec (okr. Olomouc): 99
nedatováno
64. Předkláštěři (okr. Brno-venkov): 56, 79
doba laténská, vrcholný středověk
65. Předmostí (okr. Přerov): 39-40
paleolit
66. Příbice (okr. Břeclav): 91-92, 98, 103
neolit, kultura velatická, doba římská, doba stěhování národů, raný středověk, vrcholný středověk, nedatováno
67. Přísnotice (okr. Brno-venkov): 103-104
doba římská, vrcholný středověk, nedatováno
68. Skalice (okr. Znojmo): 96-97
neolit, eneolit, kultura horákovská, nedatováno
69. Slup (okr. Znojmo): 108
nedatováno
70. Strachotice (okr. Znojmo): 97, 108
doba bronzová, kultura horákovská, doba halštatská, doba římská, nedatováno
71. Březina (okr. Olomouc): 41
paleolit
72. Šanov (okr. Znojmo): 104
nedatováno
73. Šatov (okr. Znojmo): 108
nedatováno
74. Šitbořice (okr. Břeclav): 93-94
kultura zvincovitých pohárů
75. Telč (okr. Jihlava): 72-73
vrcholný středověk, novověk

76. Těšetice-Kyjovice (okr. Znojmo): 45
kultura s lineární keramikou, kultura s moravskou malovanou keramikou
77. Troskotovice (okr. Znojmo): 108
nedatováno
78. Třebíč (okr. Třebíč): 73
vrcholný středověk, novověk
79. Unkovice (okr. Brno-venkov): 103
nedatováno
80. Valtrovice (okr. Znojmo): 108-109
nedatováno
81. Vážany nad Litavou (okr. Vyškov): 59
kultura s moravskou malovanou keramikou, doba římská, raný středověk (?)
82. Velké Němčice (okr. Břeclav): 59
doba římská
83. Vlasatice (okr. Břeclav): 106
nedatováno
84. Vranovice (okr. Břeclav): 104
nedatováno
85. Znojmo (okr. Znojmo): 97-98, 109
doba bronzová, raný středověk, vrcholný středověk, novověk
86. Žabčice (okr. Brno-venkov): 104, 106
nedatováno

b) Rejstřík kultur

Paleolit: 39-43, 86, 96

Mesolit: 41, 98(?)

Neolit: 45-48, 86, 92, 95-99

kultura s lineární keramikou: 45-46, 48, 89

kultura s vypíchanou keramikou: 89

kultura s moravskou malovanou keramikou: 45, 48, 59

Eneolit: 47-48, 55, 95-97

kultura nálevkovitých pohárů: 47-48

kultura s kanelovanou keramikou: 47

kultura zvoncovitých pohárů: 88, 92, 93, 101-102

kultura protoúnětická: 87-88

Doba bronzová: 49-51, 55, 86, 91, 92-93, 95-97, 99, 100-101, 107

kultura únětická: 86, 88, 91

kultura věteřovská: 49, 88

kultura velatická: 50, 86, 91

kultura lužická: 48, 50-51

kultura podolská: 86

kultura slezská: 50-51

Doba halštatská: 53-55, 86, 95-97, 100

kultura horákovská: 55, 91, 97

Doba laténská: 47-48, 56-57, 86, 88, 89, 91, 100-102

Doba římská: 59, 88, 91, 92, 95-98, 100-101, 103-104

Doba stěhování národů: 91

Časně slovanské období: 91-92

Raný středověk: 47, 55, 59, 61-66, 69, 74, 86, 89, 91-92, 96-97, 100-102

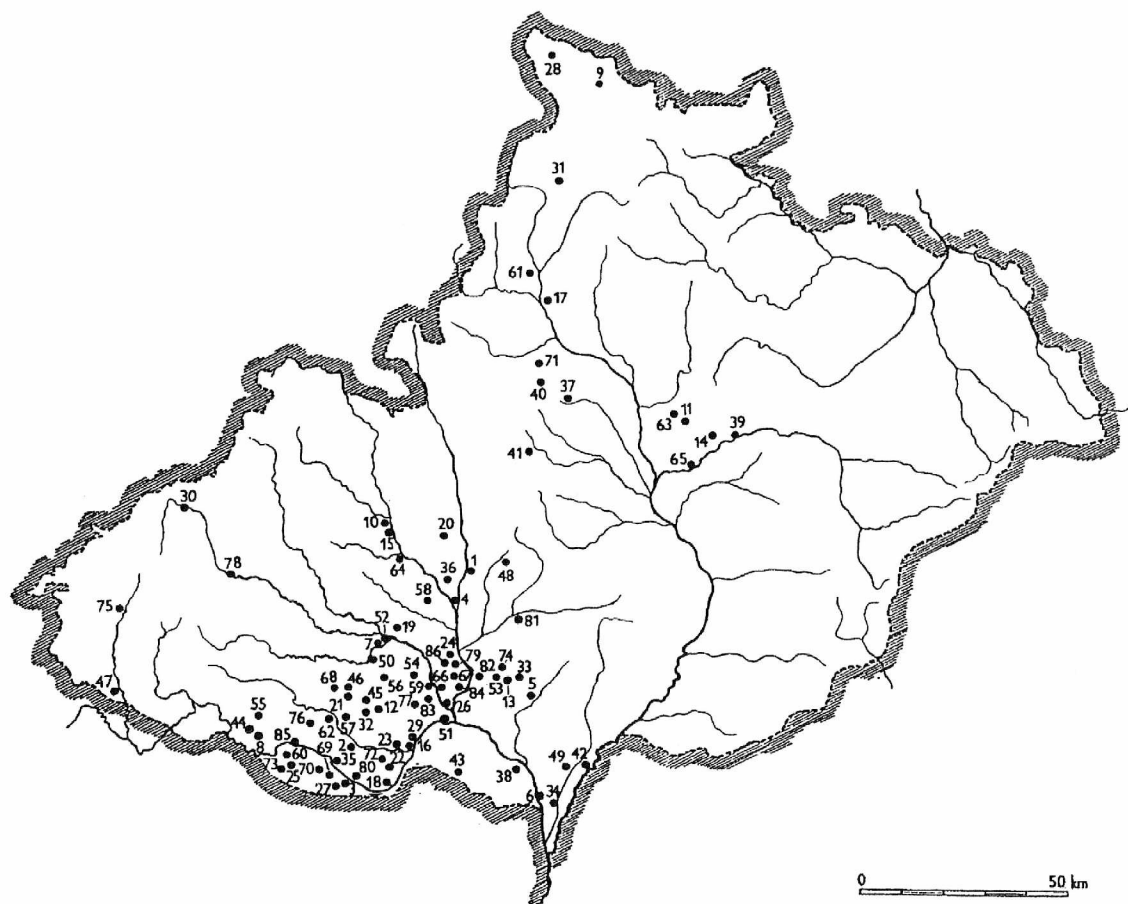
Vrcholný středověk: 67-84, 86, 88-89, 92, 95-97, 99, 103-104, 110-111

Novověk: 68, 72, 73, 74, 75, 84, 86, 88, 97-98, 99, 110-111

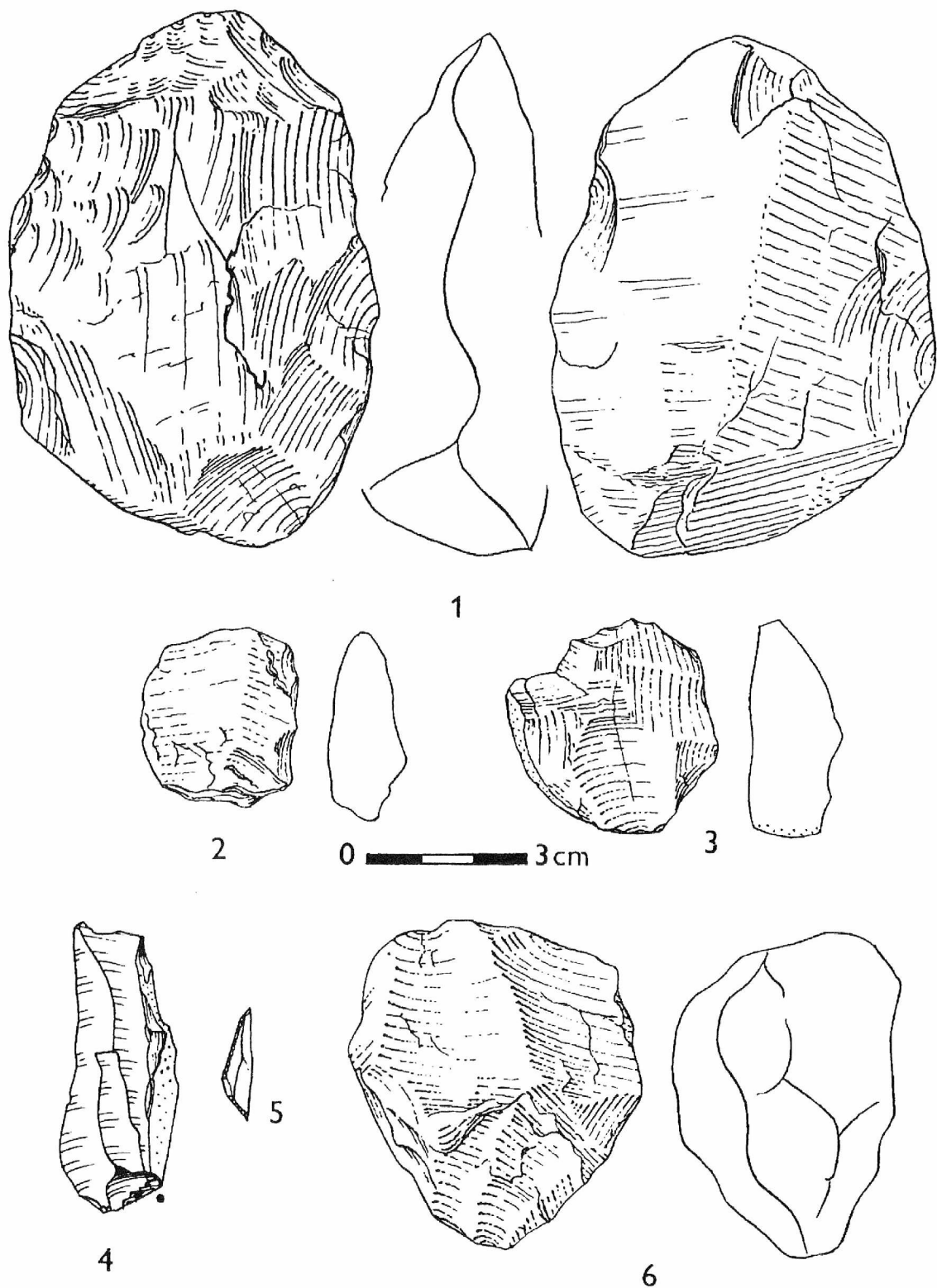
TABULKY

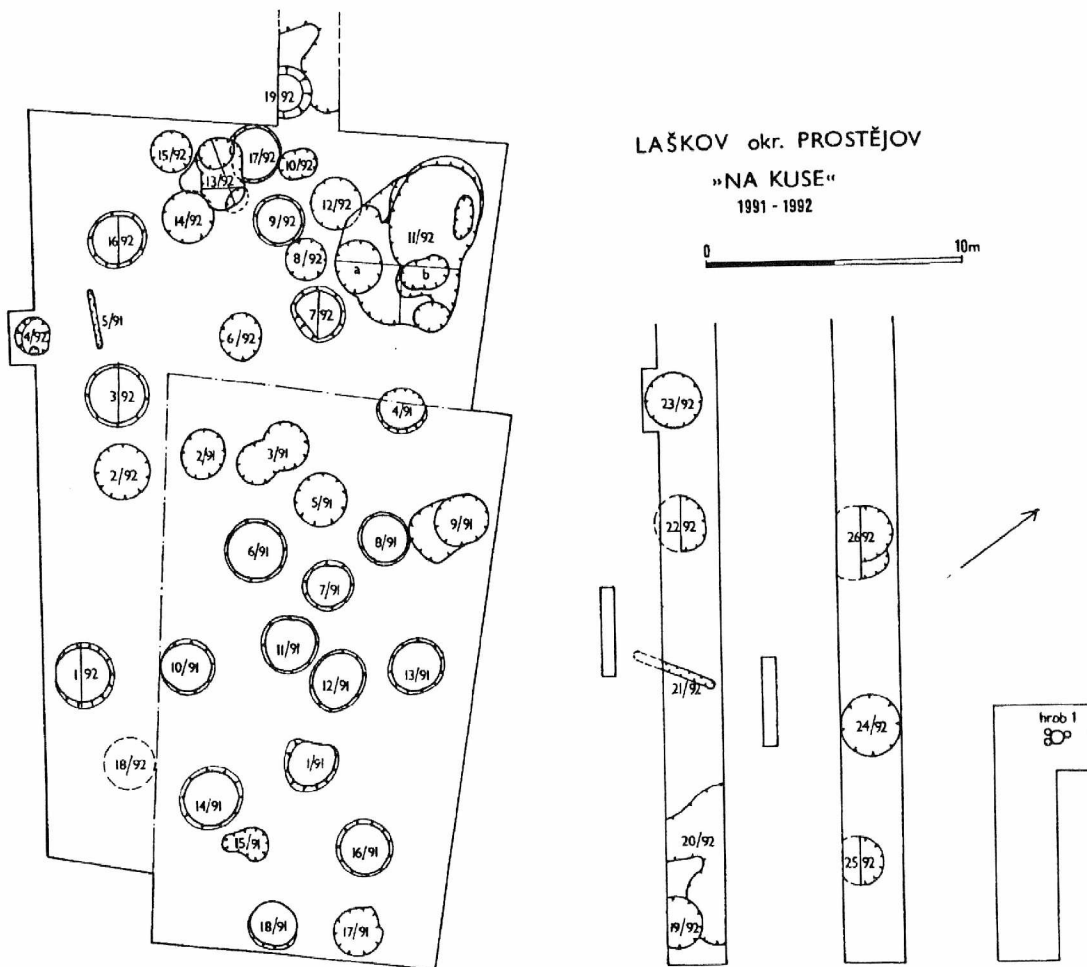

Tab. 1. Výzkumy a záchranné akce na Moravě v roce 1992. - Grabungen und Rettungsaktionen in Mähren im Jahre 1992.

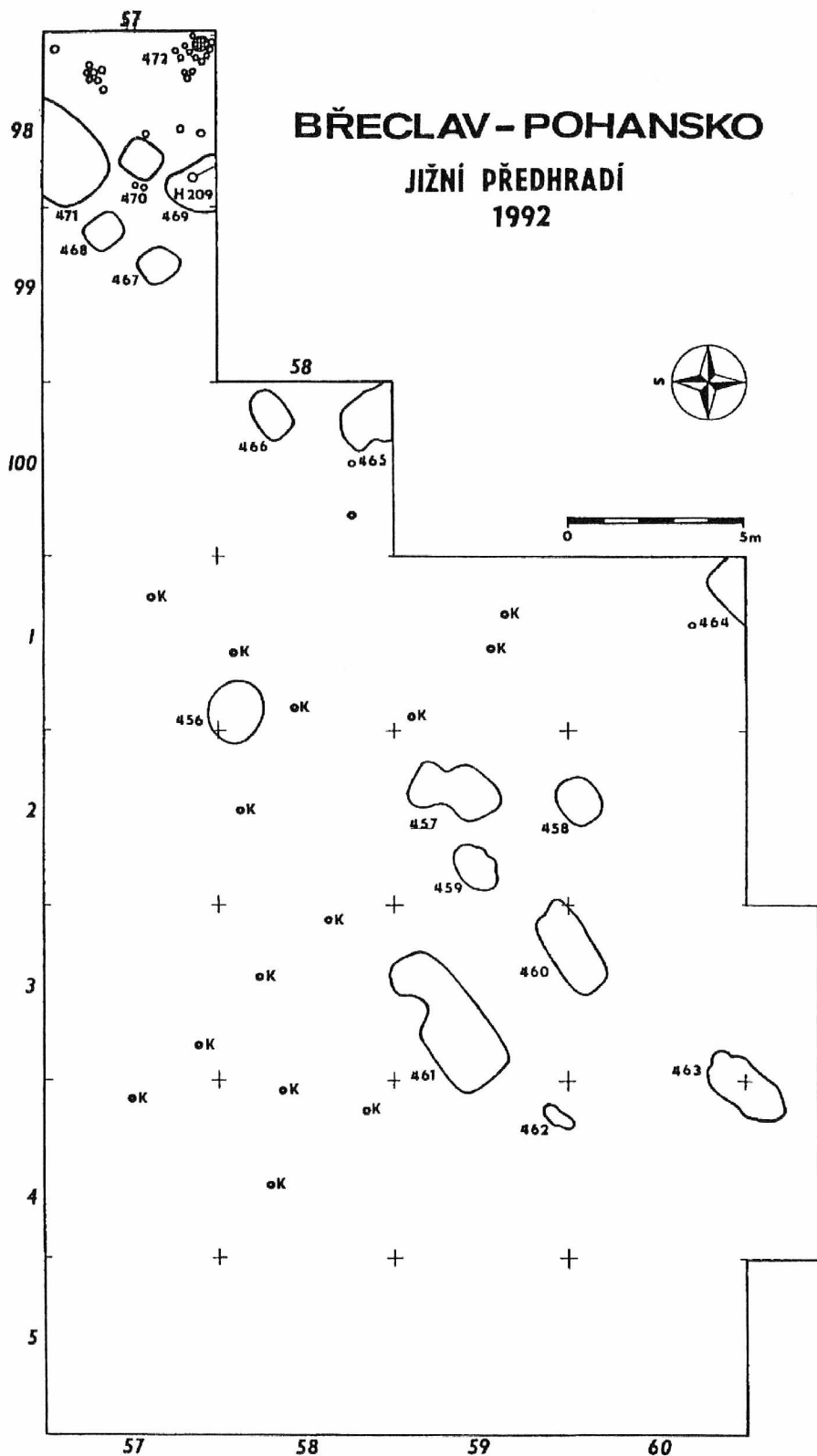

Tab. 2: 1 - Modletice (k.o. Marketa, okr. Jindřichův Hradec); 2, 3, 6 - Kašelec (k.o. Miroslav, okr. Znojmo); 4 - Zkamenělý zámek (k.o. Střemeňčiko, okr. Olomouc); 5 - Průchodnice (k.o. Ludmírov-Milkov, okr. Prostějov).

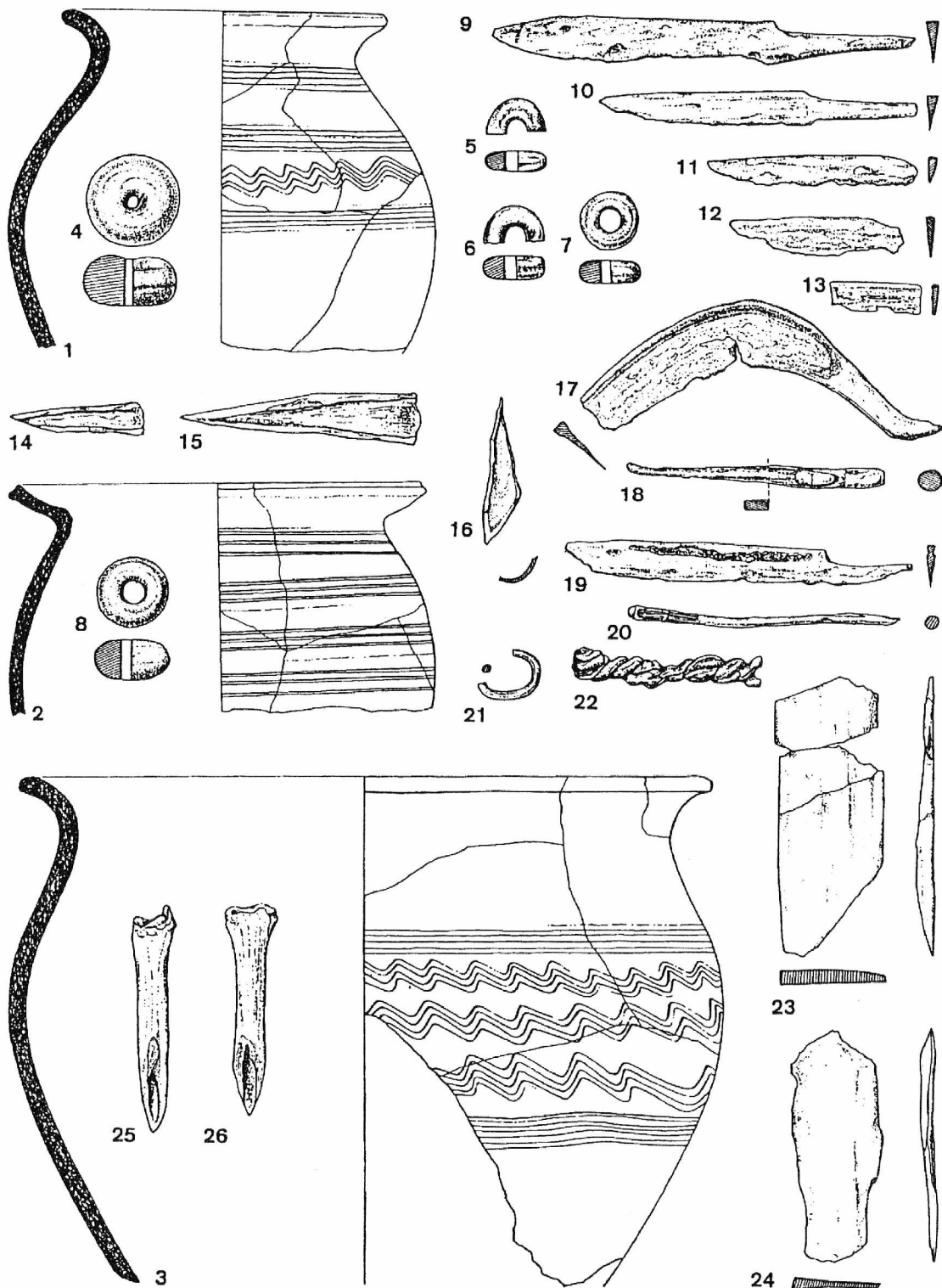
Tab. 3. Laškov (okr. Prostějov), "Na kuse". Celkový plán prozkoumané plochy.

Šmíd, Grabungsergebnisse auf der Siedlung...str. 47-48

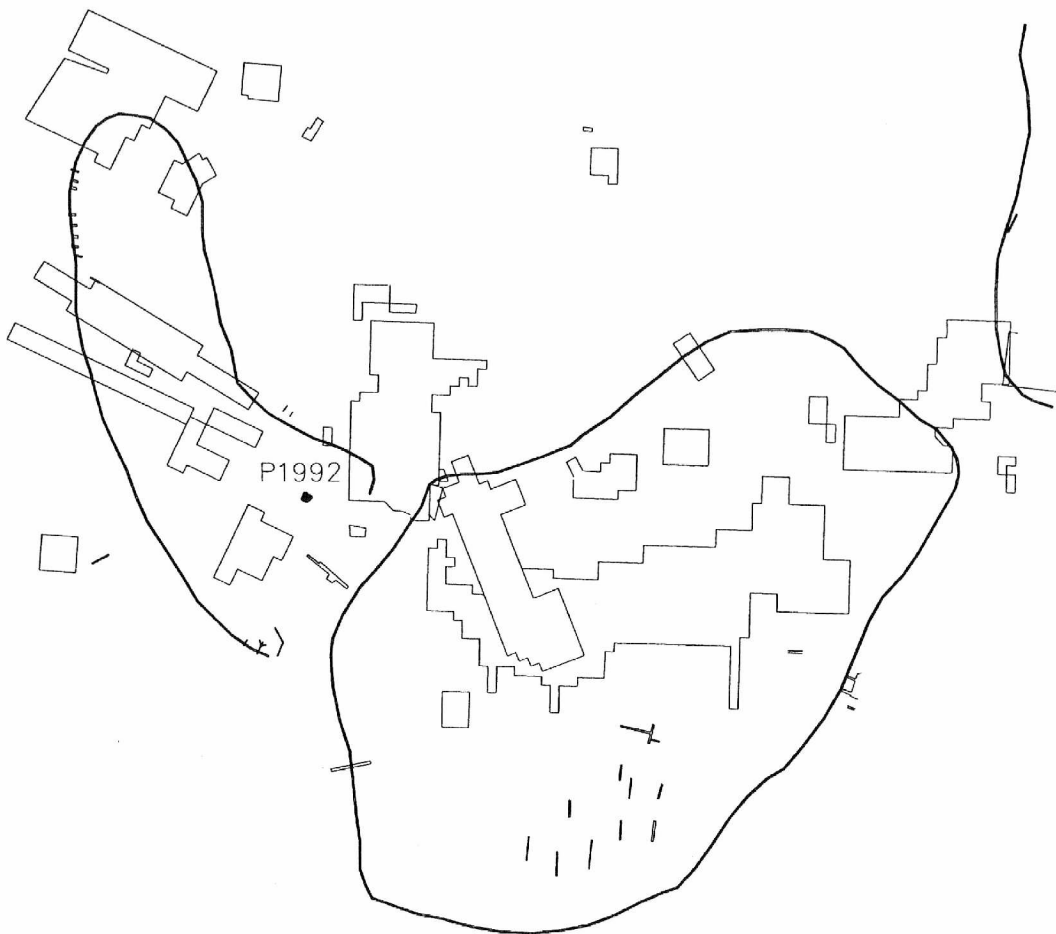
Tab. 4. Břeclav-Pohansko, jižní předhradí. Plánek prozkoumané plochy se zakreslenými objekty, kostrovým hrobem a kůlovými jamkami.

Dostál - Vignatiová, Břeclav-Pohansko...str. 61-62

Tab. 5. Břeclav-Pohansko, jižní předhradí. 1 - obj. 467; 2 - obj. 471; 3 - obj. 461; 4 - kúl. j. 2; 5 - obj. 471; 6 - obj. 471, 7 - obj. 457; 8 - obj. 461; 9 - hr. 209; 10 - čtverec C 100-58; 11 - čtverec C 100-58; 12 - obj. 471; 13 - obj. 460; 14 - obj. 464; 15 - obj. 457; 16 - obj. 461; 17 - obj. 460; 18 - obj. 461; 19 - čtverec C - 100-58; 20 - čtverec C 100-57; 21 - hr. 209; 22 - čtverec C 100-58; 23 - obj. 470; 24 - obj. 463; 25 - obj. 471; 26 - čtverec C - 98-57.

Dostál - Vignatiová, Břeclav-Pohansko...str. 61-62

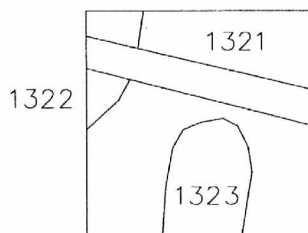

LEGENDA:

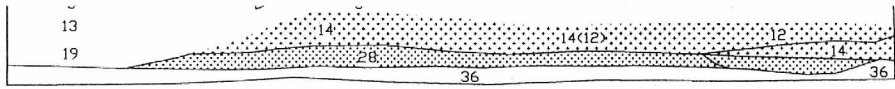
	přsek
	hlinitý přsek
	jílovitá hlína
	kameny
	kosti
	recentní zásah

PLOCHA P1992

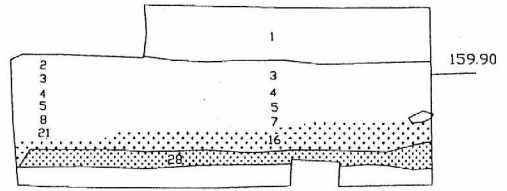
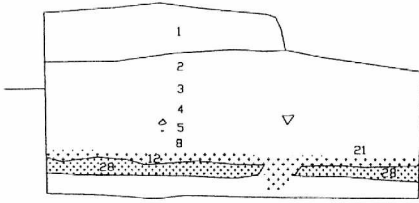
"Objekty"

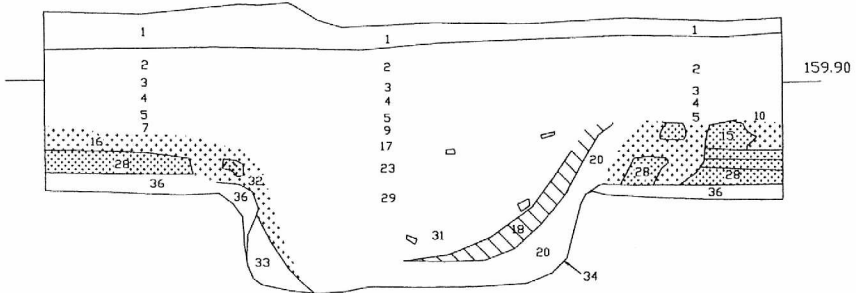
Taf. 6. Mikulčice-Valy. Befestigter Kern der Agglomeration mit der bislang erforschten Fläche und der Grabungsfläche P 1992.

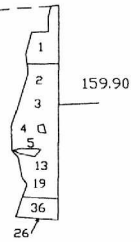
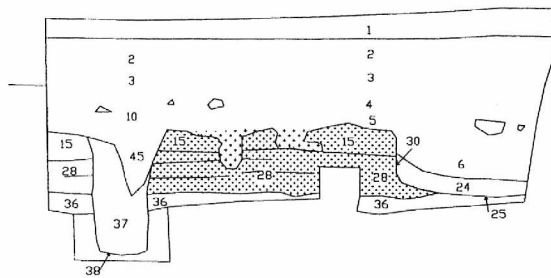
11B

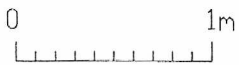
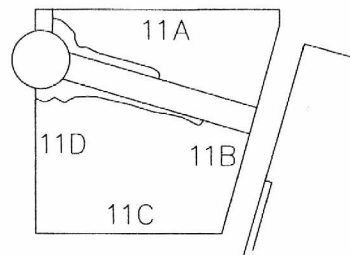
11C

11D

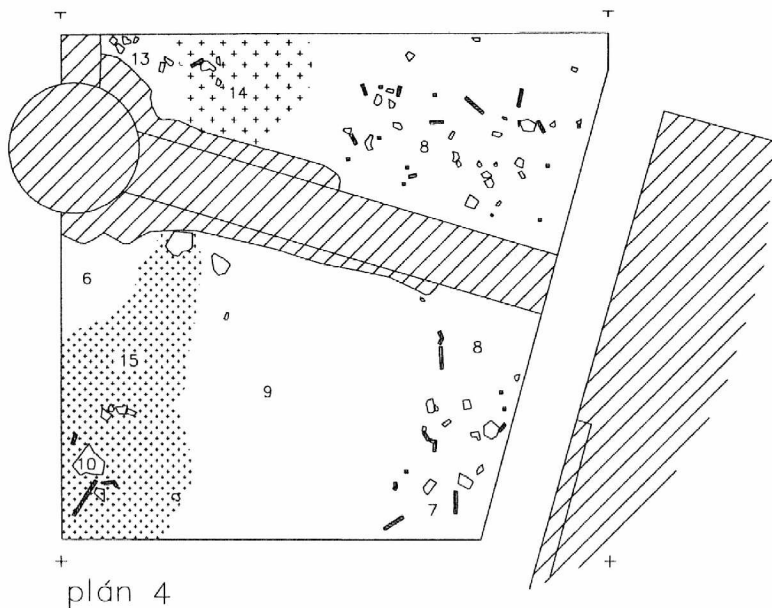

Situace:

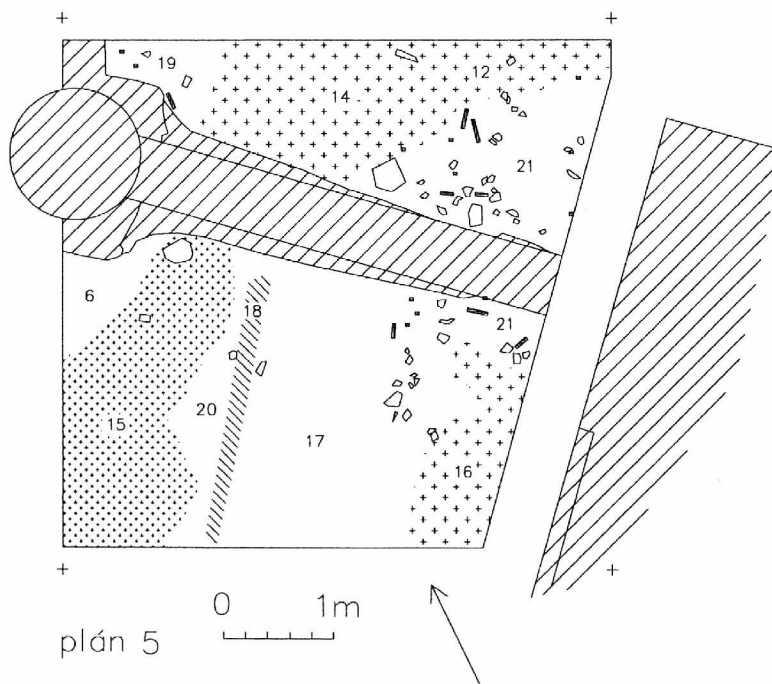

Taf. 7. Mikulčice-Valy. Profile an den Wänden der abgedeckten Grabungsfläche P 1992. Kontextnummern ohne genaue Abgrenzung bezeichnen mechanisch abgetragene Schichten.

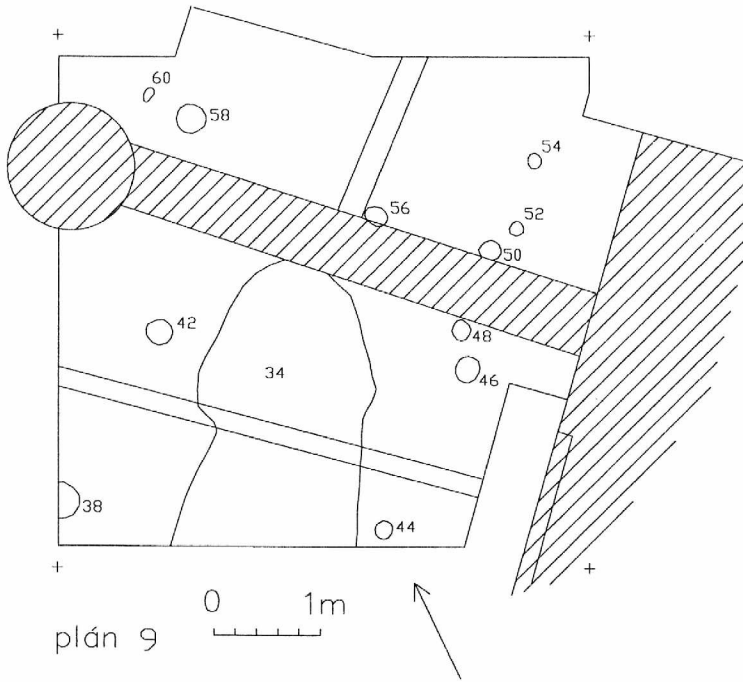
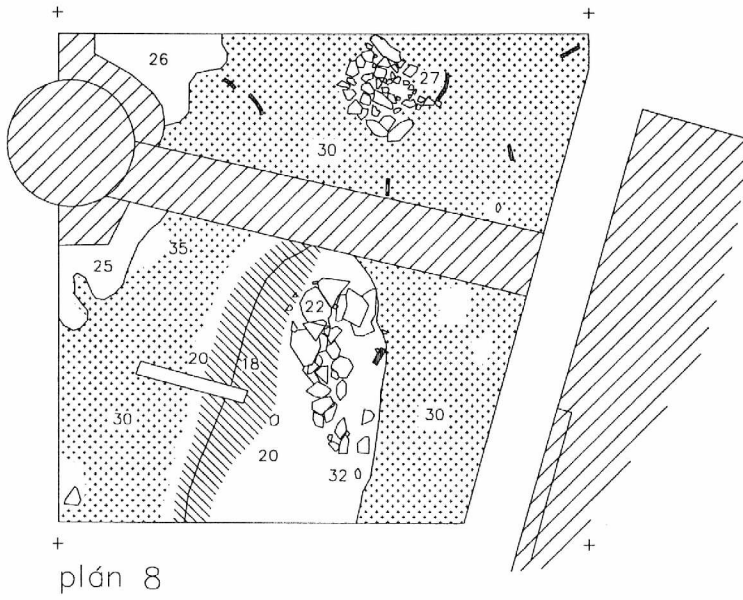
plán 4

plán 5

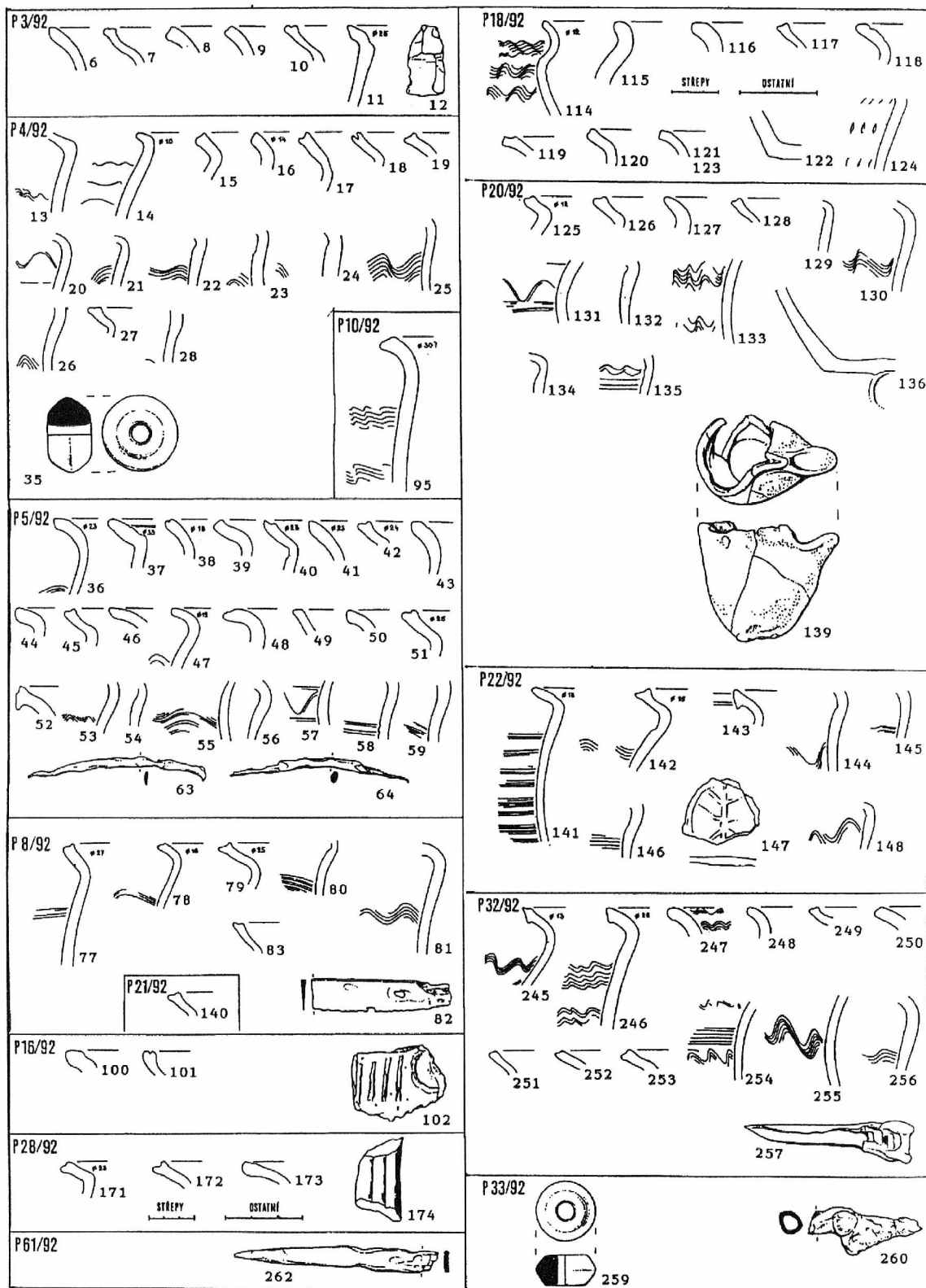
0 1m

Taf. 8. Mikulčice-Valy. Plan der Grabungsfläche P 1992 in zwei Niveaus. Plan 4 - Situation nach mechanischer Abtragung horizontaler Schichten P 2, 3, 4, 5/92 auf der ganzen Fläche des Quadrats. Plan 5 - oberer Horizont der Sandplanierungen des Obj. 1321 (P 14, 15, 16/92).

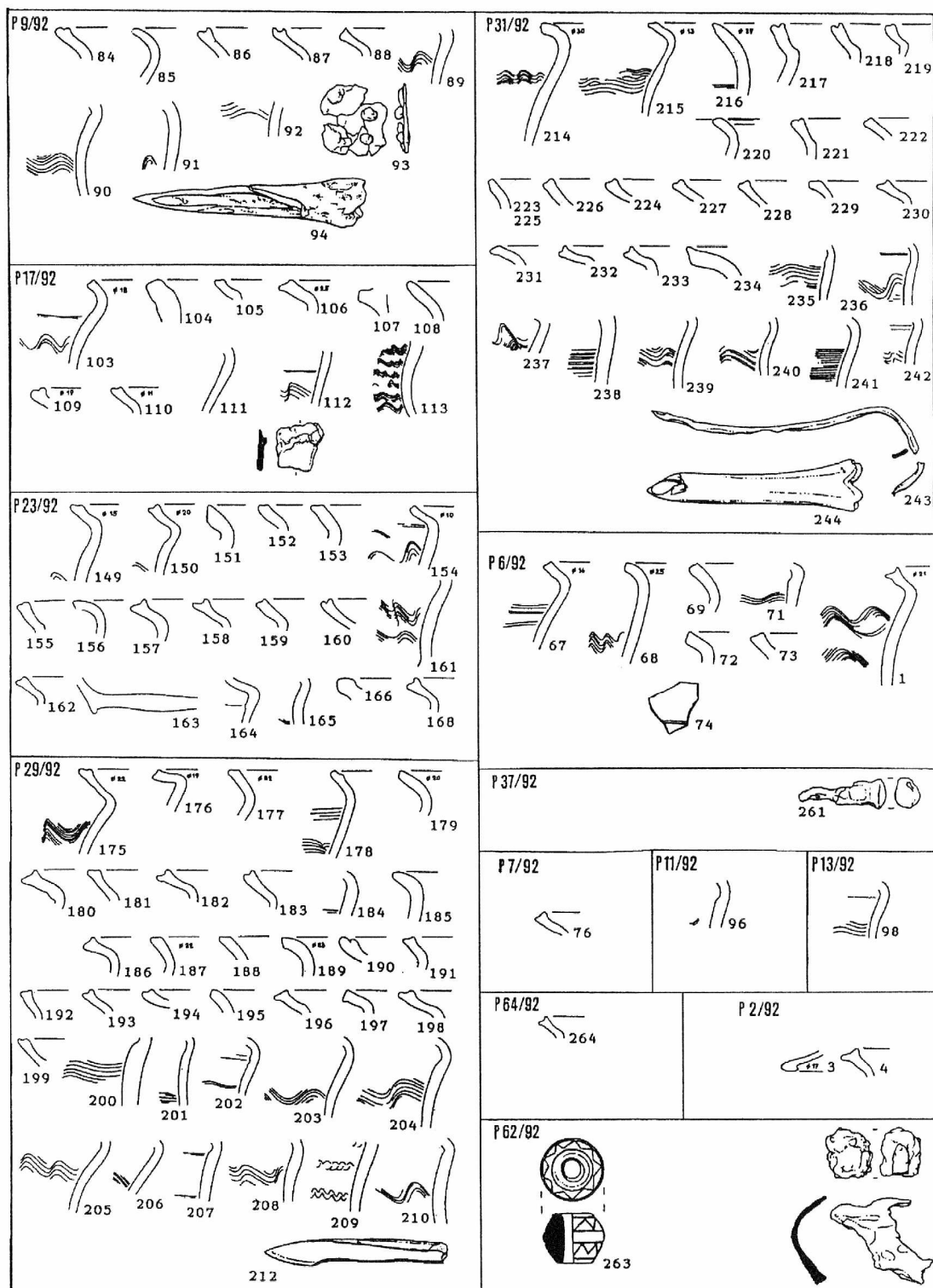
Taf. 9. Mikulčice-Valy. Plan der Grabungsfläche P 1992 in zwei Niveaus. Plan 8 - unterer Horizont der Sandplanierungen des Obj. 1321 (P 30/92) mit Steingruppe (Feuerstätte ? - P 27/92) an der Oberfläche. Plan 9 - ins Liegende eingelassene Gruben.

Poláček, Mikulčice-Valy...str. 62-66

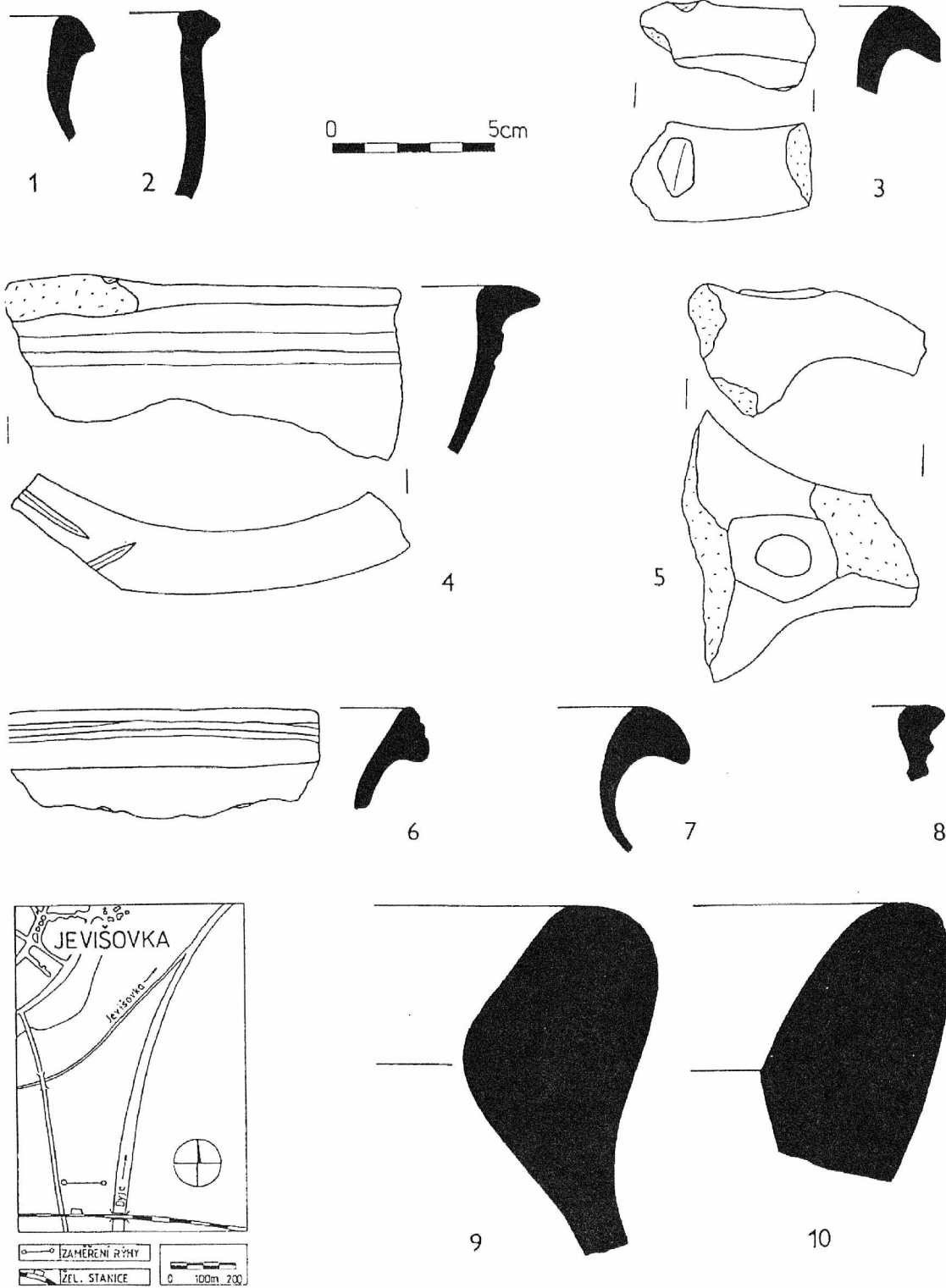

Taf. 10. Mikulčice-Valy. Funde aus Gragungsfläche P 1992. Eisengegenstände (63, 64, 82, 262, 260), Knochenindustrie (257), steinerne Spinnwirtel (35, 259), Ziegelfragment mit Stempel der XIV. Legie (102), Tontiegel (139), Spaltindustrie (12). Komplexe sind mit Fundnummern, Gegenstände mit Inventarnummern bezeichnet (ohne Vornummer 594- und Jahresangabe /92). Randscherben sind komplett, ohne Auswahl abgebildet.

Poláček, Mikulčice-Valy...str. 62-66

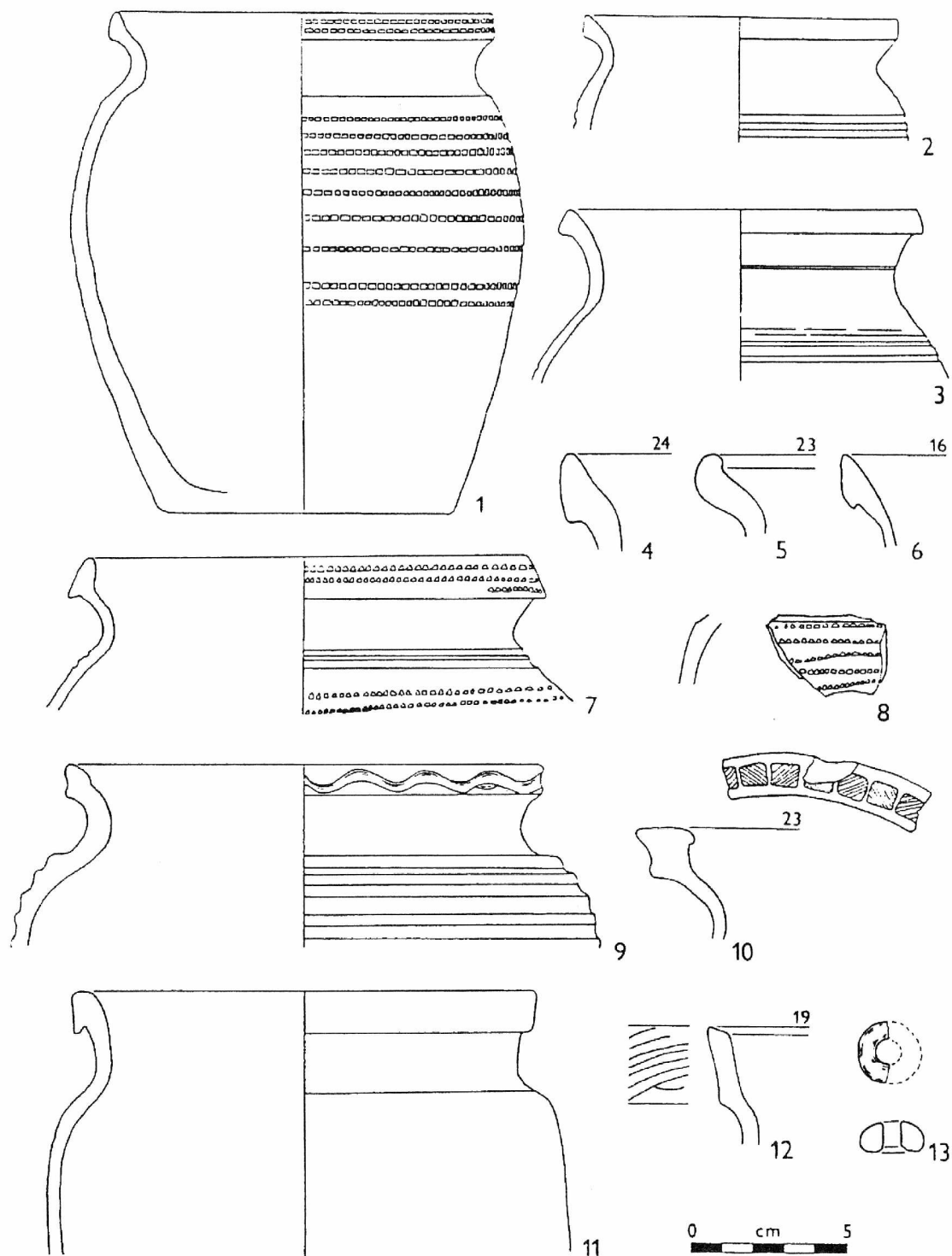

Taf. 11. Mikulčice-Valy. Funde aus Grabungsfläche P 1992. Eisengegenstände (93, 243, 261, P 62/92-nicht invent.), Knochenindustrie (94, 212, 244), steinerner Spinnwirtel (263), Bronzegußstück (P 17/92 - nicht invent.), Glasgefäßfragment (74). Komplexe sind mit Fundnummern, Gegenstände mit Inventarnummern bezeichnet (ohne Vornummer 594- und Jahresangabe /92). Randscherben sind komplett, ohne Auswahl abgebildet.

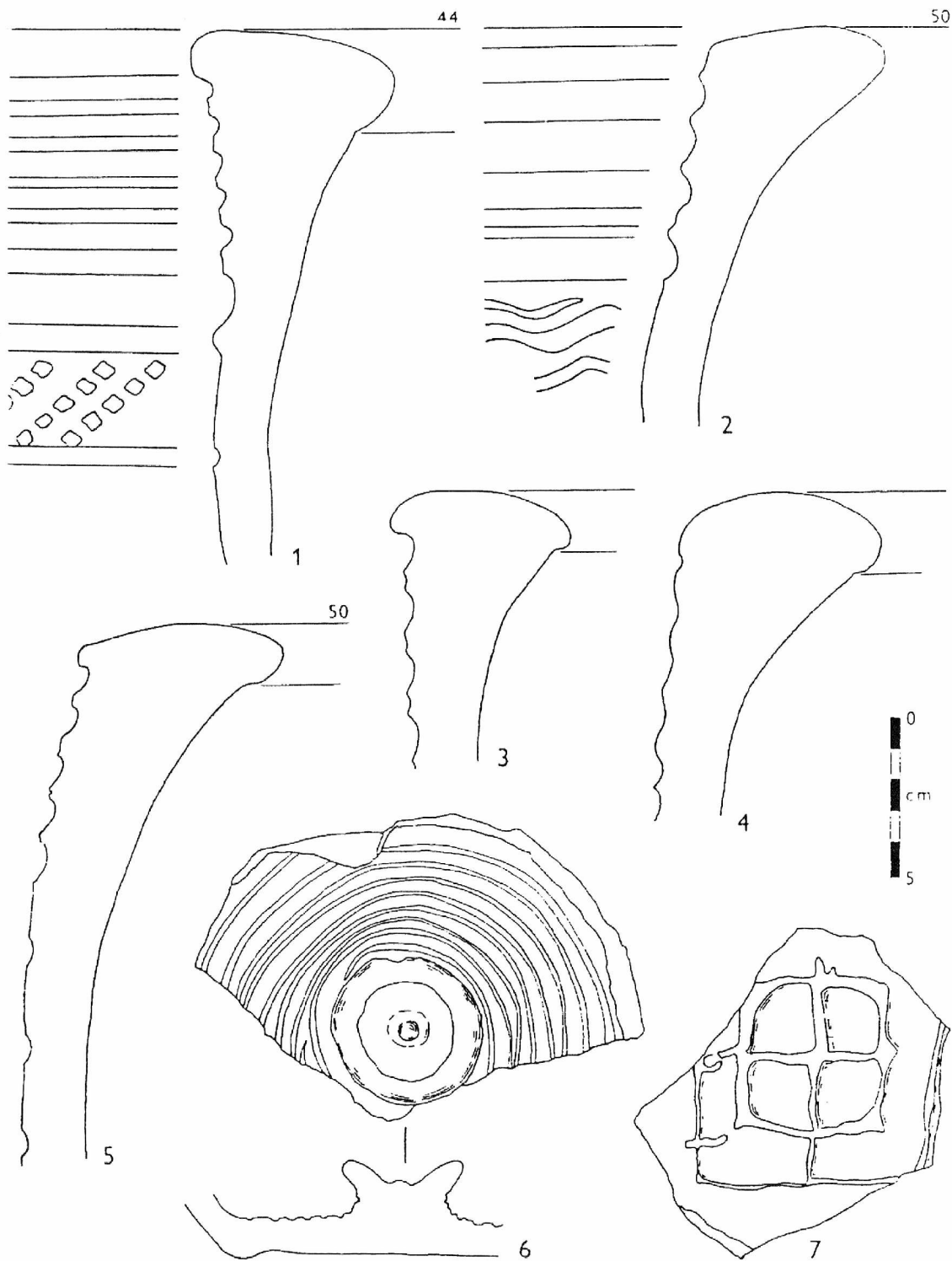

Tab. 12. Jevišovka (okr. Břeclav), u žel. stanice. Výběr keramiky - obj. 1: obr. 1, 2, 4, 6, 9; obj. 3: obr. 3, 5, 7, 8, 10.

Malík - Peška, Beitrag zur Lokalisation...str. 84

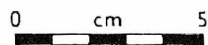
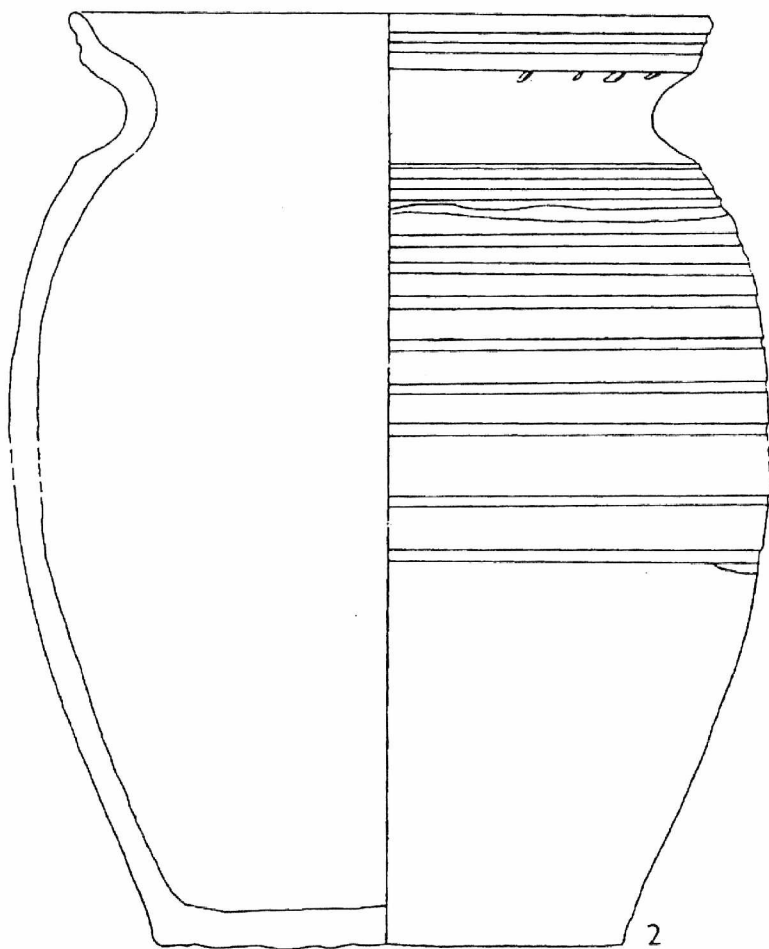
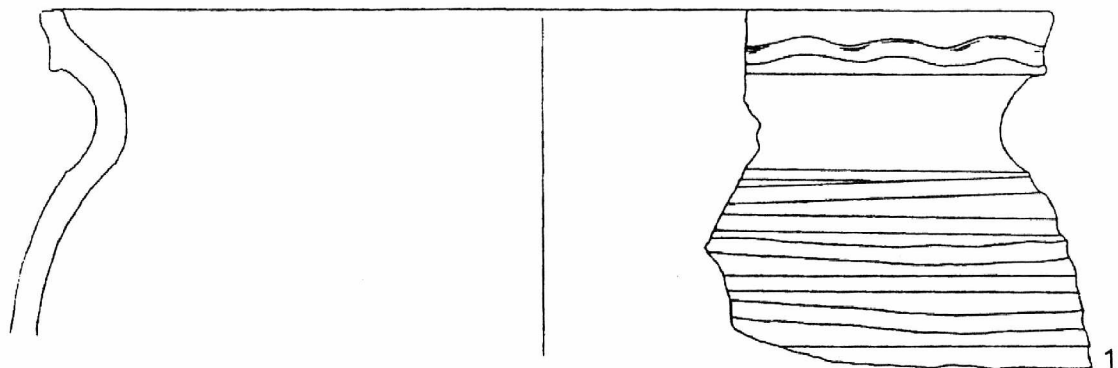

Tab. 13. Kuřim (okr. Brno-venkov), nám. Míru č. 18, obj. č. 1/92, keramika. Tuhová keramika - 1, 9, 11; se slídovým ostřivem - 3, 6, 7, 10; písčité ostřivo - 2, 4, 5, 8, 12, 13. Čísla nad okraji udávají jejich měřitelný průměr v cm.

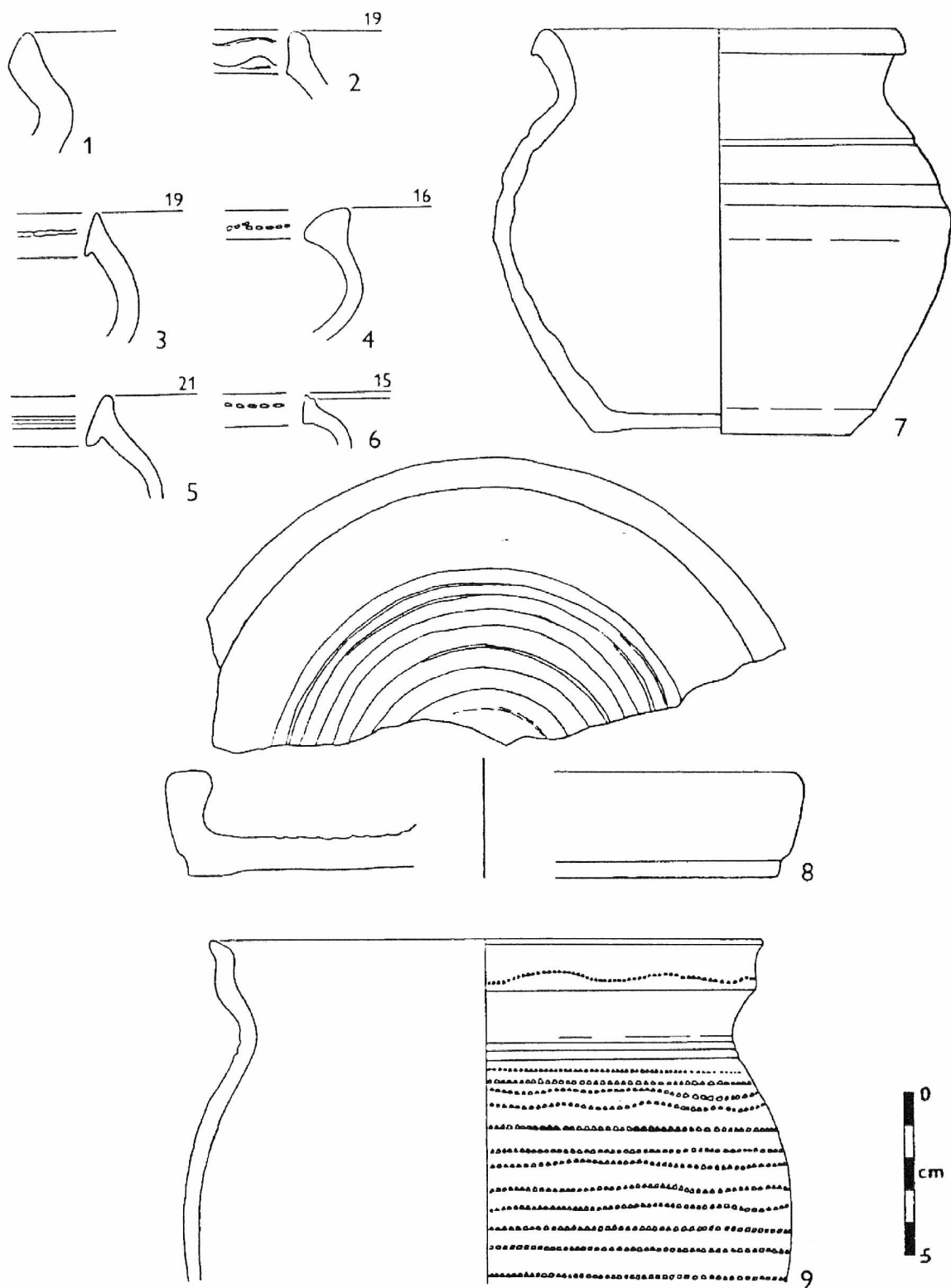
Tab. 14. Kuřim (okr. Brno-venkov), nám. Míru č. 18, obj.č. 1/92, keramika. Tuhvá keramika - 1-5, 7; písčité ostřivo - 6.

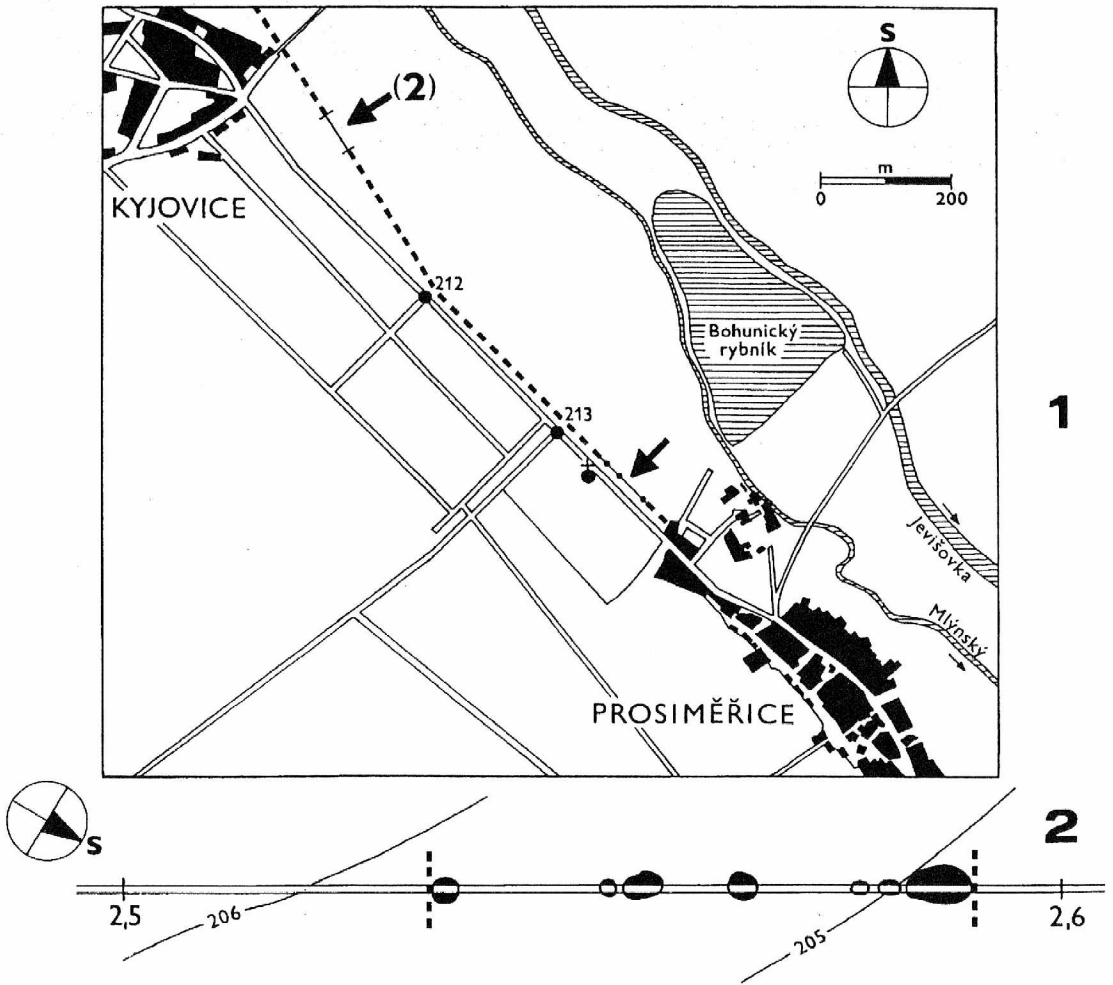

Tab. 15. Kuřim (okr. Brno-venkov), nám. Míru č. 18, obj. č. 2/92. Tuhvá keramika.

Doležel - Růžička: Záchranný výzkum...str. 88-90

Tab. 16. Kuřim (okr. Brno-venkov), nám. Míru č. 18, obj. č. 2/92, keramika. Tuhvá keramika - 2-4; se slídovým ostřivem 5, 7; písčité ostřivo - 1, 6, 8, 9.

Tab. 17. Prosiměřice-Kyjovice. 1 - Gaslaciugrille auf der rechten Seite der Straße von Prosiměřice nach Kyjovice, mit dem Kreuz bei Kote 213 als Orientierungspunkt. 2 - Gasleitungsrille mit angeschnittenem archäologischen Objekten.

1

2

3

4

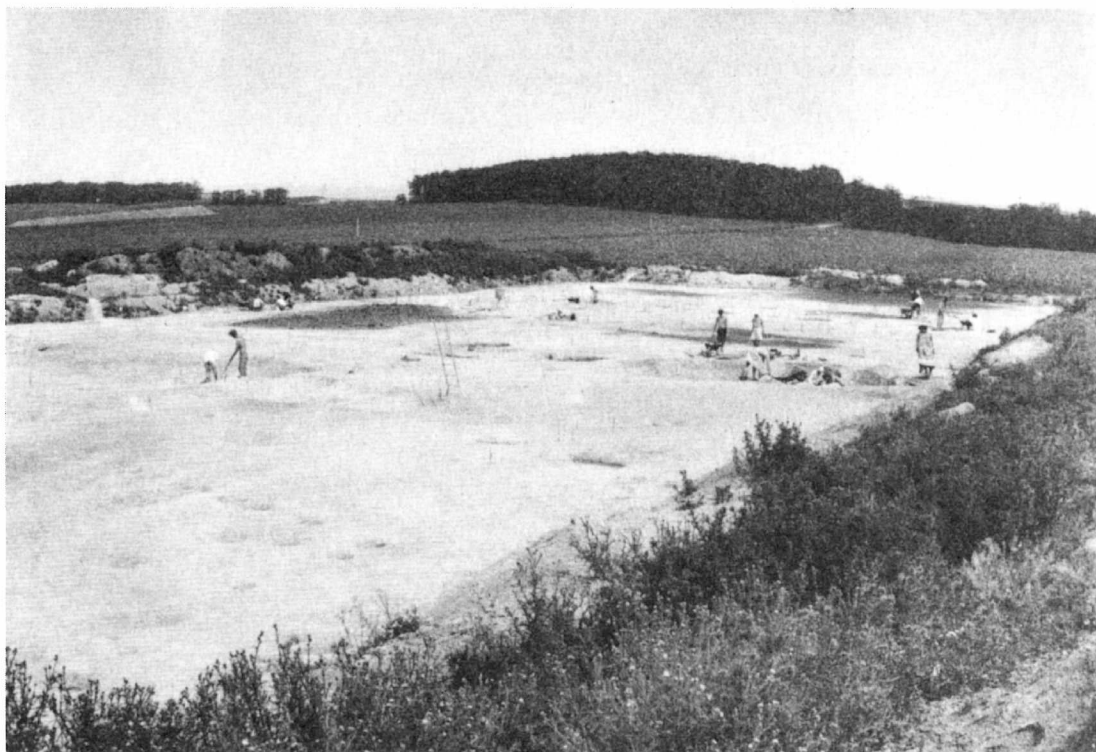

5

Taf. 18. Otnice (Bez. Vyškov): 1 - Grab 5; 2 - Grab 1; 3 - Grab 6, die Bestattung B, Torso des Schadels mit der zugeheilten Trepanation; 4 - Grab 6, die Bestattung A; 5 - Grab 6, die Bestattung B. Photo von L. Píchev u. M. Havelka.

Šebela - Dočkalov, Das ur- und frühgeschichtliche Gräberfeld...str. 21-35

1

2

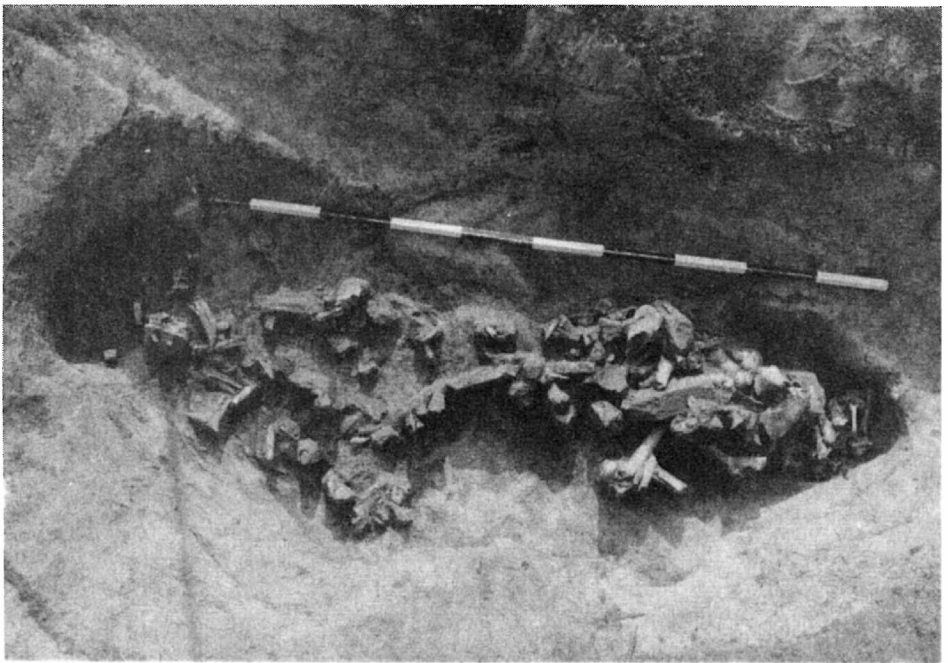
Taf. 19. Těšetice-Kyjovice. Gesamtansicht des Sektors A4.

Košťuřík - Kazdová, Grabungssaison...str. 45

1

2

Taf. 20. Těšetice-Kyjovice. 1 - Kumulation der Siedlungsobjekte. 2 - Tierknochnablagerung im Obj. 383.

Koštuřík - Kazdová, Grabungssaison...str. 45

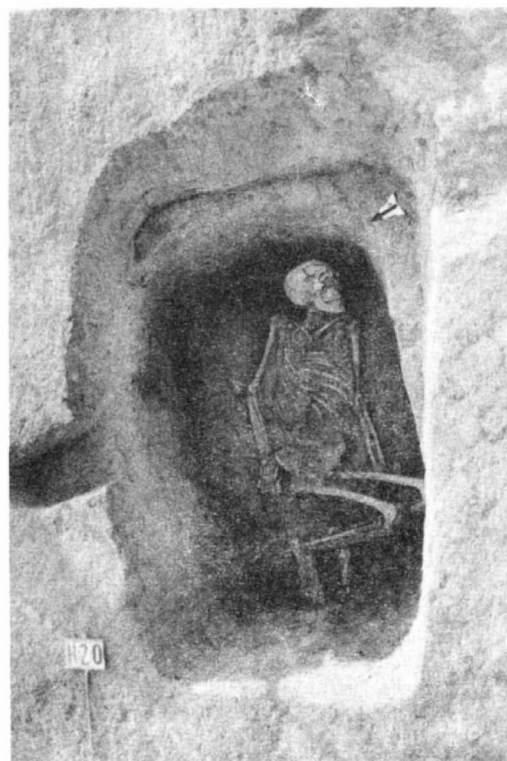

1

4

2

Taf. 21. Těšetice-Kyjovice. 1 - Skelettgrab H 18. 2 - Skelettgrab H 19. 3-4 - Skelettgrab H 20.

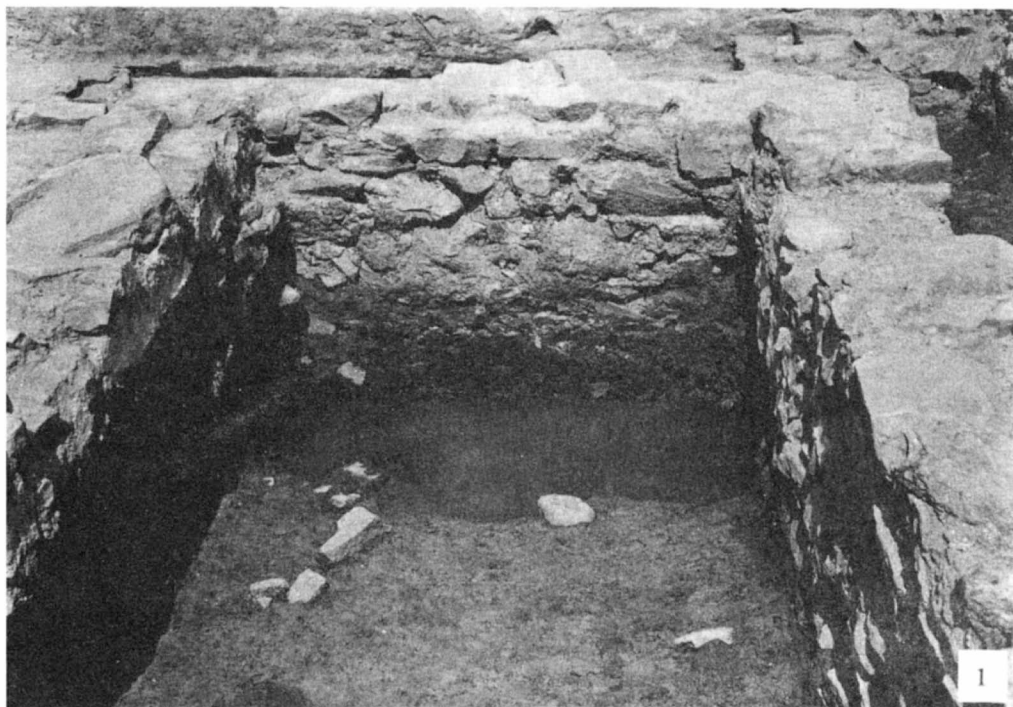
Koštuřík - Kazdová, Grabungssaison...str. 45

Tab. 22. Doubravník (okr. Žďár nad Sázavou), č.p. 36 a 165, záchranný výzkum, květen 1992. 1 - Celkový pohled na zkoumanou plochu od SV, ze zvonice kostela sv. Kříže; 2 - jihozápadní část zkoumané plochy s obj. č. 1-12 a 14 z 1. pol. 13. věku a ohradní zdi z 15. století s pilířem v pozadí.

Doležel, Záchranné výzkumy...str. 68-72

Tab. 23. Doubravník (okr. Žďár nad Sázavou), č. p. 36, záchranný výzkum, květen 1992. 1 - obj. č. 24, snad část polozemnice z 12. století, porušené základovým zdívem novověké usedlosti; 2 - základové zdívce usedlosti, nad podloží tmavá kulturní vrstva 13. věku a kamcnohlinitá navázka 16. století.

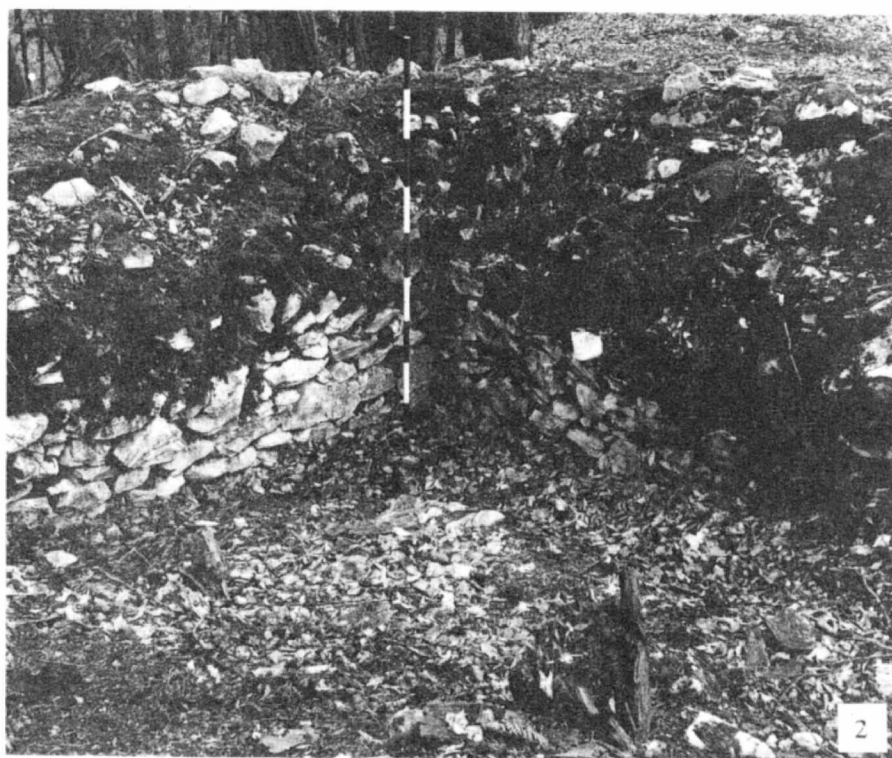
Tab. 24. Doubravník (okr. Žďár nad Sázavou, č.p. 36, záchranný výzkum, květen 1992. 1 - průjezd usedlosti od JV, do podloží zahoubena recentní rýha odpadu a obj. č. 21 z 1. pol. 13. stol.; 2 - detail ohradní zdi z 15. stol. s vnitřním opěrným pilířem v jihozápadní části zkoumané plochy.

Tab. 25. Babice nad Svitavou (okr. Brno-venkov), středověká fortifikace nad údolím Křtinského potoka, duben 1993. 1, 2 - čelo opevnění s přístupovou komunikací vlevo a zdvojeným šijovým příkopem od JV.

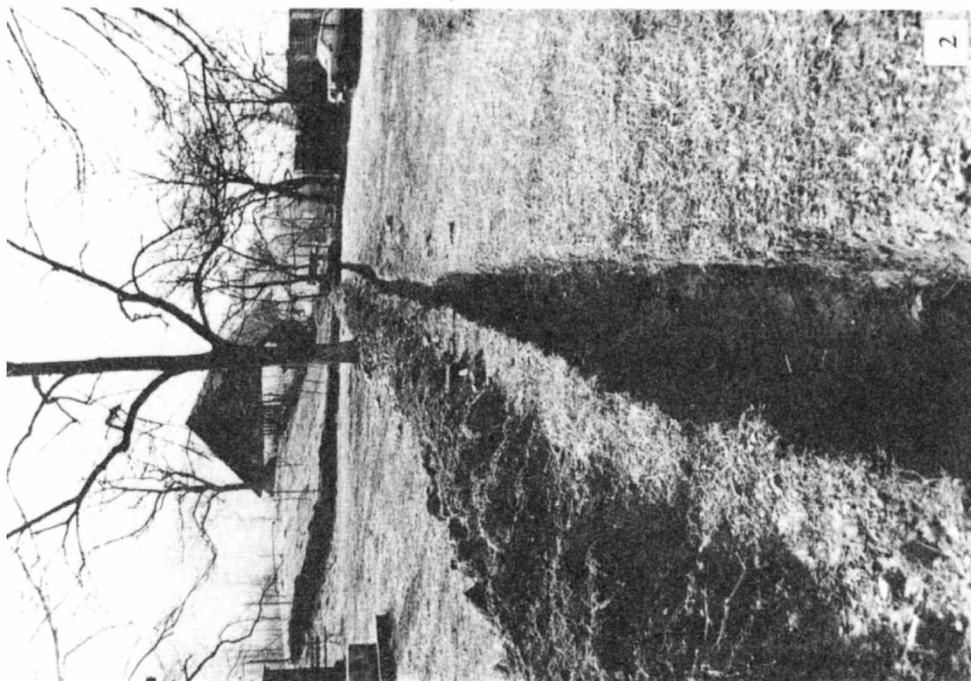
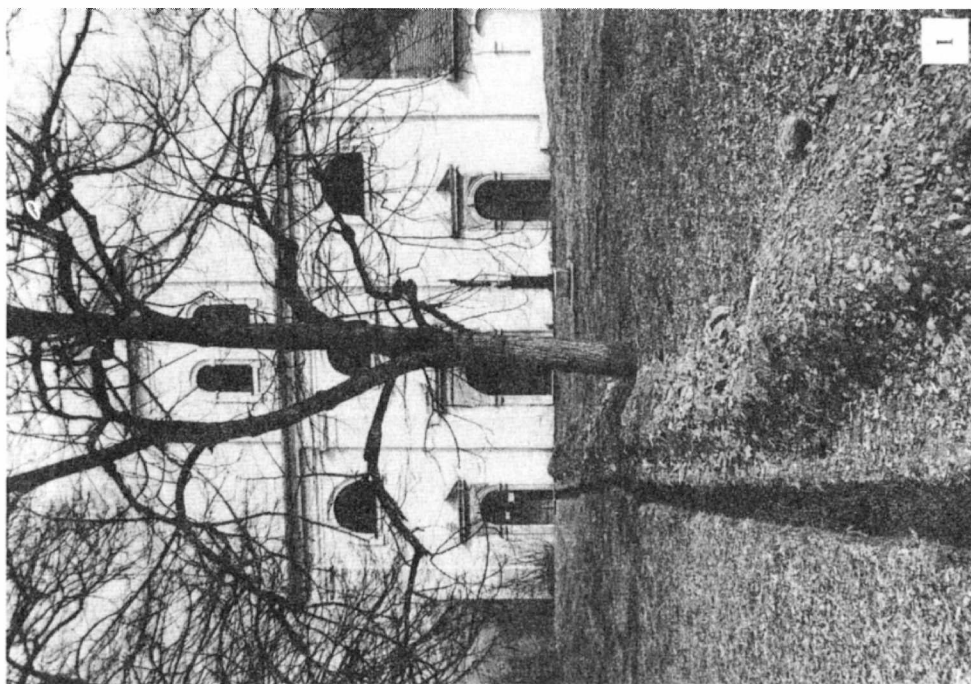
Doležel, Vrcholně středověká fortifikace...str. 76-77

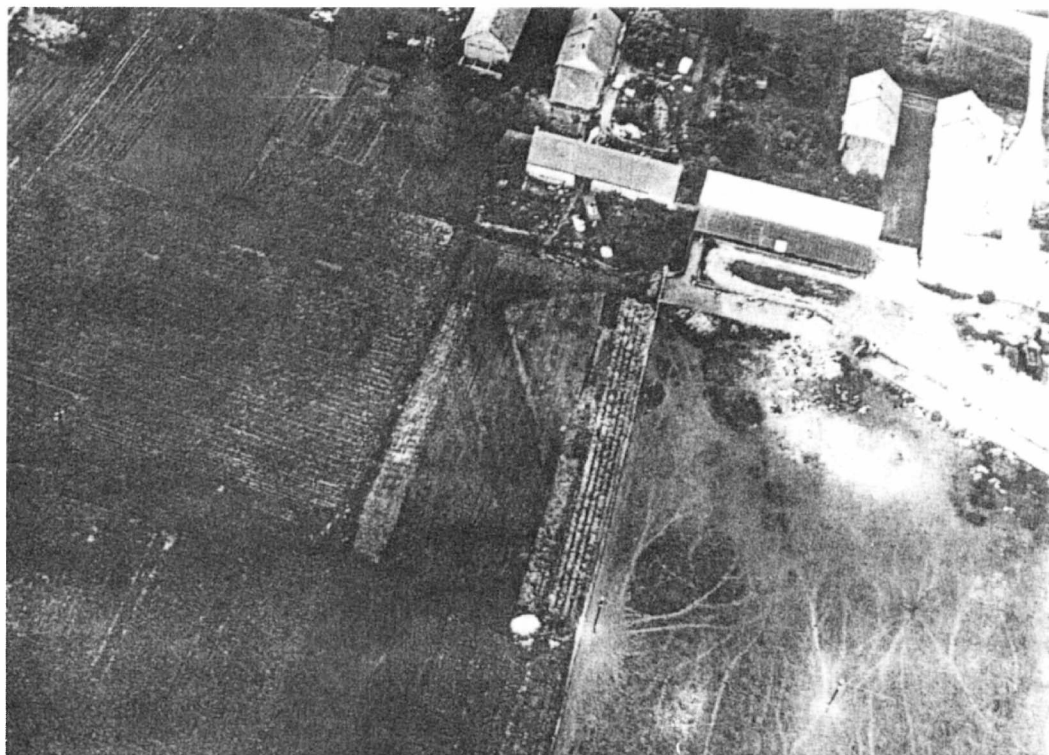
Tab. -26. Babice nad Svitavou (okr. Brno-venkov), středověká fortifikace nad údolím Křtinského potoka, duben 1993, destruovaná věžová budova ve středním dílu opevnění. 1 - pohled od SZ; 2 - zachovaný vnitřní líc zdiva v pohledu od V.

Doležel, Vrcholně středověká fortifikace...str. 76-77

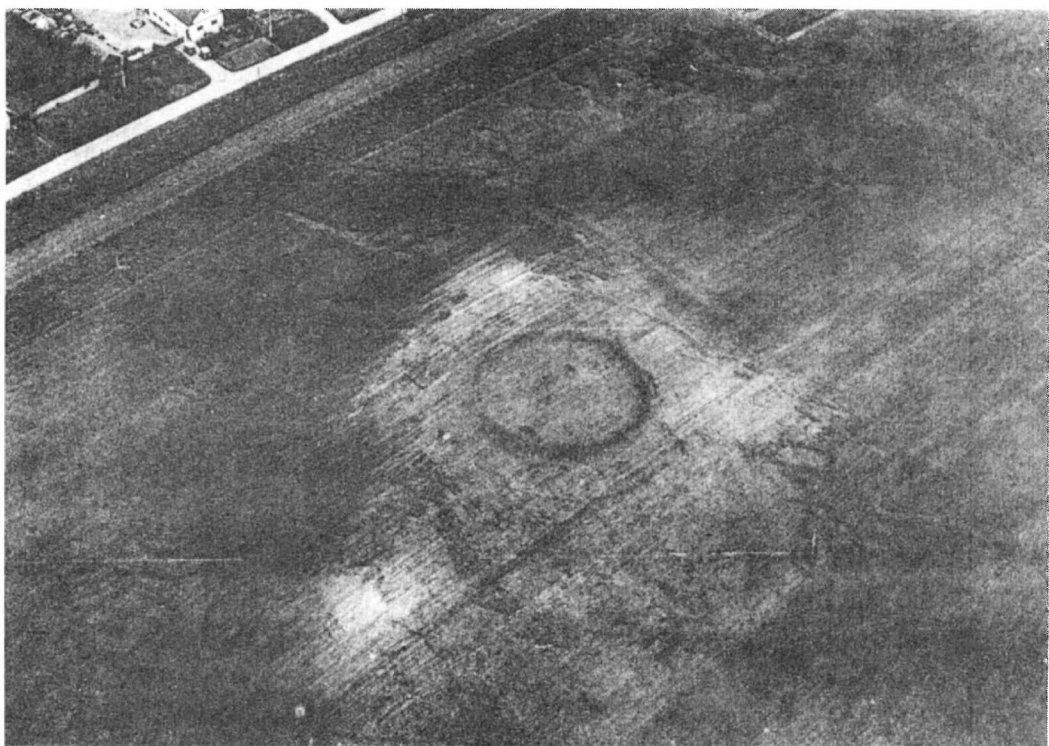

Tab. 27. Černvír (okr. Žďár nad Sázavou). Náhorní plošina výšiny "Hradisko" s kostelem P. Marie, duben 1992. 1, 2 - trasa rýhy pro elektrokabel, vedené od jižního průčelí kostela na zahradu č. p. 16 a obsahující keramiku 2. poloviny 13. století.

Doležel. Záchramná akce...str. 77-79

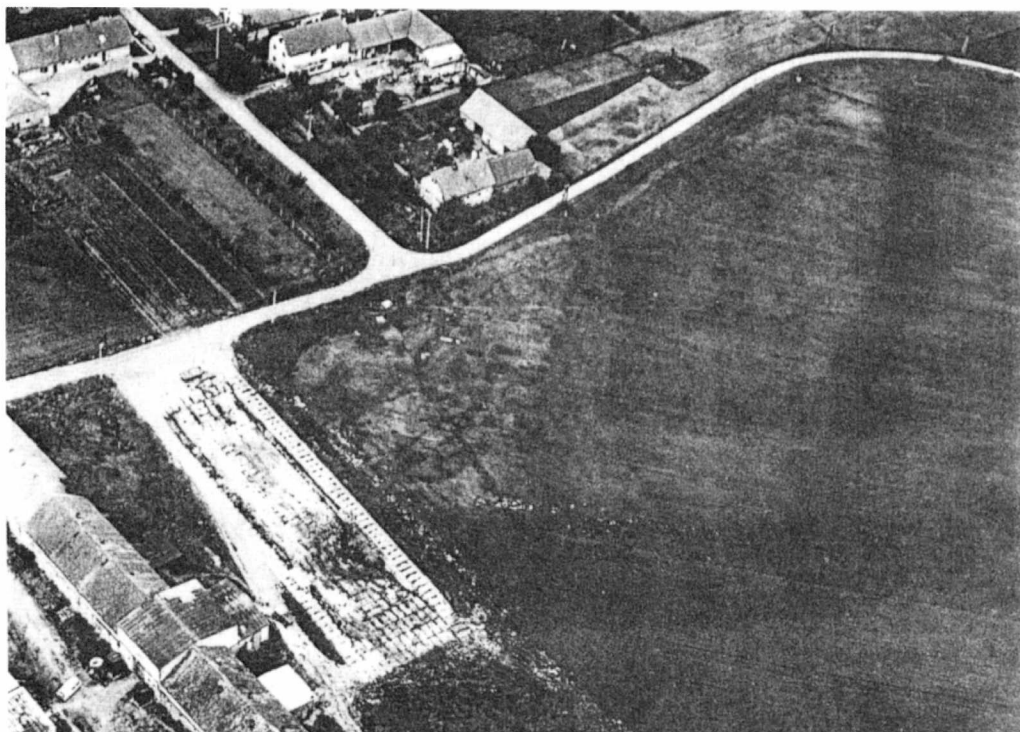
1

2

Tab. 28. 1 - Božice I - Kolonie u Dvora, okr. Znojmo. Nároží čtyřúhelníkového příkopu na zahradách domů č. 14 a 15 (další půdorys (?) na zahradách domů č. 13 a 14. 2 - Božice V - Kolonie u Dvora, okr. Znojmo. Rondel s vnějším palisádovým žlabem a menším kruhovým příkopem.

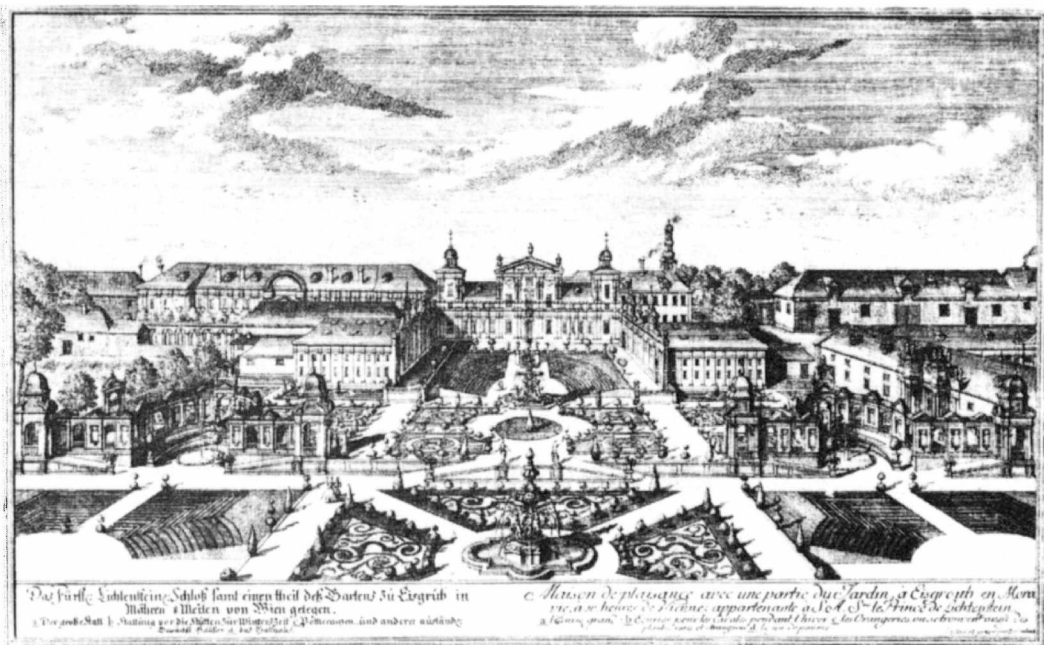

1

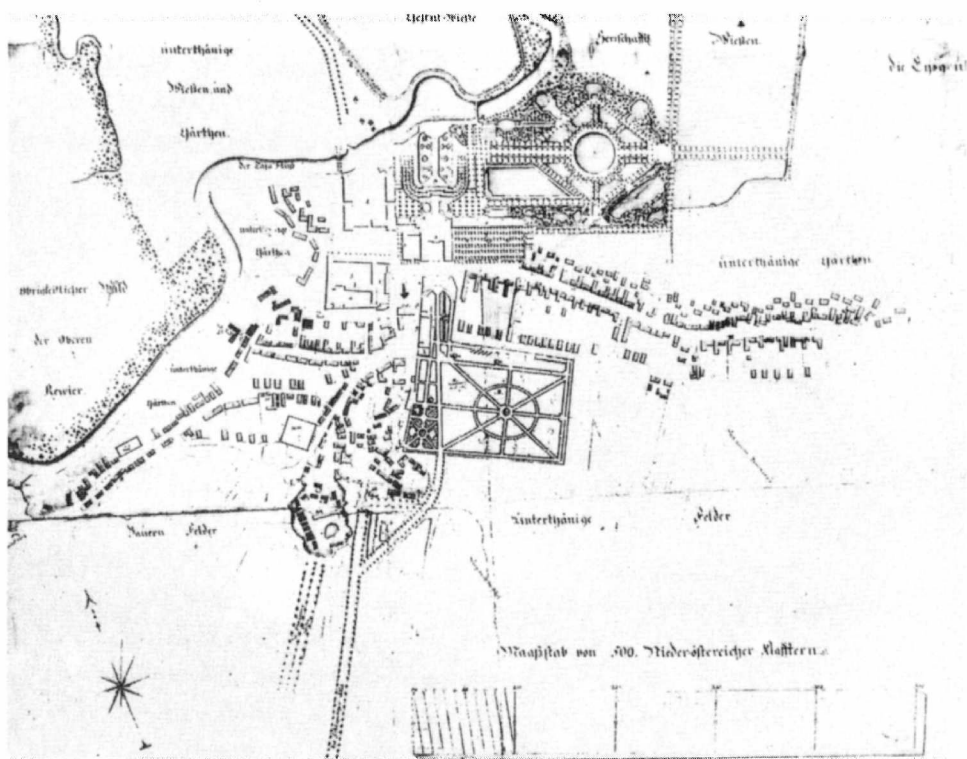

2

Tab. 29. 1 - Božice III - Kolonie u Dvora, okr. Znojmo. Archeologická lokalita na pravé terase Jevišovky u dvora Hoja. 2 - Krhovice II, okr. Znojmo. Skupina archeologických objektů na lokalitě ležící jv. od vesnice.

A

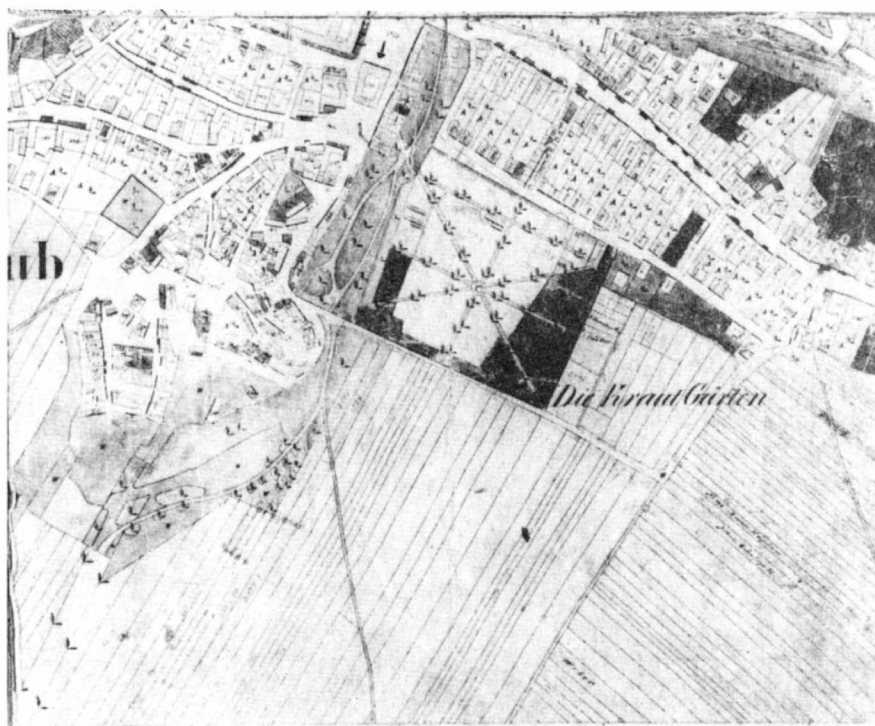

B

Tab. 30. A - Delsenbachova rytina z roku 1720. V pravé části rytiny za zámek je patrná budova o sedmi okenních osách s věží. Rytina je v tomto bodě spíše panoramatickým vyobrazením liechtensteinského majetku v Lednici. Fotoarchív Památkového ústavu v Brně. B - Půdorys části obce s tvrzí, 18. století. V západním křídle možno shledávat původní vstup do areálu tvrze (mezera u severního křídla). Fotoarchív PÚ v Brně.

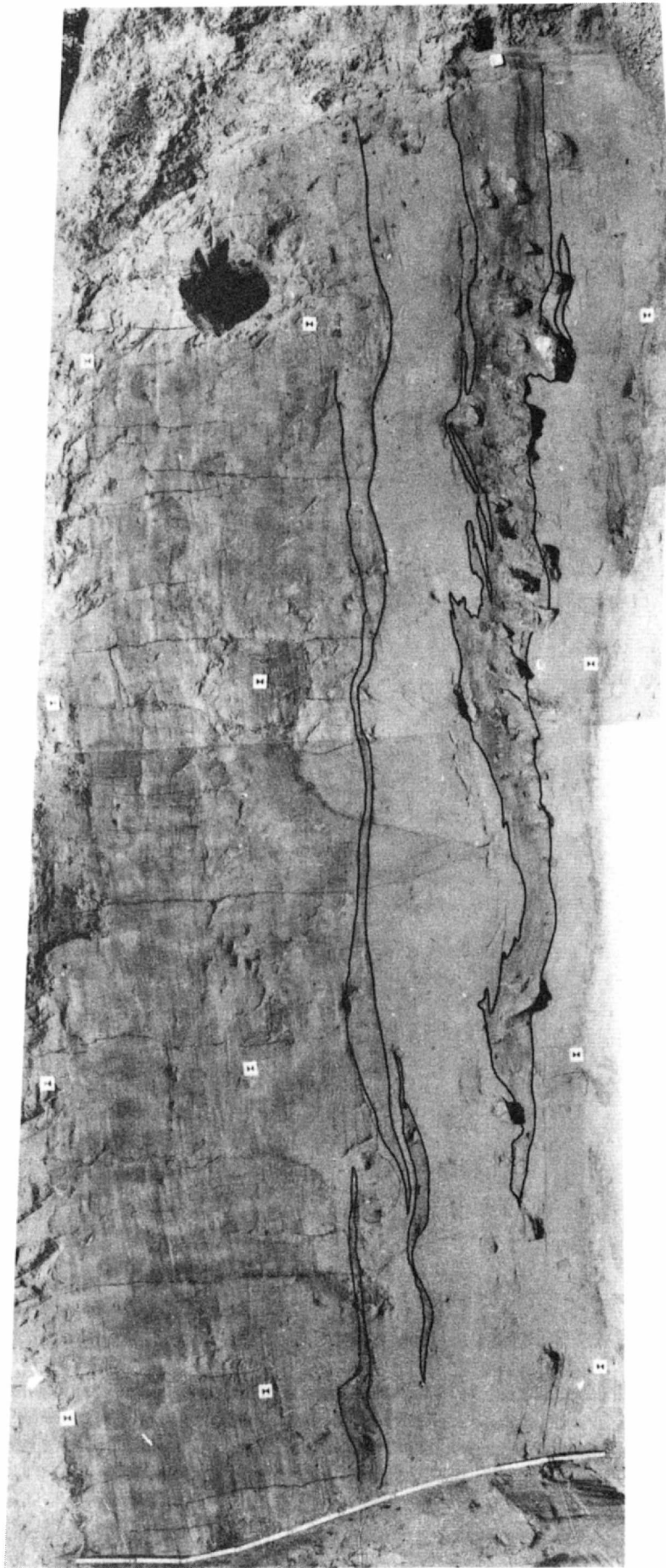

A

B

Tab. 31. A - Pohled na severní průčelí původní lednické radnice, budovy o sedmi okenních osách. Fotoarchiv PÚ v Brně.
 B - Indikační skica Lednice, 30. léta 19. století. V prostoru současného Zámeckého náměstí je patrný lichoběžníkový půdorys středověké stavby tvrze i s popisovaným tvarem středověké tržní obce, zřejmě fixovaným ve tvaru zahrady jižně a jihovýchodně od tvrze. MZA v Brně, repro PÚ v Brně.

Tab. 32. Předmostí u Přerova. Profil vrstev z fotopolánu.

Culek, Využití jednosnímkové fotogrametrie...str. 112-116

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1992

Vydává:	Archeologický ústav AV ČR Brno Královopolská 147, 612 00 Brno
Odpovědný redaktor:	Dr. Jaroslav Tejral
Redakce:	Dr. Lumír Poláček, Marie Cimflová
Překlady:	Dr. Hochmanová-Vávrová
Jazykové úpravy:	Dr. Wolfgang Ender
Kresby:	autoři příspěvků
Na titulním listě:	keramická mísa z Otnic
Tisk:	Tiskárna Gloria, Rosice u Brna
Evidenční číslo:	ÚVTEI-73332
Vydáno jako rukopis:	450 kusů

KNIHOVNA AV ČR

PD 4423

1992 (1996)

90758/17